

**PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
BOSNE I HERCEGOVINE**

302

Na temelju članka 51. stavka 2., a u vezi s člankom 50. stavak 1. točka b) Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17), te na temelju članka 20. točke h) Poslovnika Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 79/14, 81/15 i 97/15), članka 18. točke h) Poslovnika Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 58/14, 88/15, 96/15 i 53/16) i na temelju Poglavlja III. točke 10. Odluke o ustroju Tajništva Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 92/05 i 63/08), a po prethodno pribavljenom Mišljenju Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine broj 03-34-2-344-1/19 od 20.3.2019., Zajednički kolegij obaju domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, na 1. sjednici održanoj 28.3.2019. godine, donio je

RJEŠENJE

1. Davorka Čaplinski razrješuje se dužnosti rukovodeće državne službenice, tajnice Zajedničkog povjerenstva za administrativne poslove Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, s danom 31. 3. 2019. godine.
2. Ovo rješenje objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Број 01,02-34-7-605-3/19

28. оžјјка 2019. године

Сарајево

Предсједатељ
Заступничког дома

Борјана Кришто, в. г.

Предсједатељ
Дома народа

Бакир Изетбеговић, в. г.

На основу члана 51. став 2, а у вези са чланом 50. став 1. тачка б) Закона о државној служби у институцијама Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 43/09, 8/10, 40/12 и 93/17), те на основу члана 20. тачка х) Пословника Представничког дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 79/14, 81/15 и 97/15), члана 18. тачка х) Пословника Дома народа Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 58/14, 88/15, 96/15 и 53/16) и на основу Главе III. тачке 10. Одлуке о организацији Секретаријата Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине ("Службени гласник БиХ", бр. 92/05 и 63/08), а по претходно прибављеном Мишљењу Агенције за државну службу Босне и Херцеговине, број 03-34-2-344-1/19 од 20.03.2019. године, Заједнички колегијум оба дома Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине, на 1. сједници, одржаној 28.03.2019. године, донио је

РЈЕШЕЊЕ

1. Даворка Чаплински разрјешава се дужности руководећег државног службеника, секретара Заједничке комисије за административне послове Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине с даном 31.03.2019. године.
2. Ово рјешење објављује се у "Службеном гласнику БиХ".

Број 01,02-34-7-605-3/19

28. марта 2019. године

Сарајево

Предсједавајућа
Представничког дома

Борјана Кришто, с. р.

Предсједавајући
Дома народа

Бакир Изетбеговић, с. р.

Na osnovu člana 51. stav 2., a u vezi s članom 50. stav 1. tačka b) Zakona o državnoj službi u institucijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 19/02, 35/03, 4/04, 17/04, 26/04, 37/04, 48/05, 2/06, 43/09, 8/10, 40/12 i 93/17), te na osnovu člana 20. tačka h) Poslovnika Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 79/14, 81/15 i 97/15), člana 18. tačka h) Poslovnika Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 58/14, 88/15, 96/15 i 53/16) i na osnovu Poglavlja III. tačke 10. Odluke o organizaciji Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 92/05 i 63/08), a po prethodno pribavljenom Mišljenju Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine, broj 03-34-2-344-1/19 od 20.3.2019. godine, Zajednički kolegij oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, na 1. sjednici, održanoj 28.3.2019. godine, donio je

RJEŠENJE

1. Davorka Čaplinski razrješava se dužnosti rukovodećeg državnog službenika, sekretara Zajedničke komisije za administrativne poslove Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, s danom 31.3.2019. godine.
2. Ovo rješenje objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 01,02-34-7-605-3/19

28. marta 2019. godine

Sarajevo

Predsjedavajuća

Predstavničkog doma

Borjana Krišto, s. r.

Predsjedavajući

Doma naroda

Bakir Izetbegović, s. r.

MINISTARSTVO KOMUNIKACIJA I PROMETA BOSNE I HERCEGOVINE

303

Na temelju članka 203. stavak 3., a u svezi s člankom 252. Zakona o osnovama sigurnosti prometa na cestama u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17, 89/17 i 9/18), ministar komunikacija i prometa, u suradnji sa entitetskim ministarstvima unutarnjih poslova u Bosni i Hercegovini i Policijom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

PRAVILNIK

O IZMJENAMA I DOPUNAMA PRAVILNIKA O DIMENZIJAMA, UKUPNOJ MASI I OSOVINSKOM OPTEREĆENJU VOZILA, O UREĐAJIMA I OPREMI KOJU MORAJU IMATI VOZILA I O OSNOVNIM UVJETIMA KOJE MORAJU ISPUNJAVATI UREĐAJI I OPREMA U PROMETU NA CESTAMA

Članak 1.

U članku 2. Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u prometu na cestama ("Službeni glasnik BiH", br. 23/07, 54/07 i 101/12), iza stavka (4) dodaje se novi stavak (5) koji glasi:

"(5) Pozivanje na jednoobrazne tehničke uvjete znači pozivanje na odgovarajuće naredbe o homologaciji odnosno odgovarajuće UNECE pravilnike. Pozivanje na zadnju verziju jednoobraznih tehničkih uvjeta znači pozivanje na zadnju verziju UNECE pravilnika."

Članak 2.

U članku 4. brišu se toč. l) i m).

Članak 3.

U članku 6. u stavku (1) točka e) se briše.

Članak 4.

U članku 8. u stavku (1) točka a) mijenja se i glasi:

"a) Širina

- 1) moped 1,00 m;
- 2) motorno vozilo na dva i tri točka i četvorocikl (uključujući i laki), izuzev vozila iz alineje 1) ove točke 2,00 m".

Članak 5.

U članku 11. u stavku (5), točka a) mijenja se i glasi:

"a) Vozilo na dvije osovine	
1) motorno vozilo, izuzev autobusa, i prikolica;	18,00 t
2) motorno vozilo, izuzev autobusa, sa pogonom na alternativna goriva - najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 1) ove točke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	19,00 t
3) autobus;	19,50 t"

U članku 11. u stavku (5), točka b), se mijenja i glasi:

"b) Vozilo na tri osovine	
1) motorno vozilo;	25,00 t
2) motorno vozilo sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 1) ove točke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	26,00 t
3) motorno vozilo ako je pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i vazдушnim oslanjanjem ili drugim oslanjanjem koje se prihvata kao ekvivalentno; ili ako je svaka pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i pri tome najveće osovinsko opterećenje bilo koje osovine ne prelazi 9,50 t;	26,00 t
4) motorno vozilo iz alineje 3) ove točke sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 3) ove točke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	27,00 t
5) zglobni autobus;	28,00 t
6) Zglobni autobus sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 5) ove točke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	29,00 t
7) Prikolica."	24,00 t"

U članku 11. u stavku (5), točka c), se mijenja i glasi:

"c) Vozilo na četiri osovine	
1) motorno vozilo sa parom duplih osovine, kod kojih je rastojanje između njihovih središta najmanje 4 m;	32,00 t
2) motorno vozilo sa najmanje dvije upravljajuće osovine ako je pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i vazдушnim oslanjanjem ili drugim oslanjanjem koje se prihvata kao ekvivalentno; ili ako je svaka pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i pri tome najveće osovinsko opterećenje bilo koje osovine ne prelazi 9,50 t;	32,00 t
3) neovisno od odredbi alineja 1) i 2) ove točke najveća dozvoljena ukupna masa vozila, izražena u tonama (t), ne smije prelaziti petostruku vrijednost rastojanja između osa osovine najbliže prednjem i osovine najbliže zadnjem kraju vozila, izraženog u metrima (m)."	"

U članku 11. u stavku (6), točka d), se mijenja i glasi:

"d) skup vozila koji sačinjava troosovinski tegljač sa dvoosovinskom ili troosovinskom poluprikolicom kada, u intermodalnim prometnim operacijama, prijevozi jedan ili više kontejnera ili izmjenjivih nadgradnji najveće ukupne dužine 45 stopa."	44,00 t
--	---------

U članku 11. u stavku (6), iza točke d) dodaje se nova točka e), koja glasi:

"e) skup vozila koji sačinjava dvoosovinski tegljač sa troosovinskom poluprikolicom kada, u intermodalnim prometnim operacijama, prijevozi jedan ili više kontejnera ili izmjenjivih nadgradnji najveće ukupne dužine 45 stopa."	42,00 t
--	---------

U članku 11. u stavku (7), točka a) se briše.

Dosadašnje toč. od b) do h) postaju toč. a) do g).

Članak 6.

U članku 12. u stavak (2), iza teksta "točka c)", briše se riječ "ili", i u novom redu dodaje tekst:

"42,00 t; članak 11, stavak (6), točka e), ili".

U članku 12. u stavku (2), ispred riječi "odnosno", dodaje se tekst " 42,00 t".

Članak 7.

U članku 15. u stavku (1), u točki a) riječi "kombinirane automobile", se brišu.

Članak 8.

U članku 16. stavak (1), iza riječi "mijenjati" dodaje se "pravac i", a rečenica "Pomoćni sustav mora konstruktivno biti izveden tako, da njegov eventualni kvar ne utječe na upravljivost vozilom" se briše.

Članak 9.

U članku 17. stavak (2), se mijenja i glasi:

"(2) Pod kočnim sustavom iz stavka (1) ovog članka podrazumijevaju se, na način predviđen ovim pravilnikom:

- a) radna kočnica,
- b) pomoćna kočnica,
- c) parkirna kočnica,
- d) dopunska kočnica za dugotrajno usporavanje."

U članku 17. iza stavka (5), dodaje se novi stavak (6), koji glasi:

"(6) Dopunska kočnica za dugotrajno usporavanje vozila omogućava stvaranje i održavanje kočnog efekta bez znatnog smanjenja performansi u dovoljno dugom periodu vremena, i izvodi se na način da je vozač može aktivirati sa vozačkog mjesta pri čemu jedna njegova ruka mora ostati slobodna radi upravljanja vozilom."

Dosadašnji stavak (6), postaje stavak (7).

Članak 10.

U čl. 19. i 20. riječi "sustava" zamjenjuju se riječju "kruga".

Članak 11.

U članku 24, u stavku (2), brišu se riječi "i djeluju više nego što je to neizbježno".

Članak 12.

U članku 25. u stavku (2), iza teksta "pokazivač smjera", dodaje se interpunkcijski znak "zapeta", i tekst "ugaona svjetla, manevarska svjetla".

Članak 13.

U članku 26. u stavku (1), iza točke e) briše se interpunkcijski znak točka, dodaje se interpunkcijski znak zapeta, i nove tč. f), g) i h), koje glase:

- f) ugaono svjetlo;
- g) manevarsko svjetlo;
- h) vanjsko pristupno svjetlo."

Članak 14.

U članku 28. dodaju se novi st. (10), (11) i (12) koji glase:

"(10) Dozvoljeno je automatsko prilagođavanje karakteristika svjetlosnog snopa kratkog svjetla različitim uvjetima njegovog korišćenja - prednji prilagodljivi svjetlosni sustav.

(11) Prednji prilagodljivi svjetlosni sustav iz stavka (10) ovog članka može sadržavati automatsko prilagođavanje svjetlosnog snopa dugog svjetla u odnosu na prisustvo vozila koja mu dolaze u susret i/ili mu prethode, bez uzrokovanja nelagode za vozača i druge sudionike u prometu - prilagodljivi dugi svjetlosni snop. Prednji prilagodljivi svjetlosni sustav može obuhvatati i funkciju poboljšanog osvjetljavanja zavoja.

(12) Prednji prilagodljivi svjetlosni sustav iz stavka (10) ovog članka, i ako su ugrađeni prilagodljivi dugi svjetlosni snop i funkcija poboljšanog osvjetljavanja zavoja, moraju biti odobrenog tipa i ugrađeni sukladno jednoobraznim tehničkim zahtjevima i nije dozvoljena njihova naknadna ugradnja."

Članak 15.

U članku 29. u stavak (5) riječi "sustav za puštanje u rad ili gašenje motora nalazi u takvom položaju koji omogućava normalan motor. Ukoliko nije ispunjen jedan od prethodna dva uvjeta ovog stavka tada svjetla za vožnju unatrag ne smiju se moći upaliti odnosno ostati upaljena" mijenjanju riječima "komanda za uključivanje pogonskog agregata nalazi u položaju koji omogućava njegov rad".

Članak 16.

Iza članka 32. dodaju se novi čl. 32a., 32b. i 32c., koji glase:

"Članak 32a).

- (1) Ugaono svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora neposredno uz prednji ugao vozila na strani na koju je, ili se namjerava da bude, vozilo upravljeno.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja ugaonog svjetla, i to kao dva ugaona svjetla odobrenog tipa.
- (3) Izuzetno, dozvoljena je ugradnja dva dodatna ugaona svjetla odobrenog tipa u slučaju traktora i radne mašine, opremljenog na njegovoj prednjoj strani za ugradnju izmjenljivih uređaja koji mogu utjecati na funkcionalnost svjetla iz stavka (2) ovog članka.
- (4) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja ugaonog svjetla.
- (5) U poduznom smislu, ugradnja ugaonog svjetla dozvoljena je na najvećem rastojanju od 1 m od najisturenije točke na prednjem kraju vozila ka zadnjem kraju vozila, dok najmanja dozvoljena udaljenost svjetleće površine ugaonog svjetla od površine puta iznosi 0,25 m, a najveća 0,9 m. Ugradnja ugaonog svjetla nije dozvoljena na visini većoj od visine na koju su ugrađena kratka svjetla glavnog svjetla.
- (6) Izuzetno od odredbi stavka (5) u slučaju traktora i radne mašine najveća dozvoljena udaljenost svjetleće površine ugaonog svjetla od površine puta iznosi 2,5 m. Za ugradnju dva dodatna ugaona svjetla iz stavka (3) ovog članka ova udaljenost se smije povećati do najviše 3,0 m. Ugradnja ugaonog svjetla nije dozvoljena na visini većoj od visine na koju su ugrađena kratka svjetla glavnog svjetla.
- (7) Svjetlost ugaonog svjetla je bijele boje.
- (8) Ugaono svjetlo na jednoj strani vozila se uključuje samo kada je uključen pokazivač pravca na toj strani vozila i/ili kada su zakrenuti upravljački točkovi ka istoj toj strani, i mora se isključiti sa prestankom ovih uvjeta.
- (9) Ugaono svjetlo smije se uključiti istovremeno na obje strane vozila, bez obzira na uključenost pokazivača pravca i ugao zakretanja upravljačkih kotača, samo kada je uključeno svjetlo za vožnju unazad i, u tom slučaju, mora se isključiti sa njegovim isključivanjem ili kada brzina kretanja vozila prema naprijed premaši 10 km/h.
- (10) Ukoliko nije uključeno kratko svjetlo i/ili dugo svjetlo glavnog svjetla, ili ukoliko je brzina kretanja vozila veća od 40 km/h nije dozvoljeno uključivanje ugaonog svjetla.
- (11) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je

konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Članak 32b).

- (1) Manevarsko svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora bočno od vozila tokom manevra pri maloj brzini kretanja vozila.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja manevarskog svjetla odobrenog tipa, i to kao jedno ili dva, po jedno na svaku bočnu stranu.
- (3) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja manevarskog svjetla.
- (4) Manevarsko svjetlo mora biti usmjereno ka dolje, na način da njegova svjetleća površina nije vidljiva posmatraču koji se kreće po putanji oblika pravokutnika čije su ivice paralelne, odnosno okomite, na srednju podužnu ravan vozila i nalaze se od njega na rastojanju od 10 m.
- (5) Svjetlost manevarskog svjetla je bijele boje.
- (6) Ukoliko nije uključeno kratko svjetlo i/ili dugo svjetlo glavnog svjetla nije dozvoljeno uključivanje manevarskog svjetla.
- (7) Manevarsko svjetlo se automatski uključuje tokom manevra pri brzini do 10 km/h, prije nego što je vozilo prvi put pokrenuto nakon (svakog) ručnog uključivanja pogonskog agregata, ili ako je komanda sustava za prijenos snage u položaju za hod u nazad, ili ako je aktiviran sustav za indirektno osmatranje (kamera) u svrhu podrške vozaču pri izvođenju manevra parkiranja.
- (8) Manevarsko svjetlo se automatski isključuje čim brzina kretanja vozila prema naprijed premaši 10 km/h.
- (9) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Članak 32c).

- (1) Vanjsko pristupno svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora kako bi vozaču i putnicima bilo olakšano ulazanje i izlazanje iz vozila, kao i radnje utovara i istovara.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja vanjskog pristupnog svjetla, sukladno jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (3) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja vanjskog pristupnog svjetla.
- (4) U svrhu realizovanja funkcije vanjskog pristupnog svjetla iz stavka (1) ovog članka dozvoljeno je, izuzev kod traktora i radnih mašina, uključivanje i drugih svjetlosnih uređaja odobrenog tipa koji emituju svjetlost bijele boje izuzev dugog svjetla, dnevnog svjetla i svjetla za vožnju unazad.
- (5) Kod traktora i radnih mašina vanjsko pristupno svjetlo mora biti ugrađeno na način da njegova svjetleća površina nije vidljiva posmatraču koji se kreće po putanji oblika pravokutnika čije su ivice paralelne, odnosno okomite, na srednju podužnu ravan vozila i nalaze se od njega na rastojanju od 10 m. Međutim, u slučaju naknadne ugradnje vanjskog pristupnog svjetla ovaj zahtjev mora biti ispunjen kod svih vozila iz stavka (2) ovog članka.
- (6) Svjetlost vanjskog pristupnog svjetla je bijele boje.
- (7) Vanjsko pristupno svjetlo se smije uključiti ukoliko je vozilo u stanju mirovanja i ukoliko: je pogonski agregat

vozila isključen, i/ili su otvorena vrata vozača i/ili putnika, i/ili je otvoren poklopac prtljažnog prostora.

- (8) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Članak 17.

U članku 33. iza točke h), dodaju se nove toč. i), j), k) i l) koje glase:

- "i) dnevno svjetlo,
- j) oznake za obilježavanje dugih i teških vozila,
- k) oznake za obilježavanje sporih vozila,
- l) konturne oznake."

Članak 18.

U članku 40. u stavku (3), brišu se riječi "i vlastitim, kombiniranim", a umjesto njih se dodaje riječ "putničkim".

Članak 19.

Iza članka 41. dodaje se novi članak 41a., koji glasi:

"Članak 41a.

- (1) Dnevno svjetlo je svjetlosni uređaj, ugrađen na prednjoj strani vozila i usmjeren ka naprijed, namijenjen za stalno označavanje vozila u prometu tijekom dana.
- (2) Na motornom vozilu dozvoljena je ugradnja dnevnog svjetla, i to kao dva dnevna svjetla odobrenog tipa.
- (3) Izuzetno od odredbi stavka (2) ovog članka, dozvoljena je ugradnja i jednog dnevnog svjetla odobrenog tipa na motornom vozilu na dva kotača, te na motornom vozilu na tri kotača i četvorociklu (uključujući i laki) čija širina nije veća od 1,3 m. U slučaju motocikla sa bočnom prikolicom dozvoljena je ugradnja i tri dnevna svjetla odobrenog tipa, od kojih jednog na bočnoj prikolici.
- (4) Dozvoljena je ugradnja dva dodatna dnevna svjetla odobrenog tipa u slučaju traktora i radne mašine, opremljenog na njegovoj prednjoj strani za ugradnju izmjenljivih uređaja koji mogu utjecati na funkcionalnost dnevnog svjetla iz stavka (2) ovog članka, pri tome nije dozvoljeno da istovremeno budu uključena oba para dnevnih svjetala.
- (5) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja dnevnog svjetla.
- (6) Rastojanje unutarnjih ivica svjetlećih površina dnevnog svjetla mora iznositi najmanje 0,6 m, a kod vozila čija je širina manja od 1,3 m ovo rastojanje se smije smanjiti najmanje na 0,4 m.
- (7) Odredbe stavka (6) ovog članka ne primjenjuju se na motorno vozilo na dva ili tri kotača i četvorocikl (uključujući i laki).
- (8) Najmanja dozvoljena udaljenost svjetleće površine dnevnog svjetla od površine puta iznosi 0,25 m, a najveća 1,5 m.
- (9) Izuzetno od odredbi stavka (8) ovog članka, u slučaju traktora i radne mašine dozvoljena je najveća udaljenost svjetleće površine dnevnog svjetla od površine puta 2,5 m, koja se može povećati do najviše 4,0 m za ugradnju dva dodatna dnevna svjetla.
- (10) Svjetlost dnevnog svjetla je bijele boje.
- (11) Dnevno svjetlo je dozvoljeno upotrebljavati isključivo po danu pri dobroj vidljivosti.
- (12) Dnevno svjetlo se mora isključiti kada se uključi glavno (kratko/dugo) svjetlo, izuzev ukoliko se glavno svjetlo uključuje u kratkom vremenskom periodu u svrhu upozoravanja.

- (13) Uključivanje i isključivanje dnevnog svjetla može biti automatsko, kao i prelazak sa dnevnog na glavno svjetlo i obrnuto.
- (14) Pri naknadnoj ugradnji dnevnog svjetla na vozilo iz stavka (2) ovog članka, pored ispunjavanja uvjeta iz st. od (1) do (13) ovog članka, ono se mora automatski uključiti kada je komanda za uključivanje pogonskog agregata vozila u položaju koji omogućava njegov rad. Izuzetno, dnevno svjetlo može ostati isključeno: kada je komanda parkirne kočnice aktivirana, ili kada je komanda automatskog sustava za prijenos snage u parkirnom položaju, ili prije nego što je vozilo pokrenuto prvi put nakon (svakog) ručnog uključivanja pogonskog agregata. Također, isključivanje dnevnog svjetla prema stavku (12) ovog članka mora biti automatsko.
- (15) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Članak 20.

U članku 42. iza točke c), briše se interpunkcijski znak točka i dodaje se interpunkcijski znak zapeta, i nove toč. d) i e), koje glase:

- d) svjetlosni znak intenzivnog kočenja,
e) svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane."

Članak 21.

U članku 43. iza stavka (7) dodaje se novi stavak (8) koji glasi:

- "(8) Stop svjetla mogu realizovati automatski treptavi efekat u svrhu davanja svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja iz članka 44a. ovog pravilnika."

Članak 22.

U članku 44. iza stavka (12) dodaje se novi stavak (13) koji glasi:

- "(13) Pokazivači pravca mogu realizovati automatski treptavi efekat u svrhu davanja svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja iz članka 44a. ovog pravilnika, odnosno svjetlosnog znaka upozorenja na nalet sa zadnje strane iz članka 44b. ovog pravilnika."

Članak 23.

Iza članka 44. dodaju se novi čl. 44a. i 44b. koji glase:

"Članak 44a.

- (1) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja namijenjen je da sudionicima u prometu iza vozila ukaže da je, u odnosu na preovlađujuće uvjete na putu, u tijeku intenzivno kočenje.
- (2) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja se daje istovremenim treptavim radom svih stop svjetala iz stavka (8) članka 43. ili pokazivača pravca iz stavka (13) članka 44.
- (3) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja se uključuje i isključuje automatski, sukladno jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (4) Svi svjetlosni uređaji svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja trepću u fazi frekvencijom $4,0 \pm 1,0$ Hz (odnosno, uvjetno, 240 ± 60 treptaja u minuti), odnosno $4,0 +0,0/-1,0$ Hz (odnosno, uvjetno, $240 +0/-60$ treptaja u minuti) ukoliko je izvor svjetlosti barem jednog od ovih svjetlosnih uređaja na zadnjem kraju vozila žarulja sa užarenim vlaknom.
- (5) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane

namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Članak 44b.

- (1) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane namijenjen je da upozori da bi vozilo iza trebalo da preduzme hitne radnje kako bi bio izbjegnuto nalet sa zadnje strane na predmetno vozilo.
- (2) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane se daje istovremenim treptavim radom svih pokazivača pravca iz stavka (13) članka 44. ovog Pravilnika.
- (3) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane se uključuje i isključuje automatski, sukladno jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (4) Svi svjetlosni uređaji svjetlosnog znaka upozorenja na nalet sa zadnje strane trepte u fazi frekvencijom $4,0 \pm 1,0$ Hz (odnosno, uvjetno, 240 ± 60 treptaja u minuti), odnosno $4,0 +0,0/-1,0$ Hz (odnosno, uvjetno, $240 +0/-60$ treptaja u minuti) ukoliko je izvor svjetlosti barem jednog od ovih svjetlosnih uređaja na zadnjem kraju vozila žarulja sa užarenim vlaknom.
- (5) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Članak 24.

U članku 46. u stavku (2), iza točke b) dodaje se nova točka c) koja glasi:

- "
- c) Za vjetrobranska stakla je dopuštena odgovarajuća razina oštećenja koja ne remeti normalnu vidljivost kroz vjetrobransko staklo i koji nemaju tendenciju daljeg širenja.

Dozvoljene granice oštećenja vjetrobranskog stakla određene su ovisno od kategorije vozila i pozicije oštećenja na vjetrobranskom staklu.

Vjetrobransko staklo podjeljeno je na zone A, B i C:

- Zona "A", je površina vjetrobrana koja predstavlja izravno vidno polje vozača. Granice zone određene su površinom vjetrobrana u oblasti koju zahvata brisač, širine 290 mm za vozila kategorije M1 i N1, odnosno 350 mm za vozila kategorije M2, M3, N2 i N3, mjerene tako da središnja osa točka upravljača predstavlja i središnju osu ove površine.
- Zona "B", je ostatak površine vjetrobrana koju zahvataju brisači.
- Zona "C" je ostatak površine vjetrobrana, koji nije zahvaćen zonama "A" i "B".

Dozvoljene granice oštećenja su:

- Zona "A": oštećenje u ovom području treba biti unutar kruga promjera 10 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm).
- Zona "B": oštećenje u ovom području za vozila kategorije M1 i N1 treba biti unutar kruga promjera 40 mm, a za ostala vozila treba biti unutar kruga promjera 20 mm ili može biti linijska napuklina dužine 30 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm).
- Zona "C": oštećenje u ovom području treba biti unutar kruga promjera 40 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm)."

U članku 46. stavak (3) se mijenja i glasi:

"(3) Nije dozvoljeno naknadno zatamnjenje vjetrobrana."
U članku 46. u stavku (4), iza točke b) dodaje se točka c) koja glasi:

- c) bočne staklene površine u ravni vozača i suvozača, tako da ukupna providnost iznosi najmanje 70 %;
- d) zadnje staklo vozila, namijenjenog za obavljanje privredne djelatnosti za koju su registrovani, postavljanjem homologovanih reklamnih folija bez refleksije, pri čemu vozila moraju imati ugrađena najmanje dva (vanjska) bočna vozačka zrcala."

Članak 25.

U čl. 49. stavak (1) toč. c) i d), stavak (4) i 52. stavak (1) točka a) riječ "vlastitom", se mijenja sa "putničkom".

Članak 26.

U čl. 49. stavak (1) točka e), 122. stavak (1), 123. st. (2) i (3), i 126. stavak (1) riječi "i kombinovanim", se brišu.

Članak 27.

U članku 50. stavak (2) mijenja se i glasi:

- "(2) Izuzev uređaja za davanje zvučnih znakova iz stavka (1) ovog članka, na određena motorna vozila namijenjena službi hitne pomoći, vatrogasnoj službi, vozila policijskih agencija u BiH, vozila policije i sudske policije, zatvorske policije - straže, vojna vozila, vozila Granične policije Bosne i Hercegovine, može biti ugrađen i izveden i poseban uređaj za davanje znakova od niza izmjenično proizvedenog zvuka dviju različitih frekvencija."

Članak 28.

U članku 63. stavak (1) brišu se riječi "već" i "u BiH ili su u izgledu da se koriste u bliskoj budućnosti".

Članak 29.

U članku 68. u st. (1) i (2), riječ "vodom" se mijenja sa riječju "probom".

U članku 68. stavak (5), mijenja se i glasi:

- "(5) Rezervoar gasa koji je izrađen i odobren, to jest označen prema odgovarajućem ECE pravilniku može se ugraditi u vozilo bez prethodnog ispunjavanja uvjeta iz stavka (1) ovog članka ako od datuma proizvodnje do ugradnje u vozilo nije prošlo više od dvije godine, i može se eksploatisati najduže sedam godina od datuma proizvodnje, nakon čega podliježe obaveznom kontrolisanju uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom. Ukoliko je od datuma proizvodnje rezervoara do ugradnje u vozilo prošlo od dvije do sedam godina onda se obavezno vrši kontrolisanje uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom prije ugradnje u vozilo, i može se eksploatisati najduže 5 godina, nakon čega podliježe obaveznom kontrolisanju uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom."

Članak 30.

Članak 70. se mijenja i glasi:

"Članak 70.

Ventil rezervoara gasa je uređaj koji se postavlja direktno na odgovarajući rezervoar gasa, prema visini, odnosno prečniku rezervoara, vodeći računa i o uglu pod kojim je predviđeno da se postavaki na isti, i služi za zatvaranje u slučaju kad treba spriječiti neželjeno isticanje gasa iz istog."

Članak 31.

U članku 82. stavak (2), mijenja se i glasi:

- "(2) Materijal vodova za gas visokog tlaka je čelik ili bakar, a materijal dijelova za spajanje je čelik ili legure bakra. Vodovi za gas visokog tlaka mogu biti izrađeni i od nemetalnog materijala (gumeni, sintetički) uz uvjet da su

homologovani i na jasno vidljiv i trajan način označeni oznakama odobrenja tipa."

Članak 32.

U članku 89. stavak (2), mijenja se i glasi:

- "(2) Ako su ugrađena dva ili više rezervoara gasa za LPG, ventilima se može osigurati pojedinačno punjenje, odnosno pražnjenje rezervoara."

Članak 33.

U članku 94. dodaje se novi stavak (6), koji glasi:

- "(6) Priključak za punjenje se nalazi najviše 10 mm od ivice vozila."

Članak 34.

U članku 103. stavak (5), se mijenja i glasi:

- "(5) Prije spoja s uređajem (gasnim ventilom, isparivačem, pročišćivačem i sl.) vod za gas mora imati kompenzacijsku zavojnicu koja omogućava rastezanje, izuzev kada je materijal voda za gas plastika."

Članak 35.

U članku 104. stavak (1), riječ "kovinom" se zamjenjuje sa riječju "metalom".

Članak 36.

U članku 113. stavak (1), se mijenja i glasi:

- "(1) Vrata na autobusu, trolejbusu i priključnim vozilima za prijevoz putnika moraju biti ugrađena i izvedena kao najmanje dvojna vrata, što uključuje i pomoćna vrata za izlaz putnika u slučaju opasnosti, na način da se onemogućuje njihovo nenamjerno otvaranje za vrijeme vožnje kao i da se spriječi mogućnost eventualnog ispadanja iz vozila. Međutim, odredbe iz stavka (2) i (3) ovog članka mogu biti primjenjene. Najmanji broj vrata za putnike je:

Broj putnika	Broj vrata za putnike		
	Klasa I, A	Klasa II	Klasa III, B
9-45	1	1	1
46-70	2	1	1
71-100	3 (2 u slučaju autobusa na kat)	2	1
>100	4	3	1

Kod zglobnih autobusa minimalan broj vrata za putnike je jedan za svaki odjeljak, izuzev kod zglobnih autobusa klase I kod kojih je za prednji odjeljak minimalan broj vrata dva.

U članku 113. iza stavka (4) dodaje se novi stavak (5) koji glasi:

- "(5) Na autobusu, trolejbusu i priključnim vozilima za prijevoz putnika mora biti ugrađen dovoljan broj izlaza za slučaj opasnosti. Izlazom u slučaju opasnosti u smislu ovog pravilnika smatraju se: vrata za putnike, pomoćna vrata za izlaz putnika u slučaju opasnosti, prozor za izlaz putnika u slučaju opasnosti i otvor za izlaz putnika u slučaju opasnosti.

Vrata za putnike opremljena mehanizovanim sustavom kontrole ne smatraju se vratima za izlaz putnika u slučaju opasnosti, izuzev ako se mogu otvoriti ručno sukladno jednoobraznim tehničkim uvjetima.

Dupla vrata za putnike se tretiraju kao dvojna vrata, a dupli prozor za izlaz u slučaju opasnosti se tretira kao dva prozora za izlaz u slučaju opasnosti.

Za vozilo iz ovog stavka prvi put registrovano nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna, najmanji ukupni broj izlaza u slučaju opasnosti (kako su definirani u ovom stavku) je:

Broj putnika	Najmanji ukupni broj izlaza
9-16	3
17-30	4
31-45	5
46-60	6

61-75	7
76-90	8
> 90	9

Članak 37.

Članak 145. se mijenja i glasi:

"Članak 145.

- (1) Motorna i priključna vozila, izuzev mopeda, lakog motocikla, lakog tricikla i četvorocikla, motocikla, tricikla i četvorocikla, traktora, traktorskih prikolica, radnih mašina, motokultivatora, prikolica sa jednom osovinom, autobusa za gradski i prigradski promet, trolejbusa za gradski promet, turističkog voza i vozila komunalne službe namijenjenih za obavljanje komunalnih usluga (pranje i čišćenje ulica, odvoz smeća, fekalija i dr.), moraju imati rezervni kotač sa pripadajućom opremom, koji se po potrebi može upotrijebiti.
- (2) Rezervni kotači ne moraju imati motorna i priključna vozila ako su gume ili naplatci opremljeni nekim sigurnosnim sustavom za sigurnu vožnju sa ispuhanom gumom ili ako vozilo posjeduje odgovarajuće sredstvo za privremeno osposobljavanje ispuhane gume (npr. sprej ili pjena u boci pod pritiskom, set za brzu popravku gume i sl.)."

Članak 38.

U članku 150. iza riječi "LED" se dodaje interpukcijski znak zapeta i riječ "laser".

Članak 39.

U članku 155. stavak (3) se briše.

Dosadašnji stavak (4) postaje stavak (3).

Članak 40.

Iza članka 157. dodaje se novi članak 157a., koji glasi:

- (1) Konturno označavanje vozila vrši se u cilju poboljšanja uočljivosti vozila i ukazivanja na njegove gabarite, refleksijom svjetlosti koja potječe iz izvora koji nije na predmetnom vozilu, posmatraču koji se nalazi u blizini ovoga izvora svjetlosti. Konturno označavanje se izvodi postavljanjem konturnih oznaka odobrenog tipa.
- (2) Dozvoljeno je postavljanje konturnih oznaka na motorno vozilo na najmanje četiri kotača, osim na putnički automobil i četvorocikl (uključujući i laki), te na njihova priključna vozila. Međutim, nije dozvoljena naknadna ugradnja konturnih oznaka na priključna vozila čija najveća dozvoljena ukupna masa nije veća od 0,75t.
- (3) Konturne oznake se postavljaju na bočne i zadnju stranu vozila. Izuzetno, dozvoljeno je postavljanje konturne oznake na prednju stranu priključnog vozila iz stava (2) ovog članka i to kao linijsko konturno označavanje.
- (4) Na bočne strane vozila postavljaju se konturne oznake žute, na zadnju stranu crvene, a na prednju stranu bijele boje. Međutim, dozvoljeno je postavljanje konturne oznake bijele boje na bočne strane, i žute boje na zadnju stranu vozila.
- (5) Konturne oznake se postavljaju sukladno jednoobraznim tehničkim uvjetima, kompatibilno sa konstrukcijom, oblikom i namjenom vozila, i pri tome što je više moguće paralelno srednjoj podužnoj ravni vozila odnosno na nju okomitom ravni, i što je više moguće horizontalno odnosno vertikalno.
- (6) Pri naknadnoj ugradnji konturnih oznaka na vozilo iz stavka (2) ovog članka, pored zahtjeva iz st. od (1) do (5) ovog članka, svi zahtjevi jednoobraznih tehničkih uvjeta moraju biti zadovoljeni.
- (7) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane

namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Članak 41.

Članak 158. se mijenja i glasi:

- (1) Sastav izduvnih gasova motornog vozila (sa motorom sa unutarnjim sagorijevanjem) sa najmanje četiri kotača, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), traktora i radne mašine, mora odgovarati normativima iz st. (3) i (4) ovog članka.
- (2) Pod pojmom "radna temperatura" podrazumijeva se temperatura motornog ulja izmjerena uz pomoć sonde umetnute u otvor šipke razine ulja i treba biti najmanje 80 °C, ili niža, ako je propisana od strane proizvođača. Ukoliko je ova metoda mjerenja nepraktična zbog nepristupačnosti mjernog mjesta, dostizanje radne temperature motora može se utvrditi automatskim uključivanjem ventilatora za hlađenje motora.
- (3) Sastav izduvnih gasova za vozilo sa motorom sa prinudnim paljenjem (OTO motor), mora na radnoj temperaturi motora zadovoljiti normative navedene u tč. a) i b) ovog stavka.
  - a) Vozilo sa motorom sa karburatorskim napajanjem gorivom, ili motorom sa drugom vrstom napajanja bez elektronske regulacije smješe i kontrole izduvnih gasova (npr. bez trokomponentnog katalitičkog konvertora sa λ sondom).
    - 1) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini prije 11. travnja 2007. godine nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 4,5 % vol. ugljen monoksida (CO), pri broju obrtaja motora u praznom hodu na radnoj temperaturi motora;
    - 2) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini od 11. travnja 2007. godine nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 3,5 % vol. ugljen monoksida (CO), pri broju obrtaja motora u praznom hodu na radnoj temperaturi motora;
  - b) Vozilo sa motorom sa elektronskom regulacijom smješe i kontrolom izduvnih gasova (npr. sa regulisanim trokomponentnim katalitičkim konvertorom sa λ sondom)
    - 1) Nije dozvoljeno da vozilo na radnoj temperaturi motora, premaši propisane vrijednosti koje daje proizvođač: ugljen monoksida (CO) pri propisanom broju obrtaja u praznom hodu, i ugljenmonoksida (CO) i koeficijenta viška zraka (λ) pri propisanom povišenom broju obrtaja motora. Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati onda za vozilo na radnoj temperaturi motora nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 0,5 % vol. ugljen monoksida (CO) pri broju obrtaja motora u praznom hodu, i više od 0,3% vol. ugljen monoksida (CO) uz vrijednost koeficijenta viška zraka (λ) u opsegu od 0,97 do 1,03 pri konstantnom broju obrtaja motora od najmanje 2000 min⁻¹. Odredbe ove alineje ne primjenjuju se na vozila iz alineje 2) ove točke.
    - 2) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna i koje odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača razine "euro 5" ili višeg, nije dozvoljeno da na radnoj

temperaturi motora, premaši vrijednosti koje daje proizvođač: ugljen monoksida (CO) pri propisanom broju obrtaja u praznom hodu, i ugljen monoksida (CO) i koeficijenta viška zraka (λ) pri propisanom povišenom broju obrtaja motora.

Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati onda za vozilo na radnoj temperaturi motora nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 0,3 % vol. ugljen monoksida (CO) pri broju obrtaja motora u praznom hodu, i više od 0,2% vol. ugljen monoksida (CO) uz vrijednost koeficijenta viška zraka (λ) u opsegu od 0,97 do 1,03 pri konstantnom broju obrtaja motora od najmanje 2000 min⁻¹.

(4) Vozilo sa motorom sa samopaljenjem (dizel motor).

Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa (k) mora zadovoljiti normative navedene u tč. a) i b) ovog stavka.

Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa (k) se određuje na radnoj temperaturi motora. Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa (k) se izračunava kao srednja vrijednost najmanje tri mjerenja vrijednosti koeficijenta apsorpcije svjetlosti metodom slobodnog ubrzanja od (propisanog) broja obrtaja u praznom hodu do (propisanog) najvećeg dozvoljenog broja obrtaja. Pri tome, nije dozvoljeno da rasipanje rezultata mjerenja koji ulaze u izračunavanje srednje vrijednosti, izračunato kao apsolutna vrijednost razlike najveće i najmanje vrijednosti koeficijenta apsorpcije svjetlosti, bude veće od 0,5 m⁻¹.

a) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini prije 11. travnja 2007. godine nije dozvoljeno da je srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa veći od:

- 1) 3,22 m⁻¹, ukoliko snaga motora nije veća od 73,5 kW;
- 2) 2,44 m⁻¹, ukoliko je snaga motora veća od 73,5 kW.

b) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini od 11. travnja 2007. godine, na radnoj temperaturi motora, nije dozvoljeno da premaši od proizvođača propisanu vrijednost srednjeg koeficijenta apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa (k). Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati nije dozvoljeno da srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti ispušnog gasa veći od:

- 1) 2,5 m⁻¹, u slučaju vozila sa usisnim motorom;
- 2) 3,0 m⁻¹, u slučaju vozila sa prehranjivanim motorom;
- 3) 1,5 m⁻¹, u slučaju vozila koje je proizvedeno nakon 31. prosinca 2008. godine i odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača nivoa "euro 4" ili višeg, izuzev vozila iz alineje 4) ove točke;
- 4) 0,7 m⁻¹, u slučaju vozila koje odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača nivoa "euro 6" ili višeg, i koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna.

(5) Vozila koja za pogon koriste više vrsta goriva, projektovana i izvedena da u jednom trenutku budu pogonjena samo jednom vrstom goriva, pri korišćenju svake od tih vrsta goriva moraju zadovoljiti granične vrijednosti iz st. (3) i (4).

(6) Izuzetno od stavka (5) ovog članka, vozilo sa motorom sa prinudnim paljenjem (OTO motor) koje može biti napajano i tečnim (benzinom) i gasovitim gorivom, kod koga je sustav za napajanje tečnim gorivom ugrađen samo u svrhu alternative u nužnim slučajevima ili pokretanja motora i kod koga zapremina rezervoara za tečno gorivo nije veća od 15 litara smatraće se vozilom pogonjenim gasovitim gorivom.

(7) Odredbe ovog članka ne primjenjuju se na:

- vozila oružanih snaga BiH;
- vozila policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva;
- vozila sa oto motorom proizvedena prije 01. siječnja 1970. godine.
- vozila sa dizel motorom koja su proizvedena prije 01. siječnja 1980.

Članak 42.

Članak 159. stavak (2), se mijenja i glasi:

"(2) Tehnički normativi za ocjenu efikasnosti sustava kočenja motornih i priključnih vozila iznose:

KATEGORIJA VOZILA	RADNO KOČENJE			POMOĆNO KOČENJE		
	Koe-fici-jent koče-nja	Sila aktiviranja		Koe-fici-jent kočenja	Sila aktiviranja	
		Nožno aktivira-nje	Ručno aktivira-nje		Nožno aktiviranje	Ručno aktiviranje
z ≥ [%]	F ≤ [daN]	F ≤ [daN]	z ≥ [%]	F ≤ [daN]	F ≤ [daN]	
L1, L2, L6	40 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
L3, L4, L5, L7	45 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
M1	50	50	-	20	50	40
M2, M3	50	70	-	20	70	60
N1, N2, N3	45	70	-	20	70	60
O1, O2, O3, O4	45	pk ≤ 6,5 bar	-	-	-	-
Traktori	25	60	40	15	60	40
Traktorske prikolice	25	-	-	-	-	-

Članak 43.

Članak 164. se mijenja i glasi:

"Članak 164.

- Nije dozvoljeno da najviša razina vanjske buke motornog vozila kategorije L, M ili N u stanju mirovanja premaši od proizvođača propisanu vrijednost uvećanu za 5 dB(A).
- Za vozila koja su u uporabi duže od jedne godine, granica iz stavka (1) ovog članka dodatno se uvećava za 5 dB(A).
- Ukoliko podaci proizvođača iz stavka (1) ovog članka nisu poznati najviša dozvoljena razina vanjske buke motornog vozila u stanju mirovanja iznosi 107 dB(A).
- Vanjska buka motornog vozila u stanju mirovanja mjeri se prema metodologiji opisanoj u BAS ISO 5130:2006, uređajem za mjerenje buke najmanje klase II.
- Odredbe ovog članka ne odnose se na vozilo koje je proizvedeno, odnosno proizvedeno i prvi put registrovano prije 01. siječnja 1972. godine, te na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizirane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Članak 44.

Iza članka 165. dodaju se novi čl. 165a. i 165b. koji glase:

"Članak 165a.

Izuzetno od odredbi ovog pravilnika dozvoljeno je da:

¹ Odnosi se na vozilo prvi put registrovano u BiH prije 11. travnja 2007. godine.

- a) motorna vozila sa dva kotača sa motorom čija radna zapremina u slučaju toplotnih motora nije veća od 50 cm³ i čija najveća konstruktivna brzina nije veća od 50 km/h, bez obzira na način pogona, razvrstana u kategoriju L3 (L3e) alternativno ispunjavaju zahtjeve ovog pravilnika za vozila kategorije L1 (L1e);
- b) motorna vozila sa tri kotača, sa bilo kakvim rasporedom kotača, sa motorom čija radna zapremina u slučaju toplotnih motora nije veća od 50 cm³ i čija najveća konstruktivna brzina nije veća od 50 km/h, bez obzira na način pogona, razvrstana u kategoriju L4 (L4e) ili L5 (L5e) alternativno ispunjavaju zahtjeve ovog pravilnika za vozila kategorije L2 (L2e);.

Članak 165b.

- (1) Skup motokultivatora i priključnog vozila mora ispunjavati samo tehničke uvjete propisane ovim članakom, bez obzira na druge odredbe ovog pravilnika.
- (2) Na prednjoj strani motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, mora biti ugrađeno najmanje jedno svjetlo koje emituje svjetlost bijele boje, tako da je ona vidljiva samo za sudionike u prometu koji se nalaze ispred vozila i da ne izaziva nelagodu kod vozača i drugih učesnika u prometu.
- (3) Na zadnjoj strani priključnog vozila motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, moraju biti ugrađena:
  - a) dva (pozicijska) svjetla, na istoj visini i simetrično u odnosu na srednju podužnu ravan vozila, koja emituju svjetlost crvene boje tako da je ona vidljiva samo za sudionike u prometu koji se nalaze iza vozila i da ne izaziva nelagodu kod vozača i drugih učesnika u prometu;
  - b) dva crvena katadioptera u obliku istostraničnog trokuta sa stranicom od najmanje 15 cm, na istoj visini i simetrično u odnosu na srednju podužnu ravan vozila, s vrhom okrenutim prema gore, tako da rastojanje reflektujućih površina katadioptera nije manje od 0,4 m i reflektujuća površina katadioptera nije na udaljenosti manjoj od 0,25 m ni većoj od 1,2 m od stajne površine.
- (4) Na prednjoj strani priključnog vozila motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, simetrično u odnosu na nju i na istoj visini, moraju biti ugrađena dva bijela netrougaona katadioptera, tako da rastojanje reflektujućih površina katadioptera nije manje od 0,4 m i reflektujuća površina katadioptera nije na udaljenosti manjoj od 0,25 m ni većoj od 1,2 m od stajne površine.
- (5) Oznaka za obilježavanje sporih vozila, postavlja se na zadnjoj strani priključnog vozila motokultivatora na način propisan člankom 156. ovog pravilnika.
- (6) Registarska tablica postavlja se jedna, na zadnjoj strani priključnog vozila, između katadioptera.
- (7) U slučaju da su kotači priključnog vozila motokultivatora izvedeni van tovarnog sanduka moraju imati blatobrane, izvedene tako da prekrivaju najmanje gornju trećinu obima kotača.
- (8) Veza između motokultivatora i priključnog vozila mora biti pouzdana.
- (9) Uređaj za upravljanje (upravljač) mora biti pouzdan i izveden tako da vozač može na prikladan i siguran način mijenjati pravac kretanja skupa.
- (10) Na skupu motokultivatora i priključnog vozila mora biti izveden kočni sustav koji se može aktivirati tokom

kretanja skupa i koji djeluje na sve točkove najmanje jedne osovine, bilo motokultivatora, bilo priključnog vozila. Vozač mora moći aktivirati kočni sustav sjedeći na mjestu za vozača, držeći pri tome barem jednu ruku na komandi upravljača u svrhu upravljanja skupom. Mora biti omogućeno postepeno mijenjanje kočnog dejstva, odnosno vozač mora u bilo kom trenutku imati mogućnost da djelujući na komandu dovoljno precizno podešava (povećava ili smanjuje) kočnu silu. Kočna sila mora biti ravnomjerno raspoređena na lijeve i desne točkove iste osovine.

- (11) Pri ispitivanju efikasnosti kočnog sustava skupa (motokultivator sa priključnim vozilom) na način opisan u stavku (9) članka 159. ovog pravilnika mora biti postignuto usporenje od najmanje 2,0 m/s².

Članak 45.

- (1) Važeća klasifikacija primjenjivaće se na vozila koja su već registrovana u Bosni i Hercegovini, kao i na vozila koja će se prvi put registrirati, a u trenutku proizvodnje su prema istoj klasifikovana.
- (2) Nova klasifikacija koja je data u Privitku 1. ovog pravilnika postaje privitak 6. pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u prometu na cestama i čini njegov sastavni dio, primjenjuje se na vozila koja se prvi put registriraju u Bosni i Hercegovini, a u trenutku proizvodnje su prema njoj klasifikovana (podatak iz izjave o usklađenosti "COC dokument - Certificate of Conformity" dokumenta, odnosno potvrde proizvođača).
- (3) Nova klasifikacija iz stavka (2) ovog članka primjenjuje se za sva vozila koja se prvi put registriraju u Bosni i Hercegovini počevši od 01.11.2019. godine.
- (4) Klasifikacija iz stavka (2) ovog članka primjenjuje se i na vozila kategorija R i S koja se prvi put registriraju u Bosni i Hercegovini.

Članak 46.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 02-04-02-2-932/2019

28. ožujka 2019. godine
SarajevoZamjenik ministra
Saša Dalipagić, v. r.

Privitak br. 1

KLASIFIKACIJA VOZILA
KLASIFIKACIJA VOZILA, TERMINI I DEFINICIJE

Ova klasifikacija vozila sadrži odredbe koje su sukladne aktima:

- Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Europu (UNECE):
- Konsolidovana (ujedinjena), rezolucija (odluka), o konstrukciji vozila Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Europu (R.E.3), **Consolidated Resolution on the Construction of Vehicles (R.E.3)**
- ECE pravilnik broj 36 o jedinstvenim odredbama o homologaciji velikih vozila za prijevoz putnika s obzirom na njihovu opću konstrukciju
- ECE pravilnik broj 52 o jedinstvenim odredbama o homologaciji M2 i M3 vozila malog kapaciteta s obzirom na njihovu opću konstrukciju
- ECE pravilnik broj 107 o jedinstvenim odredbama o homologaciji vozila kategorije M2 i M3 s obzirom na njihovu opću konstrukciju

- Europske unije:
- EU Uredbe:
- **Uredba Europskog parlamenta i Vijeća, broj 167/2013 o homologaciji i nadzoru tržišta traktora za poljoprivredu i šumarstvo**
- **Uredba Europskog parlamenta i Vijeća, broj 168/2013 o homologaciji i nadzoru tržišta vozila na dva ili tri kotača i četverocikala**
- EU Direktive:
- **Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća, broj 2007/46/EZ o uspostavi okvira za homologaciju motornih vozila i njihovih prikolica te sustava, sastavnih dijelova i zasebnih tehničkih jedinica namijenjenih za takva vozila**
- Bosne i Hercegovine:
- **Zakon o osnovama sigurnosti prometa na cestama u Bosni i Hercegovini**
- **Pravilnik o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u prometu na cestama**
- **BAS ISO 3833:2003-Cestovna vozila-Tipovi-Termini i definicije**

1. MOTOCIKLI, TRICIKLI I ČETVEROCIKLI

Vozila kategorije L: motorna vozila na dva ili tri kotača, kao i četverocikli.

Dvostruki točkovi: podrazumijeva dva kotača ugrađena na istu osovinu koji se smatraju jednim točkom, pri čemu je udaljenost središta njihovih područja dodira s tlom jednaka ili manja od 460 mm;

Vozila kategorije L se dijele u sljedeće kategorije, potkategorije i pot-potkategorije:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L1e-L7e	Sva vozila kategorije L	(1) dužina $\leq 4\ 000$ mm ili $\leq 3\ 000$ mm za vozilo L6e-B ili $\leq 3\ 700$ mm za vozilo L7e-C, i (2) širina $\leq 2\ 000$ mm ili $\leq 1\ 000$ mm za vozilo L1e ili $\leq 1\ 500$ mm za vozilo L6e-B ili L7e-C i (3) visina $\leq 2\ 500$ mm
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L1e	Moped	(4) dva kotača i motorni pogon i (5) radna zapremina motora ≤ 50 cm ³ , ako je dio konfiguracije pogona vozila motor s unutarnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, i (6) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 4\ 000$ W, i (8) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje sukladno propisima u BiH, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L1e-A	Moped niskih performansi	(9) bicikli, konstruisani za uporabu pedala, opremljeni pomoćnim pogonom, čija je glavna namjena pomoći pri pogonu na pedale, i (10) doprinos (izlazna snaga), pomoćnog pogonskog agregata se prekida pri brzini vozila ≤ 25 km/h, i (11) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 1\ 000$ W, a u slučaju elektromotora kao pomoćnog pogonskog agregata najveća trajna nazivna snaga > 250 W i $\leq 1\ 000$ W, i (12) bicikl s motorom s tri ili četiri kotača, koji ispunjava posebne dodatne kriterije za razvrstavanje u potkategorije od (9) do (11), smatra se tehnički ekvivalentom vozilu L1e-A na dva kotača.
L1e-B	Moped	(9) sva druga vozila kategorije L1e, koje nije moguće razvrstati sukladno kriterijima od (9) do (12) za vozilo L1e-A.

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L2e	Laki tricikl- Moped na tri kotača	(4) tri kotača i motorni pogon, i (5) radna zapremina motora ≤ 50 i cm ³ , ako je dio konfiguracije pogona vozila motor s unutarnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, odnosno ≤ 500 cm ³ u slučaju motora sa samopaljenjem, i (6) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 4\ 000$ W, i (8) masa vozila u voznom stanju ≤ 270 kg, i (9) opremljen najviše sa dva sjedišta, uključujući sjedište vozača, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L2e-P	Putnički laki tricikl-putnički moped na tri kotača	(10) vozilo L2e osim vozila koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje u potkategoriju L2e-U.
L2e-U	Teretni laki tricikl-teretni moped na tri kotača	(10) isključivo konstruiran za prijevoz tereta s otvorenim ili zatvorenim, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za uтовar, koji ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina tovarnog prostora X širina tovarnog prostora $\geq 0,3$ X dužina vozila X širina vozila ili (b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) sa tovarnim prostorom koji je krutom pregradom odvojeno od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora može prijenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L3e ⁽²⁾	Motocikl	(4) dva kotača i motorni pogon, i (5) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje sukladno propisima u BiH, i (6) vozilo na dva kotača koje ne može biti razvrstano kao vozilo kategorije L1e.
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L3e-A1	Motocikl male snage	(7) radna zapremina motora ≤ 125 cm ³ , i (8) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 11 kW, i (9) omjer snaga ⁽¹⁾ /masa vozila u voznom stanju $\leq 0,1$ kW/kg.
L3e-A2	Motocikl srednje snage	(7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 35 kW, i (8) omjer snaga ⁽¹⁾ /masa vozila u voznom stanju $\leq 0,2$ kW/kg, i (9) nije izvedeno iz vozila sa motorom snage veće od njegove dvostruke snage ⁽¹⁾ , i (10) vozilo L3e koje se ne može razvrstati prema dodatnim kriterijima (7), (8) i (9) vozila L3e-A1 za razvrstavanje u potkategorije.
L3e-A3	Motocikl velike snage	(7) sva druga vozila L3e, koje nije moguće razvrstati u potkategorije L3e-A1 ili L3e-A2.
Pot-potkategorija	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije
		vozila L3e-A1 L3e-A2 ili L3e-A3
L3e-AxE (x=1, 2 ili 3)	Motocikl "Enduro"	(a) visina sjedišta ≥ 900 mm, i (b) najmanja udaljenost od tla (klirens) ≥ 310 mm, i (c) ukupni omjer prijenosa u najvišem stupnju prijenosa (primarni omjer prijenosa $\times$ sekundarni omjer prijenosa u najvišem stupnju prijenosa $\times$ konačni prenosni omjer pogona) $\geq 6,0$ i (d) masa vozila u voznom stanju uvećana za masu pogonskih baterija (akumulatora), u slučaju električnog ili hibridnog električnog pogona ≤ 140 kg, i (e) nema sjedišta za putnika.
L3e-AxT (x=1, 2 ili 3)	Motocikl "Trial"	(a) visina sjedišta ≤ 700 mm, i (b) najmanja udaljenost od tla (klirens) ≥ 280 mm i (c) kapacitet rezervoara za gorivo ≤ 4 litre, i (d) ukupni omjer prijenosa u najvišem stupnju prijenosa (primarni omjer prijenosa $\times$ sekundarni

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L4e	Motocikl sa bočnom prikolicom	(4) na osnovu vozila, koje ispunjava kriterije za razvrstavanje u kategoriju i potkategorije vozila L3e, i (5) osnovno vozilo na motorni pogon opremljeno jednom bočnom prikolicom, i (6) najviše četiri sjedišta, uključujući sjedišta vozača, i (7) najviše dva sjedišta za putnike u bočnoj prikolici, i (8) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje sukladno propisima u BiH.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L5e	Tricikl	(4) tri kotača i motorni pogon, i (5) masa vozila u voznom stanju $\leq 1\ 000$ kg, i (6) vozilo na tri kotača koje ne može biti razvrstano kao vozilo L2e, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L5e-A	Putnički tricikl	(7) vozilo L5e drukčije od onih koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje za vozilo L5e-B, i (8) s najviše pet sjedišta uključujući sjedište vozača.
L5e-B	Teretni tricikl	(7) konstruirano za prijevoz tereta sa zatvorenim prostorom za smještaj vozača i putnika kome se može pristupiti sa najviše tri strane, i (8) opremljeno najviše sa dva sjedišta uključujući sjedište vozača, i (9) isključivo konstruirano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina tovarnog prostora $\times$ širina tovarnog prostora $\geq 0,3 \times$ dužina vozila $\times$ širina vozila, ili (b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) sa tovarnim prostorom koji je krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora koja može prijenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L6e	Laki četverocikl	(4) četiri kotača i motorni pogon, i (5) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (6) masa vozila u voznom stanju ≤ 425 kg, i (7) radna zapremina motora ≤ 50 cm ³ , ako je motor s unutaršnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, odnosno ≤ 500 cm ³ ako je motor sa samopaljenjem dio pogonskog sustava vozila, i (8) opremljen najviše sa dva sjedišta, uključujući sjedište vozača, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L6e-A	Laki četverocikl	(9) vozilo L6e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L6e-B, i (10) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 4\ 000$ W.
L6e-B	Zatvoreni laki četverocikl	(9) zatvoren prostor za vozača i putnike dostupan s najviše tri strane, i (10) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 6\ 000$ W, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije osim kriterija za potkategoriju vozila L6e-BU
L6e-BP	Putnički zatvoreni laki četverocikl	(11) vozilo L6e-B uglavnom konstruirano za prijevoz putnika, i (12) vozilo L6e-B drukčije od onih koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje za vozilo L6e-BU.
L6e-BU	Teretni zatvoreni laki četverocikl	(11) isključivo konstruirano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina tovarnog prostora $\times$ širina tovarnog prostora $\geq 0,3 \times$ dužina vozila $\times$ širina vozila ili

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L7e	Četverocikl	(b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) tovarni prostor krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora koja može prijenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L7e	Četverocikl	(4) četiri kotača i motorni pogon, i (5) masa vozila u voznom stanju: (a) ≤ 450 kg, u slučaju vozila namijenjenog za prijevoz putnika, (b) ≤ 600 kg, u slučaju vozila namijenjenog za prijevoz tereta, i (6) vozilo L7e koje ne može biti razvrstano kao vozilo L6e, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L7e-A	Četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-B ili L7e-C, i (8) vozilo konstruirano samo za prijevoz putnika, i (9) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategoriju
L7e-A1	Četverocikl A1	(10) najviše dva sjedišta u obliku sedla ⁽³⁾ , uključujući sjedište za vozača, i (11) ručka za upravljanje
L7e-A2	Četverocikl A2	(10) vozilo L7e-A koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-A1, i (11) najviše dva sjedišta koja nisu u obliku sedla ⁽³⁾ , uključujući sjedište za vozača.
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L7e-B	Terenski četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-C, i (8) klirens ≥ 180 mm, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategoriju
L7e-B1	Terenski četverocikl B1	(9) najviše dva sjedišta u obliku sedla, uključujući sjedište za vozača, i (10) opremljeno ručkom za upravljanje, i (11) najveća konstrukcijski određena brzina ≤ 90 km/h, i (12) omjer razmaka osovina i klirensa ≤ 6 .
L7e-B2	Terenski četverocikl B2	(9) vozilo L7e-B, koje se ne može razvrstati u pot-potkategoriju L7e-B1, i (10) najviše tri sjedišta koja nisu u obliku sedla od kojih su dva postavljena uporedno, uključujući sjedište za vozača, i (11) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i (12) omjer razmaka osovina i klirensa ≤ 8 .
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L7e-C	Zatvoreni četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-B, i (8) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i (9) najveća konstrukcijski određena brzina ≤ 90 km/h, i (10) zatvoren prostor za vozača i putnike dostupan s najviše tri strane, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije osim kriterija za potkategoriju vozila L7e-C
L7e-CP	Putnički zatvoreni četverocikl	(11) vozilo L7e-C koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje u pot-potkategorije L7e-CU, i (12) najviše četiri sjedišta koja nemaju oblik sedla, uključujući sjedište za vozača.
L7e-CU	Teretni zatvoreni četverocikl	(11) isključivo konstruirano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina tovarnog prostora $\times$ širina tovarnog prostora $\geq 0,3 \times$ dužina vozila $\times$ širina vozila ili (b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) tovarni prostor krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora koja može prijenositi

		najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm, i (12) najviše dva sjedišta koja nemaju oblik sedla uključujući sjedište za vozača.
Napomene:		
<p>(¹) Granične vrijednosti za snagu zasnivaju se na najvećoj neprekidnoj nazivnoj snazi za vozila na električni pogon i najvećoj neto snazi za vozila pogonjena motorom s unutarnjim sagorijevanjem.</p> <p>Pod masom se podrazumijeva masa vozila u voznom stanju.</p> <p>Masa vozila u voznom stanju označava masu neopterećenog vozila spremnog za uobičajenu upotrebu i uključuje masu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tehničkih težnosti; - standardne opreme; - goriva u rezervoarima napunjenim najmanje do 90% njihovog kapaciteta; - ako se za pogon koristi mješavina gorivo/ulje uključuje se masa mješavine, izuzev u slučaju gdje su gorivo i ulje smješteni odvojeno kada se uključuje samo masa goriva, - ako se za pogon koristi gasno gorivo (u gasovitoj ili tečnoj fazi), ili komprimovani vazduh može se za masu goriva usvojiti 0 kg; - nadgradnje, kabine, vrata; - stakala, vučnog uređaja, rezervnog kotača i alata. <p>Masa vozila u voznom stanju ne uključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - masu vozača (75 kg), i putnika (65 kg); - masu uređaja i opreme ugrađene u tovarni prostor (platformu); - masu pogonskih baterija (akumulatora), u slučaju električnih ili hibridnih električnih vozila; - masu sustava za napajanje gasnim gorivom i rezervoara za njegovo skladištenje, u slučaju pogona na jednu, dvije ili više vrsta goriva; - masu rezervoara za skladištenje komprimovanog vazduha, u slučaju pogona komprimovanim vazduhom. <p>(²) Daljnje klasificiranje vozila L3e prema tome je li njegova konstrukcijska brzina vozila manja ili jednaka 130 km/h ili veća od 130 km/h neovisno je o njegovom daljnjem klasificiranju prema radnom učinku pogona u razrede L3e-A1 (kod kojih vjerovatno nije moguće postići brzinu od 130 km/h), L3e-A2 ili L3e-A3.</p> <p>(³) Sedlo-oblik sjedišta na kojem se sjedi u položaju za "jahanje".</p>		

2. VOZILA ZA PRIJEVOZ PUTNIKA

Kategorija M: motorno vozilo na najmanje četiri kotača konstruirano i namijenjeno prvenstveno za prijevoz putnika i njihovog prtljaga.

Vozila kategorije M se dijele u tri skupine:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
M1	Putnički automobil	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju najviše osam sjedišta.
M2	Autobus	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija najveća dozvoljena masa nije veća od 5 tona.
M3	Autobus	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija je najveća dozvoljena masa veća od 5 tona.

Vozila kategorije M2 i M3 se dijele u dvije podkategorije:

Kategorija	Naziv potkategorije	Naziv klase	Opći kriteriji za razvrstavanje
M2 i M3	Veliki autobusi - vozila koja prijevoze više od 22 putnika ne računajući vozača	Klasa I	(gradski autobus), vozilo ima sjedišta i prostor za putnike koji stoje i koji dopušta intezivirano kretanje putnika.
		Klasa II	(međugradski autobus), vozilo je uglavnom konstruirano za putnike koji sjede, ali ima mogućnost za prijevoz putnika koji stoje u prolazu između sjedišta i/ili u prostoru za stajanje koji ne prelazi širinu prostora dva dupla sjedišta.
		Klasa III	(turistički autobus), vozilo konstruirano isključivo za putnike koji sjede.
M2 i M3	Mali autobusi - vozila za prijevoz do 22 putnika ne računajući vozača	Klasa A	vozila konstruisana za prijevoz putnika koji stoje, a imaju i sjedišta.
		Klasa B	vozila nisu konstruisana za prijevoz putnika koji stoje.

3. TERETNA MOTORNA VOZILA

Kategorija N: motorno vozilo na najmanje četiri kotača konstruirano i namijenjeno prvenstveno za prijevoz tereta.

Vozila kategorije N se dijele u tri skupine:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
N1	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa nije veća od 3,5 tona ($\leq 3,5$ tona).
N2	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa prelazi 3,5 tona, ali nije veća od 12 tona ($> 3,5$ tona i ≤ 12 tona).
N3	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa prelazi 12 tona (> 12 tona).

Kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N se nalaze u Dodatku 3.

4. PRIKLJUČNA VOZILA

Kategorija O: vozilo na kotačima bez pogonskog agregata koje je konstruirano i osposobljeno za priključenje uz motorno vozilo (L, M, N), i namijenjeno za prijevoz lica ili/i tereta ili vršenje određenog rada, ili za smještaj lica.

Vozila kategorije O se dijele u četiri skupine:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
O1	Priključno vozilo	priključna vozila čija najveća dozvoljena masa nije veća od 0,75 tona ($\leq 0,75$ tona).
O2		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 0,75 tona, ali nije veća od 3,5 tona, ($> 0,75$ tona i $\leq 3,5$ tona).
O3		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 3,5 tona, ali nije veća od 10 tona, ($> 3,5$ tona i ≤ 10 tona).
O4		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 10 tona (> 10 tona).

5. TRAKTORI

Traktor je motorno vozilo na kotačima za poljoprivredu ili šumarstvo, koje ima najmanje dvije osovine i čija najveća konstruktivna brzina nije manja od 6 km/h, a čija je glavna funkcija u njegovoj vučnoj snazi i koje je po konstrukciji hodnog sustava, uređajima i opremi namijenjeno da vuče, gura, nosi, odnosno pogoni u kretanju ili mjestu priključne uređaje, oruđa i mašine za obavljanje određenih radova u poljoprivredi ili šumarstvu, ili da vuče priključna vozila, i koje se može prilagoditi da nosi teret pri radu u poljoprivredi ili šumarstvu, i može biti opremljeno sa jednim ili više sjedišta za putnike.

Traktori se dijele u dvije skupine:

- traktori na kotačima-kategorija T i
- traktori na gusjenicama-kategorija C

5.1. TRAKTORI NA KOTAČIMA

Kategorija T: obuhvata sve traktore na kotačima. Svaka kategorija traktora na kotačima dopunjena je na kraju indeksom "a" ili "b" sukladno konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za traktore na kotačima s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za traktore na kotačima s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije T se dijele u četiri skupine:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
T1	Traktor na kotačima	traktori na kotačima, s razmakom kotača na osovini najbližoj vozaču jednakim ili većim od 1150 mm, mase neopterećenog traktora u voznom stanju veće od 600 kg i klirensa koji nije veći od 1000 mm.
T2		traktori na kotačima, s razmakom kotača manjim od 1150 mm, mase neopterećenog traktora u voznom stanju veće od 600 kg i klirensa koji nije veći od 600 mm; kad je omjer visine težišta traktora (mjereno od tla), i srednje

		vrijednosti razmaka kotača svake osovine veći od 0,90, najveća konstrukcijska brzina je ograničena na 30 km/h.
T3		traktori na kotačima s masom neopterećenog traktora u voznom stanju koja nije veća od 600 kg.
		traktori na kotačima s posebnom namjenom:
		kategorija T4.1 (traktori s velikim klirensom), obuhvata traktore konstruirane za rad s visokom naraslim kulturama kao što su biljke vinove loze. Oni imaju uzdignutu šasiju ili dio šasije što im omogućava kretanje prema naprijed uporedno s biljnim usjevom s lijevim i desnim kotačima sa svake strane jednog ili više redova usjeva.
T4	T4.1	Namijenjeni su za uređaje i opremu za prenošenje ili obradu koji se mogu pričvrstiti sprjeda, između osovine, pozadi ili na platformu. Kada je traktor u radnom položaju, klirens okomito na red s usjevima je veći od 1000 mm. Ako je omjer visine težišta traktora mjereno od tla, pri uporabi uobičajenih guma, i srednje vrijednosti razmaka kotača svake osovine veći od 0,90, najveća konstrukcijska brzina ne smije premašiti 30 km/h.
	T4.2	kategorija T4.2 (vrlo široki traktori), obuhvata traktore za koje su karakteristične široke dimenzije i prvenstveno su namijenjeni za obrađivanje velikih poljoprivrednih površina.
	T4.3	kategorija T4.3 (traktori s malim klirensom), obuhvata traktore s pogonom na četiri kotača čija je priključna oprema namijenjena za upotrebu u poljoprivredi ili šumarstvu i koji su značajni po nosećem okviru, i opremljeni s jednim ili više (izlaznih), priključnih pogonskih vratila, čija najveća dozvoljena masa nije veća od 10 tona, kod kojih je omjer te mase i najveće mase neopterećenog vozila u voznom stanju manji od 2,5, i imaju težište, izmjereno od tla pri uporabi uobičajenih guma, na visini manjoj od 850 mm.

5.2. TRAKTORI NA GUSJENICAMA

Kategorija C: obuhvata traktore na gusjenicama koji su pogonjeni beskrajnim gusjenicama ili kombinacijom kotača i beskrajnih gusjenica, s potkategorijama određenim analogno kategoriji T1-T4.

6. PRIKLJUČNA VOZILA ZA TRAKTORE (TRAKTORSKE PRIKOLICE)

Kategorija R (teretno priključno vozilo traktora): je priključno vozilo traktora namijenjeno prvenstveno za prijevoz tereta. Svaka kategorija traktorske prikolice dopunjena je na kraju indeksom "a" ili "b", sukladno njezinom konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za prikolice s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za prikolice s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije R se razvrstavaju:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
R1	Priključno vozilo za traktore (traktorske prikolice)	priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja ne prelazi 1,5 tona.
R2		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 1,5 tona, ali nije veći od 3,5 tona.
R3		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 3,5 tona, ali nije veći od 21 tonu.
R4		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 21 tonu.

7. PRIKLJUČNA VUČENA OPREMA (ZA TRAKTORE)

Kategorija S (priključna vučena oprema traktora): je priključno vozilo traktora namijenjeno prvenstveno za vršenje rada u poljoprivredi ili šumarstvu.

Svaka kategorija priključnu vučenu opremu dopunjena je na kraju indeksom "a" ili "b" sukladno njezinom konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za priključnu vučenu opremu s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za priključnu vučenu opremu s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije S se dijele u dvije skupine:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
S1	Priključna vučena oprema (za traktore)	priključna vučena oprema kod koje zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja ne prelazi 3,5 tona.
S2		priključna vučena oprema kod koje zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 3,5 tona.

8. TERENSKA VOZILA (DODATNO RAZVRSTAVANJE VOZILA)

Kategorija G: terenska vozila (*Off-Road Vehicles*), su vozila kategorije M ili N i imaju posebne tehničke karakteristike koje omogućavaju vožnju izvan kategorisanih cesta. Za te potkategorije vozila mora se dodati slovo "G" kao sufix slovnobrojčanog oznaci kategorije vozila.

Kriteriji za razvrstavanje vozila u potkategoriju terenskih vozila

I. Vozila kategorija M1 ili N1 razvrstavaju se u potkategoriju terenskih vozila ako istovremeno zadovoljavaju sljedeće uvjete:

- (a) najmanje jedna prednja i najmanje jedna zadnja osovina su izvedene za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna osovina isključiti;
- (b) ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;
- (c) mogu, bez priključnog vozila, savladati uspon od najmanje 25 %;
- (d) zadovoljavaju najmanje pet od sljedećih šest zahtjeva:
  1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stupnjeva;
  2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 20 stupnjeva;
  3. ugao prepreke mora biti najmanje 20 stupnjeva;
  4. najmanja visina iznad stajne površine (klirens), ispod prednje osovine mora biti najmanje 180 mm;
  5. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 180 mm;
  6. klirens između osovina mora biti najmanje 200 mm.

II. Vozila kategorija M2, N2 ili M3, čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 12 tona, smatraju se terenskim vozilima ako zadovoljavaju uvjete propisane u točki (a), ili uvjete propisane u obje točke (b) i (c):

- (a) Imaju pogon na sve kotače (osovine), bez obzira može li se jedna ili više pogonskih osovina isključiti;
- (b)
  1. najmanje jedna prednja i najmanje jedna zadnja osovina su konstruirane za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna pogonska osovina isključiti;
  2. ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;

3. mogu bez priključnog vozila savladati uspon od najmanje 25 %; i

(c) zadovoljavati najmanje pet od ovih šest zahtjeva ako njihova najveća dozvoljena masa ne prelazi 7,5 tona, a najmanje četiri ako njihova najveća dozvoljena masa prelazi 7,5 tona:

1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stupnjeva;
2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stupnjeva;
3. ugao prepreke mora biti najmanje 25 stupnjeva;
4. klirens ispod prednje osovine mora biti najmanje 250 mm;
5. klirens između osovina mora biti najmanje 300 mm;
6. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 250 mm.

III. Vozila M3 ili N3 čija najveća dozvoljena masa prelazi 12 tona smatraju se terenskim vozilima ako zadovoljavaju uvjete propisane u točki (a), ili uvjete propisane u obje točke (b) i (c):

(a) imaju pogon na sve kotače (osovine), bez obzira može li se jedna ili više pogonskih osovina isključiti;

(b)

1. najmanje pola osovina (ili dvije od tri osovine u slučaju vozila s tri osovine i tri od pet u slučaju vozila s pet osovine), je konstruirano za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna pogonska osovina isključiti;
2. ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;
3. mogu bez priključnog vozila savladati uspon od najmanje 25 %; i

(c) zadovoljavati najmanje četiri od ovih šest zahtjeva:

1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stupnjeva;
2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stupnjeva;
3. ugao prepreke mora biti najmanje 25 stupnjeva;
4. klirens ispod prednje osovine mora biti najmanje 250 mm;
5. klirens između osovina mora biti najmanje 300 mm;
6. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 250 mm.

Postupak za provjeru usklađenosti s geometrijskim zahtjevima iz ovog odjeljka propisan je u Dodatku 4.

9. VOZILA SPECIJALNE (POSEBNE) NAMJENE

Vozila za specijalne namjene: vozila kategorija M, N ili O za izvođenje posebnih funkcija sa posebno uređenom karoserijom i/ili snabdjeveno uređajima i opremom za izvođenje tih posebnih funkcija.

U specijalna vozila se ubrajaju:

Vozila specijalne namjene se razvrstavaju u:

Naziv specijalnog vozila	Kodna oznaka specijalnog vozila	Definicija specijalnog vozila
Motorno vozilo za stanovanje	SA	Vozilo kategorije M s prostorom za stanovanje koje sadrži najmanje sljedeću opremu: (a) sto i sjedišta; (b) opremu prilagođenu za spavanje koja može biti izvedena korišćenjem sjedišta; (c) kuhinjsku opremu; (d) opremu za smještaj prtljaga. Ova oprema mora biti čvrsto pričvršćena u

		prostoru za stanovanje. Međutim, sto može biti izveden tako da je jednostavno uklonjiv.
Blindirano vozilo	SB	Vozilo namijenjeno zaštiti putnika i/ili tereta koji se prijevoze, opremljeno oplatom neprobojnom za metke.
Vozilo hitne pomoći	SC	Vozilo kategorije M, namijenjeno za prijevoz bolesnih ili povrijeđenih osoba i koje je posebno opremljeno za tu namjenu.
Pogrebno vozilo	SD	Vozilo kategorije M namijenjeno za prijevoz posmrtnih ostataka i koje je posebno opremljeno za tu namjenu.
Vozilo prilagođeno za invalidska kolica	SH	Vozilo kategorije M1 proizvedeno ili posebno prepravljeno za smještaj jedne ili više osoba u invalidskim kolicima pri prijevozu cestom.
Kamp prikolica	SE	Vozilo kategorije O prema definiciji u točki 3.2.1.3. standarda ISO 3833:1977.
Auto dizalica	SF	Vozilo kategorije N3 koje nije opremljeno za prijevoz tereta, opremljeno dizalicom čiji je moment dizanja jednak ili veći od 400 kNm.
Ostala vozila posebne namjene	SG	Vozilo posebne namjene koje nije obuhvaćeno niti jednom definicijom iz ovog odjeljka.
Potporna kolica	SJ	Vozilo kategorije O opremljeno sedlom za oslanjanje poluprikolice tako da istu pretvara u prikolicu.
Priključno vozilo za vangabaritne terete	SK	Vozilo kategorije O4 namijenjeno za prijevoz nedjeljivih tereta koji zbog njihovih dimenzija podliježu ograničenjima u pogledu učestvovanja u prometu na cestama. Pod ovim nazivom su obuhvaćene i hidraulične modularne prikolice bez obzira na broj modula.
Motorno vozilo za vangabaritne terete	SL	tegljač ili vučno vozilo kategorije N3 koje zadovoljava sljedeće uvjete: (a) ima više od dvije osovine i barem polovina osovina (u slučaju vozila s tri osovine dvije od tri, a u slučaju vozila s pet osovine tri od pet), koje su konstruirane da budu pogonjene istovremeno, bez obzira na to može li se jedna pogonska osovina isključiti; (b) konstruirano je za vuču i guranje priključnog vozila kategorije O4 za prijevoz vangabaritnog tereta; (c) ima motor snage minimalno 350 kW, i (d) može biti opremljeno dodatnom prednjom vučnom spojnicom za teške vučne mase.
Motorno vozilo za izmjenjivu opremu	SM	terensko vozilo kategorije N (kako je definirano u točki 10.), koje je konstruirano i proizvedeno za vuču, guranje, prenos i stavljanje u pokret određene izmjenjive opreme, (a) koje ima najmanje dvije površine na koje se oprema može ugraditi; (b) koje ima standardizovana, mehanička, hidraulička i/ili električna sučelja (priključka) (npr. izvodi za pogon izmjenjive opreme), za napajanje i stavljanje u pokret navedene opreme; i (c) koje je usklađeno sa definicijom standarda ISO 3833-1977, točka 3.1.4. (specijalno vozilo). Ukoliko vozilo sadržava pomoćnu platformu za utovar, njezina dužina ne smije prelaziti: (a) 1,4 puta razmaka prednjih ili zadnjih kotača (trag) vozila, ovisno o tome koji je razmak veći u slučaju vozila s dvije osovine; ili (b) 2,0 puta razmaka prednjih ili zadnjih kotača (trag) vozila, ovisno o tome koji je razmak veći u slučaju vozila s dvije osovine.

Dodatno razvrstavanje vozila prema obliku karoserije dato u točki 6. Dodatka 1: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnji.

10. TERENSKA VOZILA SPECIJALNE NAMJENE

"Terensko vozilo za specijalne namjene", znači vozilo koje pripada kategoriji M ili N i ima posebne tehničke karakteristike iz točke 8. i točke 9.

Za te kategorije vozila mora se dodati slovo "G" kao sufiks slovnobrojčanoj oznaci kategorije vozila.

11. RADNE MAŠINE

Radna mašina je samohodno vozilo posebno konstruirano i namijenjeno za vršenje rada, a koje s obzirom na konstruktivne karakteristike nije pogodno za prijevoz niti putnika niti tereta, i čija brzina, u pravilu, nije veća od 30 km/h.

Dodatak 1.**OBLICI KAROSERIJA (TIPOVI NADGRADNJE VOZILA I OBJAŠNJENJE (DEFINICIJE))****1. Vozila koja pripadaju kategoriji M1 i M1G**

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
AA	Limuzina	Vozilo određeno u nazivu 3.1.1.1. norme ISO 3833:1977, koje je opremljeno najmanje s četiri bočna prozora.
	Limuzina kabriolet	Standard BAS ISO 3833:2003, definicija broj 3.1.1.2. Zatvoreni putnički automobil, sa mogućnošću pomjeranja dijela krova nazad, sa 4 ili više sjedišta u najmanje dva reda, sa 2 ili 4 bočnih vrata i sa 4 ili više bočnih prozora.
	Produžena limuzina (produženi sedan)	Standard BAS ISO 3833:2003, definicija broj 3.1.1.3. Zatvoreni putnički automobil sa 4 ili više sjedišta u najmanje dva reda, sa 4 ili 6 bočnih vrata i sa 6 ili više bočnih prozora. Iza prednjeg reda sjedišta može biti izvedena pregrada. Sjedišta ispred zadnjeg reda sjedišta mogu biti izvedena na preklapanje.
AB	Limuzina s (podiznim) zadnjim vratima	Limuzina prema definiciji u 1.1. sa zadnjim (petim) vratima na zadnjem kraju vozila.
AC	Karavan	Vozilo određeno u nazivu 3.1.1.4. norme ISO 3833:1977, koje je opremljeno najmanje s četiri bočna prozora.
AD	Kupe	Vozilo definirano u nazivu br. 3.1.1.5. norme ISO 3833:1977.
AE	Kabriolet	Vozilo definisano u nazivu br. 3.1.1.6. norme ISO 3833:1977. Kabriolet može biti i bez vrata.
AF	Višenamjensko vozilo	Vozilo, osim vozila AG i vozila navedenih pod AA do AE predviđenih za prijevoz osoba i njihove prtljage ili ponekad tereta, u jednom prostoru.
AG	Putnički pick-up	Vozilo u nazivu br. 3.1.1.4.1. norme ISO 3833:1977. Međutim, prostor za prtljagu mora biti potpuno odvojen od prostora za putnike. Osim toga, nije potrebno da referentna točka položaja vozačkog sjedišta bude najmanje 750 mm iznad površine oslanjanja vozila.

2. Vozila koja pripadaju kategoriji M2, M3, i M2G, M3G

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
CA	Jedna razina	Vozilo u kojem su prostori predviđeni za putnike raspoređeni na jednoj razini ili tako da ne predstavljaju dvije razine koji leže jedan iznad drugog.
CB	Dvije razine	Vozilo u kojem su prostori za putnike, najmanje u jednom dijelu, raspoređeni na dvije razine, jedan iznad drugog, a prostori za putnike koji stoje nisu predviđeni na gornjoj razini (katu);
CC	Zglobni, jedna razina	Vozilo koje se sastoji od dva ili više krutih dijelova koji se mogu zakretati jedan u odnosu na drugi; prostori za putnike u svakom dijelu povezani su tako da se putnici mogu slobodno kretati između njih; kruti dijelovi su stalno spojeni tako da se mogu rastaviti samo pomoću naprava koje se uobičajeno mogu naći samo u radionici. Zglobni autobusi sastavljeni od dva ili više zglobno povezana nerazdvojiva dijela smatraju se jednim vozilom.
CD	Zglobni, dvije razine	Vozilo koje se sastoji od dva ili više krutih dijelova koji se mogu zakretati jedan u odnosu na drugi; prostori za putnike u svakom dijelu povezani su najmanje na jednoj razini tako da se putnici mogu slobodno kretati između njih; kruti dijelovi su trajno spojeni tako da se mogu rastaviti samo pomoću naprava koje se uobičajeno mogu naći samo u radionici.
CE	Niskopodni,	Vozilo razreda I., II. ili A. kod kojeg je najmanje 35 %

	jedna razina	prostora koji je raspoloživ za putnike koji stoje (ili prednjeg dijela vozila kod zglobnih vozila, ili u njegovome donjem dijelu kod spratnih vozila) bez stupnjevacica i dostupan je kroz najmanje jedna vrata za putnike.
CF	Niskopodni, dvije razine	Vozilo razreda I., II. ili A. kod kojeg je najmanje 35 % prostora koji je raspoloživ za putnike koji stoje (ili prednjeg dijela vozila kod zglobnih vozila, ili u njegovome donjem dijelu kod spratnih vozila) bez stupnjevacica i dostupan je kroz najmanje jedna vrata za putnike.
CG	Zglobni niskopodni, jedna razina	Vozilo koje udružuje tehničke karakteristike CC i CE vozila.
CH	Zglobni niskopodni, dvije razine	Vozilo koje udružuje tehničke karakteristike CD i CF vozila.
CI	Jedan nivo sa otvorenim krovom	Vozilo oblika karoserije CA.
CJ	Dvije razine sa otvorenim krovom	Vozilo oblika karoserije CB sa dijelom krova ili bez krova nad njegovim gornjim nivoom.
CX	Šasija autobusa	Nekompletno vozilo sa okvirom, pogonom i osovinama namijenjeno da bude kompletirano karoserijom.

3. Vozila koja pripadaju kategoriji N1, N2, N3, i N1G, N2G, N3G

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
BA	Kamion	Vozilo koje je konstruirano i namijenjeno isključivo ili uglavnom za prijevoz tereta.
BB	Furgon	Kamion kod koga su prostor za vozača i tovarni prostor u istoj cjelini.
BC	Tegljač (sa sedlom)	Vučno vozilo koje je oblikovano i proizvedeno isključivo ili uglavnom za vuču poluprikolica.
BD	Tegljač (sa kukom)	Vučno vozilo koje je oblikovano i proizvedeno isključivo ili uglavnom za vuču priključnih vozila osim poluprikolica.
BE	Pikap *	Vozilo najveće dozvoljene ukupne mase koja ne prelazi 3 500 kg u kojem sjedeća mjesta i prostor za teret nisu u jedinstvenom prostoru.
BX	Šasija teretnog vozila	Nepotpuno vozilo koje ima kabinu (potpunu ili nepotpunu), uzdužne nosače šasije, pogonski sklop i osovine, a koje je predviđeno za kompletiranje s nadogradnjom i prilagođeno potrebama prijevoznika.

*) Dodatno razvrstavanje teretnih motornih vozila prema obliku karoserije dato u točki 6. Dodatka 1.: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnji.

4. Vozila kategorije O

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
DA	Poluprikolica	Priključno vozilo koje je konstruirano i namijenjeno za priključivanje na tegljač (sa sedlom), ili na potporna kolica, pri čemu prijenosi značajno vertikalno opterećenje na vučno vozilo ili na potporna kolica.
		Vučna spojnica koja se upotrebljava za skup vozila sastoji se od kraljevog čepa (king pin-vučni svornjak), i sedla.
DB	Prikolica sa rudom	Priključno vozilo na najmanje dvije osovine, od kojih je barem jedna upravljana osovina: (a) opremljena vučnom napravom koja se može zakretati vertikalno (u odnosu na prikolicu); i (b) koja prijenosi manje od 100 daN vertikalnog statičkog opterećenja na vučno vozilo.
DC	Prikolica sa središnjom osovinom	Priključno vozilo čija je (su) osovina (osovine) postavljena (postavljene) blizu težišta vozila (kada je podjednako opterećena), tako da se samo statičko opterećenje koje ne prelazi 10 % onoga koje odgovara

		najvećoj dozvoljenoj masi prikolice ili opterećenje od 1 000 daN (koje je manje), prijenosi na vučno vozilo.
DE	Prikolica s krutom rudom	Priključno vozilo s jednom osovinom ili grupom osovina opremljena rudom koje, zbog njezine konstrukcije, prijenosi na vučno vozilo statičko opterećenje koje ne prelazi 4 000 daN i koje ne potpada pod definiciju prikolice sa središnjom osovinom. Vučna spojnica koja se upotrebljava za skup vozila ne sastoji se od kraljevog čepa i sedla.

Dodatno razvrstavanje teretnih priključnih vozila prema obliku karoserije dato u točki 6. Dodatka 1.: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnji.

5. Oblik karoserija radnih mašina

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
RADNA MAŠINA	Rovokopač	Samohodna radna mašina na gusjenicama ili kotačima kojim upravlja vozač ili radnik koji ga slijedi pješice. S prednje ili zadnje strane ima bagerski spoj i priključak, prvenstveno namijenjen neprekidnom iskopu rovova uz pomoć istovremenog pokretanja radne mašine.
	Utovarivač	Samohodna radna mašina na kotačima ili gusjenicama koji s prednje strane ima ugrađenu strukturu s utovarnom kašikom, koji tovari ili kopa kretanjem radne mašine unaprijed te podiže, prijenosi i istovara materijal.
	Bager	Samohodna radna mašina na gusjenicama ili kotačima čija se gornja struktura može okretati u punom krugu te koja iskopava, podiže i istovara materijal kašikom pričvršćenom na krak i ruku ili teleskopski krak, dok šasija ili vozno postolje ostaju nepokretni tokom svih ciklusa mašinskog rada.
	Buldožer	Samohodna radna mašina na kotačima ili gusjenicama za vuču ili guranje pomoću ugrađene opreme.
	Greder	Samohodna radna mašina na točkovima sa podesivim nožem smještenim između prednje i zadnje osovine, koji reže, prijenosi i razastire materijal obično u svrhu izravnavanja.
	Skrejper	Radna mašina koja se koristi za struganje i uklanjanje površinskog materijala.
	Viljuškar	Viljuškar na kotačima s motorom s unutarnjim sagorijevanjem, protutegovima i opremom za dizanje (toranj, teleskopska ili artikulirana ruka). To su: - teški terenski viljuškari (viljuškari na kotačima s protutezima prvenstveno namijenjeni radu na neuređenom, prirodnom i neprohodnom terenu npr. gradilišta), - ostali viljuškari s protutegovima, osim onih koji su posebno izgrađeni za rukovanje kontejnerima.
	Valjak	Radna mašina koja zbija materijal, npr. kamenu, sitnež, zemljane ili asfaltne zastore, valjanjem, nabijanjem ili vibracijama radnog alata. Može biti na vlastiti pogon, vučeni, s operatorom koji hoda iza njega ili u obliku dodatka na noseću radnu mašinu.
	Motokultivator sa prikolicom	Vozilo na motorni pogon s jednom ili dvije osovine i pogonskim motorom do 12 kW, konstruirano da vuče, potiskuje ili nosi oruda za razne poljoprivredne radove.
	Samohodna mješalica za beton	Radna mašina za pripremu betona ili maltera bez obzira na način utovara, miješanja i istovara. Radnom mašinom se može upravljati s povremenim prekidima ili stalno.
	Čistač ulica	Stroj za metenje i sakupljanje pometenog smeća, s opremom koja mete otpatke prema otvoru za usisavanje i koja potom pneumatskim brzim strujanjem vazduha ili mehaničkim sistemom kupljenja prijenosi otpatke do zbirnog lijevka. Uređaji za metenje i sakupljanje mogu

		se nalaziti na posebnoj kamionskoj šasiji ili biti ugrađeni na vlastitu šasiju. Oprema može biti pričvršćena ili rastavljiva kao u slučaju zamjenjive karoserije.
	Samohodna dizalica	Dizalica s krakom na vlastiti pogon koja se pokreće, s ili bez tereta, bez potrebe za utvrđenom stazom i čija je stabilnost osigurana težinom. Kreće se na gumama, gusjenicama ili drugim sustavima pokretanja. U nepokretnom položaju može se poduprijeti osloncima ili drugim dodacima koji povećavaju njenu stabilnost. Nadgradnja pokretne dizalice može se okretati u punom krugu, djelimično ili je nepomična. Obično je opremljena s jednim ili više dizala i/ili hidrauličnim cilindrima za podizanje i spuštanje kraka i tereta. Krak pokretne dizalice može biti teleskopski, artikulirani, rešetkasti ili njihova kombinacija, a oblikovan je tako da se može brzo spustiti. Teretom obješanim na krak upravlja se pomoću sklopa s ugrađenom kukom ili ostalih dodataka za utovar i dizanje u posebne svrhe.
	Bušilica	Stroj za bušenje rupa na gradilištima: - udarnim bušenjem, - kružnim bušenjem, - kružno udarnim bušenjem. Tokom bušenja bušilice su nepokretne. Mogu se samostalno kretati od jednog radnog mjesta na drugo.
	Kombajn	Radna mašina namijenjena za žetvu raznih žitarica, koja radne operacije žetve, vršidbe i vijanja žita obavlja u jednom procesu.
	Glodalica asfalta	Pokretna radna mašina za uklanjanje materijala sa kolovoznog zastora cestovnih prometnica upotrebljavajući motorni cilindar, na čijoj su površini ugrađeni alati za struganje; tokom struganja valjci rotiraju i struju kolovozni zastor.
	Finišer za ceste	Pokretna radna mašina koja se upotrebljava pri izgradnji cesta za izvedbu površinskih slojeva od građevinskog materijala kao što je bitumenska mješavina, beton i šljunak. Finišeri mogu imati ravnalicu za zbijanje.
	Ostalo	Radne mašine koje nisu obuhvaćene gore navedenim popisom.

6. Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnja

Brojčana oznaka	Opis nadgradnje
01	Platforma
02	Otvorena nadgradnja; ili Otvorena nadgradnja sa utovarnom platformom; ili Otvorena nadgradnja sa dizalicom; ili Otvorena nadgradnja sa dizalicom i utovarnom platformom;
03	Zatvorena nadgradnja; ili Zatvorena nadgradnja sa utovarnom platformom;
04	Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima i opremom za održavanje unutarnje temperature; ili Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima i opremom za održavanje unutarnje temperature sa utovarnom platformom
05	Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima bez opreme za održavanje unutarnje temperature
06	S bočnom ceradom
07	Izmjenljiva nadgradnja
08	Nosač kontejnera
09	Sa dizalicom s kukom
10	Kiper; ili Kiper sa dizalicom;
11	Cisterna
12	Cisterna za prijevoz opasnih materija
13	Za prijevoz životinja
14	Za prijevoz vozila
15	Mješalica za beton
16	Pumpa za beton
17	Za prijevoz trupaca; ili Za prijevoz trupaca sa dizalicom

18	Za skupljanje i odvoz otpada
19	Za čišćenje ulica i odvoda i pranje ulica
20	Kompresor
21	Za prijevoz čamaca
22	Za prijevoz jedrilica
23	Pokretna prodavnica ili izlog
24	Za prijevoz neispravnih vozila
25	Ljestve
26	Dizalica (osim auto dizalice iz vozila specijalne namjene u točki 9.2.5.)
27	Dizalica platforma
28	Bušilica
29	Niskopodno priključno vozilo (labudica)
30	Za prijevoz stakla
31	Vatrogasno
...	
99	Nadgradnja koja nije obuhvaćena popisom točkama 1-31. Za prijevoz pčela; Elektro-agregatom; Za čišćenje snijega; Za odvoz fekalija; Za komunalne usluge; Radionica; Kino projektor; Za fluorografisanje; Bife; Za zabavu; RTV; Telekomunikacijsko; Ambulanta; Biblioteka; Dampfer; Tegljač sa sedlom i dizalicom; Mješalica sa pumpom za beton; Ostalo; Priključno za prijevoz putnika; ...)

7. Vozila kategorije T i C

Traktori sa kotačima:

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
T1-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T2-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T3-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T4-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T5-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-

Traktori sa gusjenicama:

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
C1-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C2-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C3-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C4-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-

Dodatak 2.

NAMJENA VOZILA

Motorna i priključna vozila služe za prijevoz/promet putnika (osoba) i tereta (stvari), kao i za vršenje određenog rada.

Lista namjena za sva vozila je:

- JAVNI PRIJEVOZ PUTNIKA;
- JAVNI PRIJEVOZ TERETA;
- TAKSI PRIJEVOZ;
- RENTAKAR PRIJEVOZ;
- PRIJEVOZ ZA VLASTITE POTREBE;

- PRIJEVOZ POSMRJNIH OSTATAKA;
- OSTALO (ova namjena se bira za putnički automobil i ostala vozila kojima ne odgovaraju navedene namjene);
- ZA VRŠENJE RADA (za RADNE MAŠINE, TRAKTORE, TERETNA VOZILA, te PRIKLJUČNIH VOZILA oblika karoserije: Radno...);
- VOJNO (vozila Oružanih snaga Bosne i Hercegovine);
- AUTO-ŠKOLA.

Dodatak 3.

Kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N

1. Kategorizacija vozila u kategoriju N zasniva se na tehničkim karakteristikama vozila iz točki od 2. do 6.
2. Prostor (prostori) u kojem (kojima) se nalaze sjedeća mjesta mora (moraju) biti potpuno odvojen (odvojeni) od prostora za teret.
3. Izuzetno od zahtjeva iz točke 2. lica i teret mogu se prijevoziti u istom prostoru pod uvjetom da je prostor za teret opremljen sigurnosnim napravama koje su oblikovane tako da štite lica koja se prijevoze od pomicanja tereta tijekom vožnje, posebno u slučaju jakog kočenja i vožnje u krivinama.
4. Sigurnosne naprave-naprave za vezivanje-koje su namijenjene za osiguravanje tereta sukladno točki 3., kao i pregradni sustavi namijenjeni za vozila čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 7,5 tona, moraju biti oblikovani sukladno odredbama odjeljaka 3. i 4. norme BAS ISO 27956:2010 "Cestovna vozila-Osiguravanje tereta u dostavnim vozilima (furgonima)-Zahtjevi i postupci ispitivanja".
  - 4.1. Zahtjevi iz točke 4. mogu se verificirati izjavom o usklađenosti koju dostavi proizvođač.
  - 4.2. Alternativno, ispunjenost zahtjeva iz točke 4. proizvođač može da dokumentuje na odgovarajući način, pod uvjetom da time zadovolji tijelo za homologaciju, da ugrađene sigurnosne naprave pokazuju istovrijednu razinu zaštite kao što je predviđa navedena norma.
5. Broj sjedećih mjesta osim sjedećeg mjesta za vozača, ne smije prelaziti:
  - (a) 6 za vozila kategorije N1;
  - (b) 8 za vozila kategorije N2 ili N3.
6. Vozila moraju imati nosivost jednaku ili veću od mase putnika izražene u kilogramima.
  - 6.1. U tom smislu, ove jednačine moraju biti zadovoljene u svim konfiguracijama, posebno kada su zauzeta sva sjedeća mjesta:
    - (a) ako je $N = 0$:
 $P - M \geq 100 \text{ kg}$;
    - (b) ako je $0 < N \leq 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq 150 \text{ kg}$;
    - (c) ako je $N > 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq N \times 68$;
 gdje slova imaju sljedeća značenja:
 "P" je najveća tehnički dozvoljena ukupna masa vozila;
 "M" je masa vozila u voznom stanju;
 "N" je broj sjedećih mjesta osim mjesta za vozača.
  - 6.2. Masa opreme koja je ugrađena na vozilo radi smještaja tereta (npr. rezervoar ili drugi različiti oblici nadogradnje), rukovanja teretom (npr. dizalica, podizna platforma itd.), i za osiguravanje tereta (npr. naprave za osiguravanje tereta), mora se uključiti u M-masu vozila u voznom stanju.

- Masa opreme koje se ne upotrebljava za gore navedene svrhe (npr. kompresor, vitlo, električni generator, radiodifuzijska oprema itd.), ne uključuje se u M-masu vozila u voznom stanju radi upotrebe gore navedene formule.
7. Zahtjevi iz točki od 2. do 6. moraju se zadovoljiti za sve varijante i izvedbe tipa vozila.
8. Dodatni kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N1.
- 8.1. Vozilo se mora razvrstati u kategoriju N1 ako su ispunjeni zahtijevani kriteriji.
Ako jedan ili više kriterija nisu ispunjeni, vozilo se mora razvrstati u kategoriju M1.
- 8.2. Osim općih kriterija iz točki od 2. do 6. kriteriji iz točki od 8.2.1. do 8.2.3.5. moraju biti ispunjeni za kategorizaciju vozila u kojima prostor u kojem se nalazi vozač i teret predstavlja jednu cjelinu (npr. Nadogradnja tipa "BB").
- 8.2.1. Činjenica da je zid ili pregrada, potpuno ili djelomično, smješten između reda sjedišta i prostora za teret ne isključuje obvezu ispunjavanja zahtijevanih kriterija.
- 8.2.2. Kriteriji su sljedeći:
- teret treba biti moguće utovarivati preko zadnjih vrata, vrata prtljažnika ili bočnih vrata koja su oblikovana i proizvedena za takvu namjenu;
  - u slučaju zadnjih vrata ili vrata prtljažnika, otvor za utovarivanje mora zadovoljavati sljedeće kriterije:
    - ako je vozilo opremljeno samo jednim redom sjedišta ili samo sjedištem za vozača, visina otvora za utovar mora da bude najmanje 600 mm;
    - ako je vozilo opremljeno s dva ili više redova sjedišta, visina otvora za utovar mora da bude najmanje 800 mm, dok površina otvora mora biti barem 12 800 cm²;
- (c) prostor za teret mora ispunjavati sljedeće zahtjeve: "prostor za teret" znači dio vozila koji se nalazi iza reda (redova), sjedišta ili iza sjedišta za vozača ako je vozilo opremljeno samo sjedištem za vozača;
- podnica prostora za teret u najvećem dijelu mora biti ravna;
  - kada je vozilo opremljeno jednim redom sjedišta ili jednim sjedištem, najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 40 % razmaka osovina;
  - kada je vozilo opremljeno s dva ili više redova sjedišta, najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 30 % razmaka osovina.
Kada se sjedišta u zadnjem redu sjedišta mogu ukloniti iz vozila bez upotrebe posebnog alata, zahtjevi za dužinu prostora za teret moraju biti ispunjeni kada su sva sjedišta ugrađena u vozilo;
  - zahtjevi za dužinu prostora za teret moraju biti ispunjeni kada su sjedišta u prvom redu ili u zadnjem redu, ovisno o situaciji, uspravljena u svoj uobičajeni položaj u kojem ih upotrebljavaju putnici u vozilu.
- 8.2.3. Posebni uvjeti za mjerenje
- 8.2.3.1. Definicije
- "Visina otvora za utovarivanje" znači vertikalni razmak između dviju vodoravnih ravni od kojih jedna dodiruje najvišu točku donjeg dijela otvora vrata, a druga najnižu točku gornjeg dijela otvora vrata;
  - "površina otvora za utovarivanje" znači najveća površina pravougule projekcije na vertikalnu ravan, okomitu na središnju os vozila, najvećeg otvora kada su zadnja vrata ili vrata prtljažnika širom otvorena;
  - "razmak osovina" za potrebe upotrebe uslova iz točki 8.2.2. i 8.3.1. smatra se razmakom između:
    - osi prednje osovine i osi druge osovine u slučaju vozila s dvije osovine; ili
    - osi prednje osovine i osi zamišljene osovine koja je jednako udaljena od druge i treće osovine u slučaju vozila s tri osovine.
- 8.2.3.2. Namještanje sjedišta
- sjedišta se namještau u svoje krajnje zadnje položaje;
  - naslon sjedišta, ako se može namještau, namješta se tako da se može smjestiti trodimenzionalna naprava za određivanje točke H s nagibom trupa od 25 stupnjeva;
  - naslon sjedišta, ako se ne može namještau, mora biti u položaju koji je odredio proizvođač;
  - ako se sjedište može namještau po visini, namješta se u svoj najniži položaj.
- 8.2.3.3. Uvjeti za vozilo
- vozilo mora biti u stanju opterećenja koje odgovara njegovoj najvećoj dozvoljenoj masi;
  - točkovi vozila moraju biti usmjereni ravno naprijed.
- 8.2.3.4. Zahtjevi iz točke 8.2.3.2. ne primjenjuju se kada je vozilo opremljeno zidom ili pregradom između putničkog i tovarnog prostora.
- 8.2.3.5. Mjerenje dužine prostora za teret
- kada vozilo nije opremljeno pregradom ili zidom, dužina se mora mjeriti od vertikalne ravnine koja dodiruje najistureniju točku zadnjeg dijela vrha naslona sjedišta do zadnje unutarnje ravnine vrata ili vrata prtljažnika, u zatvorenom položaju;
  - kada je vozilo opremljeno pregradom ili zidom, dužina se mora mjeriti od vertikalne ravnine koja dodiruje najistureniju točku pregrade u tovarnom prostoru do zadnje unutarnje ravnine vrata ili vrata prtljažnika, ovisno od toga šta je primjenjivo, u zatvorenom položaju;
  - zahtjevi za dužinu moraju biti ispunjeni najmanje duž vodoravne linije u uzdužnoj vertikalnoj ravni koja prolazi kroz središnju os vozila na nivou poda prostora za teret.
- 8.3. Osim općih kriterija iz točki od 2. do 6. kriteriji iz točki od 8.3.1. do 8.3.4. moraju biti ispunjeni za kategorizaciju vozila kod koga tovarni prostor i prostor za vozača nisu u istoj cjelini (npr. Oblik karoserije BE)
- 8.3.1. Ako je vozilo opremljeno zatvorenim tipom nadogradnje primjenjuje se sljedeće:
- teret treba biti moguće utovarivati preko zadnjih vrata, vrata prtljažnika ili zadnjeg okna, ili na drugi način;
  - visina otvora za utovar mora da bude najmanje 800 mm, dok površina otvora mora biti barem 12 800 cm²;
  - najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 40 % razmaka osovina.
- 8.3.2. Vozilo koje ima otvoreni tovarni prostor, mora da ispuni samo uvjete propisane u podtočkama (a) i (c) točke 8.3.1.
- 8.3.3. Za primjenu odredbi iz točke 8.3. primjenjuju se definicije iz točke 8.2.

8.3.4. Zahtjevi, s obzirom na dužinu, moraju biti ispunjeni duž vodoravne crte koja leži u uzdužnoj ravnini koja prolazi kroz podužnu osu vozila na razini podnice prostora za teret.

Dodatak 4.

Postupak za provjeravanje može li se vozilo kategorizirati kao terensko vozilo

0. Općenito

0.1. Za potrebe razvrstavanja vozila kao terensko vozilo primjenjuje se postupak koji je opisan u ovom Dodatku.

1. Uvjeti ispitivanja za geometrijska mjerenja

1.1. Vozila koja pripadaju kategoriji M 1 ili N 1 trebaju biti bez opterećenja, s ispitnom lutkom koja odgovara mjerama 50 % muške populacije koja je postavljena na vozačko sjedište i opremljena rashladnom tekućinom, mazivom, gorivom, alatom i rezervnim točkom (ako se isporučuje kao OEM oprema).

Ispitna lutka može se zamijeniti sa sličnom napravom iste mase (navesti masu, 75/79/...).

1.2. Vozila, osim vozila iz točke 1.1., moraju se opteretiti do svoje najveće tehnički dopuštene ukupne mase (NDM). Raspodjela mase po osovinama mora biti takva da predstavlja najnepovoljniji slučaj s obzirom na zadane kriterije.

1.3. Vozilo koje je predstavnik tipa mora se dostaviti tehničkoj službi u uvjetima koji su određeni u točki 1.1. ili 1.2. Vozilo mora biti zaustavljeno, s kotačima usmjerenim ravno naprijed.

Tlo na kojem se obavljaju mjerenja mora biti što je moguće više ravno i vodoravno (najveći nagib od 0,5 %).

2. Mjerenje uglova prednjeg i zadnjeg prepusta i ugla kosine

2.1. Prednji prilazni ugao mora se mjeriti sukladno točki 6.10. norme ISO 612:1978.

2.2. Zadnji prilazni ugao mora se mjeriti sukladno točki 6.11. norme ISO 612:1978.

2.3. Ugao prepreke mora se mjeriti sukladno točki 6.9. norme ISO 612:1978.

2.4. Pri mjerenju zadnjeg prilaznog ugla, naprave za zaštitu od zadnjeg podlijetanja koje se mogu namještati po visini mogu se namjestiti u gornji položaj.

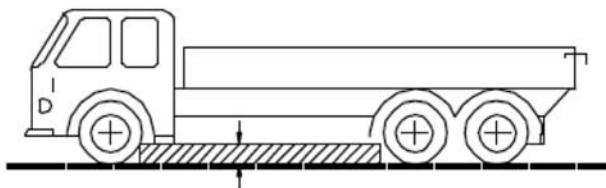
2.5. Odredba iz točke 2.4. ne smatra se kao obveza da osnovno vozilo bude serijski opremljeno zaštitom od zadnjeg podlijetanja. Međutim, proizvođač osnovnog vozila mora obavijestiti proizvođača u sljedećem stupnju da vozilo mora zadovoljavati zahtjeve za ugao kosine kada se opremi sa zaštitom od zadnjeg podlijetanja.

3. Mjerenje klirensa

3.1. Zračnost od tla između osovina (Klirens)

3.1.1. "Klirens" znači najkraći razmak između ravnine tla i najniže čvrste točke vozila.

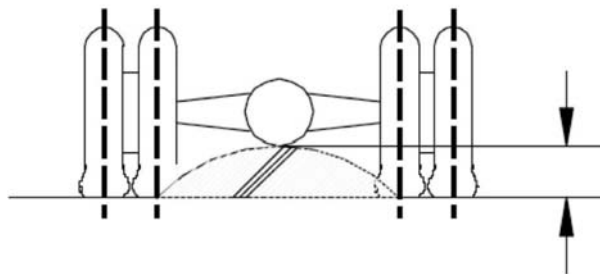
Za primjenu te definicije uzima se u obzir razmak između zadnje osovine prednje skupine osovina i prve osovine zadnje skupine osovina.

3.1.2. Nijedan fiksni kruti dio vozila ne smije se nalaziti unutar osjenčene površine na slici gore.

3.2. Klirens ispod neke osovine

3.2.1. "Klirens" znači udaljenost do tla ispod najviše točke luka kružnice, koji prolazi kroz središte površine dodira kotača s tlom jedne osovine (kod dvostrukih kotača to je unutarnji točak), i dodiruje najnižu čvrstu točku na vozilu između kotača.

3.2.2. Ovisno od slučaja, mjerenje klirensa mora se provesti na svakoj od osovina jedne skupine osovina.

"Sposobnost savladavanja uspona"-označava sposobnost vozila da savlada neki uspon krećući se ravnomjernom brzinom bez pojave podužnog ili bočnog klizanja kotača. Sposobnost savladavanja uspona za vozila kategorije M2, M3, N2 ili N3 se određuje ispitivanjem. Na zahtjev sposobnost savladavanja uspona može se demonstrirati metodama virtualnog ispitivanja.

Na osnovu člana 203. stav 3., a u vezi sa članom 252. Zakona o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17, 89/17 i 9/18), ministar komunikacija i transporta, u saradnji sa entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova u Bosni i Hercegovini i Policijom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

ПРАВИЛНИК

О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ПРАВИЛНИКА О ДИМЕНЗИЈАМА, УКУПНОЈ МАСИ И ОСОВИНСКОМ ОПТЕРЕЋЕЊУ ВОЗИЛА, О УРЕЂАЈИМА И ОПРЕМИ КОЈУ МОРАЈУ ИМАТИ ВОЗИЛА И О ОСНОВНИМ УСЛОВИМА КОЈЕ МОРАЈУ ИСПУЊАВАТИ УРЕЂАЈИ И ОПРЕМА У САОБРАЋАЈУ НА ПУТЕВИМА

Члан 1.

У члану 2. Правилника о димензијама, укупној маси и осовинском оптерећењу возила, о уређајима и опреми коју морају имати возила и о основним условима које морају испуњавати уређаји и опрема у саобраћају на путевима ("Службени гласник БиХ", бр. 23/07, 54/07 и 101/12), иза става (4) додаје се нови став (5) који гласи:

"(5) Позивање на једнообразне техничке услове значи позивање на одговарајуће наредбе о хомологацији односно одговарајуће УНЕЦЕ правилнике. Позивање на задњу верзију једнообразних техничких услова значи позивање на задњу верзију УНЕЦЕ правилника."

Члан 2.

У члану 4. бришу се тач. л) и м).

Члан 3.

У члану 6. у ставу (1) тачка е) се брише.

Члан 4.

У члану 8. у ставу (1) тачка а) мијења се и гласи:

"а) Ширина

- 1) мопед 1,00 м;
- 2) моторно возило на два и три точка и четворочикл (укључујући и лаки), осим возила из алинеје 1) ове тачке 2,00 м".

Члан 5.

У члану 11. у ставу (5), тачка а) мијења се и гласи:

"а) Возило на двије осовине	
1) моторно возило, осим аутобуса, и приколица;	18,00 т
2) моторно возило, осим аутобуса, са погоном на алтернативна горива - највећа дозвољена укупна маса из алинеје 1) ове тачке може се повећати за додатну масу коју захтијева технологија примјениених алтернативних горива, а највише за 1,00 т;	19,00 т
3) аутобус;	19,50 т"

У члану 11. у ставу (5), тачка б), се мијења и гласи:

"б) Возило на три осовине	
1) моторно возило;	25,00 т
2) моторно возило са погоном на алтернативна горива- највећа дозвољена укупна маса из алинеје 1) ове тачке може се повећати за додатну масу коју захтијева технологија примјениених алтернативних горива, а највише за 1,00 т;	26,00 т
3) моторно возило ако је погонска осовина опремљена са удвојеним пнеуматичима и ваздушним ослањањем или другим ослањањем које се прихвата као еквивалентно, или ако је свака погонска осовина опремљена са удвојеним пнеуматичима и при томе највеће осовинско оптерећење било које осовине не прелази 9,50 т;	26,00 т
4) моторно возило из алинеје 3) ове тачке са погоном на алтернативна горива-највећа дозвољена укупна маса из алинеје 3) ове тачке може се повећати за додатну масу коју захтијева технологија примјениених алтернативних горива, а највише за 1,00 т;	27,00 т
5) зглобни аутобус;	28,00 т
6) Зглобни аутобус са погоном на алтернативна горива- највећа дозвољена укупна маса из алинеје 5) ове тачке може се повећати за додатну масу коју захтијева технологија примјениених алтернативних горива, а највише за 1,00 т;	29,00 т
7) Приколица".	24,00 т"

У члану 11. у ставу (5), тачка ц), се мијења и гласи:

"ц) Возило на четири осовине	
1) моторно возило са паром дуплих осовина, код којих је растојање између њихових средишта најмање 4 м;	32,00 т
2) моторно возило са најмање двије управљајуће осовине ако је погонска осовина опремљена са удвојеним пнеуматичима и ваздушним ослањањем или другим ослањањем које се прихвата као еквивалентно; или ако је свака погонска осовина опремљена са удвојеним пнеуматичима и при томе највеће осовинско оптерећење било које осовине не прелази 9,50 т;	32,00 т
3) независно од одредби алинеја 1) и 2) ове тачке највећа дозвољена укупна маса возила, изражена у тонама (т), не смије прелазити петоструку вриједност растојања између оса осовине најближе предњем и осовине најближе задњем крају возила, израженог у метрима (м)".	"

У члану 11. у ставу (6), тачка д), се мијења и гласи:

"д) скуп возила који сачињава троосовински тегљач са двоосовинском или троосовинском полуприколицом када, у интермодалним прометним операцијама, превози један или више контејнера или измјенивих надградњи највеће укупне дужине 45 стопа".	44,00 т
--	---------

У члану 11. у ставу (6), иза тачке д) додаје се нова тачка е), која гласи:

"е) скуп возила који сачињава двоосовински тегљач са троосовинском полуприколицом када, у интермодалним саобраћајним операцијама, превози један или више контејнера или измјенивих надградњи највеће укупне дужине 45 стопа".	42,00 т
---	---------

У члану 11. у ставу (7), тачка а) се брише.

Досадашње тач. од б) до х) постају тач. а) до г).

Члан 6.

У члану 12. у ставу (2), иза текста "тачка ц)", брише се ријеч "или", и у новом реду додаје текст: "42,00 т; члан 11, став (6), тачка е), или".

У члану 12. у ставу (2), испред ријечи "односно", додаје се текст "42,00 т,".

Члан 7.

У члану 15. у ставу (1), у тачки а) ријечи "комбиноване аутомобиле", се бришу.

Члан 8.

У члану 16. став (1), иза ријечи "мијењати" додаје се "правац и", а реченица "Помоћни систем мора конструктивно бити изведен тако, да његов евентуални квар не утиче на управљивост возилом" се брише.

Члан 9.

У члану 17. став (2), се мијења и гласи:

"(2) Под кочним системом из става (1) овог члана подразумевају се, на начин предвиђен овим правилником:

- а) радна кочница,
- б) помоћна кочница,
- в) паркирна кочница,
- д) допунска кочница за дуготрајно успоравање."

У члану 17. иза става (5), додаје се нови став (6), који гласи:

"(6) Допунска кочница за дуготрајно успоравање возила омогућава стварање и одржавање кочног ефекта без знатног смањења перформанси у довољно дугом периоду времена, и изводи се на начин да је возач може активирати са возачког мјеста при чему једна његова рука мора остати слободна ради управљања возилом."

Досадашњи став (6), постаје став (7).

Члан 10.

У чл. 19. и 20. ријечи "система" замјењују се ријечју "круга".

Члан 11.

У члану 24., у ставу (2), бришу се ријечи "и дјелују више него што је то неизбјежно".

Члан 12.

У члану 25. у ставу (2), иза текста "показивач смјера", додаје се интерпункцијски знак "зарез", и текст "угаона свјетла, маневарска свјетла".

Члан 13.

У члану 26. у ставу (1), иза тачке е) брише се интерпункцијски знак тачка, додаје се интерпункцијски знак зарез, и нове тач. ф), г) и х), које гласе:

- "ф) угаоно свјетло;
- г) маневарско свјетло;
- х) спољашње приступно свјетло."

Члан 14.

У члану 28. додају се нови ст. (10), (11) и (12) који гласе:

"(10) Дозвољено је аутоматско прилагођавање карактеристика свјетлосног снопа кратког свјетла различитим условима његовог коришћења – предњи прилагођиви свјетлосни систем.

(11) Предњи прилагођиви свјетлосни систем из става (10) овог члана може садржавати аутоматско прилагођавање свјетлосног снопа дугог свјетла у односу на присуство возила која му долазе у сусрет и/или му претходе, без узроковања nelaгоде за возача и друге учеснике у саобраћају – прилагођиви дуги свјетлосни сноп. Предњи прилагођиви свјетлосни

систем може обухватати и функцију побољшаног освјетљавања завоја.

- (12) Предњи прилагодљиви свјетлосни систем из става (10) овог члана, и ако су уграђени прилагодљиви дуги свјетлосни снопови и функција побољшаног освјетљавања завоја, морају бити одобреног типа и уграђени у складу са једнообразним техничким захтјевима и није дозвољена њихова накнадна уградња."

Члан 15.

У члану 29. у ставу (5) ријечи "систем за пуштање у рад или гашење мотора налази у таквом положају који омогућава нормалан мотора. Уколико није испуњен један од претходна два увјета овог става тада свјетла за возњу унатраг не смију се моћи упалити односно остати упаљена" мијењању ријечима "команда за укључивање погонског агрегата налази у положају који омогућава његов рад".

Члан 16.

Иза члана 32. додају се нови чл. 32а., 32б. и 32ц., који гласе:

"Члан 32а).

- (1) Угаоно свјетло је свјетлосни уређај намијењен да осигура додатно освјетљавање простора непосредно уз предњи угао возила на страни на коју је, или се намјерава да буде, возило управљено.
- (2) На моторном возилу на најмање четири точка, изузев четвороцикла (укључујући и лаки), дозвољена је уградња угаоног свјетла, и то као два угаона свјетла одобреног типа.
- (3) Изузетно, дозвољена је уградња два додатна угаона свјетла одобреног типа у случају трактора и радне машине, опремљеног на његовој предњој страни за уградњу измјењивих уређаја који могу утицати на функционалност свјетла из става (2) овог члана.
- (4) На прикључно возило није дозвољена уградња угаоног свјетла.
- (5) У подужном смислу, уградња угаоног свјетла дозвољена је на највећем растојању од 1 м од најистуреније тачке на предњем крају возила ка задњем крају возила, док најмања дозвољена удаљеност свијетлеће површине угаоног свјетла од површине пута износи 0,25 м, а највећа 0,9 м. Уградња угаоног свјетла није дозвољена на висини већој од висине на коју су уграђена кратка свјетла главног свјетла.
- (6) Изузетно од одредби става (5) у случају трактора и радне машине највећа дозвољена удаљеност свијетлеће површине угаоног свјетла од површине пута износи 2,5 м. За уградњу два додатна угаона свјетла из става (3) овог члана ова удаљеност се смије повећати до највише 3,0 м. Уградња угаоног свјетла није дозвољена на висини већој од висине на коју су уграђена кратка свјетла главног свјетла.
- (7) Свјетлост угаоног свјетла је бијеле боје.
- (8) Угаоно свјетло на једној страни возила се укључује само када је укључен показивач правца на тој страни возила и/или када су закренути управљачки точкови ка истој тој страни, и мора се искључити са престанком ових услова.
- (9) Угаоно свјетло смије се укључити истовремено на обје стране возила, без обзира на укљученост показивача правца и угао закретања управљачких точкова, само када је укључено свјетло за возњу уназад и, у том случају, мора се искључити са

његовим искључивањем или када брзина кретања возила према напријед премаши 10 км/х.

- (10) Уколико није укључено кратко свјетло и/или дуго свјетло главног свјетла, или уколико је брзина кретања возила већа од 40 км/х није дозвољено укључивање угаоног свјетла.
- (11) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва.

Члан 32б).

- (1) Маневарско свјетло је свјетлосни уређај намијењен да осигура додатно освјетљавање простора бочно од возила током маневра при малој брзини кретања возила.
- (2) На моторном возилу на најмање четири точка, изузев четвороцикла (укључујући и лаки), дозвољена је уградња маневарског свјетла одобреног типа, и то као једно или два, по једно на сваку бочну страну.
- (3) На прикључно возило није дозвољена уградња маневарског свјетла.
- (4) Маневарско свјетло мора бити усмјерено ка доле, на начин да његова свијетлећа површина није видљива посматрачу који се креће по путањи облика правоугаоника чије су ивице паралелне, односно окомите, на средњу подужну раван возила и налазе се од њега на растојању од 10 м.
- (5) Свјетлост маневарског свјетла је бијеле боје.
- (6) Уколико није укључено кратко свјетло и/или дуго свјетло главног свјетла није дозвољено укључивање маневарског свјетла.
- (7) Маневарско свјетло се аутоматски укључује током маневра при брзини до 10 км/х, прије него што је возило први пут покренуто након (сваког) ручног укључивања погонског агрегата, или ако је команда система за пренос снаге у положају за ход уназад, или ако је активиран систем за индиректно осматрање (камера) у сврху подршке возачу при извођењу маневра паркирања.
- (8) Маневарско свјетло се аутоматски искључује чим брзина кретања возила према напријед премаши 10 км/х.
- (9) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва.

Члан 32ц).

- (1) Спољашње приступно свјетло је свјетлосни уређај намијењен да обезбиједи додатно освјетљавање простора како би возачу и путницима било олакшано улажење и излажење из возила, као и радње утовара и истовара.
- (2) На моторном возилу на најмање четири точка, изузев четвороцикла (укључујући и лаки), дозвољена је уградња спољашњег приступног свјетла, у складу са једнообразним техничким условима.
- (3) На прикључно возило није дозвољена уградња спољашњег приступног свјетла.
- (4) У сврху реализовања функције спољашњег приступног свјетла из става (1) овог члана дозвољено је, осим код трактора и радних машина, укључивање и других свјетлосних уређаја одобреног типа који емитују

- свјетлост бијеле боје осим дугог свјетла, дневног свјетла и свјетла за возњу уназад.
- (5) Код трактора и радних машина спољашње приступно свјетло мора бити уграђено на начин да његова свијетлећа површина није видљива посматрачу који се креће по путањи облика правоугаоника чије су ивице паралелне, односно окомите, на средњу подужну раван возила и налазе се од њега на растојању од 10 м. Међутим, у случају накнадне уградње спољашњег приступног свјетла овај захтјев мора бити испуњен код свих возила из става (2) овог члана.
- (6) Свјетлост спољашњег приступног свјетла је бијеле боје.
- (7) Спољашње приступно свјетло се смије укључити уколико је возило у стању мировања и уколико је погонски агрегат возила искључен, и/или су отворена врата возача и/или путника, и/или је отворен поклопац пртљажног простора.
- (8) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага и полицијских агенција у Босни и Херцеговини, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва."

Члан 17.

У члану 33. иза тачке х), додају се нове тач. и), ј), к) и л) које гласе:

- "и) дневно свјетло,
- ј) ознаке за обиљежавање дугих и тешких возила,
- к) ознаке за обиљежавање спорих возила,
- л) контурне ознаке."

Члан 18.

У члану 40. у ставу (3), бришу се ријечи "и властитим, комбинованим", а умјесто њих се додаје ријеч "путничким".

Члан 19.

Иза члана 41. додаје се нови члан 41а., који гласи:

"Члан 41а.

- (1) Дневно свјетло је свјетлосни уређај, уграђен на предњој страни возила и усмјерен према напријед, намијењен за стално означавање возила у саобраћају у току дана.
- (2) На моторном возилу дозвољена је уградња дневног свјетла, и то као два дневна свјетла одобреног типа.
- (3) Изузетно од одредби става (2) овог члана, дозвољена је уградња и једног дневног свјетла одобреног типа на моторном возилу на два точка, те на моторном возилу на три точка и четвороциклу (укључујући и лаки) чија ширина није већа од 1,3 м. У случају мотоцикла са бочном приколицом дозвољена је уградња и три дневна свјетла одобреног типа, од којих једног на бочној приколици.
- (4) Дозвољена је уградња два додатна дневна свјетла одобреног типа у случају трактора и радне машине, опремљеног на његовој предњој страни за уградњу измјењивих уређаја који могу утицати на функционалност дневног свјетла из става (2) овог члана, при томе није дозвољено да истовремено буду укључена оба пара дневних свјетала.
- (5) На прикључно возило није дозвољена уградња дневног свјетла.
- (6) Растојање унутрашњих ивица свијетлећих површина дневног свјетла мора износити најмање 0,6 м, а код возила чија је ширина мања од 1,3 м ово растојање се смије смањити најмање на 0,4 м.

- (7) Одредбе става (6) овог члана не примјењује се на моторно возило на два или три точка и четвороцикл (укључујући и лаки).
- (8) Најмања дозвољена удаљеност свијетлеће површине дневног свјетла од површине пута износи 0,25 м, а највећа 1,5 м.
- (9) Изузетно од одредби става (8) овог члана, у случају трактора и радне машине дозвољена је највећа удаљеност свијетлеће површине дневног свјетла од површине пута 2,5 м, која се може повећати до највише 4,0 м за уградњу два додатна дневна свјетла.
- (10) Свјетлост дневног свјетла је бијеле боје.
- (11) Дневно свјетло је дозвољено употребљавати искључиво по дану при доброј видљивости.
- (12) Дневно свјетло се мора искључити када се укључи главно (кратко/дуго) свјетло, осим уколико се главно свјетло укључи у кратком временском периоду у сврху упозоравања.
- (13) Укључивање и искључивање дневног свијетла може бити аутоматско, као и прелазак са дневног на главно свјетло и обрнуто.
- (14) При накнадној уградњи дневног свјетла на возило из става (2) овог члана, поред испуњавања услова из ст. од (1) до (13) овог члана, оно се мора аутоматски укључити када је команда за укључивање погонског агрегата возила у положају који омогућава његов рад. Изузетно, дневно свјетло може остати искључено: када је команда паркирне кочице активирана, или када је команда аутоматског система за пренос снаге у паркирном положају, или прије него што је возило покренуто први пут након (сваког) ручног укључивања погонског агрегата. Такође, искључивање дневног свјетла према ставу (12) овог члана мора бити аутоматско.
- (15) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва."

Члан 20.

У члану 42. иза тачке ц), брише се интерпункцијски знак тачка и додаје се интерпункцијски знак зарез, и нове тач. д) и е), које гласе:

- "д) свјетлосни знак интензивног кочења,
- е) свјетлосни знак упозорења на налет са задње стране."

Члан 21.

У члану 43. иза става (7) додаје се нови став (8) који гласи:

- "(8) Стоп свјетла могу реализовати аутоматски трептави ефекат у сврху давања свјетлосног знака интензивног кочења из члана 44а. овог правилника."

Члан 22.

У члану 44. иза става (12) додаје се нови став (13) који гласи:

- "(13) Показивачи правца могу реализовати аутоматски трептави ефекат у сврху давања свјетлосног знака интензивног кочења из члана 44а. овог правилника, односно свјетлосног знака упозорења на налет са задње стране из члана 44б. овог правилника."

Члан 23.

Иза члана 44. додају се нови чл. 44а. и 44б. који гласе:

"Члан 44а.

- (1) Свјетлосни знак интензивног кочења намијењен је да учесницима у саобраћају иза возила укаже да је, у односу на преовлађујуће услове на путу, у току интензивно кочење.
- (2) Свјетлосни знак интензивног кочења се даје истовременим трептавим радом свих стоп свјетала из става (8) члана 43. или показивача правца из става (13) члана 44.
- (3) Свјетлосни знак интензивног кочења се укључује и искључује аутоматски, у складу са једнообразним техничким условима.
- (4) Сви свјетлосни уређаји свјетлосног знака интензивног кочења трепте у фази фреквенцијом $4,0 \pm 1,0$ Hz (односно, условно, 240 ± 60 трептаја у минути), односно $4,0 +0,0/-1,0$ Hz (односно, условно, $240 +0/-60$ трептаја у минути) уколико је извор свјетлости барем једног од ових свјетлосних уређаја на задњем крају возила сијалица са ужареним влакном.
- (5) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва.

Члан 44б.

- (1) Свјетлосни знак упозорења на налет са задње стране намијењен је да упозори да би возило иза требало да предузме хитне радње како би био избјегнут налет са задње стране на предметно возило.
- (2) Свјетлосни знак упозорења на налет са задње стране се даје истовременим трептавим радом свих показивача правца из става (13) члана 44. овог правилника.
- (3) Свјетлосни знак упозорења на налет са задње стране се укључује и искључује аутоматски, у складу са једнообразним техничким условима.
- (4) Сви свјетлосни уређаји свјетлосног знака упозорења на налет са задње стране трепте у фази фреквенцијом $4,0 \pm 1,0$ Hz (односно, условно, 240 ± 60 трептаја у минути), односно $4,0 + 0,0/-1,0$ Hz (односно, условно, $240 +0/-60$ трептаја у минути) уколико је извор свјетлости барем једног од ових свјетлосних уређаја на задњем крају возила сијалица са ужареним влакном.
- (5) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва."

Члан 24.

У члану 46. у ставу (2), иза тачке б) додаје се нова тачка ц) која гласи:

- "
- с) За вјетробранска стакла је допуштен одговарајући ниво оштећења које не ремети нормалну видљивост кроз вјетробранско стакло и који немају тенденцију даљег ширења.

Дозвољене границе оштећења вјетробранског стакла одређене су зависно од категорије возила и позиције оштећења на вјетробранском стаклу.

Вјетробранско стакло подијељено је на зоне А, Б и Ц:

- Зона "А", је површина вјетробрана која представља непосредно видно поље возача. Границе зоне одређене су површином вјетробрана у области коју захвата брисач,

ширине 290 мм за возила категорије М1 и N1, односно 350 мм за возила категорије М2, М3, N2 и N3, мјерене тако да средишња оса тачка управљача представља и средишњу осу ове површине.

- Зона "Б", је остатак површине вјетробрана коју захватају брисачи.
- Зона "Ц" је остатак површине вјетробрана, који није захваћен зонама "А" и "Б".

Дозвољене границе оштећења су:

- Зона "А": оштећење у овом подручју треба бити унутар круга промјера 10 мм (допуштена су максимално два оштећења, уз услов да су на међусобном растојању већем од 100 мм).
- Зона "Б": оштећење у овом подручју за возила категорије М1 и N1 треба бити унутар круга промјера 40 мм, а за остала возила треба бити унутар круга промјера 20 мм или може бити линијска напустина дужине 30 мм (допуштена су максимално два оштећења, уз услов да су на међусобном растојању већем од 100 мм).
- Зона "Ц": оштећење у овом подручју треба бити унутар круга промјера 40 мм (допуштена су максимално два оштећења, уз услов да су на међусобном растојању већем од 100 мм)."

У члану 46. став (3) се мијења и гласи:

- "(3) Није дозвољено накнадно затамњивање вјетробрана.".
- У члану 46. у ставу (4), иза тачке б) додаје се тачка ц) која гласи:

- "
- с) бочне стаклене површине у равни возача и сувозача, тако да укупна провидност износи најмање 70%;
- д) задње стакло возила, намијењеног за обављање привредне дјелатности за коју су регистровани, постављањем хомологованих рекламних фолија без рефлексije, при чему возила морају имати уграђена најмање два (спољашња) бочна возачка огледала."

Члан 25.

У чл. 49. став (1) тач. ц) и д), став (4) и 52. став (1) тачка а) ријеч "властитом", се мијења са "путничком".

Члан 26.

У чл. 49. став (1) тачка е), 122. став (1), 123. ст. (2) и (3), и 126. став (1) ријечи "и комбинованим", се бришу.

Члан 27.

У члану 50. став (2) мијења се и гласи:

- (1) Осим уређаја за давање звучних знакова из става (1) овог члана, на одређена моторна возила намијењена служби хитне помоћи, ватрогасној служби, возила полицијских агенција у БиХ, возила полиције и судске полиције, затворске полиције - страже, војна возила, возила Граничне полиције Босне и Херцеговине, може бити уграђен и изведен и посебан уређај за давање знакова од низа измјенично произведеног звука двију различитих фреквенција.

Члан 28.

У члану 63. став (1) бришу се ријечи "већ" и "у БиХ или су у изгледу да се користе у блиској будућности".

Члан 29.

У члану 68. у ст. (1) и (2), ријеч "водом" се мијења са ријечју "пробом".

У члану 68. став (5), мијења се и гласи:

"(5) Резервоар гаса који је израђен и одобрен, то јест означен према одговарајућем ЕСЕ правилнику може се уградити у возило без претходног испуњавања услова из става (1) овог члана ако од датума производње до уградње у возило није прошло више од двије године, и може се експлоатисати најдуже седам година од датума производње, након чега подлијеже обавезном контролисању укључујући и испитивање хладном хидрауличком пробом. Уколико је од датума производње резервоара до уградње у возило прошло од двије до седам година онда се обавезно врши контролисање укључујући и испитивање хладном хидрауличком пробом прије уградње у возило, и може се експлоатисати најдуже 5 година, након чега подлијеже обавезном контролисању укључујући и испитивање хладном хидрауличком пробом."

Члан 30.

Члан 70. се мијења и гласи:

"Члан 70.

Вентил резервоара гаса је уређај који се поставља директно на одговарајући резервоар гаса, према висини, односно пречнику резервоара, водећи рачуна и о углу под којим је предвиђено да се постави на исти, и служи за затварање у случају кад треба спријечити нежељено истицање гаса из истог."

Члан 31.

У члану 82. став (2), мијења се и гласи:

"(2) Материјал водова за гас високог притиска је челик или бакар, а материјал дијелова за спајање је челик или легуре бакра. Водови за гас високог притиска могу бити израђени и од неметалног материјала (гумени, синтетички) уз услов да су хомологовани и на јасно видљив и трајан начин означени ознакама одобрења типа."

Члан 32.

У члану 89. став (2), мијења се и гласи:

"(2) Ако су уграђена два или више резервоара гаса за LPG, вентилима се може осигурати појединачно пуњење, односно пражњење резервоара."

Члан 33.

У члану 94. додаје се нови став (6), који гласи:

"(6) Прикључак за пуњење се налази највише 10 мм од ивице возила."

Члан 34.

У члану 103. став (5), се мијења и гласи:

"(5) Прије споја са уређајем (гасним вентилом, испаривачем, прочишћивачем и сл.) вод за гас мора имати компензацијску завојницу која омогућава растезање, осим када је материјал вода за гас пластика."

Члан 35.

У члану 104. став (1), ријеч "ковином" се замјенује са ријечју "металом".

Члан 36.

У члану 113. став (1), се мијења и гласи:

"(1) Врата на аутобусу, тролејбусу и прикључним возилима за превоз путника морају бити уграђена и изведена као најмање двоја врата, што укључује и помоћна врата за излаз путника у случају опасности, на начин да се онемогући њихово ненамјерно отварање за вријеме вожње као и да се спријечи могућност евентуалног испадања из возила. Међутим, одредбе из ставова (2) и (3) овог члана могу бити примјењене.

Најмањи број врата за путнике је:

Број путника	Број врата за путнике		
	Класа I, А	Класа II	Класа III, Б
9-45	1	1	1
46-70	2	1	1
71-100	3 (2 у случају аутобуса на спрат)	2	1
>100	4	3	1

Код зглобних аутобуса минималан број врата за путнике је један за сваки одјељак, осим код зглобних аутобуса класе I код којих је за предњи одјељак минималан број врата два.

У члану 113. иза става (4) додаје се нови став (5) који гласи:

"(5) На аутобусу, тролејбусу и прикључним возилима за превоз путника мора бити уграђен довољан број излаза за случај опасности. Излазом у случају опасности у смислу овог правилника сматрају се: врата за путнике, помоћна врата за излаз путника у случају опасности, прозор за излаз путника у случају опасности и отвор за излаз путника у случају опасности.

Врата за путнике опремљена механизованим системом контроле не сматрају се вратима за излаз путника у случају опасности, осим ако се могу отворити ручно у складу са једнообразним техничким условима.

Дупла врата за путнике се третирају као двоја врата, а дупли прозор за излаз у случају опасности се третира као два прозора за излаз у случају опасности.

За возило из овог става први пут регистровано након дана ступања на снагу ових измјена и допуна, најмањи укупни број излаза у случају опасности (како су дефинисани у овом ставу) је:

Број путника	Најмањи укупни број излаза
9-16	3
17-30	4
31-45	5
46-60	6
61-75	7
76-90	8
> 90	9

Члан 37.

Члан 145. се мијења и гласи:

"Члан 145.

- (1) Моторна и прикључна возила, осим мопеда, лаког мотоцикла, лаког трицикла и четвороцикла, мотоцикла, трицикла и четвороцикла, трактора, тракторских приколица, радних машина, мотокултиватора, приколица са једном осовином, аутобуса за градски и приградски саобраћај, тролејбуса за градски саобраћај, туристичког воза и возила комуналне службе намијењених за обављање комуналних услуга (прање и чишћење улица, одвоз смећа, фекалија и др.), морају имати резервни точак са припадајућом опремом, који се по потреби може употребити.
- (2) Резервни точак не морају имати моторна и прикључна возила ако су гуме или наплатци опремљени неким сигурносним системом за сигурну вожњу са испуханом гумом или ако возило поседује одговарајуће средство за привремено оспособљавање испухане гуме (нпр. спреј или пјена у боци под притиском, сет за брзу поправку гуме и сл.)."

Члан 38.

У члану 150. иза ријечи "ЛЕД" се додаје интерпункцијски знак "зарез" и ријеч "ласер".

Члан 39.

У члану 155. став (3) се брише.

Досадашњи став (4) постаје став (3).

Члан 40.

Иза члана 157. додаје се нови члан 157а., који гласи:

"

- (1) Контурно означавање возила врши се у циљу побољшања уочљивости возила и указивања на његове габарите, рефлексивом свјетлости која потиче из извора који није на предметном возилу, посматрачу који се налази у близини овога извора свјетлости. Контурно означавање се изводи постављањем контурних ознака одобреног типа.
- (2) Дозвољено је постављање контурних ознака на моторно возило на најмање четири точка, осим на путнички аутомобил и четвороцикл (укључујући и лаки), те на њихова прикључна возила. Међутим, није дозвољена накнадна уградња контурних ознака на прикључна возила чија највећа дозвољена укупна маса није већа од 0,75 т.
- (3) Контурне ознаке се постављају на бочне и задњу страну возила. Изузетно, дозвољено је постављање контурне ознаке на предњу страну прикључног возила из става (2) овог члана и то као линијско контурно означавање.
- (4) На бочне стране возила постављају се контурне ознаке жуте, на задњу страну црвене, а на предњу страну бијеле боје. Међутим, дозвољено је постављање контурне ознаке бијеле боје на бочне стране, и жуте боје на задњу страну возила.
- (5) Контурне ознаке се постављају у складу са једнообразним техничким условима, компатибилно са конструкцијом, обликом и намјеном возила, и при томе што је више могуће паралелно средњој подужној равни возила односно на њу окомитој равни, и што је више могуће хоризонтално односно вертикално.
- (6) При накнадној уградњи контурних ознака на возило из става (2) овог члана, поред захтјева из ст. од (1) до (5) овог члана, сви захтјеви једнообразних техничких услова морају бити задовољени.
- (7) Одредбе овог члана не примјењују се на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва."

Члан 41.

Члан 158. се мијења и гласи:

"

- (1) Састав издувних гасова моторног возила (са мотором са унутрашњим сагоријевањем) са најмање четири точка, осим четвороцикла (укључујући и лаки), трактора и радне машине, мора одговарати нормативима из ст. (3) и (4) овог члана.
- (2) Под појмом "радна температура" подразумемијева се температура моторног уља измјерена уз помоћ сонде уметнуте у отвор шипке нивоа уља и треба бити најмање 80°C, или нижа, ако је прописана од стране произвођача. Уколико је ова метода мјерења непрактична због неприступачности мјерног мјеста, достизање радне температуре мотора може се утврдити аутоматским укључивањем вентилатора за хлађење мотора.
- (3) Састав издувних гасова за возило са мотором са принудним паљењем (ОТО мотор), мора на радној

температури мотора задовољити нормативе наведене у тач. а) и б) овог става.

а) Возило са мотором са карбураторским напајањем горивом, или мотором са другом врстом напајања без електронске регулације смјеше и контроле издувних гасова (нпр. без трокомпонентног каталитичког конвертора са (сондом).

1) За возило које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини прије 11. априла 2007. године није дозвољено да издувни гас садржи више од 4,5% вол. угљен монооксида (СО), при броју обртаја мотора у празном ходу на радној температури мотора;

2) За возило које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини од 11. априла 2007. године није дозвољено да издувни гас садржи више од 3,5% вол. угљен монооксида (СО), при броју обртаја мотора у празном ходу на радној температури мотора;

б) Возило са мотором са електронском регулацијом смјеше и контролом издувних гасова (нпр. са регулисаним трокомпонентним каталитичким конвертором са (сондом)

1) Није дозвољено да возило на радној температури мотора, премаши прописане вриједности које даје произвођач: угљен монооксида (СО) при прописаном броју обртаја у празном ходу, и угљен монооксида (СО) и коефицијента вишка ваздуха (λ) при прописаном повишеном броју обртаја мотора.

Уколико подаци произвођача нису познати онда за возило на радној температури мотора није дозвољено да издувни гас садржи више од 0,5% вол. угљен монооксида (СО) при броју обртаја мотора у празном ходу, и више од 0,3% вол. угљен монооксида (СО) уз вриједност коефицијента вишка ваздуха (λ) у обиму од 0,97 до 1,03 при константном броју обртаја мотора од најмање 2000 мин⁻¹.

Одредбе ове алинеје не примјењују се на возила из алинеје 2) ове тачке.

2) За возило које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини након дана ступања на снагу ових измјена и допуна и које одговара захтјевима једнообразних техничких услова у погледу емисије гасовитих загађивача нивоа "Еуро 5" или вишег, није дозвољено да на радној температури мотора, премаши вриједности које даје произвођач: угљен монооксида (СО) при прописаном броју обртаја у празном ходу, и угљен монооксида (СО) и коефицијента вишка ваздуха (λ) при прописаном повишеном броју обртаја мотора.

Уколико подаци произвођача нису познати онда за возило на радној температури мотора није дозвољено да издувни гас садржи више од 0,3% вол. угљен монооксида (СО) при броју обртаја мотора у празном ходу, и више од 0,2% вол. угљен монооксида (СО) уз вриједност коефицијента вишка ваздуха (λ) у обиму од 0,97 до 1,03 при константном броју обртаја мотора од најмање 2000 мин⁻¹.

(4) Возило са мотором са самопаљењем (дизел мотор).

Средњи коефицијент апсорпције свјетлости издувног гаса (к) мора задовољити нормативе наведене у тач. а) и б) овог става.

Средњи коефицијент апсорпције свјетлости издувног гаса (к) се одређује на радној температури мотора. Средњи коефицијент апсорпције свјетлости издувног гаса (к) се израчунава као средња вриједност најмање три мјерења вриједности коефицијента апсорпције свјетлости методом слободног убрзања од (прописаног) броја обртаја у празном ходу до (прописаног) највећег дозвољеног броја обртаја. При томе, није дозвољено да расипање резултата мјерења који улазе у израчунавање средње вриједности, израчунато као апсолутна вриједност разлике највеће и најмање вриједности коефицијента апсорпције свјетлости, буде веће од $0,5 m^{-1}$.

а) За возило које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини прије 11. априла 2007. године није дозвољено да је средњи коефицијент апсорпције свјетлости издувног гаса већи од:

- 1) $3,22 m^{-1}$, уколико снага мотора није већа од $73,5 kW$;
- 2) $2,44 m^{-1}$, уколико је снага мотора већа од $73,5 kW$.

б) За возило које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини од 11. априла 2007. године, на радној температури мотора, није дозвољено да премашу од произвођача прописану вриједност средњег коефицијента апсорпције свјетлости издувног гаса (к).

Уколико подаци произвођача нису познати није дозвољено да средњи коефицијент апсорпције свјетлости издувног гаса већи од:

- 1) $2,5 m^{-1}$, у случају возила са усисним мотором;
- 2) $3,0 m^{-1}$, у случају возила са прехрањиваним мотором;
- 3) $1,5 m^{-1}$, у случају возила које је произведено након 31. децембра 2008. године и одговара захтјевима једнообразних техничких услова у погледу емисије гасовитих загађивача нивоа "Еуро 4" или вишег, осим возила из алинеје 4) ове тачке;
- 4) $0,7 m^{-1}$, у случају возила које одговара захтјевима једнообразних техничких услова у погледу емисије гасовитих загађивача нивоа "Еуро 6" или вишег, и које је први пут регистровано у Босни и Херцеговини након дана ступања на снагу ових измјена и допуна.

(5) Возила која за погон користе више врста горива, пројектована и изведена да у једном тренутку буду погоњена само једном врстом горива, при коришћењу сваке од тих врста горива морају задовољити граничне вриједности из ст. (3) и (4).

(6) Изузетно од става (5) овог члана, возило са мотором са принудним паљењем (ОТМ мотор) које може бити напајано и течним (бензином) и гасовитим горивом, код кога је систем за напајање течним горивом уграђен само у сврху алтернативе у нужним случајевима или покретања мотора и код кога запремина резервоара за течност гориво није већа од 15 литара сматраће се возилом погоњеним гасовитим горивом.

(7) Одредбе овог члана не примјењују се на:

- а) возила оружаних снага БиХ;

б) возила полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва;

с) возила са ото мотором произведена прије 01. јануара 1970. године.

д) возила са дизел мотором која су произведена прије 01. јануара 1980."

Члан 42.

Члан 159. став (2), се мијења и гласи:

"(2) Технички нормативи за оцјену ефикасности система кочења моторних и прикључних возила износе:

КАТЕГОРИЈА ВОЗИЛА	РАДНО КОЧЕЊЕ			ПОМОЋНО КОЧЕЊЕ		
	Коефицијент кочења	Сила активирања		Коефицијент кочења	Сила активирања	
		Ножно активирање	Ручно активирање		Ножно активирање	Ручно активирање
	$\alpha \geq [\%]$	$F \leq [daN]$	$F \leq [daN]$	$\alpha \geq [\%]$	$F \leq [daN]$	$F \leq [daN]$
L1, L2, L6	40 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
L3, L4, L5, L7	45 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
M1	50	50	-	20	50	40
M2, M3	50	70	-	20	70	60
N1, N2, N3	45	70	-	20	70	60
O1, O2, O3, O4	45	$p_k \leq 6,5 \text{ bar}$	-	-	-	-
Трактори	25	60	40	15	60	40
Тракторске приколице	25	-	-	-	-	-

Члан 43.

Члан 164. се мијења и гласи:

"Члан 164.

(1) Није дозвољено да највиши ниво спољашње буке моторног возила категорије L, M или N у стању мировања премашу од произвођача прописану вриједност увећану за 5 dB(A).

(2) За возила која су у употреби дуже од једне године, граница из става (1) овог члана додатно се увећава за 5 dB(A).

(3) Уколико подаци произвођача из става (1) овог члана нису познати највиши дозвољени ниво спољашње буке моторног возила у стању мировања износи 107 dB(A).

(4) Спољашња бука моторног возила у стању мировања мјери се према методологији описаној у БАС ИСО 5130:2006, уређајем за мјерење буке најмање класе II.

(4) Одредбе овог члана не односе се на возило које је произведено, односно произведено и први пут регистровано прије 01. јануара 1972. године, те на возило оружаних снага БиХ и полицијских агенција у БиХ, ако је конструктивно изведено као возило уско специјализоване намјене и као такво се не користи у другим сегментима друштва."

Члан 44.

Иза члана 165. додају се нови чл. 165а. и 165б. који гласе:

"Члан 165а.

Изузетно од одредби овог правилника дозвољено је да:

- а) моторна возила са два точка са мотором чија радна запремина у случају топлотних мотора није већа од 50 cm^3 и чија највећа конструктивна брзина није већа од 50 km/h , без обзира на начин погона, разврстана у категорију L3 (L3e)

¹ Односи се на возило први пут регистровано у БиХ прије 11. априла 2007. године.

алтернативно испуњавају захтјеве овог правилника за возила категорије L1 (L1e);

- b) моторна возила са три точка, са било каквим распоредом точкова, са мотором чија радна запремина у случају топлотних мотора није већа од 50 cm^3 и чија највећа конструктивна брзина није већа од 50 km/h , без обзира на начин погона, разврстана у категорију L4 (L4e) или L5 (L5e) алтернативно испуњавају захтјеве овог правилника за возила категорије L2 (L2e);

Члан 165б.

- (1) Скуп мотокултиватора и прикључног возила мора испуњавати само техничке услове прописане овим чланом, без обзира на друге одредбе овог правилника.
- (2) На предњој страни мотокултиватора, у равни окомитој на средњу подужну раван возила, мора бити уграђено најмање једно свјетло које емитује свјетлост бијеле боје, тако да је она видљива само за учеснике у саобраћају који се налазе испред возила и да не изазива nelaгоду код возача и других учесника у саобраћају.
- (3) На задњој страни прикључног возила мотокултиватора, у равни окомитој на средњу подужну раван возила, морају бити уграђена:
  - a) два (позицијска) свјетла, на истој висини и симетрично у односу на средњу подужну раван возила, која емитују свјетлост црвене боје тако да је она видљива само за учеснике у саобраћају који се налазе иза возила и да не изазива nelaгоду код возача и других учесника у саобраћају;
  - b) два црвена катадиоптера у облику истостраничног троугла са страницом од најмање 15 cm , на истој висини и симетрично у односу на средњу подужну раван возила, с врхом окренутим према горе, тако да растојање рефлектујућих површина катадиоптера није мање од 0,4 m и рефлектујућа површина катадиоптера није на удаљености мањој од 0,25 m ни већој од 1,2 m од стајне површине.
- (4) На предњој страни прикључног возила мотокултиватора, у равни окомитој на средњу подужну раван возила, симетрично у односу на њу и на истој висини, морају бити уграђена два бијела нетроугаона катадиоптера, тако да растојање рефлектујућих површина катадиоптера није мање од 0,4 m и рефлектујућа површина катадиоптера није на удаљености мањој од 0,25 m ни већој од 1,2 m од стајне површине.
- (5) Ознака за обиљежавање спорих возила, поставља се на задњој страни прикључног возила мотокултиватора на начин прописан чланом 15б. овог Правилника.
- (6) Регистарска таблица поставља се једна, на задњој страни прикључног возила, између катадиоптера.
- (7) У случају да су точкови прикључног возила мотокултиватора изведени ван товарног сандука морају имати блатобране, изведене тако да прекривају најмање горњу трећину обима точка.
- (8) Веза између мотокултиватора и прикључног возила мора бити поуздана.
- (9) Уређај за управљање (управљач) мора бити поуздан и изведен тако да возач може на прикладан и сигуран начин мијењати правац кретања скупа.
- (10) На скупу мотокултиватора и прикључног возила мора бити изведен кочни систем који се може активирати током кретања скупа и који дјелује на све точкове

најмање једне осовине, било мотокултиватора, било прикључног возила. Возач мора моћи активирати кочни систем сједећи на мјесту за возача, држећи при томе барем једну руку на команди управљача у сврху управљања скупом. Мора бити омогућено постепено мијењање кочног дејства, односно возач мора у било коме тренутку имати могућност да дјелујући на команду довољно прецизно подешава (повећава или смањује) кочну силу. Кочна сила мора бити равномјерно распоређена на лијеве и десне точкове исте осовине.

- (11) При испитивању ефикасности кочног система скупа (мотокултиватор са прикључним возилом) на начин описан у ставу (9) члана 159. овог правилника мора бити постигнуто успорење од најмање 2,0 m/s^2 .

Члан 45.

- (1) Важећа класификација примјењиваће се на возила која су већ регистрована у Босни и Херцеговини, као и на возила која ће се први пут регистровати, а у тренутку производње су према истој класификована.
- (2) Нова класификација која је дата у Прилогу 1. овог правилника постаје прилог 6. Правилника о димензијама, укупној маси и осовинском оптерећењу возила, о уређајима и опреми коју морају имати возила и о основним условима које морају испуњавати уређаји и опрема у саобраћају на путевима и чини његов саставни дио, примјењује се на возила која се први пут региструју у Босни и Херцеговини, а у тренутку производње су према њој класификована (податак из изјаве о усклађености "СОС документ - Certificate of Conformity" документа, односно потврде произвођача).
- (3) Нова класификација из става (2) овог члана примјењује се за сва возила која се први пут региструју у Босни и Херцеговини почевши од 01.11.2019. године.
- (4) Класификација из става (2) овог члана примјењује се и на возила категорија R и S која се први пут региструју у Босни и Херцеговини.

Члан 46.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику БиХ".

Број 02-04-02-2-932/2019

28. марта 2019. године

Сарајево

Замјеник министра

Саша Далипагић, с. р.

Прилог бр. 1

КЛАСИФИКАЦИЈА ВОЗИЛА КЛАСИФИКАЦИЈА ВОЗИЛА, ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИЈЕ

Ова класификација возила садржи одредбе које су у складу са актима:

- Економске комисије Уједињених нација за Европу (УНЕЦЕ):
  - Консолидована (уједињена), резолуција (одлука), о конструкцији возила Економске комисије Уједињених нација за Европу (R.E.3), *Consolidated Resolution on the Construction of Vehicles (R.E.3)*
  - ЕЦЕ правилник број 36 о јединственим одредбама о хомологацији великих возила за превоз путника с обзиром на њихову општу конструкцију

- ЕЦЕ правилник број 52 о јединственим одредбама о хомологацији М2 и М3 возила малог капацитета с озиром на њихову општу конструкцију
- ЕЦЕ правилник број 107 о јединственим одредбама о хомологацији возила категорије М2 и М3 с озиром на њихову општу конструкцију
- Европске уније:
  - ЕУ Уредбе:
  - **Уредба Европског парламента и Вијећа, број 167/2013 о хомологацији и надзору тржишта трактора за пољопривреду и шумарство**
  - **Уредба Европског парламента и Вијећа, број 168/2013 о хомологацији и надзору тржишта возила на два или три точка и четвороцикала**
- ЕУ Директиве:
  - **Директива Европског парламента и Вијећа, број 2007/46/ЕЗ о успостављању оквира за хомологацију моторних возила и њихових приколица те система, саставних дијелова и засебних техничких јединица намијењених за таква возила**
- Босне и Херцеговине:
  - **Закон о основама безбједности саобраћаја на путевима у Босни и Херцеговини**
  - **Правилник о димензијама, укупној маси и осовинском оптерећењу возила, о уређајима и опреми коју морају имати возила и о основним условима које морају испуњавати уређаји и опрема у саобраћају на путевима**
  - **БАС ИСО 3833:2003-Путничка возила-Типови-Термини и дефиниције**

1. МОТОЦИКЛИ, ТРИЦИКЛИ И ЧЕТВЕРОЦИКЛИ

Возила категорије L се дијеле у следеће категорије, поткатегије и пот-поткатегије:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L1e-L7e	Сва возила категорије L	(1) дужина $\leq 4\ 000$ мм или $\leq 3\ 000$ мм за возило L6e-B или $\leq 3\ 700$ мм за возило L7e-C, и (2) ширина $\leq 2\ 000$ мм или $\leq 1\ 000$ мм за возило L1e или $\leq 1\ 500$ мм за возило L6e-B или L7e-C и (3) висина $\leq 2\ 500$ мм
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L1e	Мопед	(4) два точка и моторни погон и (5) радна запремина мотора ≤ 50 cm^3 , ако је дио конфигурације погона возила мотор с унутарњим сагоревањем с вањским извором паљења, и (6) највећа конструкцијски одређена брзина возила ≤ 45 km/h , и (7) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ $\leq 4\ 000$ W, и (8) највећа дозвољена маса = највећа технички дозвољена маса декларисана од стране произвођача или мања од ње у складу са прописима у БиХ, и
Поткатегије	Назив поткатегије	Додатни критерији за разврставање у поткатегије
L1e-A	Мопед ниских перформанси	(9) бицикли, конструисани за употребу педала, опремљени помоћним погоном, чија је главна наmjена помоћи при погону на педале, и

		(10) допринос (излазна снага), помоћног погонског агрегата се прекида при брзини возила ≤ 25 km/h , и (11) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ $\leq 1\ 000$ W, а у случају електромотора као помоћног погонског агрегата највећа трајна називна снага > 250 W и $\leq 1\ 000$ W, и (12) бицикл с мотором с три или четири точка, који испуњава посебне додатне критерије за разврставање у поткатегије од (9) до (11), сматра се технички еквивалентом возилу L1e-A на два точка.
L1e-B	Мопед	(9) сва друга возила категорије L1e, које није могуће разврстати у складу с критеријима од (9) до (12) за возило L1e-A.
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L2e	Лаки трицикл - Мопед на три точка	(4) три точка и моторни погон, и (5) радна запремина мотора ≤ 50 и cm^3 , ако је дио конфигурације погона возила мотор с унутарњим сагоревањем с вањским извором паљења, односно ≤ 500 cm^3 у случају мотора са самопаљењем, и (6) највећа конструкцијски одређена брзина возила ≤ 45 km/h , и (7) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ $\leq 4\ 000$ W, и (8) маса возила у возном стању ≤ 270 kg , и (9) опремљен највише са два сједишта, укључујући сједиште возача, и
Поткатегије	Назив поткатегије	Додатни критерији за разврставање у поткатегије
L2e-P	Путнички лаки трицикл-путнички мопед на три точка	(10) возило L2e осим возила која испуњавају посебне критерије за разврставање у поткатегију L2e-U.
L2e-U	Теретни лаки трицикл-теретни мопед на три точка	(10) искључиво конструисан за превоз терета с отвореном или затвореном, претежно равном и водоравном површином за утовар, који испуњава следеће критерије: (а) дужина товарног простора X ширина товарног простора $\geq 0,3$ X дужина возило X ширина возило ИЛИ (б) површина товарног простора, како је одређена горе, која се употребљава за уградњу машина и/или опреме, и (с) са товарним простором који је крутом преградом одвојено од простора за путнике, и (д) површина товарног простора може преносити најмању запремину која одговара коцки са страницом од 600 mm .
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L3e ⁽²⁾	Мотоцикл	(4) два точка и моторни погон, и (5) највећа дозвољена маса = највећа технички дозвољена маса декларисана од стране произвођача или мања од ње у складу са прописима у БиХ, и (6) возило на два точка које не може бити разврстано као возило категорије L1e.
Поткатегије	Назив поткатегије	Додатни критерији за разврставање у поткатегије
L3e-A1	Мотоцикл мале снаге	(7) радна запремина мотора ≤ 125 cm^3 , и (8) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ ≤ 11 kW , и (9) оmjер снага ⁽¹⁾ /маса возила у возном стању $\leq 0,1$ kW/kg .
L3e-A2	Мотоцикл средње снаге	(7) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ ≤ 35 kW , и (8) оmjер снага ⁽¹⁾ /маса возила у возном стању $\leq 0,2$ kW/kg , и (9) није изведено из возила са мотором снаге веће од његове двоструке снаге ⁽¹⁾ , и (10) возило L3e које се не може разврстати према додатним критеријима (7), (8) и (9) возила L3e-A1 за разврставање у поткатегије.

L3e-A3	Мотоцикл велике снаге	(7) сва друга возила L3e, које није могуће разврстати у поткатогије L3e-A1 или L3e-A2.
<i>Пот-потокатогија</i>	<i>Назив пот-потокатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у пот-потокатогије возила</i> L3e-A1 L3e-A2 или L3e-A3
L3e-AxE (x=1, 2 или 3)	Мотоцикл "Ендуро"	(a) висина сједишта ≥ 900 мм, и (b) најмања удаљеност од тла (клиренс) ≥ 310 мм, и (c) укупни омјер преноса у највишем степену преноса (примарни омјер пријеноса $\times$ секундарни омјер преноса у највишем степену преноса $\times$ коначни преносни омјер погона) $\geq 6,0$ и (d) маса возила у возном стању увећана за масу погонских батерија (акумулатора), у случају електричног или хибридног електричног погона ≤ 140 кг, и (e) нема сједишта за путника.
L3e-AxT (x=1, 2 или 3)	Мотоцикл "Триал"	(a) висина сједишта ≤ 700 мм, и (b) најмања удаљеност од тла (клиренс) ≥ 280 мм и (c) капацитет резервоара за гориво ≤ 4 литре, и (d) укупни омјер преноса у највишем степену преноса (примарни омјер преноса $\times$ секундарни омјер преноса у највишем степену преноса $\times$ коначни преносни омјер погона) $\geq 7,5$ и (e) маса возила у возном стању ≤ 100 кг и (f) нема сједишта за путника.
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L4e	Мотоцикл са бочном приколицом	(4) на основу возила, које испуњава критерије за разврставање у категорију и поткатогије возила L3e, и (5) основно возило на моторни погон опремљено једном бочном приколицом, и (6) највише четири сједишта, укључујући сједишта возача, и (7) највише два сједишта за путнике у бочној приколици, и (8) највећа дозвољена маса = највећа технички дозвољена маса декларисана од стране произвођача или мања од ње у складу са прописима у БиХ.
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L5e	Трицикл	(4) три точка и моторни погон, и (5) маса возила у возном стању $\leq 1\,000$ кг, и (6) возило на три точка које не може бити разврстано као возило L2e, и
<i>Поткатогије</i>	<i>Назив поткатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у поткатогије</i>
L5e-A	Путнички трицикл	(7) возило L5e друкчије од оних која испуњавају посебне критерије за разврставање за возило L5e-B, и (8) с највише пет сједишта укључујући сједиште возача.
L5e-B	Теретни трицикл	(7) конструисано за превоз терета са затвореним простором за смјештај возача и путника коме се може приступити са највише три стране, и (8) опремљено највише са два сједишта укључујући сједиште возача, и (9) искључиво конструисано за превоз терета с отвореном или затвореном, претежно равном и водоравном површином за утовар, које испуњава следеће критерије: (a) дужина товарног простора $\times$ ширина товарног простора $\geq 0,3 \times$ дужина возила $\times$ ширина возила, или (b) површина товарног простора, како је одређена горе, која се употребљава за уградњу машина и/или опреме, и

		(c) са товарним простором који је крутом преградом одвојен од простора за путнике, и (d) површина товарног простора која може преносити најмању запремину која одговара коцки са страницом од 600 мм.
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L6e	Лаки четвороцикл	(4) четири точка и моторни погон, и (5) највећа конструкцијски одређена брзина возила ≤ 45 км/х, и (6) маса возила у возном стању ≤ 425 кг, и (7) радна запремина мотора ≤ 50 цм ³ , ако је мотор с унутрашњим сагоревањем с вањским извором паљења, односно ≤ 500 цм ³ ако је мотор са самопаљењем дна погонског система возила, и (8) опремљен највише са два сједишта, укључујући сједиште возача, и
<i>Поткатогије</i>	<i>Назив поткатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у поткатогије</i>
L6e-A	Лаки четвороцикл	(9) возило L6e које не испуњава посебне захтјеве за разврставање за возило L6e-B, и (10) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ $\leq 4\,000$ W.
L6e-B	Затворени лаки четвороцикл	(9) затворен простор за возача и путнике доступан с највише три стране, и (10) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ $\leq 6\,000$ W, и
<i>Пот-потокатогија</i>	<i>Назив пот-потокатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у пот-потокатогије осим критерија за поткатогију возила L6e-BU</i>
L6e-BP	Путнички затворени лаки четвороцикл	(11) возило L6e-B углавном конструисано за превоз путника, и (12) возило L6e-B друкчије од оних која испуњавају посебне критерије за разврставање за возило L6e-BU.
L6e-BU	Теретни затворени лаки четвороцикл	(11) искључиво конструисано за превоз терета с отвореном или затвореном, претежно равном и водоравном површином за утовар, које испуњава следеће критерије: (a) дужина товарног простора $\times$ ширина товарног простора $\geq 0,3 \times$ дужина возила $\times$ ширина возила, или (b) површина товарног простора, како је одређена горе, која се употребљава за уградњу машина и/или опреме, и (c) товарни простор крутом преградом одвојен од простора за путнике, и (d) површина товарног простора која може преносити најмању запремину која одговара коцки са страницом од 600 мм.
Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
L7e	Четвороцикл	(4) четири точка и моторни погон, и (5) маса возила у возном стању: (a) ≤ 450 кг, у случају возила намијењеног за превоз путника, (b) ≤ 600 кг, у случају возила намијењеног за превоз терета, и (6) возило L7e које не може бити разврстано као возило L6e, и
<i>Поткатогије</i>	<i>Назив поткатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у поткатогије</i>
L7e-A	Четвороцикл	(7) возило L7e које не испуњава посебне захтјеве за разврставање за возило L7e-B или L7e-C, и (8) возило конструисано само за превоз путника, и (9) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, и
<i>Пот-потокатогије</i>	<i>Назив пот-потокатогије</i>	<i>Додатни критерији за разврставање у пот-потокатогију</i>
L7e-A1	Четвороцикл A1	(10) највише два сједишта у облику седла ⁽³⁾ , укључујући сједиште за возача, и (11) ручка за управљање
L7e-A2	Четвороцикл A2	(10) возило L7e-A које не испуњава посебне захтјеве за разврставање за возило

		L7e-A1, и (11) највише два сједишта која нису у облику седла ⁽³⁾ , укључујући сједиште за возача.
Поткатегорије	Назив поткатегорије	Додатни критерији за разврставање у поткатегорије
L7e-B	Теренски четвороцикл	(7) возило L7e које не испуњава посебне захтјеве за разврставање за возило L7e-C, и (8) клиренс ≥ 180 мм, и
Пот-поткатегорије	Назив пот-поткатегорије	Додатни критерији за разврставање у пот-поткатегорију
L7e-B1	Теренски четвороцикл B1	(9) највише два сједишта у облику седла, укључујући сједиште за возача, и (10) опремљено ручком за управљање, и (11) највећа конструкцијски одређена брзина ≤ 90 км/х, и (12) омјер размака осовина и клиренса ≤ 6 .
L7e-B2	Теренски четвороцикл B2	(9) возило L7e-B, које се не може разврстати у пот-поткатегорију L7e-B1, и (10) највише три сједишта која нису у облику седла од којих су два постављена упоредно, укључујући сједиште за возача, и (11) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, и (12) омјер размака осовина и клиренса ≤ 8 .
Поткатегорије	Назив поткатегорије	Додатни критерији за разврставање у поткатегорије
L7e-C	Затворени четвороцикл	(7) возило L7e које не испуњава посебне захтјеве за разврставање за возило L7e-B, и (8) највећа трајна називна или нето снага ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, и (9) највећа конструкцијски одређена брзина ≤ 90 км/х, и (10) затворен простор за возача и путнике доступан с највише три стране, и
Пот-поткатегорије	Назив пот-поткатегорије	Додатни критерији за разврставање у пот-поткатегорије осим критерија за поткатегорију возила L7e-C
L7e-CP	Путнички затворени четвороцикл	(11) возило L7e-C које не испуњава посебне захтјеве за разврставање у пот-поткатегорије L7e-CU, и (12) највише четири сједишта која немају облик седла, укључујући сједиште за возача.
L7e-CU	Теретни затворени четвороцикл	(11) искључиво конструисано за превоз терета с отвореном или затвореном, претежно равном и водоравном површином за утовар, које испуњава следеће критерије: а) дужина товарног простора $\times$ ширина товарног простора $\geq 0,3 \times$ дужина возила $\times$ ширина возила или б) површина товарног простора, како је одређена горе, која се употребљава за уградњу машина и/или опреме, и с) товарни простор крутом преградом одвојен од простора за путнике, и д) површина товарног простора која може преносити најмању запремину која одговара коцки са страницом од 600 мм, и (12) највише два сједишта која немају облик седла укључујући сједиште за возача.
Напомене:		
⁽¹⁾ Граничне вриједности за снагу заснивају се на највећој непрекидној називној снази за возила на електрични погон и највећој нето снази за возила погонена мотором с унутрашњим сагорјевањем. Под масом се подразумијева маса возила у возном стању. Маса возила у возном стању означава масу неоптерећеног возила спремног за уобичајену употребу и укључује масу: - техничких течности; - стандардне опреме; - горива у резервоарима напуњеним најмање до 90% њиховог капацитета; - ако се за погон користи мјешавина гориво/уље укључује се маса мјешавине, осим у случају гдје су гориво и уље смјештени одвојено када се укључује само маса горива, - ако се за погон користи гасно гориво (у гасовитој		

или течной фази), или компримовани ваздух може се за масу горива усвојити 0 кг; - надградње, кабине, врата; - стакала, вучног уређаја, резервног точка и алата. Маса возила у возном стању не укључује: - масу возача (75 кг), и путника (65 кг); - масу уређаја и опреме уграђене у товарни простор (платформу); - масу погонских батерија (акумулатора), у случају електричних или хибридних електричних возила; - масу система за напајање гасним горивом и резервоара за његово складиштење, у случају погона на једну, двије или више врста горива; - масу резервоара за складиштење компримованог ваздуха, у случају погона компримованим ваздухом. ⁽²⁾ Даљњу класификацију возила L3e према томе је ли његова конструкцијска брзина возила мања или једнака 130 км/х или већа од 130 км/х независно је о његовој даљој класификацији према радном учинку погона у разреде L3e-A1 (код којих вјероватно није могуће постићи брзину од 130 км/х), L3e-A2 или L3e-A3. ⁽³⁾ Седло-облик сједишта на којем се сједи у положају за "јахање".
--

2. ВОЗИЛА ЗА ПРЕВОЗ ПУТНИКА

Категорија М: моторно возило на најмање четири точка конструисано и намијењено првенствено за превоз путника и њиховог пртљага.

Возила категорије М се дијеле у три групе:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
M1	Путнички аутомобил	возила намијењена за превоз путника која, осим сједишта возача, имају највише осам сједишта.
M2	Аутобус	возила намијењена за превоз путника која, осим сједишта возача, имају више од осам сједишта и чија највећа дозвољена маса није већа од 5 тона.
M3	Аутобус	возила намијењена за превоз путника која, осим сједишта возача, имају више од осам сједишта и чија је највећа дозвољена маса већа од 5 тона.

Возила категорије М2 и М3 се дијеле у двије подкатегорије:

Категорија	Назив поткатегорије	Назив класе	Општи критерији за разврставање
M2 и M3	Велики аутобуси - возила која превозе више од 22 путника не рачунајући возача	Класа I	(градски аутобус), возило има сједишта и простор за путнике који стоје и који допушта интензивно кретање путника.
		Класа II	(међуградски аутобус), возило је углавном конструисано за путнике који сједи, али има могућност за превоз путника који стоје у пролазу између сједишта и/или у простору за стајање који не прелази ширину простора два дупла сједишта.
		Класа III	(туристички аутобус), возило конструисано искључиво за путнике који сједи.
		Класа А	возила конструисана за превоз путника који стоје, а имају и сједишта.
	Мали аутобуси - возила за превоз до 22 путника не рачунајући возача	Класа Б	возила нису конструисана за превоз путника који стоје.

3. ТЕРЕТНА МОТОРНА ВОЗИЛА

Категорија N: моторно возило на најмање четири точка конструисано и намијењено првенствено за превоз терета.

Возила категорије N се дијеле у три групе:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
N1	Теретно возило	возила намијењена за превоз терета, чија највећа дозвољена маса није већа од 3,5 тона ($\leq 3,5$ тона).
N2	Теретно возило	возила намијењена за превоз терета, чија највећа дозвољена маса прелази 3,5 тона, али није већа од 12 тона ($> 3,5$ тона и ≤ 12 тона).

N3	Теретно возило	возила намијењена за превоз терета, чија највећа дозвољена маса прелази 12 тона (> 12 тона).
----	----------------	--

Критерији за разврставање возила у категорију N се налазе у Додатку 3.

4. ПРИКЉУЧНА ВОЗИЛА

Категорија O: возило на точковима без погонског агрегата које је конструисано и оспособљено за прикључење уз моторно возило (L,M,N), и намијењено за превоз лица или/и терета или вршење одређеног рада, или за смјештај лица.

Возила категорије O се дијеле у четири групе:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
O1	прикључно возило	прикључна возила чија највећа дозвољена маса није већа од 0,75 тона ($\leq 0,75$ тона).
O2		прикључна возила чија највећа дозвољена маса прелази 0,75 тона, али није већа од 3,5 тона, ($> 0,75$ тона и $\leq 3,5$ тона).
O3		прикључна возила чија највећа дозвољена маса прелази 3,5 тона, али није већа од 10 тона, ($> 3,5$ тона и ≤ 10 тона).
O4		прикључна возила чија највећа дозвољена маса прелази 10 тона (> 10 тона).

5. ТРАКТОРИ

Трактор је моторно возило на точковима за пољопривреду или шумарство, које има најмање двије осовине и чија највећа конструктивна брзина није мања од 6 км/х, а чија је главна функција у његовој вучној снази и које је по конструкцији ходног система, уређајима и опреми намјењено да вуче, гура, носи, односно погони у кретању или мјесту прикључне уређаје, оруђа и машине за обављање одређених радова у пољопривреди или шумарству, или да вуче прикључна возила, и које се може прилагодити да носи терет при раду у пољопривреди или шумарству, и може бити опремљено са једним или више сједишта за путнике.

Трактори се дијеле у двије групе:

- трактори на точковима-категирија T и
- трактори на гусјеницама-категирија C

5.1. ТРАКТОРИ НА ТОЧКОВИМА

Категорија T: обухвата све тракторе на точковима. Свака категорија трактора на точковима допуњена је на крају индексом "а" или "б" у складу с конструкцијски одређеном брзином:

- "а" за тракторе на точковима с највећом конструкцијски одређеном брзином мањом или једнаком 40 км/х;
- "б" за тракторе на точковима с највећом конструкцијски одређеном брзином већом од 40 км/х.

Возила категорије T се дијеле у четири групе:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
T1	Трактор на точковима	трактори на точковима, с размаком точкова на осовини најближој возачу једнаким или већим од 1150 мм, масе неоптерећеног трактора у возном стању веће од 600 кг и клиренса који није већи од 1000 мм.
T2		трактори на точковима, с размаком точкова мањим од 1150 мм, масе неоптерећеног трактора у возном стању веће од 600 кг и клиренса који није већи од 600 мм; кад је омјер висине тежишта трактора (мјерено од тла), и средње вриједности размака точкова сваке осовине већи од 0,90, највећа конструкцијска брзина је ограничена на 30 км/х.
T3		трактори на точковима с масом неоптерећеног трактора у возном стању која није већа од 600 кг.
T4		трактори на точковима с посебном намјеном:

T4.1	категирија T4.1 (трактори с великим клиренсом), обухвата тракторе конструисане за рад с високо нараслим културама као што су биљке винове лозе. Они имају уздигнуту шасију или дио шасије што им омогућава кретање према напријед упоредно с биљним усјевом с лјевим и десним точковима са сваке стране једног или више редова усјева. Намијењени су за уређаје и опрему за преношење или обраду који се могу причврстити спријед, између осовина, позади или на платформу. Када је трактор у радном положају, клиренс окомито на ред с усјевима је већи од 1000 мм. Ако је омјер висине тежишта трактора мјерено од тла, при употреби уобичајених гума, и средње вриједности размака точкова сваке осовине већи од 0,90, највећа конструкцијска брзина не смије премашити 30 км/х.		
		T4.2	категирија T4.2 (врло широки трактори), обухвата тракторе за које су карактеристичне широке димензије и првенствено су намијењени за обрађивање великих пољопривредних површина.
		T4.3	категирија T4.3 (трактори с малим клиренсом), обухвата тракторе с погоном на четири точка чија је прикључна опрема намијењена за употребу у пољопривреди или шумарству и који су значајни по носећем оквиру, и опремљени с једним или више (излазних), прикључних погонских вратила, чија највећа дозвољена маса није већа од 10 тона, код којих је омјер те масе и највеће масе неоптерећеног возила у возном стању мањи од 2,5, и имају тежиште, измјерено од тла при употреби уобичајених гума, на висини мањој од 850 мм.

5.2. ТРАКТОРИ НА ГУСЈЕНИЦАМА

Категорија C: обухвата тракторе на гусјеницама који су погонени бескрајним гусјеницама или комбинацијом точкова и бескрајних гусјеница, с поткатегиријама одређеним аналогно категорији T1-T4.

6. ПРИКЉУЧНА ВОЗИЛА ЗА ТРАКТОРЕ (ТРАКТОРСКЕ ПРИКОЛИЦЕ)

Категорија R (теретно прикључно возило трактора): је прикључно возило трактора намијењено првенствено за превоз терета. Свака категорија тракторске приколице допуњена је на крају индексом "а" или "б", у складу с њезином конструкцијски одређеном брзином:

- "а" за приколице с највећом конструкцијски одређеном брзином мањом или једнаком 40 км/х;
- "б" за приколице с највећом конструкцијски одређеном брзином већом од 40 км/х.

Возила категорије R се разврставају:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
R1	прикључно возило за тракторе (тракторске приколице)	прикључна возила за тракторе код којих збир највећих дозвољених осовинских оптерећења не прелази 1,5 тона.
R2		прикључна возила за тракторе код којих збир највећих дозвољених осовинских оптерећења прелази 1,5 тона, али није већи од 3,5 тона.
R3		прикључна возила за тракторе код којих збир највећих дозвољених осовинских оптерећења прелази 3,5 тона, али није већи од 21 тону.
R4		прикључна возила за тракторе код којих збир највећих дозвољених осовинских оптерећења прелази 21 тону.

7. ПРИКЉУЧНА ВУЧЕНА ОПРЕМА (ЗА ТРАКТОРЕ)

Категорија S (прикључна вучена опрема трактора): је прикључно возило трактора намијењено првенствено за вршење рада у пољопривреди или шумарству.

Свака категорија прикључну вучену опрему допуњена је на крају индексом "а" или "б" у складу с њезином конструкцијски одређеном брзином:

- "а" за прикључну вучену опрему с највећом конструкцијски одређеном брзином мањом или једнаком 40 км/х;
- "б" за прикључну вучену опрему с највећом конструкцијски одређеном брзином већом од 40 км/х.

Возила категорије S се дијеле у двије групе:

Категорија	Назив категорије	Општи критерији за разврставање
S1	Прикључна вучена опрема	прикључна вучена опрема код које збир највећих дозвољених осовинских оптерећења не прелази 3,5 тона.
S2	опрема (за тракторе)	прикључна вучена опрема код које збир највећих дозвољених осовинских оптерећења прелази 3,5 тона.

8. ТЕРЕНСКА ВОЗИЛА (ДОДАТНО РАЗВРСТАВАЊЕ ВОЗИЛА)

Категорија G: теренска возила (*Off-Road Vehicles*), су возила категорије M или N и имају посебне техничке карактеристике које омогућавају вођњу изван категорисаних цеста. За те поткатогеорије возила мора се додати слово "G" као суфикс словнобројчаног ознаци категорије возила.

Критерији за разврставање возила у поткатогеорију теренских возила

I. Возила категорија M1 или N1 разврставају се у поткатогеорију теренских возила ако истовремено задовољавају сљедеће увјете:

- (a) најмање једна предња и најмање једна задња осовина су изведене за истовремени погон, без обзира може ли се једна осовина искључити;
- (b) уграђен је најмање један механизам за блокирање диференцијала или механизам са сличним дејством;
- (c) могу, без прикључног возила, савладати успон од најмање 25%;
- (d) задовољавају најмање пет од сљедећих шест захтјева:
  1. предњи прилазни угао мора бити најмање 25 степени;
  2. задњи прилазни угао мора бити најмање 20 степени;
  3. угао препреке мора бити најмање 20 степени;
  4. најмања висина изнад стајне површине (клиренс), испод предње осовине мора бити најмање 180 мм;
  5. клиренс испод задње осовине мора бити најмање 180 мм;
  6. клиренс између осовина мора бити најмање 200 мм.

II. Возила категорија M2, N2 или M3, чија највећа дозвољена маса не прелази 12 тона, сматрају се теренским возилима ако задовољавају услове прописане у тачки (a), или услове прописане у обје тачке (б) и (ц):

- (a) Имају погон на све тачке (осовине), без обзира може ли се једна или више погонских осовина искључити;
- (b)
  1. најмање једна предња и најмање једна задња осовина су конструисане за

истовремени погон, без обзира може ли се једна погонска осовина искључити;

2. уграђен је најмање један механизам за блокирање диференцијала или механизам са сличним дејством;

3. могу без прикључног возила савладати успон од најмање 25%; и

(c) задовољавати најмање пет од ових шест захтјева ако њихова највећа дозвољена маса не прелази 7,5 тона, а најмање четири ако њихова највећа дозвољена маса прелази 7,5 тона:

1. предњи прилазни угао мора бити најмање 25 степени;
2. задњи прилазни угао мора бити најмање 25 степени;
3. угао препреке мора бити најмање 25 степени;
4. клиренс испод предње осовине мора бити најмање 250 мм;
5. клиренс између осовина мора бити најмање 300 мм;
6. клиренс испод задње осовине мора бити најмање 250 мм.

III. Возила M3 или N3 чија највећа дозвољена маса прелази 12 тона сматрају се теренским возилима ако задовољавају услове прописане у тачки (a), или услове прописане у обје тачке (б) и (ц):

(a) имају погон на све тачке (осовине), без обзира може ли се једна или више погонских осовина искључити;

(b)

1. најмање пола осовина (или двије од три осовине у случају возила с три осовине и три од пет у случају возила с пет осовина), је конструисано за истовремени погон, без обзира може ли се једна погонска осовина искључити;

2. уграђен је најмање један механизам за блокирање диференцијала или механизам са сличним дејством;

3. могу без прикључног возила савладати успон од најмање 25%; и

(c) задовољавати најмање четири од ових шест захтјева:

1. предњи прилазни угао мора бити најмање 25 степени;
2. задњи прилазни угао мора бити најмање 25 степени;
3. угао препреке мора бити најмање 25 степени;
4. клиренс испод предње осовине мора бити најмање 250 мм;
5. клиренс између осовина мора бити најмање 300 мм;
6. клиренс испод задње осовине мора бити најмање 250 мм.

Поступак за проверу усклађености с геометријским захтјевима из овог одјељка прописан је у Додатку 4.

9. ВОЗИЛА СПЕЦИЈАЛНЕ (ПОСЕБНЕ) НАМЈЕНЕ

Возила за специјалне намјене: возила категорија M, N или O за извођење посебних функција са посебно уређеном каросеријом и/или снабђено уређајима и опремом за извођење тих посебних функција.

У специјална возила се убрајају:

Возила специјалне намјене се разврставају у:

Назив специјалног возила	Кодна ознака специјалног возила	Дефиниција специјалног возила
Моторно возило за становање	SA	Возило категорије М с простором за становање које садржи најмање следећу опрему: (а) сто и сједишта; (б) опрему прилагођену за спавање која може бити изведена коришћењем сједишта; (с) кухињску опрему; (д) опрему за смјештај пртљага. Ова опрема мора бити чврсто причвршћена у простору за становање. Међутим, сто може бити изведен тако да је једноставно уклонив.
Блиндирано возило	SB	Возило намијењено заштити путника и/или терета који се превозе, опремљено опломом непробојном за метке.
Возило хитне помоћи	SC	Возило категорије М, намијењено за превоз болесних или повријеђених особа и које је посебно опремљено за ту наmjену.
Погребно возило	SD	Возило категорије М намијењено за превоз посмртних остатака и које је посебно опремљено за ту наmjену.
Возило прилагођено за инвалидска колица	SH	Возило категорије М1 произведено или посебно преправљено за смјештај једне или више особа у инвалидским колицима при превозу путем.
Камп приколица	SE	Возило категорије О према дефиницији у тачки 3.2.1.3. стандарда ИСО 3833:1977.
Ауто дизалица	SF	Возило категорије N3 које није опремљено за превоз терета, опремљено дизалицом чији је момент дизања једнак или већи од 400 kNm.
Остала возила посебне наmjене	SG	Возило посебне наmjене које није обухваћено нити једном дефиницијом из овог одјељка.
Потпорна колица	SJ	Возило категорије О опремљено седлом за ослањање полуприколице тако да исту претвара у приколицу.
Прикључно возило за вангабаритне терете	SK	Возило категорије O4 намијењено за превоз недељивих терета који због њихових димензија подлијежу ограничењима у погледу учествовања у саобраћају на путевима. Под овим називом су обухваћене и хидрауличне модуларне приколице без обзира на број модула.
Моторно возило за вангабаритне терете	SL	тегљач или вучно возило категорије N3 које задовољава следеће услове: (а) има више од двије осовине и барем половина осовина (у случају возила с три осовине двије од три, а у случају возила с пет осовина три од пет), које су конструисане да буду погоњене истовремено, без обзира на то може ли се једна погонска осовина искључити; (б) конструисано је за вучу и гурање прикључног возила категорије O4 за превоз вангабаритног терета; (с) има мотор снаге минимално 350 kW, и (д) може бити опремљено додатном предњом вучном спојницом за тешке вучне масе.
Моторно возило за измјењиву опрему	SM	теренско возило категорије N (како је дефинисано у тачки 10.), које је конструисано и произведено за вучу, гурање, пренос и стављање у покрет одређене измјењиве опреме, (а) које има најмање двије површине на које се опрема може уградити; (б) које има стандардизована, механичка, хидрауличка и/или електрична сучеља (прикључка) (нпр. изводи за погон измјењиве опреме), за напајање и стављање у покрет наведене опреме; и (с) које је усклађено са дефиницијом

		стандарда ИСО 3833:1977, тачка 3.1.4. (специјално возило). Уколико возило садржава помоћну платформу за утовар, њезина дужина не смије прелазити: (а) 1,4 пута размака предњих или задњих точкова (траг) возила, зависно о томе који је размак већи у случају возила с двије осовине; или (б) 2,0 пута размака предњих или задњих точкова (траг) возила, зависно о томе који је размак већи у случају возила с двије осовине.
--	--	--

Додатно разврставање возила према облику каросерије дато у тачки 6. Додатка 1: Бројеви за допуњавање кодних ознака које се употребљавају за различите врсте надградњи.

10. ТЕРЕНСКА ВОЗИЛА СПЕЦИЈАЛНЕ НАМЈЕНЕ

"Теренско возило за специјалне наmjене", значи возило које припада категорији М или N и има посебне техничке карактеристике из тачке 8. и тачке 9.

За те категорије возила мора се додати слово "G" као суфикс словнобројчаног ознаки категорије возила.

11. РАДНЕ МАШИНЕ

Радна машина је самоходно возило посебно конструисано и намијењено за вршење рада, а које с обзиром на конструктивне карактеристике није погодно за превоз нити путника нити терета, и чија брзина, у правилу, није већа од 30 км/х.

Додатак 1.

ОБЛИЦИ КАРОСЕРИЈА (ТИПОВИ НАДГРАДЊЕ) ВОЗИЛА И ОБЈАШЊЕЊЕ (ДЕФИНИЦИЈЕ)

1. Возила која припадају категорији M1 и M1G

Кодна ознака	Назив	Дефиниције
AA	Лимузина	Возило одређено у називу 3.1.1.1. норме ИСО 3833:1977, које је опремљено најмање с четири бочна прозора.
	Лимузина кабриолет	Стандард БАС ИСО 3833:2003, дефиниција број 3.1.1.2. Затворени путнички аутомобил, са могућношћу померања дијела крова назад, са 4 или више сједишта у најмање два реда, са 2 или 4 бочних врата и са 4 или више бочних прозора.
	Продужена лимузина (продужени седан)	Стандард БАС ИСО 3833:2003, дефиниција број 3.1.1.3. Затворени путнички аутомобил са 4 или више сједишта у најмање два реда, са 4 или 6 бочних врата и са 6 или више бочних прозора. Иза предњег реда сједишта може бити изведена преграда. Сједишта испред задњег реда сједишта могу бити изведена на преклапање.
AB	Лимузина с (подизним) задњим вратима	Лимузина према дефиницији у 1.1. са задњим (петим) вратима на задњем крају возила.
AC	Караван	Возило одређено у називу 3.1.1.4. норме ИСО 3833:1977, које је опремљено најмање с четири бочна прозора.
AD	Купе	Возило дефинисано у називу бр. 3.1.1.5. норме ИСО 3833:1977.
AE	Кабриолет	Возило дефинисано у називу бр. 3.1.1.6. норме ИСО 3833:1977. Кабриолет може бити и без врата.
AF	Вишенамјенско возило	Возило, осим возила AG и возила наведених под AA до AE предвиђених за превоз особа и њихове пртљаге или понекад терета, у једном простору.
AG	Путнички pick-up	Возило у називу бр. 3.1.1.4.1. норме ИСО 3833:1977. Међутим, простор за пртљагу мора бити потпуно одвојен од простора за путнике. Осим тога, није потребно да референтна тачка положаја возачког сједишта буде најмање 750 мм изнад површине ослањања возила.

2. Возила која pripадају категорији M2, M3, и M2G, M3G

Кодна ознака	Назив	Дефиниције
CA	Један ниво	Возило у којем су простори предвиђени за путнике распоређени на једном нивоу или тако да не представљају два нивоа који леже један изнад другог.
CB	Два нивоа	Возило у којем су простори за путнике, најмање у једном дијелу, распоређени на два нивоа, један изнад другог, а простори за путнике који стоје нису предвиђени на горњем нивоу (спрату);
CC	Зглобни, један ниво	Возило које се састоји од два или више крутих дијелова који се могу закретати један у односу на други; простори за путнике у сваком дијелу повезани су тако да се путници могу слободно кретати између њих; крути дијелови су стално спојени тако да се могу раставити само помоћу направа које се уобичајено могу наћи само у радионици. Зглобни аутобуси састављени од два или више зглобно повезана нераздвојива дијела сматрају се једним возилом.
CD	Зглобни, два нивоа	Возило које се састоји од два или више крутих дијелова који се могу закретати један у односу на други; простори за путнике у сваком дијелу повезани су најмање на једном нивоу тако да се путници могу слободно кретати између њих; крути дијелови су трајно спојени тако да се могу раставити само помоћу направа које се уобичајено могу наћи само у радионици.
CE	Нископодни, један ниво	Возило разреда I, II, или А. код којег је најмање 35% простора који је расположив за путнике који стоје (или предњег дијела возила код зглобних возила, или у његовоме доњем дијелу код спратних возила) без степеница и доступан је кроз најмање једна врата за путнике.
CF	Нископодни, два нивоа	Возило разреда I, II, или А. код којег је најмање 35% простора који је расположив за путнике који стоје (или предњег дијела возила код зглобних возила, или у његовоме доњем дијелу код спратних возила) без степеница и доступан је кроз најмање једна врата за путнике.
CG	Зглобни нископодни, један ниво	Возило које удружује техничке карактеристике CC и CE возила.
CH	Зглобни нископодни, два нивоа	Возило које удружује техничке карактеристике CD и CF возила.
CI	Један ниво са отвореним кровом	Возило облика каросерије CA.
CJ	Два нивоа са отвореним кровом	Возило облика каросерије CB са дијелом крова или без крова над његовим горњим нивоом.
CX	Шасија аутобуса	Некомплетно возило са оквиром, погоном и осовинама намењено да буде комплетирано каросеријом.

3. Возила која pripадају категорији N1, N2, N3, и N1G, N2G, N3G

Кодна ознака	Назив	Дефиниције
VA	Камион	Возило које је конструисано и намијењено искључиво или углавном за превоз терета.
VB	Фургон	Камион код кога су простор за возача и товарни простор у истој цјелини.
VC	Тегљач (са седлом)	Вучно возило које је обликовано и произведено искључиво или углавном за вучу полуприколица.
VD	Тегљач (са куком)	Вучно возило које је обликовано и произведено искључиво или углавном за вучу прикључних возила осим полуприколица.
VE	Пикап *	Возило највеће дозвољене укупне масе која не прелази 3 500 кг у којем сједећа мјеста и простор за терет нису у јединственом простору.

BX	Шасија теретног возила	Непотпуно возило које има кабину (потпуну или непотпуну), уздужне носаче шасије, погонски склоп и осовине, а које је предвиђено за комплетирање са надградњом и прилагођено потребама превозника.
----	------------------------	---

*) Додатно разврставање теретних моторних возила према облику каросерије дато у тачки 6. Додатка 1.: Бројеви за допуњавање кодних ознака које се употребљавају за различите врсте надградњи.

4. Возила категорије O

Кодна ознака	Назив	Дефиниције
DA	Полуприколица	Прикључно возило које је конструисано и намијењено за прикључивање на тегљач (са седлом), или на потпорна колица, при чему преноси значајно вертикално оптерећење на вучно возило или на потпорна колица. Вучна спојница која се употребљава за скуп возила састоји се од краљевог чепа (кинг пин-вучни сворњак), и седла.
DB	Приколица са рудом	прикључно возило на најмање двије осовине, од којих је барем једна управљана осовина: (а) опремљена вучном направом која се може закретати вертикално (у односу на приколицу); и (б) која преноси мање од 100 даN вертикалног статичког оптерећења на вучно возило.
DC	Приколица са средишњом осовином	прикључно возило чија је (су) осовина (осовине) постављена (постављене) близу тежишта возила (када је подједнако оптерећена), тако да се само статичко оптерећење које не прелази 10% онога које одговара највећој дозвољеној маси приколице или оптерећење од 1 000 даN (које је мање), преноси на вучно возило.
DE	Приколица са крутом рудом	Прикључно возило с једном осовином или групом осовина опремљена рудом које, због њезине конструкције, преноси на вучно возило статичко оптерећење које не прелази 4 000 даN и које не потпада под дефиницију приколице са средишњом осовином. Вучна спојница која се употребљава за скуп возила не састоји се од краљевог чепа и седла.

Додатно разврставање теретних прикључних возила према облику каросерије дато у тачки 6. Додатка 1.: Бројеви за допуњавање кодних ознака које се употребљавају за различите врсте надградњи.

5. Облик каросерија радних машина

Категорија возила	Облик каросерије	Објашњење (дефиниција)
РАДНА МАШИНА	Ровокопач	Самоходна радна машина на гусјеницама или точковима којим управља возач или радник који га сљеди пјешнице. С предње или задње стране има багерски спој и прикључак, првенствено намијењен непрекидном ископу ровова уз помоћ истовременог покретања радне машине.
	Утоваривач	Самоходна радна машина на точковима или гусјеницама који с предње стране има уграђену структуру с утоварном кашиком, који товари или копа кретањем радне машине унапријед те подиже, преноси и истовара материјал.

Багер	Самоходна радна машина на гусјеницама или точковима чија се горња структура може окретати у пуном кругу те који ископава, подиже и истовара материјал кашиком причвршћеном на крак и руку или телескопски крак, док шасија или возно постоље остају непокретни током свих циклуса машинског рада.
Булдожер	Самоходна радна машина на точковима или гусјеницама за вучу или гурање помоћу уграђене опреме.
Гредер	Самоходна радна машина на точковима са подесивим ножем смјештеним између предње и задње осовине, који реже, преноси и разастире материјал обично у сврху изравнавања.
Скрејпер	Радна машина која се користи за стругање и уклањање површинског материјала.
Виљушкар	Виљушкар на точковима с мотором с унутрашњим сагореивањем, протутеговима и опремом за дизање (торањ, телескопска или артикулирана рука). То су: - тешки теренски виљушкари (виљушкари на котачима с протутезима првенствено намијењени раду на неуређеном, природном и непроходном терену нпр. градилишта), - остали виљушкари с протутеговима, осим оних који су посебно израђени за руковање контејнерима.
Ваљак	Радна машина која збија материјал, нпр. камену ситнеж, земљане или асфалтне засторе, ваљањем, набијањем или вибрацијама радног алата. Може бити на властити погон, вучени, с оператором који хода иза њега или у облику додатка на носећу радну машину.
Мотокултиватор са приколицом	Возило на моторни погон с једном или двије осовине и погонским мотором до 12 kW, конструисано да вуче, потискује или носи оруђа за разне пољопривредне радове.
Самоходна мјешалица за бетон	Радна машина за припрему бетона или малтера без обзира на начин утовара, мијешања и истовара. Радном машином се може управљати с повременим прекидима или стално.
Чистач улица	Строј за метење и сакупљање пометеног смећа, с опремом која мете отпатке према отвору за усисавање и која потом пнеуматски брзим струјањем ваздуха или механичким системом купљења преноси отпатке до збирног лијевка. Уређаји за метење и сакупљање могу се налазити на посебној камionsкој шасији или бити уграђени на властиту шасију. Опрема може бити причвршћена или растављива као у случају замјениве каросерије.
Самоходна дизалица	Дизалица с краком на властити погон која се покреће, с или без терета, без потребе за утврђеном стазом и чија је стабилност осигурана тежином. Креће се на гумама, гусјеницама или другим системима покретања. У непокретном положају може се подупријети ослоњцима или другим додацима који повећавају њену стабилност. Надградња покретне дизалице може се окретати у пуном кругу, дјелимично или је непомична. Обично је опремљена с једним или више дизала и/или хидрауличним цилиндрима за подизање и спуштање крака и терета. Крак покретне дизалице може бити телескопски, артикулирани, решеткасти или њихова комбинација, а обликован је тако да се

	може брзо спустити. Теретом објешеним на крак управља се помоћу склопа с уграђеном куком или осталих додатака за утовар и дизање у посебне сврхе.
Бушилица	Строј за бушење рупа на градилиштима: - ударним бушењем, - кружним бушењем, - кружно ударним бушењем. Током бушења бушилице су непокретне. Могу се самостално кретати од једног радног мјеста на друго.
Комбајн	Радна машина намијењена за жетву разних житарица, која радне операције жетве, вршидбе и вијања жита обавља у једном процесу.
Глодалица асфалта	Покретна радна машина за уклањање материјала са коловозног застора путних саобраћајница употребљавајући моторни цилиндар, на чијој су површини уграђени алати за стругање; током стругања ваљци ротирају и стружу коловозни застор.
Финишер за путеве	Покретна радна машина која се употребљава при изградњи путева за изведбу површинских слојева од грађевинског материјала као што је битуменска мјешавина, бетон и шљунак. Финишери могу имати равналицу за збијање.
Остало	Радне машине које нису обухваћене горе наведеним пописом.

6. Бројеви за допуњавање кодних ознака које се употребљавају за различите врсте надградњи

Бројчана ознака	Опис надградње
01	Платформа
02	Отворена надградња; или Отворена надградња са утоварном платформом; или Отворена надградња са дизалицом; или Отворена надградња са дизалицом и утоварном платформом;
03	Затворена надградња; или Затворена надградња са утоварном платформом;
04	Климатизирана надградња са изолираним зидовима и опремом за одржавање унутрашње температуре; или Климатизована надградња са изолираним зидовима и опремом за одржавање унутрашње температуре са утоварном платформом
05	Климатизирана надградња са изолираним зидовима без опреме за одржавање унутрашње температуре
06	С бочном церадом
07	Измјењива надградња
08	Носач контејнера
09	Са дизалицом с куком
10	Кипер; или Кипер са дизалицом;
11	Цистерна
12	Цистерна за превоз опасних материја
13	За превоз животиња
14	За превоз возила
15	Мјешалица за бетон
16	Пумпа за бетон
17	За превоз трупца; или За превоз трупца са дизалицом
18	За скупљање и одвоз отпада
19	За чишћење улица и одвода и прање улица
20	Компресор
21	За превоз чамаца
22	За превоз једрилица
23	Покретна продавница или излог
24	За превоз неисправних возила
25	Мердевине
26	Дизалица (осим ауто дизалице из возила специјалне намјене у тачки 9.2.5.)
27	Дизалица платформа
28	Бушилица
29	Нископодно прикључно возило (лабудца)

30	За превоз стакла
31	Вахрогасно
...	
99	Надградња која није обухваћена пописом тачкама 1-31. За превоз пчела; Електро-агрегатом; За чишћење снијега; За одвоз фекалија; За комуналне услуге; Радионица; Кино пројектор; За флуорографисање; Бифе; За забаву; РТВ; Телекомуникацијско; Амбуланта; Библиотека; Дампер; Тегљач са седлом и дизалицом; Мјешалица са пумпом за бетон; Остало; прикључно за превоз путника;...)

7. Возила категорије Т и С

Трактори са точковима:

Категорија возила	Облик каросерије	Објашњење (дефиниција)
Т1-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
Т2-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
Т3-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
Т4-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
Т5-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-

Трактори са гусјеницама:

Категорија возила	Облик каросерије	Објашњење (дефиниција)
С1-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
С2-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
С3-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-
С4-Трактор	Са кабином	-
	Без кабине	-

Додатак 2.

НАМЈЕНА ВОЗИЛА

Моторна и прикључна возила служе за превоз/транспорт путника (особа) и терета (ствари), као и за вршење одређеног рада.

Листа намјена за сва возила је:

- ЈАВНИ ПРЕВОЗ ПУТНИКА;
- ЈАВНИ ПРЕВОЗ ТЕРЕТА;
- ТАКСИ ПРЕВОЗ;
- РЕНТАКАР ПРЕВОЗ;
- ПРЕВОЗ ЗА ВЛАСТИТЕ ПОТРЕБЕ;
- ПРЕВОЗ ПОСМРТНИХ ОСТАТАКА;
- ОСТАЛО (ова намјена се бира за путнички аутомобил и остала возила којима не одговарају наведене намјене);
- ЗА ВРШЕЊЕ РАДА (за РАДНЕ МАШИНЕ, ТРАКТОРЕ, ТЕРЕТНА ВОЗИЛА, те ПРИКЉУЧНИХ ВОЗИЛА облика каросерије: Радно...);
- ВОЈНО (возила Оружаних снага Босне и Херцеговине);
- АУТО-ШКОЛА.

Додатак 3.

Критерији за разврставање возила у категорију N

1. Категоризација возила у категорију N заснива се на техничким карактеристикама возила из тачака од 2. до 6.
2. Простор (простори) у којем (којима) се налазе сједећа мјеста мора (морају) бити потпуно одвојен (одвојени) од простора за терет.
3. Изузетно од захтјева из тачке 2. особе и терет могу се превозити у истом простору под условом да је простор за терет опремљен безбједносним направама које су обликоване тако да штите особе које се превозе од помицања терета тијekom вожње, посебно у случају јаког кочења и вожње у кривинама.
4. Сигурносне направе-направе за везивање - које су намијењене за обезбјеђивање терета у складу с тачком 3., као и преградни системи намијењени за возила чија највећа дозвољена маса не прелази 7,5 тона, морају бити обликовани у складу с одредбама одјелака 3. и 4. норме БАС ИСО 27956:2010 "Путничка возила-Обезбјеђивање терета у доставним возилима (фургонима)-Захтјеви и поступци испитивања".
  - 4.1. Захтјеви из тачке 4. могу се верификовати изјавом о усклађености коју достави произвођач.
  - 4.2. Алтернативно, испуњеност захтјева из тачке 4. произвођач може да документује на одговарајући начин, под условом да тиме задовољи тијело за хомологацију, да уграђене безбједносне направе показују истовриједан ниво заштите као што је предвиђа наведена норма.
5. Број сједећих мјеста осим сједећег мјеста за возача, не смије прелазити:
  - (а) 6 за возила категорије N1;
  - (б) 8 за возила категорије N2 или N3.
6. Возила морају имати носивост једнаку или већу од масе путника изражене у килограмима.
  - 6.1. У том смислу, ове једначине морају бити задовољене у свим конфигурацијама, посебно када су заузета сва сједећа мјеста:
    - (а) ако је $N = 0$:
 $P - M \geq 100 \text{ кг}$;
    - (б) ако је $0 < N \leq 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq 150 \text{ кг}$;
    - (ц) ако је $N > 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq N \times 68$;
 гдје слова имају следећа значења:
 "P" је највећа технички дозвољена укупна маса возила;
 "M" је маса возила у возном стању;
 "N" је број сједећих мјеста осим мјеста за возача.
  - 6.2. Маса опреме која је уграђена на возило ради смјештаја терета (нпр. резервоар или други различити облици надоградње), руковања теретом (нпр. дизалица, подизна платформа итд.), и за обезбјеђивање терета (нпр. направе за обезбјеђивање терета), мора се укључити у M-масу возила у возном стању.
Маса опреме које се не употребљава за горе наведене сврхе (нпр. компресор, вентилатор, електрични генератор, радиодифузијска опрема итд.), не укључује се у M-масу возила у возном стању ради употребе горе наведене формуле.
7. Захтјеви из тачака од 2. до 6. морају се задовољити за све варијанте и изведбе типа возила.
8. Додатни критерији за разврставање возила у категорију N1.

- 8.1. Возило се мора разврстати у категорију N1 ако су испуњени захтијевани критерији.
Ако један или више критерија нису испуњени, возило се мора разврстати у категорију M1.
- 8.2. Осим општих критерија из тачака од 2. до 6. критерији из тачака од 8.2.1. до 8.2.3.5. морају бити испуњени за категоризацију возила у којима простор у којем се налази возач и терет представља једну цјелину (нпр. Надоградња типа "BB").
- 8.2.1. Чињеница да је зид или преграда, потпуно или дјеломично, смјештен између реда сједишта и простора за терет не искључује обавезу испуњавања захтијеваних критерија.
- 8.2.2. Критерији су сљедећи:
- (а) терет треба бити могуће утоваривати преко задњих врата, врата пртљажника или бочних врата која су обликована и произведена за такву намјену;
- (б) у случају задњих врата или врата пртљажника, отвор за утоваривање мора задовољавати сљедеће критерије:
- I. ако је возило опремљено само једним редом сједишта или само сједиштем за возача, висина отвора за утовар мора да буде најмање 600 мм;
- II. ако је возило опремљено с два или више редова сједишта, висина отвора за утовар мора да буде најмање 800 мм, док површина отвора мора бити барем 12 800 цм²;
- (ц) простор за терет мора испуњавати сљедеће захтјеве:
- "простор за терет" значи дио возила који се налази иза реда (редова), сједишта или иза сједишта за возача ако је возило опремљено само сједиштем за возача;
- I. подница простора за терет у највећем дијелу мора бити равна;
- II. када је возило опремљено једним редом сједишта или једним сједиштем, најмања дужина простора за терет мора износити барем 40% размака осовина;
- III. када је возило опремљено с два или више редова сједишта, најмања дужина простора за терет мора износити барем 30% размака осовина.
- Када се сједишта у задњем реду сједишта могу уклонити из возила без употребе посебног алата, захтјеви за дужину простора за терет морају бити испуњени када су сва сједишта уграђена у возило;
- IV. захтјеви за дужину простора за терет морају бити испуњени када су сједишта у првом реду или у задњем реду, зависно о ситуацији, усправљена у свој уобичајени положај у којем их употребљавају путници у возилу.
- 8.2.3. Посебни услови за мјерење
- 8.2.3.1. Дефиниције
- (а) "*Висина отвора за утоваривање*" значи вертикални размак између двију водоравних равни од којих једна додирује највишу тачку доњег дијела отвора врата, а друга најнижу тачку горњег дијела отвора врата;
- (б) "*површина отвора за утоваривање*" значи највећа површина правоугле пројекције на вертикалну раван, окомиту на средишњу ос
- возила, највећег отвора када су задња врата или врата пртљажника широм отворена;
- (ц) "*размак осовина*" за потребе употребе услова из тачака 8.2.2. и 8.3.1. сматра се размаком између:
- I. оси предње осовине и оси друге осовине у случају возила с двије осовине; или
- II. оси предње осовине и оси замишљене осовине која је једнако удаљена од друге и треће осовине у случају возила с три осовине.
- 8.2.3.2. Намјештање сједишта
- (а) сједишта се намјештају у своје крајње задње положаје;
- (б) наслон сједишта, ако се може намјештати, намјешта се тако да се може смјестити тродимензионална направа за одређивање тачке с нагибом трупа од 25 степени;
- (ц) наслон сједишта, ако се не може намјештати, мора бити у положају који је одредио произвођач;
- (д) ако се сједиште може намјештати по висини, намјешта се у свој најнижи положај.
- 8.2.3.3. Услови за возило
- (а) возило мора бити у стању оптерећења које одговара његовој највећој дозвољеној маси;
- (б) тачкови возила морају бити усмјерени равно напријед.
- 8.2.3.4. Захтјеви из тачке 8.2.3.2. не примјенјују се када је возило опремљено зидом или преградом између путничког и товарног простора.
- 8.2.3.5. Мјерење дужине простора за терет
- (а) када возило није опремљено преградом или зидом, дужина се мора мјерити од вертикалне равнине која додирује најистуренију тачку задњег дијела врха наслона сједишта до задње унутарње равнине врата или врата пртљажника, у затвореном положају;
- (б) када је возило опремљено преградом или зидом, дужина се мора мјерити од вертикалне равнине која додирује најистуренију тачку преграде у товарном простору до задње унутарње равнине врата или врата пртљажника, зависно од тога шта је примјењиво, у затвореном положају;
- (ц) захтјеви за дужину морају бити испуњени најмање дуж водоравне линије у уздужној вертикалној равнини која пролази кроз средишњу ос возила на нивоу пода простора за терет.
- 8.3. Осим општих критерија из тачака од 2. до 6. критерији из тачака од 8.3.1. до 8.3.4. морају бити испуњени за категоризацију возила код кога товарни простор и простор за возача нису у истој цјелини (нпр. облик каросерије BE)
- 8.3.1. Ако је возило опремљено затвореним типом надоградње примјењује се сљедеће:
- (а) терет треба бити могуће утоваривати преко задњих врата, врата пртљажника или задњег окна, или на други начин;
- (б) висина отвора за утовар мора да буде најмање 800 мм, док површина отвора мора бити барем 12 800 цм²;
- (ц) најмања дужина простора за терет мора износити барем 40% размака осовина.
- 8.3.2. Возило које има отворени товарни простор, мора да испуни само услове прописане у подтачкама (а) и (ц) тачке 8.3.1.

8.3.3. За примјену одредби из тачке 8.3. примјењују се дефиниције из тачке 8.2.

8.3.4. Захтјеви с обзиром на дужину морају бити испуњени дуж водоравне црте која лежи у уздужној равнини која пролази кроз подужну осу возила на разини поднице простора за терет.

Додатак 4.

Поступак за провјеравање може ли се возило категоризирати као теренско возило

0. Уопштено

0.1 За потребе разврставања возила као теренско возило примјењује се поступак који је описан у овом Додатку.

1. Услови испитивања за геометријска мјерења

1.1. Возила која припадају категорији М 1 или N 1 требају бити без оптерећења, с испитном лутком која одговара мјерама 50% мушке популације која је постављена на возачко сједиште и опремљена расхладном текућином, мазивом, горивом, алатом и резервним точком (ако се испоручује као OEM опрема).

Испитна лутка може се замијенити са сличном направом исте масе (навести масу, 75/79/...).

1.2. Возила, осим возила из тачке 1.1., морају се оптеретити до своје највеће технички допуштене укупне масе (NDM).

Расподјела масе по осовинама мора бити таква да представља најнеповољнији случај с обзиром на задане критерије.

1.3. Возило које је представник типа мора се доставити техничкој служби у условима који су одређени у тачки 1.1. или 1.2. Возило мора бити заустављено, с точковима усмјереним равно напријед.

Тло на којем се обављају мјерења мора бити што је могуће више равно и водоравно (највећи нагиб од 0,5%).

2. Мјерење углова предњег и задњег препуста и угла косине

2.1. Предњи прилазни угао мора се мјерити у складу с тачком 6.10. норме ИСО 612:1978.

2.2. Задњи прилазни угао мора се мјерити у складу с тачком 6.11. норме ИСО 612:1978.

2.3. Угао препреке мора се мјерити у складу с тачком 6.9. норме ИСО 612:1978.

2.4. При мјерењу задњег прилазног угла, направе за заштиту од задњег подлијетања које се могу намјештати по висини могу се намјестити у горњи положај.

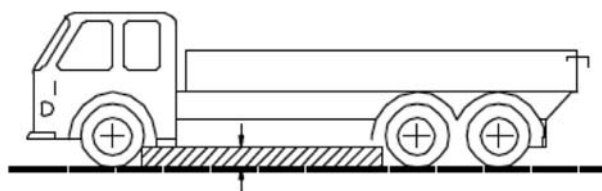
2.5. Одредба из тачке 2.4. не сматра се као обавеза да основно возило буде серијски опремљено заштитом од задњег подлијетања. Међутим, произвођач основног возила мора обавијестити произвођача у сљедећем ступњу да возило мора задовољавати захтјеве за угао косине када се опреми са заштитом од задњег подлијетања.

3. Мјерење клиренса

3.1. Зрачност од тла између осовина (Клиренс)

3.1.1. "Клиренс" значи најкраћи размак између равнине тла и најниже чврсте тачке возила.

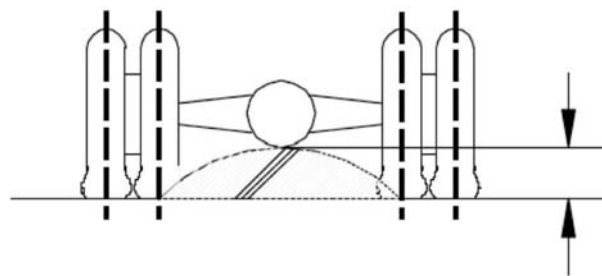
За примјену те дефиниције узима се у обзир размак између задње осовине предње групе осовина и прве осовине задње групе осовина.

3.1.2. Ниједан фиксни крути дио возила не смије се налазити унутар осјенчене површине на слици горе.

3.2. Клиренс испод неке осовине

3.2.1. "Клиренс" значи удаљеност до тла испод највише тачке лука кружнице, који пролази кроз средиште површине додира тачкова с тлом једне осовине (код двоструких тачкова то је унутарњи тачак), и додирује најнижу чврсту тачку на возилу између тачкова.

3.2.2. Зависно од случаја, мјерење клиренса мора се провести на свакој од осовина једне групе осовина.

"Способност савладавања успона" - означава способност возила да савлада неки успон крећући се равномјерном брзином без појаве подужног или бочног клизања тачкова.

Способност савладавања успона за возила категорије М2, М3, N2 или N3 се одређује испитивањем. На захтјев способност савладавања успона може се демонстрирати методама виртуалног испитивања.

Na osnovu člana 203. stav 3., a u vezi sa članom 252. Zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na cestama u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17, 89/17 i 9/18), ministar komunikacija i prometa, u saradnji sa entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova u Bosni i Hercegovini i Policijom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

PRAVILNIK

O IZMJENAMA I DOPUNAMA PRAVILNIKA O DIMENZIJAMA, UKUPNOJ MASI I OSOVINSKOM OPTEREĆENJU VOZILA, O UREĐAJIMA I OPREMI KOJU MORAJU IMATI VOZILA I O OSNOVNIM UVJETIMA KOJE MORAJU ISPUNJAVATI UREĐAJI I OPREMA U SAOBRAĆAJU NA CESTAMA

Član 1.

U članu 2. Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u saobraćaju na cestama ("Službeni glasnik BiH", br. 23/07, 54/07 i 101/12), iza stava (4) dodaje se novi stav (5) koji glasi:

"(5) Pozivanje na jednoobrazne tehničke uvjete znači pozivanje na odgovarajuće naredbe o homologaciji odnosno odgovarajuće UNECE pravilnike. Pozivanje na

zadnju verziju jednoobraznih tehničkih uvjeta znači pozivanje na zadnju verziju UNECE pravilnika."

Član 2.

U članu 4. brišu se tač. l) i m).

Član 3.

U članu 6. u stavu (1) tačka e) se briše.

Član 4.

U članu 8. u stavu (1) tačka a) mijenja se i glasi:

"a) Širina

- 1) moped 1,00 m;
- 2) motorno vozilo na dva i tri točka i četvorocikl (uključujući i laki), osim vozila iz alineje 1) ove tačke 2,00 m".

Član 5.

U članu 11. u stavu (5), tačka a) mijenja se i glasi:

"a) Vozilo na dvije osovine	
1) motorno vozilo, osim autobusa, i prikolica;	18,00 t
2) motorno vozilo, osim autobusa, sa pogonom na alternativna goriva - najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 1) ove tačke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	19,00 t
3) autobus;	19,50 t"

U članu 11. u stavu (5), tačka b), se mijenja i glasi :

"b) Vozilo na tri osovine	
1) motorno vozilo;	25,00 t
2) motorno vozilo sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 1) ove tačke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	26,00 t
3) motorno vozilo ako je pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i vazдушnim oslanjanjem ili drugim oslanjanjem koje se prihvata kao ekvivalentno; ili ako je svaka pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i pri tome najveće osovinsko opterećenje bilo koje osovine ne prelazi 9,50 t;	26,00 t
4) motorno vozilo iz alineje 3) ove tačke sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 3) ove tačke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	27,00 t
5) zglobni autobus;	28,00 t
6) Zglobni autobus sa pogonom na alternativna goriva-najveća dozvoljena ukupna masa iz alineje 5) ove tačke može se povećati za dodatnu masu koju zahtijeva tehnologija primijenjenih alternativnih goriva, a najviše za 1,00 t;	29,00 t
7) Prikolica."	24,00 t"

U članu 11. u stavu (5), tačka c), se mijenja i glasi :

"c) Vozilo na četiri osovine	
1) motorno vozilo sa parom duplih osovine, kod kojih je rastojanje između njihovih središta najmanje 4 m;	32,00 t
2) motorno vozilo sa najmanje dvije upravljajuće osovine ako je pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i vazдушnim oslanjanjem ili drugim oslanjanjem koje se prihvata kao ekvivalentno; ili ako je svaka pogonska osovina opremljena sa udvojenim pneumaticima i pri tome najveće osovinsko opterećenje bilo koje osovine ne prelazi 9,50 t;	32,00 t
3) nezavisno od odredbi alineja 1) i 2) ove tačke najveća dozvoljena ukupna masa vozila, izražena u tonama (t), ne smije prelaziti petostruku vrijednost rastojanja između osa osovine najbliže prednjem i osovine najbliže zadnjem kraju vozila, izraženog u metrima (m)."	"

U članu 11. u stavu (6), tačka d), se mijenja i glasi :

"d) skup vozila koji sačinjava troosovinski tegljač sa dvoosovinskom ili troosovinskom poluprikolicom kada, u intermodalnim prometnim operacijama, prijevozi jedan ili više kontejnera ili izmjenjivih nadgradnji najveće ukupne dužine 45 stopa."	44,00 t
--	---------

U članu 11. u stavu (6), iza tačke d) dodaje se nova tačka e), koja glasi:

"e) skup vozila koji sačinjava dvoosovinski tegljač sa troosovinskom poluprikolicom kada, u intermodalnim prometnim operacijama, prijevozi jedan ili više kontejnera ili izmjenjivih nadgradnji najveće ukupne dužine 45 stopa."	42,00 t
--	---------

U članu 11. u stavu (7), tačka a) se briše.

Dosadašnje tač. od b) do h) postaju tač. a) do g).

Član 6.

U članu 12. u stav (2), iza teksta "tačka c)", briše se riječ "ili", i u novom redu dodaje tekst:

"42,00 t; član 11, stav (6), tačka e), ili".

U članu 12. u stavu (2), ispred riječi "odnosno", dodaje se tekst "42,00 t,".

Član 7.

U članu 15. u stavu (1), u tački a) riječi "kombinirane automobile", se brišu.

Član 8.

U članu 16. stav (1), iza riječi "mijenjati" dodaje se "pravac i", a rečenica "Pomoćni sistem mora konstruktivno biti izveden tako, da njegov eventualni kvar ne utiče na upravljivost vozilom" se briše.

Član 9.

U članu 17. stav (2), se mijenja i glasi:

"(2) Pod kočnim sistemom iz stava (1) ovog člana podrazumijevaju se, na način predviđen ovim pravilnikom:

- a) radna kočnica,
- b) pomoćna kočnica,
- c) parkirna kočnica,
- d) dopunska kočnica za dugotrajno usporavanje."

U članu 17. iza stava (5), dodaje se novi stav (6), koji glasi:

"(6) Dopunska kočnica za dugotrajno usporavanje vozila omogućava stvaranje i održavanje kočnog efekta bez znatnog smanjenja performansi u dovoljno dugom periodu vremena, i izvodi se na način da je vozač može aktivirati sa vozačkog mjesta pri čemu jedna njegova ruka mora ostati slobodna radi upravljanja vozilom."

Dosadašnji stav (6), postaje stav (7).

Član 10.

U čl. 19. i 20. riječi "sistema" zamjenjuju se riječju "kruga".

Član 11.

U članu 24, u stavu (2), brišu se riječi "i djeluju više nego što je to neizbježno".

Član 12.

U članu 25. u stavu (2), iza teksta "pokazivač smjera", dodaje se interpunkcijski znak "zarez", i tekst "ugaona svjetla, manevarska svjetla".

Član 13.

U članu 26. u stavu (1), iza tačke e) briše se interpunkcijski znak tačka, dodaje se interpunkcijski znak zarez, i nove tač. f), g) i h), koje glase:

- "f) ugaono svjetlo;
- g) manevarsko svjetlo;
- h) spoljašnje pristupno svjetlo."

Član 14.

U članu 28. dodaju se novi st. (10), (11) i (12) koji glase:
 "(10) Dozvoljeno je automatsko prilagođavanje karakteristika svjetlosnog snopa kratkog svjetla različitim uvjetima njegovog korišćenja - prednji prilagodljivi svjetlosni sistem.

(11) Prednji prilagodljivi svjetlosni sistem iz stava (10) ovog člana može sadržavati automatsko prilagođavanje svjetlosnog snopa dugog svjetla u odnosu na prisustvo vozila koja mu dolaze u susret i/ili mu prethode, bez uzrokovanja nelagode za vozača i druge učesnike u saobraćaju - prilagodljivi dugi svjetlosni snop. Prednji

prilagodljivi svjetlosni sistem može obuhvatati i funkciju poboljšanog osvjetljavanja zavoja.

- (12) Prednji prilagodljivi svjetlosni sistem iz stava (10) ovog člana, i ako su ugrađeni prilagodljivi dugi svjetlosni snop i funkcija poboljšanog osvjetljavanja zavoja, moraju biti odobrenog tipa i ugrađeni u skladu sa jednoobraznim tehničkim zahtjevima i nije dozvoljena njihova naknadna ugradnja."

Član 15.

U članu 29. u stav (5) riječi "sistem za puštanje u rad ili gašenje motora nalazi u takvom položaju koji omogućava normalan motor. Ukoliko nije ispunjen jedan od prethodna dva uvjeta ovog stava tada svjetla za vožnju unatrag ne smiju se moći upaliti odnosno ostati upaljena" mijenjanju riječima "komanda za uključivanje pogonskog agregata nalazi u položaju koji omogućava njegov rad".

Član 16.

Iza člana 32. dodaju se novi čl. 32a., 32b. i 32c., koji glase :

"Član 32a).

- (1) Ugaono svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora neposredno uz prednji ugao vozila na strani na koju je, ili se namjerava da bude, vozilo upravljeno.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja ugaonog svjetla, i to kao dva ugaona svjetla odobrenog tipa.
- (3) Izuzetno, dozvoljena je ugradnja dva dodatna ugaona svjetla odobrenog tipa u slučaju traktora i radne mašine, opremljenog na njegovoj prednjoj strani za ugradnju izmjenljivih uređaja koji mogu uticati na funkcionalnost svjetla iz stava (2) ovog člana.
- (4) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja ugaonog svjetla.
- (5) U podužnom smislu, ugradnja ugaonog svjetla dozvoljena je na najvećem rastojanju od 1 m od najisturenije tačke na prednjem kraju vozila ka zadnjem kraju vozila, dok najmanja dozvoljena udaljenost svjetleće površine ugaonog svjetla od površine puta iznosi 0,25 m, a najveća 0,9 m. Ugradnja ugaonog svjetla nije dozvoljena na visini većoj od visine na koju su ugrađena kratka svjetla glavnog svjetla.
- (6) Izuzetno od odredbi stava (5) u slučaju traktora i radne mašine najveća dozvoljena udaljenost svjetleće površine ugaonog svjetla od površine puta iznosi 2,5 m. Za ugradnju dva dodatna ugaona svjetla iz stava (3) ovog člana ova udaljenost se smije povećati do najviše 3,0 m. Ugradnja ugaonog svjetla nije dozvoljena na visini većoj od visine na koju su ugrađena kratka svjetla glavnog svjetla.
- (7) Svjetlost ugaonog svjetla je bijele boje.
- (8) Ugaono svjetlo na jednoj strani vozila se uključuje samo kada je uključen pokazivač pravca na toj strani vozila i/ili kada su zakrenuti upravljački točkovi ka istoj toj strani, i mora se isključiti sa prestankom ovih uvjeta.
- (9) Ugaono svjetlo smije se uključiti istovremeno na obje strane vozila, bez obzira na uključenost pokazivača pravca i ugao zakretanja upravljačkih točkova, samo kada je uključeno svjetlo za vožnju unazad i, u tom slučaju, mora se isključiti sa njegovim isključivanjem ili kada brzina kretanja vozila prema naprijed premaši 10 km/h.
- (10) Ukoliko nije uključeno kratko svjetlo i/ili dugo svjetlo glavnog svjetla, ili ukoliko je brzina kretanja vozila veća od 40 km/h nije dozvoljeno uključivanje ugaonog svjetla.

- (11) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Član 32b).

- (1) Manevarsko svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora bočno od vozila tokom manevra pri maloj brzini kretanja vozila.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja manevarskog svjetla odobrenog tipa, i to kao jedno ili dva, po jedno na svaku bočnu stranu.
- (3) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja manevarskog svjetla.
- (4) Manevarsko svjetlo mora biti usmjereno ka dolje, na način da njegova svjetleća površina nije vidljiva posmatraču koji se kreće po putanji oblika pravougaoika čije su ivice paralelne, odnosno okomite, na srednju podužnu ravan vozila i nalaze se od njega na rastojanju od 10 m.
- (5) Svjetlost manevarskog svjetla je bijele boje.
- (6) Ukoliko nije uključeno kratko svjetlo i/ili dugo svjetlo glavnog svjetla nije dozvoljeno uključivanje manevarskog svjetla.
- (7) Manevarsko svjetlo se automatski uključuje tokom manevra pri brzini do 10 km/h, prije nego što je vozilo prvi put pokrenuto nakon (svakog) ručnog uključivanja pogonskog agregata, ili ako je komanda sistema za prijenos snage u položaju za hod u nazad, ili ako je aktiviran sistem za indirektno osmatranje (kamera) u svrhu podrške vozaču pri izvođenju manevra parkiranja.
- (8) Manevarsko svjetlo se automatski isključuje čim brzina kretanja vozila prema naprijed premaši 10 km/h.
- (9) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Član 32c).

- (1) Spoljašnje pristupno svjetlo je svjetlosni uređaj namijenjen da osigura dodatno osvjetljavanje prostora kako bi vozaču i putnicima bilo olakšano ulazanje i izlaženje iz vozila, kao i radnje utovara i istovara.
- (2) Na motornom vozilu na najmanje četiri točka, izuzev četvorocikla (uključujući i laki), dozvoljena je ugradnja spoljašnjeg pristupnog svjetla, u skladu sa jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (3) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja spoljašnjeg pristupnog svjetla.
- (4) U svrhu realizovanja funkcije spoljašnjeg pristupnog svjetla iz stava (1) ovog člana dozvoljeno je, osim kod traktora i radnih mašina, uključivanje i drugih svjetlosnih uređaja odobrenog tipa koji emituju svjetlost bijele boje izuzev dugog svjetla, dnevnog svjetla i svjetla za vožnju unazad.
- (5) Kod traktora i radnih mašina spoljašnje pristupno svjetlo mora biti ugrađeno na način da njegova svjetleća površina nije vidljiva posmatraču koji se kreće po putanji oblika pravougaoika čije su ivice paralelne, odnosno okomite, na srednju podužnu ravan vozila i nalaze se od njega na rastojanju od 10 m. Međutim, u slučaju naknadne ugradnje spoljašnjeg pristupnog svjetla ovaj zahtjev mora biti ispunjen kod svih vozila iz stava (2) ovog člana.
- (6) Svjetlost spoljašnjeg pristupnog svjetla je bijele boje.

- (7) Spoljašnje pristupno svjetlo se smije uključiti ukoliko je vozilo u stanju mirovanja i ukoliko: je pogonski agregat vozila isključen, i/ili su otvorena vrata vozača i/ili putnika, i/ili je otvoren poklopac prtljažnog prostora.
- (8) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga i policijskih agencija u Bosni i Hercegovini, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Član 17.

U članu 33. iza tačke h), dodaju se nove tač. i), j), k) i l) koje glase:

- "i) dnevno svjetlo,
j) oznake za obilježavanje dugih i teških vozila,
k) oznake za obilježavanje sporih vozila,
l) konturne oznake."

Član 18.

U članu 40. u stavu (3), brišu se riječi "i vlastitim, kombinovanim", a umjesto njih se dodaje riječ "putničkim".

Član 19.

Iza člana 41. dodaje se novi član 41a., koji glasi:

"Član 41a.

- (1) Dnevno svjetlo je svjetlosni uređaj, ugrađen na prednjoj strani vozila i usmjeren ka naprijed, namijenjen za stalno označavanje vozila u saobraćaju u toku dana.
- (2) Na motornom vozilu dozvoljena je ugradnja dnevnog svjetla, i to kao dva dnevna svjetla odobrenog tipa.
- (3) Izuzetno od odredbi stava (2) ovog člana, dozvoljena je ugradnja i jednog dnevnog svjetla odobrenog tipa na motornom vozilu na dva točka, te na motornom vozilu na tri točka i četvorociklu (uključujući i laki) čija širina nije veća od 1,3 m. U slučaju motocikla sa bočnom prikolicom dozvoljena je ugradnja i tri dnevna svjetla odobrenog tipa, od kojih jednog na bočnoj prikolici.
- (4) Dozvoljena je ugradnja dva dodatna dnevna svjetla odobrenog tipa u slučaju traktora i radne mašine, opremljenog na njegovoj prednjoj strani za ugradnju izmjenljivih uređaja koji mogu uticati na funkcionalnost dnevnog svjetla iz stava (2) ovog člana, pri tome nije dozvoljeno da istovremeno budu uključena oba para dnevnih svjetala.
- (5) Na priključno vozilo nije dozvoljena ugradnja dnevnog svjetla.
- (6) Rastojanje unutrašnjih ivica svjetlećih površina dnevnog svjetla mora iznositi najmanje 0,6 m, a kod vozila čija je širina manja od 1,3 m ovo rastojanje se smije smanjiti najmanje na 0,4 m.
- (7) Odredbe stava (6) ovog člana ne primjenjuje se na motorno vozilo na dva ili tri točka i četvorocikl (uključujući i laki).
- (8) Najmanja dozvoljena udaljenost svjetleće površine dnevnog svjetla od površine puta iznosi 0,25 m, a najveća 1,5 m.
- (9) Izuzetno od odredbi stava (8) ovog člana, u slučaju traktora i radne mašine dozvoljena je najveća udaljenost svjetleće površine dnevnog svjetla od površine puta 2,5 m, koja se može povećati do najviše 4,0 m za ugradnju dva dodatna dnevna svjetla.
- (10) Svjetlost dnevnog svjetla je bijele boje.
- (11) Dnevno svjetlo je dozvoljeno upotrebljavati isključivo po danu pri dobroj vidljivosti.
- (12) Dnevno svjetlo se mora isključiti kada se uključi glavno (kratko/dugo) svjetlo, osim ukoliko se glavno svjetlo uključi u kratkom vremenskom periodu u svrhu upozoravanja.

(13) Uključivanje i isključivanje dnevnog svjetla može biti automatsko, kao i prelazak sa dnevnog na glavno svjetlo i obrnuto.

(14) Pri naknadnoj ugradnji dnevnog svjetla na vozilo iz stava (2) ovog člana, pored ispunjavanja uvjeta iz st. od (1) do (13) ovog člana, ono se mora automatski uključiti kada je komanda za uključivanje pogonskog agregata vozila u položaju koji omogućava njegov rad. Izuzetno, dnevno svjetlo može ostati isključeno: kada je komanda parkirne kočnice aktivirana, ili kada je komanda automatskog sistema za prijenos snage u parkirnom položaju, ili prije nego što je vozilo pokrenuto prvi put nakon (svakog) ručnog uključivanja pogonskog agregata. Također, isključivanje dnevnog svjetla prema stavu (12) ovog člana mora biti automatsko.

(15) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Član 20.

U članu 42. iza tačke c), briše se interpunkcijski znak tačka i dodaje se interpunkcijski znak zarez, i nove tač. d) i e), koje glase:

- d) svjetlosni znak intenzivnog kočenja,
e) svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane."

Član 21.

U članu 43. iza stava (7) dodaje se novi stav (8) koji glasi:
"(8) Stop svjetla mogu realizovati automatski trepćući efekat u svrhu davanja svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja iz člana 44a. ovog Pravilnika."

Član 22.

U članu 44. iza stava (12) dodaje se novi stav (13) koji glasi:

"(13) Pokazivači pravca mogu realizovati automatski trepćući efekat u svrhu davanja svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja iz člana 44a. ovog Pravilnika, odnosno svjetlosnog znaka upozorenja na nalet sa zadnje strane iz člana 44b. ovog Pravilnika."

Član 23.

Iza člana 44. dodaju se novi čl. 44a. i 44b. koji glase:

"Član 44a.

- (1) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja namijenjen je da učesnicima u saobraćaju iza vozila ukaže da je, u odnosu na preovlađujuće uvjete na putu, u toku intenzivno kočenje.
- (2) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja se daje istovremenim trepćućim radom svih stop svjetala iz stava (8) člana 43. ili pokazivača pravca iz stava (13) člana 44.
- (3) Svjetlosni znak intenzivnog kočenja se uključuje i isključuje automatski, u skladu sa jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (4) Svi svjetlosni uređaji svjetlosnog znaka intenzivnog kočenja trepću u fazi frekvencijom $4,0 \pm 1,0$ Hz (odnosno, uslovno, 240 ± 60 treptaja u minuti), odnosno $4,0 +0,0/-1,0$ Hz (odnosno, uslovno, $240 +0/-60$ treptaja u minuti) ukoliko je izvor svjetlosti barem jednog od ovih svjetlosnih uređaja na zadnjem kraju vozila sijalica sa užarenim vlaknom.
- (5) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane

namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva.

Član 44b.

- (1) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane namijenjen je da upozori da bi vozilo iza trebalo da preduzme hitne radnje kako bi bio izbjegnuto nalet sa zadnje strane na predmetno vozilo.
- (2) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane se daje istovremenim trepćućim radom svih pokazivača pravca iz stava (13) člana 44. ovog Pravilnika.
- (3) Svjetlosni znak upozorenja na nalet sa zadnje strane se uključuje i isključuje automatski, u skladu sa jednoobraznim tehničkim uvjetima.
- (4) Svi svjetlosni uređaji svjetlosnog znaka upozorenja na nalet sa zadnje strane trepću u fazi frekvencijom $4,0 \pm 1,0$ Hz (odnosno, uslovno, 240 ± 60 treptaja u minuti), odnosno $4,0 +0,0/-1,0$ Hz (odnosno, uslovno, $240 +0/-60$ treptaja u minuti) ukoliko je izvor svjetlosti barem jednog od ovih svjetlosnih uređaja na zadnjem kraju vozila sijalica sa užarenim vlaknom.
- (5) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Član 24.

U članu 46. u stavu (2), iza tačke b) dodaje se nova tačka c) koja glasi:

- "
- c) Za vjetrobranska stakla je dopušten odgovarajući nivo oštećenja koje ne remeti normalnu vidljivost kroz vjetrobransko staklo i koji nemaju tendenciju daljeg širenja.

Dozvoljene granice oštećenja vjetrobranskog stakla određene su zavisno od kategorije vozila i pozicije oštećenja na vjetrobranskom staklu.

Vjetrobransko staklo podjeljeno je na zone A, B i C:

- Zona "A", je površina vjetrobrana koja predstavlja neposredno vidno polje vozača. Granice zone određene su površinom vjetrobrana u oblasti koju zahvata brisač, širine 290 mm za vozila kategorije M1 i N1, odnosno 350 mm za vozila kategorije M2, M3, N2 i N3, mjerene tako da središnja osa točka upravljača predstavlja i središnju osu ove površine.
- Zona "B", je ostatak površine vjetrobrana koju zahvataju brisači.
- Zona "C" je ostatak površine vjetrobrana, koji nije zahvaćen zonama "A" i "B".

Dozvoljene granice oštećenja su:

- Zona "A": oštećenje u ovom području treba biti unutar kruga promjera 10 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm).
- Zona "B": oštećenje u ovom području za vozila kategorije M1 i N1 treba biti unutar kruga promjera 40 mm, a za ostala vozila treba biti unutar kruga promjera 20 mm ili može biti linijska napuklina dužine 30 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm).
- Zona "C": oštećenje u ovom području treba biti unutar kruga promjera 40 mm (dopuštena su maksimalno dva oštećenja, uz uvjet da su na međusobnom rastojanju većem od 100 mm)."

U članu 46. stav (3) se mijenja i glasi:

"(3) Nije dozvoljeno naknadno zatamnjanje vjetrobrana."

U članu 46. u stavu (4), iza tačke b) dodaje se tačka c) koja glasi:

- "
- c) bočne staklene površine u ravni vozača i suvozača, tako da ukupna providnost iznosi najmanje 70 %;
  - d) zadnje staklo vozila, namijenjenog za obavljanje privredne djelatnosti za koju su registrovani, postavljanjem homologovanih reklamnih folija bez refleksije, pri čemu vozila moraju imati ugrađena najmanje dva (spoljašnja) bočna vozačka ogledala."

Član 25.

U čl. 49. stav (1) tač. c) i d), stav (4) i 52. stav (1) tačka a) riječ "vlastitom", se mijenja sa "putničkom".

Član 26.

U čl. 49. stav (1) tačka e), 122. stav (1), 123. st. (2) i (3), i 126. stav (1) riječi "i kombinovanim", se brišu.

Član 27.

U članu 50. stav (2) mijenja se i glasi:

- (2) Osim uređaja za davanje zvučnih znakova iz stava (1) ovog člana, na određena motorna vozila namijenjena službi hitne pomoći, vatrogasnoj službi, vozila policijskih agencija u BiH, vozila policije i sudske policije, zatvorske policije - straže, vojna vozila, vozila Granične policije Bosne i Hercegovine, može biti ugrađen i izveden i poseban uređaj za davanje znakova od niza izmjenično proizvedenog zvuka dviju različitih frekvencija."

Član 28.

U članu 63. stav (1) brišu se riječi "već" i "u BiH ili su u izgledu da se koriste u bliskoj budućnosti".

Član 29.

U članu 68. u st. (1) i (2), riječ "vodom" se mijenja sa riječju "probom".

U članu 68. stav (5), mijenja se i glasi :

- (5) Rezervoar gasa koji je izrađen i odobren, to jest označen prema odgovarajućem ECE pravilniku može se ugraditi u vozilo bez prethodnog ispunjavanja uvjeta iz stava (1) ovog člana ako od datuma proizvodnje do ugradnje u vozilo nije prošlo više od dvije godine, i može se eksploatisati najduže sedam godina od datuma proizvodnje, nakon čega podliježe obaveznom kontrolisanju uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom. Ukoliko je od datuma proizvodnje rezervoara do ugradnje u vozilo prošlo od dvije do sedam godina onda se obavezno vrši kontrolisanje uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom prije ugradnje u vozilo, i može se eksploatisati najduže 5 godina, nakon čega podliježe obaveznom kontrolisanju uključujući i ispitivanje hladnom hidrauličkom probom."

Član 30.

Član 70. se mijenja i glasi :

"Član 70.

Ventil rezervoara gasa je uređaj koji se postavlja direktno na odgovarajući rezervoar gasa, prema visini, odnosno prečniku rezervoara, vodeći računa i o uglu pod kojim je predviđeno da se postavi na isti, i služi za zatvaranje u slučaju kad treba spriječiti neželjeno isticanje gasa iz istog."

Član 31.

U članu 82. stav (2), mijenja se i glasi :

- (2) Materijal vodova za gas visokog pritiska je čelik ili bakar, a materijal dijelova za spajanje je čelik ili legure bakra. Vodovi za gas visokog pritiska mogu biti izrađeni i od nemetalnog materijala (gumeni, sintetički) uz uvjet da su

homologovani i na jasno vidljiv i trajan način označeni oznakama odobrenja tipa."

Član 32.

U članu 89. stav (2), mijenja se i glasi :

- "(2) Ako su ugrađena dva ili više rezervoara gasa za LPG, ventilima se može osigurati pojedinačno punjenje, odnosno pražnjenje rezervoara."

Član 33.

U članu 94. dodaje se novi stav (6), koji glasi:

- "(6) Priključak za punjenje se nalazi najviše 10 mm od ivice vozila."

Član 34.

U članu 103. stav (5), se mijenja i glasi :

- "(5) Prije spoja s uređajem (gasnim ventilom, isparivačem, pročišćivačem i sl.) vod za gas mora imati kompenzacijsku zavojnicu koja omogućava rastezanje, osim kada je materijal voda za gas plastika."

Član 35.

- U članu 104. stav (1), riječ "kovinom" se zamjenjuje sa riječju "metalom".

Član 36.

U članu 113. stav (1), se mijenja i glasi :

- "(1) Vrata na autobusu, trolejbusu i priključnim vozilima za prijevoz putnika moraju biti ugrađena i izvedena kao najmanje dvoja vrata, što uključuje i pomoćna vrata za izlaz putnika u slučaju opasnosti, na način da se onemogućuje njihovo nenamjerno otvaranje za vrijeme vožnje kao i da se spriječi mogućnost eventualnog ispadanja iz vozila. Međutim, odredbe iz stavova (2) i (3) ovog člana mogu biti primjenjene.

Najmanji broj vrata za putnike je:

Broj putnika	Broj vrata za putnike		
	Klasa I, A	Klasa II	Klasa III, B
9-45	1	1	1
46-70	2	1	1
71-100	3 (2 u slučaju autobusa na sprat)	2	1
>100	4	3	1

Kod zglobnih autobusa minimalan broj vrata za putnike je jedan za svaki odjeljak, osim kod zglobnih autobusa klase I kod kojih je za prednji odjeljak minimalan broj vrata dva.

U članu 113. iza stava (4) dodaje se novi stav (5) koji glasi :

- "(5) Na autobusu, trolejbusu i priključnim vozilima za prijevoz putnika mora biti ugrađen dovoljan broj izlaza za slučaj opasnosti. Izlazom u slučaju opasnosti u smislu ovog pravilnika smatraju se: vrata za putnike, pomoćna vrata za izlaz putnika u slučaju opasnosti, prozor za izlaz putnika u slučaju opasnosti i otvor za izlaz putnika u slučaju opasnosti.

Vrata za putnike opremljena mehanizovanim sistemom kontrole ne smatraju se vratima za izlaz putnika u slučaju opasnosti, osim ako se mogu otvoriti ručno u skladu sa jednoobraznim tehničkim uvjetima.

Dupla vrata za putnike se tretiraju kao dvoja vrata, a dupli prozor za izlaz u slučaju opasnosti se tretira kao dva prozora za izlaz u slučaju opasnosti.

Za vozilo iz ovog stava prvi put registrovano nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna, najmanji ukupni broj izlaza u slučaju opasnosti (kako su definisani u ovom stavu) je:

Broj putnika	Najmanji ukupni broj izlaza
9-16	3
17-30	4
31-45	5
46-60	6

61-75	7
76-90	8
> 90	9

Član 37.

Član 145. se mijenja i glasi:

"Član 145.

- (1) Motorna i priključna vozila, osim mopeda, lakog motocikla, lakog tricikla i četvorocikla, motocikla, tricikla i četvorocikla, traktora, traktorskih prikolica, radnih mašina, motokultivatora, prikolica sa jednom osovinom, autobusa za gradski i prigradski saobraćaj, trolejbusa za gradski saobraćaj, turističkog voza i vozila komunalne službe namijenjenih za obavljanje komunalnih usluga (pranje i čišćenje ulica, odvoz smeća, fekalija i dr.), moraju imati rezervni točak sa pripadajućom opremom, koji se po potrebi može upotrijebiti.
- (2) Rezervni točak ne moraju imati motorna i priključna vozila ako su gume ili naplatci opremljeni nekim sigurnosnim sistemom za sigurnu vožnju sa ispuhanom gumom ili ako vozilo posjeduje odgovarajuće sredstvo za privremeno osposobljavanje ispuhane gume (npr. sprej ili pjena u boci pod pritiskom, set za brzu popravku gume i sl.)."

Član 38.

U članu 150. iza riječi "LED" se dodaje interpunkcijski znak "zarez" i riječ "laser".

Član 39.

U članu 155. stav (3) se briše.

Dosadašnji stav (4) postaje stav (3).

Član 40.

Iza člana 157. dodaje se novi član 157a., koji glasi:

- (1) Konturno označavanje vozila vrši se u cilju poboljšanja uočljivosti vozila i ukazivanja na njegove gabarite, refleksijom svjetlosti koja potiče iz izvora koji nije na predmetnom vozilu, posmatraču koji se nalazi u blizini izvora svjetlosti. Konturno označavanje se izvodi postavljanjem konturnih oznaka odobrenog tipa.
- (2) Dozvoljeno je postavljanje konturnih oznaka na motorno vozilo na najmanje četiri točka, osim na putnički automobil i četvorocikl (uključujući i laki), te na njihova priključna vozila. Međutim, nije dozvoljena naknadna ugradnja konturnih oznaka na priključna vozila čija najveća dozvoljena ukupna masa nije veća od 0,75t.
- (3) Konturne oznake se postavljaju na bočne i zadnju stranu vozila. Izuzetno, dozvoljeno je postavljanje konturne oznake na prednju stranu priključnog vozila iz stava (2) ovog člana i to kao linijsko konturno označavanje.
- (4) Na bočne strane vozila postavljaju se konturne oznake žute, na zadnju stranu crvene, a na prednju stranu bijele boje. Međutim, dozvoljeno je postavljanje konturne oznake bijele boje na bočne strane, i žute boje na zadnju stranu vozila.
- (5) Konturne oznake se postavljaju u skladu sa jednoobraznim tehničkim uvjetima, kompatibilno sa konstrukcijom, oblikom i namjenom vozila, i pri tome što je više moguće paralelno srednjoj podužnoj ravni vozila odnosno na nju okomitoj ravni, i što je više moguće horizontalno odnosno vertikalno.
- (6) Pri naknadnoj ugradnji konturnih oznaka na vozilo iz stava (2) ovog člana, pored zahtjeva iz st. od (1) do (5) ovog člana, svi zahtjevi jednoobraznih tehničkih uvjeta moraju biti zadovoljeni.
- (7) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane

namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Član 41.

Član 158. se mijenja i glasi :

- (1) Sastav izduvnih gasova motornog vozila (sa motorom sa unutrašnjim sagorijevanjem) sa najmanje četiri točka, osim četvorocikla (uključujući i laki), traktora i radne mašine, mora odgovarati normativima iz st. (3) i (4) ovog člana.
- (2) Pod pojmom "radna temperatura" podrazumijeva se temperatura motornog ulja izmjerena uz pomoć sonde umetnute u otvor šipke nivoa ulja i treba biti najmanje 80 °C, ili niža, ako je propisana od strane proizvođača. Ukoliko je ova metoda mjerenja nepraktična zbog nepristupačnosti mjernog mjesta, dostizanje radne temperature motora može se utvrditi automatskim uključivanjem ventilatora za hlađenje motora.
- (3) Sastav izduvnih gasova za vozilo sa motorom sa prinudnim paljenjem (OTO motor), mora na radnoj temperaturi motora zadovoljiti normative navedene u tač. a) i b) ovog stava.
  - a) Vozilo sa motorom sa karburatorskim napajanjem gorivom, ili motorom sa drugom vrstom napajanja bez elektronske regulacije smješe i kontrole izduvnih gasova (npr. bez trokomponentnog katalitičkog konvertora sa (sondom).
    - 1) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini prije 11. aprila 2007. godine nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 4,5 % vol. ugljen monoksida (CO), pri broju obrtaja motora u praznom hodu na radnoj temperaturi motora;
    - 2) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini od 11. aprila 2007. godine nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 3,5 % vol. ugljen monoksida (CO), pri broju obrtaja motora u praznom hodu na radnoj temperaturi motora;
  - b) Vozilo sa motorom sa elektronskom regulacijom smješe i kontrolom izduvnih gasova (npr. sa regulisanim trokomponentnim katalitičkim konvertorom sa (sondom)
    - 1) Nije dozvoljeno da vozilo na radnoj temperaturi motora, premaši propisane vrijednosti koje daje proizvođač: ugljen monoksida (CO) pri propisanom broju obrtaja u praznom hodu, i ugljen monoksida (CO) i koeficijenta viška vazduha (λ) pri propisanom povišenom broju obrtaja motora. Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati onda za vozilo na radnoj temperaturi motora nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 0,5 % vol. ugljen monoksida (CO) pri broju obrtaja motora u praznom hodu, i više od 0,3% vol. ugljen monoksida (CO) uz vrijednost koeficijenta viška vazduha (λ) u opsegu od 0,97 do 1,03 pri konstantnom broju obrtaja motora od najmanje 2000 min⁻¹. Odredbe ove alineje ne primjenjuju se na vozila iz alineje 2) ove tačke.
    - 2) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna i koje odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača nivoa "euro 5" ili višeg, nije dozvoljeno da na radnoj temperaturi motora, premaši vrijednosti koje daje proizvođač: ugljen monoksida (CO) pri propisanom broju obrtaja u praznom hodu, i ugljen monoksida (CO) i koeficijenta viška vazduha (λ) pri propisanom povišenom broju obrtaja motora. Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati onda za vozilo na radnoj temperaturi motora nije dozvoljeno da izduvni gas sadrži više od 0,3 % vol. ugljen monoksida (CO) pri broju obrtaja motora u praznom hodu, i više od 0,2% vol. ugljen monoksida (CO) uz vrijednost koeficijenta viška vazduha (λ) u opsegu od 0,97 do 1,03 pri konstantnom broju obrtaja motora od najmanje 2000 min⁻¹.
- (4) Vozilo sa motorom sa samopaljenjem (dizel motor).
  - Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa (k) mora zadovoljiti normative navedene u tač. a) i b) ovog stava. Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa (k) se određuje na radnoj temperaturi motora. Srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa (k) se izračunava kao srednja vrijednost najmanje tri mjerenja vrijednosti koeficijenta apsorpcije svjetlosti metodom slobodnog ubrzanja od (propisanog) broja obrtaja u praznom hodu do (propisanog) najvećeg dozvoljenog broja obrtaja. Pri tome, nije dozvoljeno da rasipanje rezultata mjerenja koji ulaze u izračunavanje srednje vrijednosti, izračunato kao apsolutna vrijednost razlike najveće i najmanje vrijednosti koeficijenta apsorpcije svjetlosti, bude veće od 0,5 m⁻¹.
    - a) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini prije 11. aprila 2007. godine nije dozvoljeno da je srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa veći od:
      - 1) 3,22 m⁻¹, ukoliko snaga motora nije veća od 73,5 kW;
      - 2) 2,44 m⁻¹, ukoliko je snaga motora veća od 73,5 kW.
    - b) Za vozilo koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini od 11. aprila 2007. godine, na radnoj temperaturi motora, nije dozvoljeno da premaši od proizvođača propisanu vrijednost srednjeg koeficijenta apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa (k). Ukoliko podaci proizvođača nisu poznati nije dozvoljeno da srednji koeficijent apsorpcije svjetlosti izduvnog gasa veći od:
      - 1) 2,5 m⁻¹, u slučaju vozila sa usisnim motorom;
      - 2) 3,0 m⁻¹, u slučaju vozila sa prehranjivanim motorom;
      - 3) 1,5 m⁻¹, u slučaju vozila koje je proizvedeno nakon 31. decembra 2008. godine i odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača nivoa "euro 4" ili višeg, osim vozila iz alineje 4) ove tačke;
      - 4) 0,7 m⁻¹, u slučaju vozila koje odgovara zahtjevima jednoobraznih tehničkih uvjeta u pogledu emisije gasovitih zagađivača nivoa "euro 6" ili višeg, i koje je prvi put registrovano u Bosni i Hercegovini nakon dana stupanja na snagu ovih izmjena i dopuna.
- (5) Vozila koja za pogon koriste više vrsta goriva, projektovana i izvedena da u jednom trenutku budu pogonjena samo jednom vrstom goriva, pri korišćenju svake od tih vrsta goriva moraju zadovoljiti granične vrijednosti iz st. (3) i (4).

- (6) Izuzetno od stava (5) ovog člana, vozilo sa motorom sa prinudnim paljenjem (OTO motor) koje može biti napajano i tečnim (benzinom) i gasovitim gorivom, kod koga je sistem za napajanje tečnim gorivom ugrađen samo u svrhu alternative u nužnim slučajevima ili pokretanja motora i kod koga zapremina rezervoara za tečno gorivo nije veća od 15 litara smatraće se vozilom pogonjenim gasovitim gorivom.
- (7) Odredbe ovog člana ne primjenjuju se na:
- vozila oružanih snaga BiH;
  - vozila policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva;
  - vozila sa oto motorom proizvedena prije 01. januara 1970. godine.
  - vozila sa dizel motorom koja su proizvedena prije 01. januara 1980.

Član 42.

Član 159. stav (2), se mijenja i glasi :

- "(2) Tehnički normativi za ocjenu efikasnosti sistema kočenja motornih i priključnih vozila iznose:

KATEGORIJA VOZILA	RADNO KOČENJE			POMOCNO KOČENJE		
	Koeficijent kočenja	Sila aktiviranja		Koeficijent kočenja	Sila aktiviranja	
		Nožno aktiviranje	Ručno aktiviranje		Nožno aktiviranje	Ručno aktiviranje
$z \geq [\%]$	$F \leq [\text{daN}]$	$F \leq [\text{daN}]$	$z \geq [\%]$	$F \leq [\text{daN}]$	$F \leq [\text{daN}]$	
L1, L2, L6	40 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
L3, L4, L5, L7	45 (35 ¹)	50	20 (25 ¹)	20	50	20
M1	50	50	-	20	50	40
M2, M3	50	70	-	20	70	60
N1, N2, N3	45	70	-	20	70	60
O1, O2, O3, O4	45	$pk \leq 6,5$ bar	-	-	-	-
Traktori	25	60	40	15	60	40
Traktorske prikolice	25	-	-	-	-	-

Član 43.

Član 164. se mijenja i glasi:

"Član 164.

- Nije dozvoljeno da najviši nivo spoljašnje buke motornog vozila kategorije L, M ili N u stanju mirovanja premaši od proizvođača propisanu vrijednost uvećanu za 5 dB(A).
- Za vozila koja su u upotrebi duže od jedne godine, granica iz stava (1) ovog člana dodatno se uvećava za 5 dB(A).
- Ukoliko podaci proizvođača iz stava (1) ovog člana nisu poznati najviši dozvoljeni nivo spoljašnje buke motornog vozila u stanju mirovanja iznosi 107 dB(A).
- Spoljašnja buka motornog vozila u stanju mirovanja mjeri se prema metodologiji opisanoj u BAS ISO 5130:2006, uređajem za mjerenje buke najmanje klase II.
- Odredbe ovog člana ne odnose se na vozilo koje je proizvedeno, odnosno proizvedeno i prvi put registrovano prije 01. januara 1972. godine, te na vozilo oružanih snaga BiH i policijskih agencija u BiH, ako je konstruktivno izvedeno kao vozilo usko specijalizovane namjene i kao takvo se ne koristi u drugim segmentima društva."

Član 44.

Iza člana 165. dodaju se novi čl. 165a. i 165b koji glase:

"Član 165a.

Izuzetno od odredbi ovog pravilnika dozvoljeno je da:

- motorna vozila sa dva točka sa motorom čija radna zapremina u slučaju toplotnih motora nije veća od

50 cm³ i čija najveća konstruktivna brzina nije veća od 50 km/h, bez obzira na način pogona, razvrstana u kategoriju L3 (L3e) alternativno ispunjavaju zahtjeve ovog pravilnika za vozila kategorije L1 (L1e);

- motorna vozila sa tri točka, sa bilo kakvim rasporedom točkova, sa motorom čija radna zapremina u slučaju toplotnih motora nije veća od 50 cm³ i čija najveća konstruktivna brzina nije veća od 50 km/h, bez obzira na način pogona, razvrstana u kategoriju L4 (L4e) ili L5 (L5e) alternativno ispunjavaju zahtjeve ovog pravilnika za vozila kategorije L2 (L2e);.

Član 165b.

- Skup motokultivatora i priključnog vozila mora ispunjavati samo tehničke uvjete propisane ovim članom, bez obzira na druge odredbe ovog pravilnika.
- Na prednjoj strani motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, mora biti ugrađeno najmanje jedno svjetlo koje emituje svjetlost bijele boje, tako da je ona vidljiva samo za učesnike u saobraćaju koji se nalaze ispred vozila i da ne izaziva nelagodu kod vozača i drugih učesnika u saobraćaju.
- Na zadnjoj strani priključnog vozila motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, moraju biti ugrađena:
  - dva (pozicijska) svjetla, na istoj visini i simetrično u odnosu na srednju podužnu ravan vozila, koja emituju svjetlost crvene boje tako da je ona vidljiva samo za učesnike u saobraćaju koji se nalaze iza vozila i da ne izaziva nelagodu kod vozača i drugih učesnika u saobraćaju;
  - dva crvena katadioptera u obliku istostraničnog trougla sa stranicom od najmanje 15 cm, na istoj visini i simetrično u odnosu na srednju podužnu ravan vozila, s vrhom okrenutim prema gore, tako da rastojanje reflektujućih površina katadioptera nije manje od 0,4 m i reflektujuća površina katadioptera nije na udaljenosti manjoj od 0,25 m ni većoj od 1,2 m od stajne površine.
- Na prednjoj strani priključnog vozila motokultivatora, u ravni okomitoj na srednju podužnu ravan vozila, simetrično u odnosu na nju i na istoj visini, moraju biti ugrađena dva bijela netrougaona katadioptera, tako da rastojanje reflektujućih površina katadioptera nije manje od 0,4 m i reflektujuća površina katadioptera nije na udaljenosti manjoj od 0,25 m ni većoj od 1,2 m od stajne površine.
- Oznaka za obilježavanje sporih vozila, postavlja se na zadnjoj strani priključnog vozila motokultivatora na način propisan članom 156. ovog Pravilnika.
- Registarska tablica postavlja se jedna, na zadnjoj strani priključnog vozila, između katadioptera.
- U slučaju da su točkovi priključnog vozila motokultivatora izvedeni van tovarnog sanduka moraju imati blatobrane, izvedene tako da prekrivaju najmanje gornju trećinu obima točka.
- Veza između motokultivatora i priključnog vozila mora biti pouzdana.
- Uređaj za upravljanje (upravljač) mora biti pouzdan i izveden tako da vozač može na prikladan i siguran način mijenjati pravac kretanja skupa.
- Na skupu motokultivatora i priključnog vozila mora biti izveden kočni sistem koji se može aktivirati tokom kretanja skupa i koji djeluje na sve točkove najmanje jedne osovine, bilo motokultivatora, bilo priključnog

¹ Odnosi se na vozilo prvi put registrovano u BiH prije 11. aprila 2007. godine.

vozila. Vozač mora moći aktivirati kočni sistem sjedeći na mjestu za vozača, držeći pri tome barem jednu ruku na komandi upravljača u svrhu upravljanja skupom. Mora biti omogućeno postepeno mijenjanje kočnog dejstva, odnosno vozač mora u bilo kome trenutku imati mogućnost da djelujući na komandu dovoljno precizno podešava (povećava ili smanjuje) kočnu silu. Kočna sila mora biti ravnomjerno raspoređena na lijeve i desne točkove iste osovine.

- (11) Pri ispitivanju efikasnosti kočnog sistema skupa (motokultivator sa priključnim vozilom) na način opisan u stavu (9) člana 159.ovog Pravilnika mora biti postignuto usporenje od najmanje 2,0 m/s².

Član 45.

- (1) Važeća klasifikacija primjenjivaće se na vozila koja su već registrovana u Bosni i Hercegovini, kao i na vozila koja će se prvi put registrovati, a u trenutku proizvodnje su prema istoj klasifikovana.
- (2) Nova klasifikacija koja je data u Prilogu 1. ovog pravilnika postaje prilog 6. Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u prometu na cestama i čini njegov sastavni dio, primjenjuje se na vozila koja se prvi put registruju u Bosni i Hercegovini, a u trenutku proizvodnje su prema njoj klasifikovana (podatak iz izjave o usklađenosti "COC dokument - Certificate of Conformity" dokumenta, odnosno potvrde proizvođača).
- (3) Nova klasifikacija iz stava (2) ovog člana primjenjuje se za sva vozila koja se prvi put registruju u Bosni i Hercegovini počevši od 01.11.2019. godine.
- (4) Klasifikacija iz stava (2) ovog člana primjenjuje se i na vozila kategorija R i S koja se prvi put registruju u Bosni i Hercegovini.

Član 46.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

Broj 02-04-02-2-932/2019

28. marta 2019. godine

Sarajevo

Zamjenik ministra
Saša Dalipagić, s. r.

Prilog br. 1

KLASIFIKACIJA VOZILA

KLASIFIKACIJA VOZILA, TERMINI I DEFINICIJE

Ova klasifikacija vozila sadrži odredbe koje su u skladu sa aktima:

- Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Europu (UNECE):
  - Konsolidovana (ujedinjena), rezolucija (odluka), o konstrukciji vozila Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Europu (R.E.3), *Consolidated Resolution on the Construction of Vehicles (R.E.3)*
  - ECE pravilnik broj 36 o jedinstvenim odredbama o homologaciji velikih vozila za prijevoz putnika s obzirom na njihovu opću konstrukciju
  - ECE pravilnik broj 52 o jedinstvenim odredbama o homologaciji M2 i M3 vozila malog kapaciteta s obzirom na njihovu opću konstrukciju
  - ECE pravilnik broj 107 o jedinstvenim odredbama o homologaciji vozila kategorije

M2 i M3 s obzirom na njihovu opću konstrukciju

- Europske unije:
  - EU Uredbe:
    - **Uredba Europskog parlamenta i Vijeća, broj 167/2013 o homologaciji i nadzoru tržišta traktora za poljoprivredu i šumarstvo**
    - **Uredba Europskog parlamenta i Vijeća, broj 168/2013 o homologaciji i nadzoru tržišta vozila na dva ili tri točka i četverocikala**
  - EU Direktive:
    - **Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća, broj 2007/46/EZ o uspostavi okvira za homologaciju motornih vozila i njihovih prikolica te sistema, sastavnih dijelova i zasebnih tehničkih jedinica namijenjenih za takva vozila**
- Bosne i Hercegovine:
  - **Zakon o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini**
  - **Pravilnik o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u saobraćaju na putevima**
  - **BAS ISO 3833:2003-Cestovna vozila-Tipovi-Termini i definicije**

1. MOTOCIKLI, TRICIKL I ČETVEROCIKLI

Vozila kategorije L: motorna vozila na dva ili tri točka, kao i četverocikli.

Dvostruki točkovi: podrazumijeva dva točka ugrađena na istu osovinu koji se smatraju jednim točkom, pri čemu je udaljenost središta njihovih područja dodira s tlom jednaka ili manja od 460 mm;

Vozila kategorije L se dijele u sljedeće kategorije, potkategorije i pot-potkategorije:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L1e-L7e	Sva vozila kategorije L	(1) dužina ≤ 4 000 mm ili ≤ 3 000 mm za vozilo L6e-B ili ≤ 3 700 mm za vozilo L7e-C, i (2) širina ≤ 2 000 mm ili ≤ 1 000 mm za vozilo L1e ili ≤ 1 500 mm za vozilo L6e-B ili L7e-C i (3) visina ≤ 2 500 mm
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L1e	Moped	(4) dva točka i motorni pogon i (5) radna zapremina motora ≤ 50 cm ³ , ako je dio konfiguracije pogona vozila motor s unutarnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, i (6) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 4 000 W, i (8) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje u skladu sa propisima u BiH, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L1e-A	Moped niskih performansi	(9) bicikli, konstruisani za upotrebu pedala, opremljeni pomoćnim pogonom, čija je glavna namjena pomoći pri pogonu na pedale, i (10) doprinos (izlazna snaga), pomoćnog pogonskog agregata se prekida pri brzini vozila ≤ 25 km/h, i (11) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 1 000 W, a u slučaju elektromotora kao pomoćnog pogonskog agregata najveća trajna nazivna snaga > 250 W i ≤ 1 000 W, i (12) bicikl s motorom s tri ili četiri točka, koji

		ispunjava posebne dodatne kriterije za razvrstavanje u potkategorije od (9) do (11), smatra se tehnički ekvivalentom vozilu L1e-A na dva točka.
L1e-B	Moped	(9) sva druga vozila kategorije L1e, koje nije moguće razvrstati u skladu s kriterijima od (9) do (12) za vozilo L1e-A.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L2e	Laki tricikl-Moped na tri točka	(4) tri točka i motorni pogon, i (5) radna zapremina motora ≤ 50 i cm^3 , ako je dio konfiguracije pogona vozila motor s unutarnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, odnosno ≤ 500 cm^3 u slučaju motora sa samopaljenjem, i (6) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ $\leq 4 000$ W, i (8) masa vozila u voznom stanju ≤ 270 kg, i (9) opremljen najviše sa dva sjedišta, uključujući sjedište vozača, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L2e-P	Putnički laki tricikl-putnički moped na tri točka	(10) vozilo L2e osim vozila koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje u potkategoriju L2e-U.
L2e-U	Teretni laki tricikl-teretni moped na tri točka	(10) isključivo konstruiran za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koji ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina ^{tovarnog prostora} X širina ^{tovarnog prostora} $\geq 0,3$ X dužina ^{vozila} X širina ^{vozila} , ili (b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) sa tovarnim prostorom koji je krutom pregradom odvojeno od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora može prenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L3e ⁽²⁾	Motocikl	(4) dva točka i motorni pogon, i (5) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje u skladu sa propisima u BiH, i (6) vozilo na dva točka koje ne može biti razvrstano kao vozilo kategorije L1e.
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L3e-A1	Motocikl male snage	(7) radna zapremina motora ≤ 125 cm^3 , i (8) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 11 kW, i (9) omjer snaga ⁽¹⁾ /masa vozila u voznom stanju $\leq 0,1$ kW/kg.
L3e-A2	Motocikl srednje snage	(7) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 35 kW, i (8) omjer snaga ⁽¹⁾ /masa vozila u voznom stanju $\leq 0,2$ kW/kg, i (9) nije izvedeno iz vozila sa motorom snage veće od njegove dvostruke snage ⁽¹⁾ , i (10) vozilo L3e koje se ne može razvrstati prema dodatnim kriterijima (7), (8) i (9) vozila L3e-A1 za razvrstavanje u potkategorije.
L3e-A3	Motocikl velike snage	(7) sva druga vozila L3e, koje nije moguće razvrstati u potkategorije L3e-A1 ili L3e-A2.
Pot-potkategorija	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije vozila L3e-A1 L3e-A2 ili L3e-A3
L3e-AxE (x=1, 2 ili 3)	Motocikl "Enduro"	(a) visina sjedišta ≥ 900 mm, i (b) najmanja udaljenost od tla (klirens) ≥ 310 mm, i (c) ukupni omjer prijenosa u najvišem stepenu prijenosa (primarni omjer prijenosa $\times$ sekundarni omjer prijenosa u najvišem stepenu

		prijenosa $\times$ konačni prenosni omjer pogona) $\geq 6,0$ i (d) masa vozila u voznom stanju uvećana za masu pogonskih baterija (akumulatora), u slučaju električnog ili hibridnog električnog pogona ≤ 140 kg, i (e) nema sjedišta za putnika.
L3e-AxT (x=1, 2 ili 3)	Motocikl "Trial"	(a) visina sjedišta ≤ 700 mm, i (b) najmanja udaljenost od tla (klirens) ≥ 280 mm i (c) kapacitet rezervoara za gorivo ≤ 4 litre, i (d) ukupni omjer prijenosa u najvišem stepenu prijenosa (primarni omjer prijenosa $\times$ sekundarni omjer prijenosa u najvišem stepenu prijenosa $\times$ konačni prenosni omjer pogona) $\geq 7,5$ i (e) masa vozila u voznom stanju ≤ 100 kg i (f) nema sjedišta za putnika.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L4e	Motocikl sa bočnom prikolicom	(4) na osnovu vozila, koje ispunjava kriterije za razvrstavanje u kategoriju i potkategorije vozila L3e, i (5) osnovno vozilo na motorni pogon opremljeno jednom bočnom prikolicom, i (6) najviše četiri sjedišta, uključujući sjedišta vozača, i (7) najviše dva sjedišta za putnike u bočnoj prikolici, i (8) najveća dozvoljena masa = najveća tehnički dozvoljena masa deklarirana od strane proizvođača ili manja od nje u skladu sa propisima u BiH.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L5e	Tricikl	(4) tri točka i motorni pogon, i (5) masa vozila u voznom stanju $\leq 1 000$ kg, i (6) vozilo na tri točka koje ne može biti razvrstano kao vozilo L2e, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L5e-A	Putnički tricikl	(7) vozilo L5e drukčije od onih koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje za vozilo L5e-B, i (8) s najviše pet sjedišta uključujući sjedište vozača.
L5e-B	Teretni tricikl	(7) konstruirano za prijevoz tereta sa zatvorenim prostorom za smještaj vozača i putnika kome se može pristupiti sa najviše tri strane, i (8) opremljeno najviše sa dva sjedišta uključujući sjedište vozača, i (9) isključivo konstruirano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: (a) dužina ^{tovarnog prostora} x širina ^{tovarnog prostora} $\geq 0,3$ x dužina ^{vozila} x širina ^{vozila} , ili (b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i (c) sa tovarnim prostorom koji je krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i (d) površina tovarnog prostora koja može prenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L6e	Laki četverocikl	(4) četiri točka i motorni pogon, i (5) najveća konstrukcijski određena brzina vozila ≤ 45 km/h, i (6) masa vozila u voznom stanju ≤ 425 kg, i (7) radna zapremina motora ≤ 50 cm^3 , ako je motor s unutarnjim sagorijevanjem s vanjskim izvorom paljenja, odnosno ≤ 500 cm^3 ako je motor sa samopaljenjem dio pogonskog sistema vozila, i (8) opremljen najviše sa dva sjedišta, uključujući sjedište vozača, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L6e-A	Laki četverocikl	(9) vozilo L6e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L6e-B, i

		(10) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 4 000 W.
L6e-B	Zatvoreni laki četverocikl	(9) zatvoren prostor za vozača i putnike dostupan s najviše tri strane, i (10) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 6 000 W, i
Pot-potkategorija	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije osim kriterija za potkategoriju vozila L6e-BU
L6e-BP	Putnički zatvoreni laki četverocikl	(11) vozilo L6e-B uglavnom konstruisano za prijevoz putnika, i (12) vozilo L6e-B drukčije od onih koja ispunjavaju posebne kriterije za razvrstavanje za vozilo L6e-BU.
L6e-BU	Teretni zatvoreni laki četverocikl	(11) isključivo konstruisano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: a) dužina tovarnog prostora x širina tovarnog prostora ≥ 0,3 x dužina vozila x širina vozila ili b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i c) tovarni prostor krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i d) površina tovarnog prostora koja može prenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm.
Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
L7e	Četverocikl	(4) četiri točka i motorni pogon, i (5) masa vozila u voznom stanju: (a) ≤ 450 kg, u slučaju vozila namijenjenog za prijevoz putnika, (b) ≤ 600 kg, u slučaju vozila namijenjenog za prijevoz tereta, i (6) vozilo L7e koje ne može biti razvrstano kao vozilo L6e, i
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L7e-A	Četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-B ili L7e-C, i (8) vozilo konstruisano samo za prijevoz putnika, i (9) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategoriju
L7e-A1	Četverocikl A1	(10) najviše dva sjedišta u obliku sedla ⁽²⁾ , uključujući sjedište za vozača, i (11) ručka za upravljanje
L7e-A2	Četverocikl A2	(10) vozilo L7e-A koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-A1, i (11) najviše dva sjedišta koja nisu u obliku sedla ⁽³⁾ , uključujući sjedište za vozača.
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije
L7e-B	Terenski četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-C, i (8) klirens ≥ 180 mm, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategoriju
L7e-B1	Terenski četverocikl B1	(9) najviše dva sjedišta u obliku sedla, uključujući sjedište za vozača, i (10) opremljeno ručkom za upravljanje, i (11) najveća konstrukcijski određena brzina ≤ 90 km/h, i (12) omjer razmaka osovina i klirensa ≤ 6.
L7e-B2	Terenski četverocikl B2	(9) vozilo L7e-B, koje se ne može razvrstati u pot-potkategoriju L7e-B1, i (10) najviše tri sjedišta koja nisu u obliku sedla od kojih su dva postavljena uporedno, uključujući sjedište za vozača, i (11) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i (12) omjer razmaka osovina i klirensa ≤ 8.
Potkategorije	Naziv potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u potkategorije

L7e-C	Zatvoreni četverocikl	(7) vozilo L7e koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje za vozilo L7e-B, i (8) najveća trajna nazivna ili neto snaga ⁽¹⁾ ≤ 15 kW, i (9) najveća konstrukcijski određena brzina ≤ 90 km/h, i (10) zatvoren prostor za vozača i putnike dostupan s najviše tri strane, i
Pot-potkategorije	Naziv pot-potkategorije	Dodatni kriteriji za razvrstavanje u pot-potkategorije osim kriterija za potkategoriju vozila L7e-C
L7e-CP	Putnički zatvoreni četverocikl	(11) vozilo L7e-C koje ne ispunjava posebne zahtjeve za razvrstavanje u pot-potkategorije L7e-CU, i (12) najviše četiri sjedišta koja nemaju oblik sedla, uključujući sjedište za vozača.
L7e-CU	Teretni zatvoreni četverocikl	(11) isključivo konstruisano za prijevoz tereta s otvorenom ili zatvorenom, pretežno ravnom i vodoravnom površinom za utovar, koje ispunjava sljedeće kriterije: a) dužina tovarnog prostora x širina tovarnog prostora ≥ 0,3 x dužina vozila x širina vozila ili b) površina tovarnog prostora, kako je određena gore, koja se upotrebljava za ugradnju mašina i/ili opreme, i c) tovarni prostor krutom pregradom odvojen od prostora za putnike, i d) površina tovarnog prostora koja može prenositi najmanju zapreminu koja odgovara kocki sa stranicom od 600 mm, i (12) najviše dva sjedišta koja nemaju oblik sedla uključujući sjedište za vozača.

Napomena:

⁽¹⁾ Granične vrijednosti za snagu zasnivaju se na najvećoj neprekidnoj nazivnoj snazi za vozila na električni pogon i najvećoj neto snazi za vozila pogonjena motorom s unutarnjim sagorijevanjem.

Pod masom se podrazumijeva masa vozila u voznom stanju.

Masa vozila u voznom stanju označava masu neopterećenog vozila spremnog za uobičajenu upotrebu i uključuje masu:

- tehničkih tečnosti;
- standardne opreme;
- goriva u rezervoarima napunjenim najmanje do 90% njihovog kapaciteta;

o ako se za pogon koristi mješavina gorivo/ulje uključuje se masa mješavine, osim u slučaju gdje su gorivo i ulje smješteni odvojeno kada se uključuje samo masa goriva,

o ako se za pogon koristi gasno gorivo (u gasovitoj ili tečnoj fazi), ili komprimirani vazduh može se za masu goriva usvojiti 0 kg;

- nadgradnje, kabine, vrata;
- stakala, vučnog uređaja, rezervnog točka i alata.

Masa vozila u voznom stanju ne uključuje:

- masu vozača (75 kg), i putnika (65 kg);
- masu uređaja i opreme ugrađene u tovarni prostor (platformu);
- masu pogonskih baterija (akumulatora), u slučaju električnih ili hibridnih električnih vozila;
- masu sistema za napajanje gasnim gorivom i rezervoara za njegovu skladištenje, u slučaju pogona na jednu, dvije ili više vrsta goriva;
- masu rezervoara za skladištenje komprimiranog vazduha, u slučaju pogona komprimiranim vazduhom.

⁽²⁾ Daljnje klasificiranje vozila L3e prema tome je li njegova konstrukcijska brzina vozila manja ili jednaka 130 km/h ili veća od 130 km/h nezavisno je o njegovom daljnjem klasificiranju prema radnom učinku pogona u razrede L3e-A1 (kod kojih vjerovatno nije moguće postići brzinu od 130 km/h), L3e-A2 ili L3e-A3.

⁽³⁾ Sedlo-oblik sjedišta na kojem se sjedi u položaju za "jahanje".

2. VOZILA ZA PRIJEVOZ PUTNIKA

Kategorija M: motorno vozilo na najmanje četiri točka konstruisano i namijenjeno prvenstveno za prijevoz putnika i njihovog prtljaga.

Vozila kategorije M se dijele u tri grupe:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
M1	Putnički automobil	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju najviše osam sjedišta.

M2	Autobus	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija najveća dozvoljena masa nije veća od 5 tona.
M3	Autobus	vozila namijenjena za prijevoz putnika koja, osim sjedišta vozača, imaju više od osam sjedišta i čija je najveća dozvoljena masa veća od 5 tona.

Vozila kategorije M2 i M3 se dijele u dvije podkategorije:

Kategorija	Naziv potkategorije	Naziv klase	Opći kriteriji za razvrstavanje
M2 i M3	Veliki autobusi - vozila koja prijevoze više od 22 putnika ne računajući vozača	Klasa I	(gradski autobus), vozilo ima sjedišta i prostor za putnike koji stoje i koji dopušta intenzivno kretanje putnika.
		Klasa II	(medugradski autobus), vozilo je uglavnom konstruisano za putnike koji sjede, ali ima mogućnost za prijevoz putnika koji stoje u prolazu između sjedišta i/ili u prostoru za stajanje koji ne prelazi širinu prostora dva dupla sjedišta.
		Klasa III	(turistički autobus), vozilo konstruisano isključivo za putnike koji sjede.
Mali autobusi - vozila za prijevoz do 22 putnika ne računajući vozača		Klasa A	vozila konstruisana za prijevoz putnika koji stoje, a imaju i sjedišta.
		Klasa B	vozila nisu konstruisana za prijevoz putnika koji stoje.

3. TERETNA MOTORNA VOZILA

Kategorija N: motorno vozilo na najmanje četiri točka konstruisano i namijenjeno prvenstveno za prijevoz tereta.

Vozila kategorije N se dijele u tri grupe:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
N1	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa nije veća od 3,5 tona ($\leq 3,5$ tona).
N2	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa prelazi 3,5 tona, ali nije veća od 12 tona ($> 3,5$ tona i ≤ 12 tona).
N3	Teretno vozilo	vozila namijenjena za prijevoz tereta, čija najveća dozvoljena masa prelazi 12 tona (> 12 tona).

Kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N se nalaze u Dodatku 3.

4. PRIKLJUČNA VOZILA

Kategorija O: vozilo na točkovima bez pogonskog agregata koje je konstruisano i osposobljeno za priključenje uz motorno vozilo (L,M, N), i namijenjeno za prijevoz lica ili/tereta ili vršenje određenog rada, ili za smještaj lica.

Vozila kategorije O se dijele u četiri grupe:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
O1	Priključno vozilo	priključna vozila čija najveća dozvoljena masa nije veća od 0,75 tona ($\leq 0,75$ tona).
O2		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 0,75 tona, ali nije veća od 3,5 tona, ($> 0,75$ tona i $\leq 3,5$ tona).
O3		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 3,5 tona, ali nije veća od 10 tona, ($> 3,5$ tona i ≤ 10 tona).
O4		priključna vozila čija najveća dozvoljena masa prelazi 10 tona (> 10 tona).

5. TRAKTORI

Traktor je motorno vozilo na točkovima za poljoprivredu ili šumarstvo, koje ima najmanje dvije osovine i čija najveća konstruktivna brzina nije manja od 6 km/h, a čija je glavna funkcija u njegovoj vučnoj snazi i koje je po konstrukciji hodnog sistema, uređajima i opremi namijenjeno da vuče, gura, nosi, odnosno pogoni u kretanju ili mjestu priključne uređaje, oruđa i mašine za obavljanje određenih radova u poljoprivredi ili šumarstvu, ili da vuče priključna vozila, i koje se može prilagoditi da nosi teret pri radu u poljoprivredi ili šumarstvu, i može biti opremljeno sa jednim ili više sjedišta za putnike.

Traktori se dijele u dvije grupe:

- traktori na točkovima-kategorija T i

- traktori na gusjenicama-kategorija C

5.1. TRAKTORI NA TOČKOVIMA

Kategorija T: obuhvata sve traktore na točkovima. Svaka kategorija traktora na točkovima dopunjena je na kraju indeksom "a" ili "b" u skladu s konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za traktore na točkovima s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za traktore na točkovima s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije T se dijele u četiri grupe:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
T1	Traktor na točkovima	traktori na točkovima, s razmakom točkova na osovini najbližoj vozaču jednakim ili većim od 1150 mm, mase neopterećenog traktora u voznom stanju veće od 600 kg i klirensa koji nije veći od 1000 mm.
T2		traktori na točkovima, s razmakom točkova manjim od 1150 mm, mase neopterećenog traktora u voznom stanju veće od 600 kg i klirensa koji nije veći od 600 mm; kad je omjer visine težišta traktora (mjereno od tla), i srednje vrijednosti razmaka točkova svake osovine veći od 0,90, najveća konstrukcijska brzina je ograničena na 30 km/h.
T3		traktori na točkovima s masom neopterećenog traktora u voznom stanju koja nije veća od 600 kg.
T4		traktori na točkovima s posebnom namjenom:
	T4.1	kategorija T4.1 (traktori s velikim klirensom), obuhvata traktore konstruisane za rad s visokom maraslom kulturama kao što su biljke vinove loze. Oni imaju uzdignutu šasiju ili dio šasije što im omogućava kretanje prema naprijed uporedno s biljnim usjevom s lijevim i desnim točkovima sa svake strane jednog ili više redova usjeva. Namijenjeni su za uređaje i opremu za prenošenje ili obradu koji se mogu pričvrstiti sprijeda, između osovine, pozadi ili na platformu. Kada je traktor u radnom položaju, klirens okomito na red s usjevima je veći od 1000 mm. Ako je omjer visine težišta traktora mjereno od tla, pri upotrebi uobičajenih guma, i srednje vrijednosti razmaka točkova svake osovine veći od 0,90, najveća konstrukcijska brzina ne smije premašiti 30 km/h.
	T4.2	kategorija T4.2 (vrlo široki traktori), obuhvata traktore za koje su karakteristične široke dimenzije i prvenstveno su namijenjeni za obrađivanje velikih poljoprivrednih površina.
	T4.3	kategorija T4.3 (traktori s malim klirensom), obuhvata traktore s pogonom na četiri točka čija je priključna oprema namijenjena za upotrebu u poljoprivredi ili šumarstvu i koji su značajni po nosećem okviru, i opremljeni s jednim ili više (izlaznih), priključnih pogonskih vratila, čija najveća dozvoljena masa nije veća od 10 tona, kod kojih je omjer te mase i najveće mase neopterećenog vozila u voznom stanju manji od 2,5, i imaju težište, izmjereno od tla pri upotrebi uobičajenih guma, na visini manjoj od 850 mm.

5.2. TRAKTORI NA GUSJENICAMA

Kategorija C: obuhvata traktore na gusjenicama koji su pogonjeni beskrajnim gusjenicama ili kombinacijom točkova i beskrajnih gusjenica, s potkategorijama određenim analogno kategoriji T1-T4.

6. PRIKLJUČNA VOZILA ZA TRAKTORE (TRAKTORSKE PRIKOLICE)

Kategorija R (teretno priključno vozilo traktora): je priključno vozilo traktora namijenjeno prvenstveno za prijevoz tereta. Svaka kategorija traktorske prikolice dopunjena je na

kraju indeksom "a" ili "b", u skladu s njezinom konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za prikolice s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za prikolice s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije R se razvrstavaju:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
R1	Priključno vozilo za traktore (traktorske prikolice)	priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja ne prelazi 1,5 tona.
R2		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 1,5 tona, ali nije veći od 3,5 tona.
R3		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 3,5 tona, ali nije veći od 21 tonu.
R4		priključna vozila za traktore kod kojih zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 21 tonu.

7. PRIKLJUČNA VUČENA OPREMA (ZA TRAKTORE)

Kategorija S (priključna vučena oprema traktora): je priključno vozilo traktora namijenjeno prvenstveno za vršenje rada u poljoprivredi ili šumarstvu.

Svaka kategorija priključnu vučenu opremu dopunjena je na kraju indeksom "a" ili "b" u skladu s njezinom konstrukcijski određenom brzinom:

- "a" za priključnu vučenu opremu s najvećom konstrukcijski određenom brzinom manjom ili jednakom 40 km/h;
- "b" za priključnu vučenu opremu s najvećom konstrukcijski određenom brzinom većom od 40 km/h.

Vozila kategorije S se dijele u dvije grupe:

Kategorija	Naziv kategorije	Opći kriteriji za razvrstavanje
S1	Priključna vučena oprema	priključna vučena oprema kod koje zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja ne prelazi 3,5 tona.
S2	oprema (za traktore)	priključna vučena oprema kod koje zbir najvećih dozvoljenih osovinskih opterećenja prelazi 3,5 tona.

8. TERENSKA VOZILA (DODATNO RAZVRSTAVANJE VOZILA)

Kategorija G: terenska vozila (*Off-Road Vehicles*), su vozila kategorije M ili N i imaju posebne tehničke karakteristike koje omogućavaju vožnju izvan kategorisanih cesta. Za te potkategorije vozila mora se dodati slovo "G" kao sufiks slovnobrojčanom oznaci kategorije vozila.

Kriteriji za razvrstavanje vozila u potkategoriju terenskih vozila

I. Vozila kategorija M1 ili N1 razvrstavaju se u potkategoriju terenskih vozila ako istovremeno zadovoljavaju sljedeće uvjete:

- (a) najmanje jedna prednja i najmanje jedna zadnja osovina su izvedene za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna osovina isključiti;
- (b) ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;
- (c) mogu, bez priključnog vozila, savladati uspon od najmanje 25%;
- (d) zadovoljavaju najmanje pet od sljedećih šest zahtjeva:
  1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stepeni;
  2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 20 stepeni;
  3. ugao prepreke mora biti najmanje 20 stepeni;

4. najmanja visina iznad stajne površine (klirens), ispod prednje osovine mora biti najmanje 180 mm;
5. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 180 mm;
6. klirens između osovina mora biti najmanje 200 mm.

II. Vozila kategorija M2, N2 ili M3, čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 12 tona, smatraju se terenskim vozilima ako zadovoljavaju uvjete propisane u tački (a), ili uvjete propisane u obje tačke (b) i (c):

(a) Imaju pogon na sve točkove (osovine), bez obzira može li se jedna ili više pogonskih osovina isključiti;

(b)

1. najmanje jedna prednja i najmanje jedna zadnja osovina su konstruisane za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna pogonska osovina isključiti;
2. ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;
3. mogu bez priključnog vozila savladati uspon od najmanje 25%; i

(c) zadovoljavati najmanje pet od ovih šest zahtjeva ako njihova najveća dozvoljena masa ne prelazi 7,5 tona, a najmanje četiri ako njihova najveća dozvoljena masa prelazi 7,5 tona:

1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stepeni;
2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stepeni;
3. ugao prepreke mora biti najmanje 25 stepeni;
4. klirens ispod prednje osovine mora biti najmanje 250 mm;
5. klirens između osovina mora biti najmanje 300 mm;
6. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 250 mm.

III. Vozila M3 ili N3 čija najveća dozvoljena masa prelazi 12 tona smatraju se terenskim vozilima ako zadovoljavaju uvjete propisane u tački (a), ili uvjete propisane u obe tačke (b) i (c):

(a) imaju pogon na sve točkove (osovine), bez obzira može li se jedna ili više pogonskih osovina isključiti;

(b)

1. najmanje pola osovina (ili dvije od tri osovine u slučaju vozila s tri osovine i tri od pet u slučaju vozila s pet osovina), je konstruisano za istovremeni pogon, bez obzira može li se jedna pogonska osovina isključiti;
2. ugrađen je najmanje jedan mehanizam za blokiranje diferencijala ili mehanizam sa sličnim dejstvom;
3. mogu bez priključnog vozila savladati uspon od najmanje 25%; i

(c) zadovoljavati najmanje četiri od ovih šest zahtjeva:

1. prednji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stepeni;
2. zadnji prilazni ugao mora biti najmanje 25 stepeni;
3. ugao prepreke mora biti najmanje 25 stepeni;
4. klirens ispod prednje osovine mora biti najmanje 250 mm;
5. klirens između osovina mora biti najmanje 300 mm;

6. klirens ispod zadnje osovine mora biti najmanje 250 mm.

Postupak za provjeru usklađenosti s geometrijskim zahtjevima iz ovog odjeljka propisan je u Dodatku 4.

9. VOZILA SPECIJALNE (POSEBNE) NAMJENE

Vozila za specijalne namjene: vozila kategorija M, N ili O za izvođenje posebnih funkcija sa posebno uređenom karoserijom i/ili snabdjeveno uređajima i opremom za izvođenje tih posebnih funkcija.

U specijalna vozila se ubrajaju:

Vozila specijalne namjene se razvrstavaju u:

Naziv specijalnog vozila	Kodna oznaka specijalnog vozila	Definicija specijalnog vozila
Motorno vozilo za stanovanje	SA	Vozilo kategorije M s prostorom za stanovanje koje sadrži najmanje sljedeću opremu: (a) sto i sjedišta; (b) opremu prilagođenu za spavanje koja može biti izvedena korišćenjem sjedišta; (c) kuhinjsku opremu; (d) opremu za smještaj prtljaga. Ova oprema mora biti čvrsto pričvršćena u prostoru za stanovanje. Međutim, sto može biti izveden tako da je jednostavno uklonjiv.
Blindirano vozilo	SB	Vozilo namijenjeno zaštititi putnika i/ili tereta koji se prijevoze, opremljeno oplatom neprobojnom za metke.
Vozilo hitne pomoći	SC	Vozilo kategorije M, namijenjeno za prijevoz bolesnih ili povrijeđenih osoba i koje je posebno opremljeno za tu namjenu.
Pogrebno vozilo	SD	Vozilo kategorije M namijenjeno za prijevoz posmrtnih ostataka i koje je posebno opremljeno za tu namjenu.
Vozilo prilagođeno za invalidska kolica	SH	Vozilo kategorije M1 proizvedeno ili posebno prepravljeno za smještaj jedne ili više osoba u invalidskim kolicima pri prijevozu cestom.
Kamp prikolica	SE	Vozilo kategorije O prema definiciji u tački 3.2.1.3. standarda ISO 3833:1977.
Auto dizalic	SF	Vozilo kategorije N3 koje nije opremljeno za prijevoz tereta, opremljeno dizalicom čiji je moment dizanja jednak ili veći od 400 kNm.
Ostala vozila posebne namjene	SG	Vozilo posebne namjene koje nije obuhvaćeno niti jednom definicijom iz ovog odjeljka.
Potporna kolica	SJ	Vozilo kategorije O opremljeno sedlom za oslanjanje poluprikolice tako da istu pretvara u prikolicu.
Priključno vozilo za vangabaritne terete	SK	Vozilo kategorije O4 namijenjeno za prijevoz nedjeljivih tereta koji zbog njihovih dimenzija podliježu ograničenjima u pogledu učestvovanja u saobraćaju na putevima. Pod ovim nazivom su obuhvaćene i hidraulične modularne prikolice bez obzira na broj modula.
Motorno vozilo za vangabaritne terete	SL	tegljač ili vučno vozilo kategorije N3 koje zadovoljava sljedeće uvjete: (a) ima više od dvije osovine i barem polovina osovine (u slučaju vozila s tri osovine dvije od tri, a u slučaju vozila s pet osovine tri od pet), koje su konstruisane da budu pogonjene istovremeno, bez obzira na to može li se jedna pogonska osovina isključiti; (b) konstruisano je za vuču i guranje priključnog vozila kategorije O4 za prijevoz vangabaritnog tereta; (c) ima motor snage minimalno 350 kW, i (d) može biti opremljeno dodatnom prednjom vučnom spojnicom za teške vučne mase.
Motorno vozilo za izmjenljivu opremu	SM	terensko vozilo kategorije N (kako je definirano u tački 10.), koje je konstruisano i proizvedeno za vuču, guranje, prenos i stavljanje u pokret određene izmjenljive opreme, (a) koje ima najmanje dvije površine na koje se oprema može ugraditi;

(b) koje ima standardizovana, mehanička, hidraulička i/ili električna sučelja (priključka) (npr. izvodi za pogon izmjenljive opreme), za napajanje i stavljanje u pokret navedene opreme; i
(c) koje je usklađeno sa definicijom standarda ISO 3833-1977, tačka 3.1.4. (specijalno vozilo).

Ukoliko vozilo sadržava pomoćnu platformu za utovar, njezina dužina ne smije prelaziti:

(a) 1,4 puta razmaka prednjih ili zadnjih točkova (trag) vozila, ovisno o tome koji je razmak veći u slučaju vozila s dvije osovine; ili

(b) 2,0 puta razmaka prednjih ili zadnjih točkova (trag) vozila, ovisno o tome koji je razmak veći u slučaju vozila s dvije osovine.

Dodatno razvrstavanje vozila prema obliku karoserije dato u tački 6. Dodatka 1: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnji.

10. TERENSKA VOZILA SPECIJALNE NAMJENE

"Terensko vozilo za specijalne namjene", znači vozilo koje pripada kategoriji M ili N i ima posebne tehničke karakteristike iz tačke 8. i tačke 9.

Za te kategorije vozila mora se dodati slovo "G" kao sufiks slovnobrojčanoj oznaci kategorije vozila.

11. RADNE MAŠINE

Radna mašina je samohodno vozilo posebno konstruisano i namijenjeno za vršenje rada, a koje s obzirom na konstruktivne karakteristike nije pogodno za prijevoz niti putnika niti tereta, i čija brzina, u pravilu, nije veća od 30 km/h.

Dodatak 1.

OBLICI KAROSERIJA (TIPOVI NADGRADNJE) VOZILA I OBJAŠNJENJE (DEFINICIJE)

1. Vozila koja pripadaju kategoriji M1 i M1G

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
AA	Limuzina	Vozilo određeno u nazivu 3.1.1.1. norme ISO 3833:1977, koje je opremljeno najmanje s četiri bočna prozora.
	Limuzina kabriolet	Standard BAS ISO 3833:2003, definicija broj 3.1.1.2. Zatvoreni putnički automobil, sa mogućnošću pomjeranja dijela krova nazad, sa 4 ili više sjedišta u najmanje dva reda, sa 2 ili 4 bočnih vrata i sa 4 ili više bočnih prozora.
	Produžena limuzina (produženi sedan)	Standard BAS ISO 3833:2003, definicija broj 3.1.1.3. Zatvoreni putnički automobil sa 4 ili više sjedišta u najmanje dva reda, sa 4 ili 6 bočnih vrata i sa 6 ili više bočnih prozora. Iza prednjeg reda sjedišta može biti izvedena pregrada. Sjedišta ispred zadnjeg reda sjedišta mogu biti izvedena na preklapanje.
AB	Limuzina s (podiznim) zadnjim vratima	Limuzina prema definiciji u 1.1. sa zadnjim (petim) vratima na zadnjem kraju vozila.
AC	Karavan	Vozilo određeno u nazivu 3.1.1.4. norme ISO 3833:1977, koje je opremljeno najmanje s četiri bočna prozora.
AD	Kupe	Vozilo definirano u nazivu br. 3.1.1.5. norme ISO 3833:1977.
AE	Kabriolet	Vozilo definisano u nazivu br. 3.1.1.6. norme ISO 3833:1977. Kabriolet može biti i bez vrata.
AF	Višenamjensko vozilo	Vozilo, osim vozila AG i vozila navedenih pod AA do AE predviđenih za prijevoz osoba i njihove prtljage ili ponekad tereta, u jednom prostoru.
AG	Putnički pick-up	Vozilo u nazivu br. 3.1.1.4.1. norme ISO 3833:1977. Međutim, prostor za prtljagu mora biti potpuno odvojen od prostora za putnike. Osim toga, nije potrebno da referentna tačka položaja vozačkog sjedišta bude najmanje 750 mm iznad površine oslanjanja vozila.

2. Vozila koja pripadaju kategoriji M2, M3, i M2G, M3G

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
CA	Jedan nivo	Vozilo u kojem su prostori predviđeni za putnike raspoređeni na jednom nivou ili tako da ne predstavljaju dva nivoa koji leže jedan iznad drugog.
CB	Dva nivoa	Vozilo u kojem su prostori za putnike, najmanje u jednom dijelu, raspoređeni na dva nivoa, jedan iznad drugog, a prostori za putnike koji stoje nisu predviđeni na gornjem nivou (spratu);
CC	Zglobni, jedan nivo	Vozilo koje se sastoji od dva ili više krutih dijelova koji se mogu zakretati jedan u odnosu na drugi; prostori za putnike u svakom dijelu povezani su tako da se putnici mogu slobodno kretati između njih; kruti dijelovi su stalno spojeni tako da se mogu rastaviti samo pomoću naprava koje se uobičajeno mogu naći samo u radionici. Zglobni autobusi sastavljeni od dva ili više zglobno povezana nerazdvojiva dijela smatraju se jednim vozilom.
CD	Zglobni, dva nivoa	Vozilo koje se sastoji od dva ili više krutih dijelova koji se mogu zakretati jedan u odnosu na drugi; prostori za putnike u svakom dijelu povezani su najmanje na jednom nivou tako da se putnici mogu slobodno kretati između njih; kruti dijelovi su trajno spojeni tako da se mogu rastaviti samo pomoću naprava koje se uobičajeno mogu naći samo u radionici.
CE	Niskopodni, jedan nivo	Vozilo razreda I., II. ili A. kod kojeg je najmanje 35% prostora koji je raspoloživ za putnike koji stoje (ili prednjeg dijela vozila kod zglobnih vozila, ili u njegovome donjem dijelu kod spratnih vozila) bez stepenica i dostupan je kroz najmanje jedna vrata za putnike.
CF	Niskopodni, dva nivoa	Vozilo razreda I., II. ili A. kod kojeg je najmanje 35% prostora koji je raspoloživ za putnike koji stoje (ili prednjeg dijela vozila kod zglobnih vozila, ili u njegovome donjem dijelu kod spratnih vozila) bez stepenica i dostupan je kroz najmanje jedna vrata za putnike.
CG	Zglobni niskopodni, jedan nivo	Vozilo koje udružuje tehničke karakteristike CC i CE vozila.
CH	Zglobni niskopodni, dva nivoa	Vozilo koje udružuje tehničke karakteristike CD i CF vozila.
CI	Jedan nivo sa otvorenim krovom	Vozilo oblika karoserije CA.
CJ	Dva nivoa sa otvorenim krovom	Vozilo oblika karoserije CB sa dijelom krova ili bez krova nad njegovim gornjim nivoom.
CX	Šasija autobusa	Nekompletno vozilo sa okvirom, pogonom i osovinama namijenjeno da bude kompletirano karoserijom.

3. Vozila koja pripadaju kategoriji N1, N2, N3, i N1G, N2G, N3G

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
BA	Kamion	Vozilo koje je konstruisano i namijenjeno isključivo ili uglavnom za prijevoz tereta.
BB	Furgon	Kamion kod koga su prostor za vozača i tovarni prostor u istoj cjelini.
BC	Tegljač (sa sedlom)	Vučno vozilo koje je oblikovano i proizvedeno isključivo ili uglavnom za vuču poluprikolica.
BD	Tegljač (sa kukom)	Vučno vozilo koje je oblikovano i proizvedeno isključivo ili uglavnom za vuču priključnih vozila osim poluprikolica.
BE	Pikap *	Vozilo najveće dozvoljene ukupne mase koja ne prelazi 3 500 kg u kojem sjedeća mjesta i prostor za teret nisu u jedinstvenom prostoru.
BX	Šasija teretnog vozila	Nepotpuno vozilo koje ima kabinu (potpunu ili nepotpunu), uzdužne nosače šasije, pogonski sklop i osovine, a koje je predviđeno za kompletiranje sa nadogradnjom i prilagođeno potrebama prijevoznika.

*) Dodatno razvrstavanje teretnih motornih vozila prema obliku karoserije dato u tački 6. Dodatka 1.: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnja.

4. Vozila kategorije O

Kodna oznaka	Naziv	Definicije
DA	Poluprikolica	Priključno vozilo koje je konstruisano i namijenjeno za priključivanje na tegljač (sa sedlom), ili na potporna kolica, pri čemu prenosi značajno vertikalno opterećenje na vučno vozilo ili na potporna kolica. Vučna spojnica koja se upotrebljava za skup vozila sastoji se od kraljevog čepa (king pin-vučni svornjak), i sedla.
DB	Prikolica sa rudom	Priključno vozilo na najmanje dvije osovine, od kojih je barem jedna upravljana osovina: (a) opremljena vučnom napravom koja se može zakretati vertikalno (u odnosu na prikolicu); i (b) koja prenosi manje od 100 daN vertikalnog statičkog opterećenja na vučno vozilo.
DC	Prikolica sa središnjom osovinom	Priključno vozilo čija je (su) osovina (osovine) postavljena (postavljene) blizu težišta vozila (kada je podjednako opterećena), tako da se samo statičko opterećenje koje ne prelazi 10% onoga koje odgovara najvećoj dozvoljenoj masi prikolice ili opterećenje od 1 000 daN (koje je manje), prenosi na vučno vozilo.
DE	Prikolica s krutom rudom	Priključno vozilo s jednom osovinom ili grupom osovina opremljena rudom koje, zbog njezine konstrukcije, prenosi na vučno vozilo statičko opterećenje koje ne prelazi 4 000 daN i koje ne potpada pod definiciju prikolice sa središnjom osovinom. Vučna spojnica koja se upotrebljava za skup vozila ne sastoji se od kraljevog čepa i sedla.

Dodatno razvrstavanje teretnih priključnih vozila prema obliku karoserije dato u tački 6. Dodatka 1.: Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnja.

5. Oblik karoserija radnih mašina

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
RADNA MAŠINA	Rovokopač	Samohodna radna mašina na gusjenicama ili točkovima kojim upravlja vozač ili radnik koji ga slijedi pješice. S prednje ili zadnje strane ima bagerski spoj i priključak, prvenstveno namijenjen neprekidnom iskopu rovova uz pomoć istovremenog pokretanja radne mašine.
	Utovarivač	Samohodna radna mašina na točkovima ili gusjenicama koji s prednje strane ima ugrađenu strukturu s utovarnom kašikom, koji tovari ili kopa kretanjem radne mašine unaprijed te podiže, prenosi i istovara materijal.
	Bager	Samohodna radna mašina na gusjenicama ili točkovima čija se gornja struktura može okretati u punom krugu te koji iskopava, podiže i istovara materijal kašikom pričvršćenom na krak i ruku ili teleskopski krak, dok šasija ili vozno postolje ostaju nepokretni tokom svih ciklusa mašinskog rada.
	Buldožer	Samohodna radna mašina na točkovima ili gusjenicama za vuču ili guranje pomoću ugrađene opreme.
	Greder	Samohodna radna mašina na točkovima sa podesivim nožem smještenim između prednje i zadnje osovine, koji reže, prenosi i razastire materijal obično u svrhu izravnavanja.
	Skrejper	Radna mašina koja se koristi za struganje i uklanjanje površinskog materijala.
	Viljuškar	Viljuškar na točkovima s motorom s unutarnjim sagorijevanjem, protutegovima i opremom za dizanje (toranj, teleskopska ili artikulirana ruka). To su: - teški terenski viljuškari (viljuškari na

		kotačima s protutezima prvenstveno namijenjeni radu na neuređenom, prirodnom i neprohodnom terenu npr. gradilišta), - ostali viljuškari s protutezovima, osim onih koji su posebno izgrađeni za rukovanje kontejnerima.
Valjak		Radna mašina koja zbija materijal, npr. kamenu sitnež, zemljane ili asfaltno zatore, valjanjem, nabijanjem ili vibracijama radnog alata. Može biti na vlastiti pogon, vučeni, s operatorom koji hoda iza njega ili u obliku dodatka na noseću radnu mašinu.
Motokultivator sa prikolicom		Vozilo na motorni pogon s jednom ili dvije osovine i pogonskim motorom do 12 kW, konstruisano da vuče, potiskuje ili nosi oruđa za razne poljoprivredne radove.
Samohodna mješalica za beton		Radna mašina za pripremu betona ili maltera bez obzira na način utovara, miješanja i istovara. Radnom mašinom se može upravljati s povremenim prekidima ili stalno.
Čistač ulica		Stroj za metenje i sakupljanje pometenog smeća, s opremom koja mete otpatke prema otvoru za usisavanje i koja potom pneumatski brzim strujanjem vazduha ili mehaničkim sistemom kupljenja prenosi otpatke do zbirnog lijevka. Uredaji za metenje i sakupljanje mogu se nalaziti na posebnoj kamionskoj šasiji ili biti ugrađeni na vlastitu šasiju. Oprema može biti pričvršćena ili rastavljiva kao u slučaju zamjenjive karoserije.
Samohodna dizalica		Dizalica s krakom na vlastiti pogon koja se pokreće, s ili bez tereta, bez potrebe za utvrđenom stazom i čija je stabilnost osigurana težinom. Kreće se na gumama, gusjenicama ili drugim sustavima pokretanja. U nepokretnom položaju može se poduprijeti osloncima ili drugim dodacima koji povećavaju njenu stabilnost. Nadgradnja pokretne dizalice može se okretati u punom krugu, djelimično ili je nepomična. Obično je opremljena s jednim ili više dizala i/ili hidrauličnim cilindrima za podizanje i spuštanje kraka i tereta. Krak pokretne dizalice može biti teleskopski, artikulirani, rešetkasti ili njihova kombinacija, a oblikovan je tako da se može brzo spustiti. Teretom obješenim na krak upravlja se pomoću sklopa s ugrađenom kukom ili ostalih dodataka za utovar i dizanje u posebne svrhe.
Bušilica		Stroj za bušenje rupa na gradilištima: - udarnim bušenjem, - kružnim bušenjem, - kružno udarnim bušenjem. Tokom bušenja bušilice su nepokretne. Mogu se samostalno kretati od jednog radnog mjesta na drugo.
Kombajn		Radna mašina namijenjena za žetvu raznih žitarica, koja radne operacije žetve, vršidbe i vijačnja žita obavlja u jednom procesu.
Glodalica asfalta		Pokretna radna mašina za uklanjanje materijala sa kolovoznog zastora cestovnih saobraćajnica upotrebljavajući motorni cilindar, na čijoj su površini ugrađeni alati za struganje; tokom struganja valjci rotiraju i stružu kolovozni zastor.
Finišer za ceste		Pokretna radna mašina koja se upotrebljava pri izgradnji cesta za izvedbu površinskih slojeva od građevinskog materijala kao što je bitumenska mješavina, beton i šljunak. Finišeri mogu imati ravnalicu za zbijanje.
Ostalo		Radne mašine koje nisu obuhvaćene gore navedenim popisom.

6. Brojevi za dopunjavanje kodnih oznaka koje se upotrebljavaju za različite vrste nadgradnja

Brojčana oznaka	Opis nadgradnje
01	Platforma

02	Otvorena nadgradnja; ili Otvorena nadgradnja sa utovarnom platformom; ili Otvorena nadgradnja sa dizalicom; ili Otvorena nadgradnja sa dizalicom i utovarnom platformom;
03	Zatvorena nadgradnja; ili Zatvorena nadgradnja sa utovarnom platformom;
04	Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima i opremom za održavanje unutrašnje temperature; ili Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima i opremom za održavanje unutrašnje temperature sa utovarnom platformom
05	Klimatizirana nadgradnja sa izoliranim zidovima bez opreme za održavanje unutrašnje temperature
06	S bočnom ceradom
07	Izmjenljiva nadgradnja
08	Nosač kontejnera
09	Sa dizalicom s kukom
10	Kiper; ili Kiper sa dizalicom;
11	Cisterna
12	Cisterna za prijevoz opasnih materija
13	Za prijevoz životinja
14	Za prijevoz vozila
15	Mješalica za beton
16	Pumpa za beton
17	Za prijevoz trupaca; ili Za prijevoz trupaca sa dizalicom
18	Za skupljanje i odvoz otpada
19	Za čišćenje ulica i odvođa i pranje ulica
20	Kompresor
21	Za prijevoz čamaca
22	Za prijevoz jedrilica
23	Pokretna prodavnica ili izlog
24	Za prijevoz neispravnih vozila
25	Ljestve
26	Dizalica (osim auto dizalice iz vozila specijalne namjene u tački 9.2.5.)
27	Dizalica platforma
28	Bušilica
29	Niskopodno priključno vozilo (labudica)
30	Za prijevoz stakla
31	Vatrogasno
...	
99	Nadgradnja koja nije obuhvaćena popisom tačkama 1-31. Za prijevoz pčela; Elektro-agregatom; Za čišćenje snijega; Za odvoz fekalija; Za komunalne usluge; Radionica; Kino projektor; Za fluorografisanje; Bife; Za zabavu; RTV; Telekomunikacijsko; Ambulanta; Biblioteka; Dampner; Tegljač sa sedlom i dizalicom; Mješalica sa pumpom za beton; Ostalo; Priključno za prijevoz putnika; ...)

7. Vozila kategorije T i C

Traktori sa točkovima:

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
T1-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T2-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T3-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T4-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
T5-Traktor	Sa kabinom	-

	Bez kabine	
--	------------	--

Traktori sa gusjenicama:

Kategorija vozila	Oblik karoserije	Objašnjenje (definicija)
C1-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C2-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C3-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-
C4-Traktor	Sa kabinom	-
	Bez kabine	-

Dodatak 2.**NAMJENA VOZILA**

Motorna i priključna vozila služe za prijevoz/promet putnika (osoba) i tereta (stvari), kao i za vršenje određenog rada.

Lista namjena za sva vozila je:

- JAVNI PRIJEVOZ PUTNIKA;
- JAVNI PRIJEVOZ TERETA;
- TAKSI PRIJEVOZ;
- RENTAKAR PRIJEVOZ;
- PRIJEVOZ ZA VLASTITE POTREBE;
- PRIJEVOZ POSMRTNIH OSTATAKA;
- OSTALO (ova namjena se bira za putnički automobil i ostala vozila kojima ne odgovaraju navedene namjene);
- ZA VRŠENJE RADA (za RADNE MAŠINE, TRAKTORE, TERETNA VOZILA, te PRIKLJUČNIH VOZILA oblika karoserije: Radno...);
- VOJNO (vozila Oružanih snaga Bosne i Hercegovine);
- AUTO-ŠKOLA.

Dodatak 3.**Kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N**

1. Kategorizacija vozila u kategoriju N zasniva se na tehničkim karakteristikama vozila iz tačaka od 2. do 6.
2. Prostor (prostori) u kojem (kojima) se nalaze sjedeća mjesta mora (moraju) biti potpuno odvojen (odvojeni) od prostora za teret.
3. Izuzetno od zahtjeva iz tačke 2. osobe i teret mogu se prijevoziti u istom prostoru pod uvjetom da je prostor za teret opremljen sigurnosnim napravama koje su oblikovane tako da štite osobe koje se prijevoze od pomicanja tereta tijekom vožnje, posebno u slučaju jakog kočenja i vožnje u krivinama.
4. Sigurnosne naprave-naprave za vezivanje-koje su namijenjene za osiguravanje tereta u skladu s tačkom 3., kao i pregradni sistemi namijenjeni za vozila čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 7,5 tona, moraju biti oblikovani u skladu s odredbama odjeljaka 3. i 4. norme BAS ISO 27956:2010 "Cestovna vozila-Osiguravanje tereta u dostavnim vozilima (furgonima)-Zahtjevi i postupci ispitivanja".
  - 4.1. Zahtjevi iz tačke 4. mogu se verificirati izjavom o usklađenosti koju dostavi proizvođač.
  - 4.2. Alternativno, ispunjenost zahtjeva iz tačke 4. proizvođač može da dokumentuje na odgovarajući način, pod uvjetom da time zadovolji tijelo za homologaciju, da ugrađene sigurnosne naprave pokazuju istovrijedan nivo zaštite kao što je predviđa navedena norma.
5. Broj sjedećih mjesta osim sjedećeg mjesta za vozača, ne smije prelaziti:
  - (a) 6 za vozila kategorije N1;
  - (b) 8 za vozila kategorije N2 ili N3.

6. Vozila moraju imati nosivost jednaku ili veću od mase putnika izražene u kilogramima.
  - 6.1. U tom smislu, ove jednačine moraju biti zadovoljene u svim konfiguracijama, posebno kada su zauzeta sva sjedeća mjesta:
    - (a) ako je $N = 0$:
 $P - M \geq 100 \text{ kg}$;
    - (b) ako je $0 < N \leq 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq 150 \text{ kg}$;
    - (c) ako je $N > 2$:
 $P - (M + N \times 68) \geq N \times 68$;
 gdje slova imaju sljedeća značenja:
 "P" je najveća tehnički dozvoljena ukupna masa vozila;
 "M" je masa vozila u voznom stanju;
 "N" je broj sjedećih mjesta osim mjesta za vozača.
  - 6.2. Masa opreme koja je ugrađena na vozilo radi smještaja tereta (npr. rezervoar ili drugi različiti oblici nadogradnje), rukovanja teretom (npr. dizalica, podizna platforma itd.), i za osiguravanje tereta (npr. naprave za osiguravanje tereta), mora se uključiti u M-masu vozila u voznom stanju.
 Masa opreme koje se ne upotrebljava za gore navedene svrhe (npr. kompresor, vitlo, električni generator, radiodifuzijska oprema itd.), ne uključuje se u M-masu vozila u voznom stanju radi upotrebe gore navedene formule.
  7. Zahtjevi iz tačaka od 2. do 6. moraju se zadovoljiti za sve varijante i izvedbe tipa vozila.
  8. Dodatni kriteriji za razvrstavanje vozila u kategoriju N1.
  - 8.1. Vozilo se mora razvrstati u kategoriju N1 ako su ispunjeni zahtijevani kriteriji.
 Ako jedan ili više kriterija nisu ispunjeni, vozilo se mora razvrstati u kategoriju M1.
  - 8.2. Osim općih kriterija iz tačaka od 2. do 6. kriteriji iz tačaka od 8.2.1. do 8.2.3.5. moraju biti ispunjeni za kategorizaciju vozila u kojima prostor u kojem se nalazi vozač i teret predstavlja jednu cjelinu (npr. Nadogradnja tipa "BB").
    - 8.2.1. Činjenica da je zid ili pregrada, potpuno ili djelomično, smješten između reda sjedišta i prostora za teret ne isključuje obavezno ispunjavanja zahtijevanih kriterija.
    - 8.2.2. Kriteriji su sljedeći:
      - (a) teret treba biti moguće utovarivati preko zadnjih vrata, vrata prtljažnika ili bočnih vrata koja su oblikovana i proizvedena za takvu namjenu;
      - (b) u slučaju zadnjih vrata ili vrata prtljažnika, otvor za utovarivanje mora zadovoljavati sljedeće kriterije:
        - i. ako je vozilo opremljeno samo jednim redom sjedišta ili samo sjedištem za vozača, visina otvora za utovar mora da bude najmanje 600 mm;
        - ii. ako je vozilo opremljeno s dva ili više redova sjedišta, visina otvora za utovar mora da bude najmanje 800 mm, dok površina otvora mora biti barem $12\,800 \text{ cm}^2$;
      - (c) prostor za teret mora ispunjavati sljedeće zahtjeve:
 "prostor za teret" znači dio vozila koji se nalazi iza reda (redova), sjedišta ili iza sjedišta za vozača ako je vozilo opremljeno samo sjedištem za vozača;
        - i. podnica prostora za teret u najvećem dijelu mora biti ravna;
        - ii. kada je vozilo opremljeno jednim redom sjedišta ili jednim sjedištem, najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 40% razmaka osovine;

- iii. kada je vozilo opremljeno s dva ili više redova sjedišta, najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 30% razmaka osovina. Kada se sjedišta u zadnjem redu sjedišta mogu ukloniti iz vozila bez upotrebe posebnog alata, zahtjevi za dužinu prostora za teret moraju biti ispunjeni kada su sva sjedišta ugrađena u vozilo;
- iv. zahtjevi za dužinu prostora za teret moraju biti ispunjeni kada su sjedišta u prvom redu ili u zadnjem redu, ovisno o situaciji, uspravljena u svoj uobičajeni položaj u kojem ih upotrebljavaju putnici u vozilu.
- 8.2.3. Posebni uvjeti za mjerenje
- 8.2.3.1. Definicije
- (a) "*Visina otvora za utovarivanje*" znači vertikalni razmak između dviju vodoravnih ravni od kojih jedna dodiruje najvišu tačku donjeg dijela otvora vrata, a druga najnižu tačku gornjeg dijela otvora vrata;
- (b) "*površina otvora za utovarivanje*" znači najveća površina pravougule projekcije na vertikalnu ravan, okomitu na središnju os vozila, najvećeg otvora kada su zadnja vrata ili vrata prtljažnika širom otvorena;
- (c) "*razmak osovina*" za potrebe upotrebe uslova iz tačaka 8.2.2. i 8.3.1. smatra se razmakom između:
- i. osi prednje osovine i osi druge osovine u slučaju vozila s dvije osovine; ili
- ii. osi prednje osovine i osi zamišljene osovine koja je jednako udaljena od druge i treće osovine u slučaju vozila s tri osovine.
- 8.2.3.2. Namještanje sjedišta
- (a) sjedišta se namještaju u svoje krajnje zadnje položaje;
- (b) naslon sjedišta, ako se može namještati, namješta se tako da se može smjestiti trodimenzionalna naprava za određivanje tačke H s nagibom trupa od 25 stepeni;
- (c) naslon sjedišta, ako se ne može namještati, mora biti u položaju koji je odredio proizvođač;
- (d) ako se sjedište može namještati po visini, namješta se u svoj najniži položaj.
- 8.2.3.3. Uvjeti za vozilo
- (a) vozilo mora biti u stanju opterećenja koje odgovara njegovoj najvećoj dozvoljenoj masi;
- (b) točkovi vozila moraju biti usmjereni ravno naprijed.
- 8.2.3.4. Zahtjevi iz tačke 8.2.3.2. ne primjenjuju se kada je vozilo opremljeno zidom ili pregradom između putničkog i tovarnog prostora.
- 8.2.3.5. Mjerenje dužine prostora za teret
- (a) kada vozilo nije opremljeno pregradom ili zidom, dužina se mora mjeriti od vertikalne ravnine koja dodiruje najjistureniju tačku zadnjeg dijela vrha naslona sjedišta do zadnje unutarnje ravnine vrata ili vrata prtljažnika, u zatvorenom položaju;
- (b) kada je vozilo opremljeno pregradom ili zidom, dužina se mora mjeriti od vertikalne ravnine koja dodiruje najjistureniju tačku pregrade u tovarnom prostoru do zadnje unutarnje ravnine vrata ili vrata prtljažnika, zavisno od toga šta je primjenjivo, u zatvorenom položaju;
- (c) zahtjevi za dužinu moraju biti ispunjeni najmanje duž vodoravne linije u uzdužnoj vertikalnoj ravnini koja prolazi kroz središnju os vozila na nivou poda prostora za teret.
- 8.3. Osim općih kriterija iz tačaka od 2. do 6. kriteriji iz tačaka od 8.3.1. do 8.3.4. moraju biti ispunjeni za kategorizaciju vozila kod koga tovarni prostor i prostor za vozača nisu u istoj cjelini (npr. oblik karoserije BE)
- 8.3.1. Ako je vozilo opremljeno zatvorenim tipom nadogradnje primjenjuje se sljedeće:
- (a) teret treba biti moguće utovarivati preko zadnjih vrata, vrata prtljažnika ili zadnjeg okna, ili na drugi način;
- (b) visina otvora za utovar mora da bude najmanje 800 mm, dok površina otvora mora biti barem 12 800 cm²;
- (c) najmanja dužina prostora za teret mora iznositi barem 40% razmaka osovina.
- 8.3.2. Vozilo koje ima otvoreni tovarni prostor, mora da ispuni samo uvjete propisane u podtačkama (a) i (c) tačke 8.3.1.
- 8.3.3. Za primjenu odredbi iz tačke 8.3. primjenjuju se definicije iz tačke 8.2.
- 8.3.4. Zahtjevi s obzirom na dužinu moraju biti ispunjeni duž vodoravne crte koja leži u uzdužnoj ravnini koja prolazi kroz podužnu osu vozila na razini podnice prostora za teret.

Dodatak 4.

Postupak za provjeravanje može li se vozilo kategorizirati kao terensko vozilo

0. Općenito

0.1 Za potrebe razvrstavanja vozila kao terensko vozilo primjenjuje se postupak koji je opisan u ovom Dodatku.

1. Uvjeti ispitivanja za geometrijska mjerenja

1.1. Vozila koja pripadaju kategoriji M 1 ili N 1 trebaju biti bez opterećenja, s ispitnom lutkom koja odgovara mjerama 50% muške populacije koja je postavljena na vozačko sjedište i opremljena rashladnom tekućinom, mazivom, gorivom, alatom i rezervnim točkom (ako se isporučuje kao OEM oprema). Ispitna lutka može se zamijeniti sa sličnom napravom iste mase (navesti masu, 75/79/...).

1.2. Vozila, osim vozila iz tačke 1.1., moraju se opteretiti do svoje najveće tehnički dopuštene ukupne mase (NDM). Raspodjela mase po osovinama mora biti takva da predstavlja najnepovoljniji slučaj s obzirom na zadane kriterije.

1.3. Vozilo koje je predstavnik tipa mora se dostaviti tehničkoj službi u uvjetima koji su određeni u tački 1.1. ili 1.2. Vozilo mora biti zaustavljeno, s točkovima usmjerenim ravno naprijed.

Tlo na kojem se obavljaju mjerenja mora biti što je moguće više ravno i vodoravno (najveći nagib od 0,5%).

2. Mjerenje uglova prednjeg i zadnjeg prepusta i ugla kosine

2.1. Prednji prilazni ugao mora se mjeriti u skladu s tačkom 6.10. norme ISO 612:1978.

2.2. Zadnji prilazni ugao mora se mjeriti u skladu s tačkom 6.11. norme ISO 612:1978.

2.3. Ugao prepreke mora se mjeriti u skladu s tačkom 6.9. norme ISO 612:1978.

2.4. Pri mjerenju zadnjeg prilaznog ugla, naprave za zaštitu od zadnjeg podlijetanja koje se mogu namještati po visini mogu se namjestiti u gornji položaj.

2.5. Odredba iz tačke 2.4. ne smatra se kao obaveza da osnovno vozilo bude serijski opremljeno zaštitom od zadnjeg podlijetanja. Međutim, proizvođač osnovnog vozila mora obavijestiti proizvođača u sljedećem stupnju

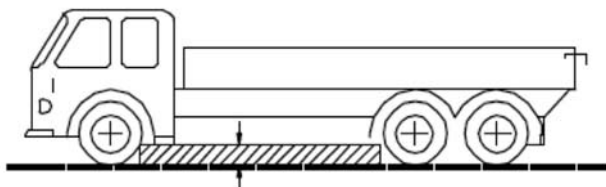
da vozilo mora zadovoljavati zahtjeve za ugao kosine kada se opremi sa zaštitom od zadnjeg podlijetanja.

3. Mjerenje klirensa

3.1. Zračnost od tla između osovina (Klirens)

3.1.1. "Klirens" znači najkraći razmak između ravnine tla i najniže čvrste tačke vozila.

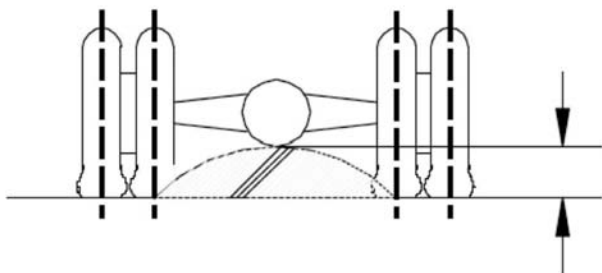
Za primjenu te definicije uzima se u obzir razmak između zadnje osovine prednje grupe osovina i prve osovine zadnje grupe osovina.

3.1.2. Nijedan fiksni kruti dio vozila ne smije se nalaziti unutar osjenčene površine na slici gore.

3.2. Klirens ispod neke osovine

3.2.1. "Klirens" znači udaljenost do tla ispod najviše tačke luka kružnice, koji prolazi kroz središte površine dodira točkova s tлом jedne osovine (kod dvostrukih točkova to je unutarnji točak), i dodiruje najnižu čvrstu tačku na vozilu između točkova.

3.2.2. Zavisno od slučaja, mjerenje klirensa mora se provesti na svakoj od osovina jedne grupe osovina.

"Sposobnost savladavanja uspona"-označava sposobnost vozila da savlada neki uspon krećući se ravnomjernom brzinom bez pojave podužnog ili bočnog klizanja točkova. Sposobnost savladavanja uspona za vozila kategorije M2, M3, N2 ili N3 se određuje ispitivanjem. Na zahtjev sposobnost savladavanja uspona može se demonstrirati metodama virtualnog ispitivanja.

DRŽAVNA REGULATORNA KOMISIJA ZA ELEKTRICNU ENERGIJU - DERK

304

Na temelju članka 4.8. Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09, i 1/11) i članka 28d. Metodologije za izradu tarifa za usluge prijenosa električne energije, neovisnog operatora sustava i pomoćne usluge - Pročišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", br. 93/11, 61/14 i 95/16), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. ožujka 2019. godine, donijeta je

ODLUKA O IZMJENI ODLUKE O TARIFAMA ZA SUSTAVNU I POMOĆNE USLUGE

Članak 1.

U Odluci o tarifama za sustavnu i pomoćne usluge ("Službeni glasnik BiH", broj 8/19), u članku 2. stavak (1) mijenja se i glasi:

"(1) Određuje se tarifa za sustavnu uslugu u iznosu od 0,4632 feninga/kWh."

Članak 2.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a primjenjuje se od 1. travnja 2019. godine.

Izreka odluke se objavljuje u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Broj 04-28-5-427-69/18

27. ožujka 2019. godine

Tuzla

Predsjedatelj Komisije

Milorad Tuševljak, v. r.

Na osnovu člana 4.8. Zakona o prenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09, i 1/11) i člana 28d. Metodologije za izradu tarifa za usluge prenošenja električne energije, nezavisnog operatora sistema i pomoćne usluge - Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", br. 93/11, 61/14 i 95/16), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA O IZMJENI ODLUKE O TARIFAMA ZA SISTEMSKU I POMOĆNE USLUGE

Član 1.

U Odluci o tarifama za sistemsku i pomoćne usluge ("Službeni glasnik BiH", broj 8/19), u članu 2. stav (1) mijenja se i glasi:

"(1) Određuje se tarifa za sistemsku uslugu u iznosu od 0,4632 feninga/kWh."

Član 2.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a primjenjuje se od 1. aprila 2019. godine.

Dispozitiv odluke se objavljuje u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Broj 04-28-5-427-69/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije

Milorad Tuševljak, s. p.

Na osnovu člana 4.8. Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09, i 1/11) i člana 28d. Metodologije za izradu tarifa za usluge prijenosa električne energije, nezavisnog operatora sistema i pomoćne usluge - Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", br. 93/11, 61/14 i 95/16), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA**O IZMJENI ODLUKE O TARIFAMA ZA
SISTEMSKU I POMOĆNE USLUGE**

Član 1.

U Odluci o tarifama za sistemsku i pomoćne usluge ("Službeni glasnik BiH", broj 8/19), u članu 2. stav (1) mijenja se i glasi:

"(1) Određuje se tarifa za sistemsku uslugu u iznosu od 0,4632 feninga/kWh."

Član 2.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a primjenjuje se od 1. aprila 2019. godine.

Dispozitiv odluke se objavljuje u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta BiH.

Broj 04-28-5-427-69/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije

Milorad Tuševljak, s. r.

305

Na temelju članka 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i članka 9. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. ožujka 2019. godine, donijeta je

ODLUKA**O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA PROIZVODNIH MODULA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja proizvodnih modula na prijenosnu mrežu, kao i distribucijsku mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz točke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Tajništvo Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-19/18

27. ožujka 2019. godine

Tuzla

Predsjedatelj Komisije

Milorad Tuševljak, v. r.

Na osnovu člana 4.2 Zakona o prenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i člana 9. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA**O UTVRĐIVANJU KRITERIJUMA ZA ODOBRANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA PROIZVODNIH MODULA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriterijumi za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja proizvodnih modula na prenosnu mrežu, kao i distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriterijumi iz tачке I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterijuma i њиховом sadržaju, DERK ће upoznati Sekretarijat Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i biće objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-19/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije

Milorad Tuševljak, s. r.

Na osnovu člana 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i člana 9. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA**O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA PROIZVODNIH MODULA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja proizvodnih modula na prijenosnu mrežu, kao i distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz tачке I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i њиховом sadržaju, DERK će upoznati Sekretarijat Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-19/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije

Milorad Tuševljak, s. r.

306

Na temelju članka 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i članka 10. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. ožujka 2019. godine, donijeta je

ODLUKA

**O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRAVANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA ZA NOVE I POSTOJEĆE SUSTAVE
ZA PRIENOS ISTOSMJERNOM STRUJOM VISOKOG
NAPONA I ISTOSMJERNO PRIKLJUČENE MODULE
ELEKTROENERGETSKOG PARKA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sustave za prienos istosmjernom strujom visokog napona (ISVN sustave) i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (EEP module), kod priključivanja na prienosnu mrežu, kao i distribucijsku mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz točke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Tajništvo Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-20/18

27. ožujka 2019. godine

Tuzla

Predsjedatelj Komisije
Milorad Tuševljak, v. r.

Na osnovu člana 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i člana 10. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA

**O UTVRĐIVANJU KRITERIJUMA ZA ODOBRAVANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA ZA NOVE I POSTOJEĆE
SISTEME ZA PRIENOS ISTOSMJERNOM STRUJOM
VISOKOG NAPONA I ISTOSMJERNO
PRIKLJUČENE MODULE ELEKTROENERGETSKOG
PARKA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriterijumi za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sisteme za prienos istosmjernom strujom visokog napona (ISVN sisteme) i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (EEP module), kod priključivanja na prienosnu mrežu, kao i

distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriterijumi iz tačke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterijuma i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Sekretarijat Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-20/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije
Milorad Tuševljak, s. r.

Na osnovu člana 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i člana 10. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ODLUKA

**O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRAVANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA ZA NOVE I POSTOJEĆE SISTEME
ZA PRIENOS ISTOSMJERNOM STRUJOM VISOKOG
NAPONA I ISTOSMJERNO PRIKLJUČENE MODULE
ELEKTROENERGETSKOG PARKA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobranje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sisteme za prienos istosmjernom strujom visokog napona (ISVN sisteme) i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (EEP module), kod priključivanja na prienosnu mrežu, kao i distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz tačke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Sekretarijat Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-20/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije
Milorad Tuševljak, s. r.**307**

Na temelju članka 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i članka

11. stavak 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. ožujka 2019. godine, donijeta je

**ODLUKA
O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRAVANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA POSTROJENJA KUPCA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca na prijenosnu mrežu, kao i distribucijsku mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz točke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Tajništvo Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-21/18

27. ožujka 2019. godine

Tuzla

Predsjedatelj Komisije

Milorad Tuševljak, v. r.

На основу члана 4.2 Закона о преносу, регулатору и оператору система електричне енергије у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 7/02, 13/03, 76/09 и 1/11) и члана 11. став 3. Правилника о раду мрежа у вези прикључивања ("Службени гласник БиХ", број 19/19), на сједници Државне регулаторне комисије за електричну енергију, одржаној 27. марта 2019. године, донијета је

**ОДЛУКА
О УТВРЂИВАЊУ КРИТЕРИЈУМА ЗА ОДОБРАВАЊЕ
ОДСТУПАЊА ОД ПРИМЈЕНЕ ПРАВИЛА
ПРИКЉУЧИВАЊА ПОСТРОЈЕЊА КУПЦА**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriterijumi za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca na prenosnu mrežu, kao i distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriterijumi iz tачке I ове Оdlуке доступни су на званичној интернет презентацији Државне регулаторне комисије за електричну енергију (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterijuma i њиховом садржају, DERK ће упознати Секретаријат Енергетске заједнице.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i биће објављена у "Службеном гласнику БиХ", службеним гласилима ентитета и Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, као и на званичној интернет презентацији DERK-a.

Broj 05-02-2-491-21/18

27. марта 2019. године

Tuzla

Председавајући Комисије

Милорад Тушевљак, с. р.

Na osnovu člana 4.2 Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11) i člana 11. stav 3. Pravilnika o radu mreža u vezi priključivanja ("Službeni glasnik BiH", broj 19/19), na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

**ODLUKA
O UTVRĐIVANJU KRITERIJA ZA ODOBRAVANJE
ODSTUPANJA OD PRIMJENE PRAVILA
PRIKLJUČIVANJA POSTROJENJA KUPCA**

I

Ovom Odlukom utvrđuju se Kriteriji za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca na prijenosnu mrežu, kao i distributivnu mrežu Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

II

Kriteriji iz tačke I ove Odluke dostupni su na zvaničnoj internet prezentaciji Državne regulatorne komisije za električnu energiju (DERK).

III

O utvrđivanju Kriterija i njihovom sadržaju, DERK će upoznati Sekretarijat Energetske zajednice.

IV

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH", službenim glasilima entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i na zvaničnoj internet prezentaciji DERK-a.

Broj 05-02-2-491-21/18

27. marta 2019. godine

Tuzla

Predsjedavajući Komisije

Milorad Tuševljak, s. r.

308

Na temelju članka 4.2 i 4.7. Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sustava električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11), članka 33. Poslovnika o radu Državne regulatorne komisije za električnu energiju ("Službeni glasnik BiH", broj 2/05) i članka 51. stavak 8. Pravilnika o licencama - Pročišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", broj 63/16), postupajući po zahtjevu Društva s ograničenom odgovornosti "ALUMINIJ Trade" Mostar, na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. ožujka 2019. godine, donijeta je

ODLUKA

**O SUSPENZIJI PRIVREMENE LICENCE ZA
OBAVLJANJE DJELATNOSTI MEĐUNARODNE
TRGOVINE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM**

1. Društvu s ograničenom odgovornosti "ALUMINIJ Trade" Mostar, suspendira se privremena licenca za obavljanje djelatnosti međunarodne trgovine električnom energijom, izdata Odlukom broj 05-28-12-131-18/18, počev od 1. travnja 2019. godine, a najkasnije do 31. ožujka 2020. godine.
2. Društvo s ograničenom odgovornosti "ALUMINIJ Trade" Mostar može tražiti prestanak suspenzije iz točke 1. ove odluke počev od 1. listopada 2019. godine.

3. Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH" i službenim glasilima entiteta.

Broj 05-28-12-137-7/19
27. ožujka 2019. godine
Tuzla

Predsjedatelj Komisije
Milorad Tuševljak, v. r.

3. Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u "Službenom glasniku BiH" i službenim glasilima entiteta.

Broj 05-28-12-137-7/19
27. marta 2019. godine
Tuzla

Predsjedavajući Komisije
Milorad Tuševljak, s. r.

Na osnovu člana 4.2 i 4.7. Zakona o prenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11), člana 33. Poslovnika o radu Državne regulatorne komisije za električnu energiju ("Službeni glasnik BiH", broj 2/05) i člana 51. stav 8. Pravilnika o licencama - Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", broj 63/16), поступајући по захтјеву Друштва са ограниченом одговорношћу "ALUMINIJ Trade" Mostar, на сједници Државне регулаторне комисије за електричну енергију, одржаној 27. марта 2019. године, донијета је

ОДЛУКА

О СУСПЕНЗИЈИ ПРИВРЕМЕНЕ ЛИЦЕНЦЕ ЗА ОБАВЉАЊЕ ДЈЕЛАТНОСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ

1. Друштву са ограниченом одговорношћу "ALUMINIJ Trade" Mostar, суспендује се привремена лиценца за обављање дјелатности међународне трговине електричном енергијом, издата Одлуком број 05-28-12-131-18/18, почев од 1. априла 2019. године, а најкасније до 31. марта 2020. године.
2. Друштво са ограниченом одговорношћу "ALUMINIJ Trade" Mostar може тражити престанак суспензије из тачке 1. ове одлуке почев од 1. октобра 2019. године.
3. Ова одлука ступа на снагу даном доношења и биће објављена у "Службеном гласнику БиХ" и службеним гласилима ентитета.

Број 05-28-12-137-7/19
27. марта 2019. године
Тузла

Председавајући Комисије
Милорад Тушевљак, с. р.

Na osnovu člana 4.2 i 4.7. Zakona o prijenosu, regulatoru i operatoru sistema električne energije u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 7/02, 13/03, 76/09 i 1/11), člana 33. Poslovnika o radu Državne regulatorne komisije za električnu energiju ("Službeni glasnik BiH", broj 2/05) i člana 51. stav 8. Pravilnika o licencama - Prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", broj 63/16), postupajući po zahtjevu Društva sa ograničenom odgovornošću "ALUMINIJ Trade" Mostar, na sjednici Državne regulatorne komisije za električnu energiju, održanoj 27. marta 2019. godine, donijeta je

ОДЛУКА

О СУСПЕНЗИЈИ ПРИВРЕМЕНЕ ЛИЦЕНЦЕ ЗА ОБАВЉАЊЕ ДЈЕЛАТНОСТИ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ

1. Друштву са ограниченом одговорношћу "ALUMINIJ Trade" Mostar, suspendira se привремена лиценца за обављање дјелатности међународне трговине електричном енергијом, издата Одлуком број 05-28-12-131-18/18, почев од 1. априла 2019. године, а најкасније до 31. марта 2020. године.
2. Друштво са ограниченом одговорношћу "ALUMINIJ Trade" Mostar може тражити престанак суспензије из тачке 1. ове одлуке почев од 1. октобра 2019. године.

UPRAVA BOSNE I HERCEGOVINE ZA ZAŠTITU ZDRAVLJA BILJA

309

Na temelju članka 86. stavak (2) Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", 23/03), članka 61. stavak (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17), članka 5. stavak (1) Pravilnika o mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krumpirovih cistolikih nematoda ("Službeni glasnik BiH", broj 98/12), članka 3. stavak (1) točka a) Pravilnika o provođenju sustavne kontrole i poduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krumpira i bakterijskog uvenuća na krumpiru i rajčici prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09), članka 3. stavak (1) Pravilnika o provođenju sustavne kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole prstenaste truleži gomolja krumpira koju uzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al.* ssp. *sepedonicus* (Spieckermann *et* Kotthoff) Davis *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09), i članka 5. Pravilnika o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja uzročnika bolesti vretenastog gomolja krumpira - *Potato spindle tuber viroid* ("Službeni glasnik BiH", broj 30/13) Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, u suradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

PROGRAM

POSEBNOG NADZORA (SUSTAVNE KONTROLE) KARANTENSKIH ŠTETNIH ORGANIZAMA NA KRUMPIRU U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2019. GODINU

1. UVOD

Jedna od obveza Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja i nadležnih organa entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je provođenje posebnog nadzora pod kojim se podrazumijeva sustavno prikupljanje i čuvanje podataka o prisutnosti štetnih organizama, praćenje i briga o implementaciji programa, a uključuje inspeksijske preglede, praćenje zdravstvenog stanja bilja i sustavno istraživanje nad zaraženim, ugroženim i nezaraženim područjima

Ova obveza proističe iz Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", broj 23/03) (u daljnjem tekstu: Zakon), Pravilnika o listama štetnih organizama, listama bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata ("Službeni glasnik BiH", broj 69/09), Pravilnika koji reguliraju zdravlje krumpira (koji su navedeni u preambuli ovog Programa), kao i Međunarodne konvencije o zaštiti bilja.

Bosna i Hercegovina je u svoje fitosanitarno zakonodavstvo ugradila odredbe iz direktiva i odluka EU kojima se propisuje obveza praćenja određenih štetnih organizama na krumpiru, način njihova praćenja, kao i provedba određenih fitosanitarnih mjera.

Uvažavajući pomenute obveze, a prije svega radi zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje, od 2011. godine u kontinuitetu se provodi poseban nadzor nad određenim štetnim organizmima na krumpiru, a na temelju odobrenih godišnjih programa.

2. CILJEVI POSEBNOG NADZORA

Poseban nadzor se provodi s ciljem utvrđivanja prisustva, odnosno odsustva karantenskih štetnih organizama na krumpiru na mjestima ulaska pošiljki krumpira koje se uvoze u BiH, te na mjestima proizvodnje sjemenskog i merkantilnog krumpira, distributivnim centrima i mjestima skladištenja.

U osiguranju postizanja postavljenog cilja, posebnim nadzorom, istražiti će se šire područje, odnosno lokaliteti, na kojima se u Bosni i Hercegovini uzgaja krumpir kako bi se odredio status istraživanog područja u odnosu na ciljane organizme, te utvrdila moguća putanja njihovog ulaska i/ili širenja u BiH. Bitan cilj posebnog nadzora je i ispunjavanje fitosanitarnih uvjeta za proizvodnju, premještanje i posebno izvoz krumpira.

3. MJESTO I PREDMET NADZORA

Poseban nadzor, radi detekcije karantenskih štetnih organizama na krumpiru, provodit će se na cijeloj teritoriji BiH. Posebni nadzor i provođenje mjera provodit će nadležni organi entiteta i Brčko distrikta BiH u koordinaciji i suradnji s Upravom i druge institucije koje ovlasti Uprava.

Odabir odgovarajućih lokacija vršit će se na temelju biologije ciljanih štetnih organizama, klimatske pogodnosti za njihov razvitak, zemljopisnoj distribuciji i veličini komercijalnih proizvodnih područja krumpira kao glavne biljke domaćina i zastupljenih sorti. Vrijeme vršenja nadzora odredit će se na temelju životnih ciklusa ciljanih štetnih organizama, njihove biologije i fenologije biljaka domaćina.

Posebnim nadzorom, osim krumpira, obuhvatit će se i druge biljke domaćini ciljanih štetnih organizama (gajene i samonikle), te zemljište na kojem se proizvode ili rastu i voda koja se koristi za navodnjavanje i otpadne vode iz prerađivačkih kapaciteta. Ostale biljke domaćini bit će obuhvaćene nadzorom, postupkom slučajnog uzorkovanja ili ukoliko se prilikom vršenja pregleda uoče simptomi koji upućuju na moguću zarazu ciljanim štetnim organizmima.

4. PODRUČJE I METOD RADA

Područje rada su mjesta ulaska, proizvodnje, prerade i distribucije krumpira u BiH. Nadzorom će biti obuhvaćena mjesta ulaska pošiljki krumpira na graničnim prijelazima, kao mogućnog puta unošenja karantenskih štetnih organizama u BiH, kao i mjesta na kojima se krumpir uzgaja (zemlja i usjevi za proizvodnju sjemenskog i merkantilnog krumpira) i prostori u kojima se doručuje, čuva i skladišti.

Poseban nadzor na prisustvo karantenskih štetnih organizama u sjemenskom i merkantilnom krumpiru odvija se u fazama:

I Faza - Uzorkovanje zemlje u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krumpirovih nematoda nakon vađenja gomolja krumpira, a prije zasnivanja sjemenske proizvodnje krumpira

II Faza - pregled krumpira u vegetaciji (od početka lipnja)

III Faza - pregled gomolja krumpira prilikom vađenja (svibanj, listopad)

IV Faza - pregled gomolja krumpira u magacinima proizvođača (listopad)

V Faza - pregled gomolja krumpira u distributivnim centrima i zbirnim magacinima prerađivača (listopad)

Planirani broj zvaničnih uzoraka i zemljopisni raspored za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* iz uvoza dat je u Tabeli 1.

Planirani broj i zemljopisni raspored za vizualni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u

domaćem merkantilnom krumpiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* dat je u Tabeli 2.

U okviru vizualnih pregleda na prisustvo simptoma latentne infekcije fitopatogenim bakterijama *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, vrši se i vizualni pregled na prisustvo latentne infekcije fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* uzročnikom bolesti raka krumpira *Potato spindle tuber viroid*, vretenastog gomolja krumpira.

Uzorkovanje se vrši u skladu sa Instrukcijom za uzorkovanje i zdravstveni pregled krumpira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).

Samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* i *Potato spindle tuber viroid* potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.*

Prilikom pregleda i uzimanja uzoraka iz uvoza treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Epitrix* spp. posebno na pošiljkama krumpira gdje je zemlja podrijetla Portugala i Španjolska gdje je otkriven ovaj štetni organizam. U slučaju postojanja očiglednih simptoma potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

4.1. Analiza gomolja krumpira na prisustvo *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*

Tab. 1. Distribucija broja zvaničnih uzoraka za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* iz uvoza

Uzorci	FBiH	R. Srpska	Brčko Distrikt
Uvezeni sjemenski krumpir	14	14	2
Uvezeni merkantilni krumpir	14	14	2
Ukupno:	28	28	4
UKUPNO ZA BIH	60		

Tab. 2. Pregled distribucije i broja uzoraka za vizualni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u domaćem merkantilnom krumpiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* u pojedinačnim administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama

Regije/Kanton	Samo vizualni pregled (broj)	Pregled sa uzorkovanjem radi testiranja latentne infekcije (broj)	Uzorkovan je merkantilnog krumpira u skladištima proizvođača/trapovi (broj)	Domaći merkantilni krumpir distributivni centri i prodajna mjesta	Voda, otpadne vode i korov <i>Solanum dulcamara</i> *
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE					
Unsko-sanski kanton	7	2	5		
Kanton Posavski	3	2	3		
Tuzlanski kanton	7	3	17		
Zeničko-dobojski kanton	7	3	14		
Bosansko-podrinjski kanton	5	2	8		
Srednjobosanski kanton	9	5	22		
Hercegovačko-neretvanski kanton	8	9	10***		
Zapadno-hercegovački kanton	9	9	10***		
Kanton Sarajevo	3	2	6		
Kanton 10	8	5	22		
Ukupno:	66	42	117	35	9
REPUBLIKA SRPSKA					
Regija Prijedor**	6	3	7		
Regija Banja Luka**	18	6	53		

Regija Dobož**	6	2	9		
Regija Bijeljina**	10	5	18		
Regija I. Sarajevo**	18	6	38		
Regija Trebinje**	8	3	9		
Ukupno:	66	25	134	35	9
BRČKO DISTRIKT BiH					
Brčko Distrikt BiH	8	5	0	2	2
Ukupno za BiH:	140	72	251	72	20
UKUPNO UZORAKA	415				

*Od planiranog ukupnog broja uzoraka obavezno je uzeti najmanje po 2 uzorka otpadnih voda u prerađivačkim centrima u različitim vremenskim intervalima u skladu sa procjenom rizika na osnovu dinamike uvoza krumpira u te prerađivačke kapacitete

**Regioni su usaglašeni s organizacijom Inspektorata Republike Srpske

*** Veći broj uzoraka u polju u ova dva kantona zbog toga što mladi krumpir se ne skladišti nego odmah ide u prodaju

4.1.1. Sjemenski krumpir

Obvezno uraditi vizualne preglede (1% od ukupne površine). Obvezno ispitati svaku partiju/lot domaćeg sjemenskog krumpira na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krumpira i stručnog nadzora.

4.1.2. Druge biljke domaćini

Kao domaćini fitopatogene bakterije *Solonaceae* (rajčica, paprika, patlidžan i dr.) i pelargonija su uključeni u posebni nadzor radi utvrđivanja prisustva bakterije *Ralstonia solanacearum* u okviru nadzora drugih karantenskih štetnih organizama. Ako provjera na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum* nije pokazala ništa sumnjivo, ovaj nalaz također ulazi u finalno izvješće. Vizualni pregled rajčice se vrši i na prisustvo *Potato spindle tuber viroid*, a samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

Broj vizualnih pregleda kod usjeva u proizvodnji rajčice i u proizvodnji presadnica je 24 u Republici Srpskoj, 24 u Federaciji BiH i 2 u Brčko distriktu BiH.

U slučaju postojanja simptoma bolesti uzimaju se uzorci i šalju na laboratorijska ispitivanja mogućeg prisustva *Ralstonia solanacearum* i *Potato spindle tuber viroid*.

4.1.3. Voda i korov *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat)

Uzorkovanje otpadnih voda u prerađivačkoj industriji krumpira ili u vodotocima u blizini proizvodnih parcela krumpira radi laboratorijskog pregleda na prisustvo *Ralstonia solanacearum* vrše predstavnici ovlaštenih institucija sukladno planu navedenom u Tabeli 2.

Uzorci vode trebaju biti uzeti na mjestima gdje se ta voda skuplja, a treba uzeti i uzorak otpada (tla) u kontejneru u koji se odlaže otpad. Uzima se i uzorak tla u ekonomskom dvorištu prerađivačkog objekta.

Prikupljeni uzorci vode i korova *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat) će se u laboratoriji testirati na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum*. Prilikom uzimanja uzoraka treba biti posebno oprezan glede mogućnog nalaza korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat). U slučaju nalaza ovih biljaka uzima se uzorak za ispitivanje latentne infekcije bakterijom *Ralstonia solanacearum*.

Vrijeme pregleda: druga polovina kolovoza (savjetuje se da se u slučaju potrebe uzorkovanje ponovi nakon dva tjedna).

4.2. Analiza zemljišta na kojemu je uzgajan krumpir i druge biljne vrste na prisustvo karantenskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi*

Pri kontroli na prisustvo karantenskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*, predstavnici ovlaštenih institucija izvršiti će uzorkovanje i analizu tla na kojemu je uzgajan krumpir i druge biljne vrste.

Pri opisu mjesta uzimanja uzoraka (koji navodimo u zapisniku o uzimanju uzoraka i prijavi uzoraka) potrebno je što detaljnije opisati mjesto uzorkovanja sa obaveznim unošenjem GPS pozicije.

Tab.3. Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantenskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama**

Regije/Kanton	Parcele sa merkan-tilnim krumpirom	Bilje iz Priloga I Pravilnika o mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krumpirovih cistolikih nematoda	Sustavna uzorkovanja	Uzorci iz pakir-nica i iz distribu-cije krumpira	Uvoz krumpira***	Ukupno
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE						
Unsko-sanski kanton	5	1	0	1	4	11
Kanton Posavski	2	1	0	1	6	10
Tuzlanski kanton	5	1	0	1	0	7
Zeničko-dobojski kanton	5	1	0	1	0	7
Bosansko-podrinjski kanton	3	1	0	1	0	5
Srednjobosanski kanton	8	1	0	1	0	10
Hercegovačko-neretvanski kanton	12	1	11	1	2	27
Zapadno-hercegovački kanton	11	1	9	1	4	26
Kanton Sarajevo	3	1	0	1	0	5
Kanton 10	6	1	0	1	4	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
REPUBLIKA SRPSKA						
Regija Prijedor*	5	2	0	1	0	8
Regija Banja Luka*	18	3	10	3	10	44
Regija Dobož*	5	1	0	1	2	9
Regija Bijeljina*	7	4	0	2	8	21
Regija I. Sarajevo*	14	0	10	2	0	26
Regija Trebinje*	11	0	0	1	0	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
BRČKO DISTRIKT BiH						
Brčko Distrikt BiH	14	6	4	4	2	30
Ukupno za BiH:	134	26	44	24	42	270

*Regioni su usaglašeni sa organizacijom Inspektorata Republike Srpske

**Prilikom ispitivanja uzoraka na prisustvo karantenskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Ditylenchus destructor* Thorne.

***Ukupno planiran broj uzoraka krumpira iz uvoza za FBiH je 20, a planirani broj uzoraka po pojedinim kantonima je orijentacion i može biti promijenjen ovisno od frekvencije uvoza na pojedinim GP.

4.2.1. Sjemenski krumpir

Obavezno ispitati parcele za uzgoj sjemenskog krumpira na prisustvo *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krumpira i stručnog nadzora.

Uzorkovanje tla u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krumpirovih nematoda može biti u jesen tekuće godine, a podaci se mogu koristiti za Program u narednoj godini. Nosioци Programa su obavezni dostaviti Izvještaje za te uzorke 15 dana poslije objave Programa za narednu godinu. Ovo uzorkovanje i ispitivanje ima za cilj da proizvođači krumpira mogu koristiti ovaj nalaz prije zasnivanja, odnosno prijave sjemenske proizvodnje.

5. IZVRŠITELJI POSEBNOG NADZORA

Pregled usjeva domaćeg sjemenskog i merkantilnog krumpira, pregled rajčice i pelargonije, kao i korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat), te pregled gomolja u skladištima proizvođača, uzimanje uzoraka i dijagnostičko laboratorijska ispitivanja uzetih uzoraka krumpira (vlastitih i inspekcijских), rajčice, pelargonije, korovske biljke *Solanum dulcamara* vode i tla vršit će ovlaštene institucije u skladu sa ovlaštenjima koja su im dodijeljena.

Uzimanje uzoraka krumpira iz uvoza kao i vršenje pregleda i uzorkovanje krumpira u skladištima preradiivača, odnosno u distributivnim centrima, vršit će fitosanitarni inspektori inspektorata entiteta i Brčko distrikta BiH.

6. LABORATORIJSKE ANALIZE

6.1. Pregled broja uzoraka za ispitivanje latentne infekcije

Pregled broja i rasporeda uzoraka za ispitivanje latentne infekcije sa *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* raznih kategorija krumpira u pojedinim administrativnim jedinicama na cjelokupnom području Bosne i Hercegovine naveden je u Tabeli 2.

Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantenskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama naveden je u Tabeli 3.

6.2. Laboratorijske dijagnostičke procedure

Laboratorijska ispitivanja uzoraka vršit će se u skladu sa odredbama Pravilnika navedenim u preambuli ovog Programa. **Laboratorijski izvještaji, osim rezultata analiza, obvezno moraju sadržavati metode po kojima je vršena detekcija.**

7. ZEMLJOVIDNI PRIKAZ POSEBNOG NADZORA

Temeljem rezultata provođenja posebnog nadzora, uzorkovanja i izvješća iz laboratorija bit će izrađen zemljovid zemljopisne disperzije pregledanih površina i lokacija uzorkovanja nadziranih karantenskih štetnih organizama krumpira.

Svaka lokacija uzorkovanja treba da je jasno prikazana na zemljovidu Bosne i Hercegovine i da pokazuje mjesto odakle su uzeti uzorci (napomena uz odgovarajući sustav za ponovnu identifikaciju), uz obvezu korištenja GPS-a.

8. EVIDENTIRANJE I IZVJEŠTAVANJE

Svi izvršitelji posebnog nadzora su obvezni dostaviti Upravi izvješće o provedbi Programa posebnog nadzora sukladno rokovima za realizaciju pojedinih faza.

Svi izvršitelji posebnog nadzora obvezni su pravovremeno izvješćivati Upravu i nadležne organe entiteta i Brčko distrikta

Bosne i Hercegovine o posebnim događajima tijekom provedbe Programa, a posebice o svim slučajevima otkrivanja (detekcije) štetnih organizama koji su predmet posebnog nadzora.

Izvješće o provedbi Programa na teritoriji entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, izvršioци posebnog nadzora obvezni su dostaviti nadležnim entitetskim Ministarstvima za poljoprivredu, odnosno Odjelu za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Uprava, entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorati entiteta i Brčko distrikta BiH sačinat će zajedno finalno godišnje izvješće.

Finalno godišnje Izvješće o provođenju Programa posebnog nadzora Uprava će proslijediti:

- Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje;
- DG SANTE pri Europskoj Komisiji.

Finalno godišnje Izvješće prema Europskoj Komisiji se šalje za period 01.06. tekuće godine do 31.05. naredne godine.

Nakon usvajanja ovog Izvješća Uprava će o istom obavijestiti entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorate entiteta i Brčko distrikta BiH.

9. FINANSIRANJE

Provođenje Programa posebnog nadzora, koji provode nadležni organi entiteta i Brčko distrikta BiH, u proizvodnji finansira se iz budžeta entiteta i Brčko distrikta BiH. Troškove analize uzoraka iz uvoza, snosi uvoznik.

Ukoliko entiteti i Brčko distrikt BiH, radi osiguranja sredstava u budžetu, donose program za svoje administrativno područje isti treba biti usklađen sa ovim Programom.

10. POSEBNE ODREDBE

Samo u slučaju postojanja sumnje na prisustvo (infekcija/infestacija) štetnim organizmima *Synchytrium endobioticum* uzročnika bolesti raka krumpira, *Potato spindle tuber viroid*, vretenastog gomolja krumpira i *Ditylenchus destructor* Thorne, nosioци nadzora predlažu izmjenu i dopunu programu u tom dijelu. Izmjene i dopune će biti donešene po istoj proceduri kao i Program.

Broj uzoraka koji je predviđen programom nadzora ne može se mijenjati iz jedne faze u drugu. Broj uzoraka naveden u tabeli 1., 2. i 3. je minimalan broj, ukoliko se procijeni da je potrebno uzeće se veći broj uzoraka.

11. PRILOZI

11.1. Naputak o obavljanju fitosanitarnog pregleda uskladištenog merkantilnog krumpira (Privitak I)

11.2. Tijek vizualnog pregleda (Privitak II)

11.3. Zapisnik za poseban nadzor krumpira (Privitak III)

11.4. Tabela 1. - Obrazac evidencije (za svaki karantenski štetni organizam posebice u krumpiru) (Privitak IV)

11.5. Tabela 2. - Obrazac evidencije o kontroliranim proizvođačima (Privitak VI)

11.6. Tabela 3. - Obrazac evidencije o kontroli u distributivnim centrima (kontrolirani) (Privitak VI)

11.7. Obrazac 1. Ukupni rezultati sustavnog istraživanja prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* u 2019. godini.

Obrazac 2. Ukupni rezultati sustavnog istraživanja smeđe truleži *Ralstonia solanacearum* u 2019. godini (Privitak VII).

Broj 06-02-2-54-9/19

21. ožujka 2019. godine
Sarajevo

Direktor
Dr. Goran Perković, v. r.

PRVITAK I**NAPUTAK****O OBAVLJANJU FITOSANITARNOG PREGLEDA
MERKANTILNOG KRUMPIRA**

Sve ovlaštene institucije u postupku fitosanitarnog pregleda merkantilnog krumpira na području svog djelovanja, kao i fitosanitarni inspektori u distributivnim centrima, dužni su provoditi slijedeće aktivnosti:

1. Vizualni pregled

- a) Način pregleda - vizualni pregled gomolja krumpira na prisustvo karakterističnih simptoma karantenskih štetnih organizama krumpira se obavlja na slijedeći način:
  - i) tijek pregleda - opis tijeka pregleda naveden je u Privitku II;
  - ii) šema za formiranje uzorka merkantilnog krumpira na prisustvo karantenskih štetnih organizama je propisana u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krumpira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
- b) Jedinica pregleda u magacinu i distributivnom centru je lot.
- c) Zapisnik iz Privitka III se odnosi na ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KRUMPIRA (poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu) obilježava se vašim brojem.
- d) Način popunjavanja Tabele 1 iz Privitka III. Kolona vizualni pregled i presijecanje gomolja se uvijek popunjava sa - da. Kolona uzorkovanje za laboratorijsku analizu se popunjava na slijedeći način:
  - i) ne - ukoliko nije bilo karakterističnih simptoma;
  - ii) da - ukoliko je bilo karakterističnih simptoma i to samo za onaj štetni organizam na koji se simptomi odnose (broj izvješća laboratorije upisuje se samo za taj štetni organizam), i
  - iii) da - za *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u tabeli ukoliko se uzorkuje na prisustvo latentne infekcije. U slučaju uzorkovanja na prisustvo latentne infekcije, to se dodaje i u napomeni.
- e) Vrijeme pregleda: - listopad;
- f) Mjesto pregleda:
  - i) Skladište proizvođača merkantilnog krumpira (ovlaštene institucije);
  - ii) Distributivni centri (fitosanitarni inspektori);
- g) Predmet pregleda: Pri fitosanitarnom pregledu prati se prisustvo karakterističnih simptoma koje prouzrokuju slijedeći karantenski štetni organizmi:
  - i) Fitopatogene bakterije: *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*.
  - ii) Nematode: *Globodera rostochiensis* (Woll.) i *Globodera pallida* (Stone) *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*

- iii) Fitopatogena gljiva *Synchytrium endobioticum* i viroid *Potato spindle tuber viroid*

2. Evidencije za bazu podataka

Nakon završetka Programa posebnog nadzora popunjene tabele u elektronskoj formi je potrebno dostaviti Upravi, na e-mail: infouprava@uzzb.gov.ba

Rok za završetak navedenih poslova je 31. prosinac 2019. godine.

3. Laboratorijska analiza

- a) Laboratorijska analiza merkantilnog krumpira u slučaju sumnje na prisustvo karantenskih štetnih organizama:
  - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantenskih štetnih organizama formirati uzorak od gomolja sa simptomima, koji se prosljeđuje u ovlaštenu laboratoriju na analizu.
- b) Laboratorijska analiza merkantilnog krumpira na prisustvo latentne infekcije karantenskih bakterija *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* prema planu programa posebnog nadzora:
  - i) Obavezno uzorkovanje i laboratorijska analiza 200 gomolja na prisustvo latentnih infekcija karantenskih bakterija.
- c) Laboratorijska analiza u slučaju sumnje na prisustvo karantenskih nematoda:
  - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantenskih nematoda potrebno je formirati uzorak od gomolja sa simptomima koji se prosljeđuje na analizu u ovlašteni laboratorij.

PRIVITAK II**TIJEK VIZUALNOG PREGLEDA**

1. **Uzeti gomolje na način propisan** u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krumpira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
2. **Formirati uzorak od 200 gomolja.**
  - Napomena: Prilikom uzimanja uzorka rukovoditi se prvenstveno uzimanjem gomolja sa karakterističnim simptomima uz dopunu do potrebnog broja (200) sa gomoljima bez simptoma.
2. **Izvršiti vizualni pregled svakog uzorka od 200 gomolja** na prisustvo simptoma karantenskih štetnih organizama, te izdvojiti sve gomolje sa simptomima.
3. **Presijecanje gomolja:** Sve gomolje sa simptomima za koje se sumnja da imaju simptome bolesti u unutrašnjem dijelu gomolja treba presjeći. Ukoliko takvih gomolja nema potrebno je presijecati gomolje bez simptoma do broja od 200 gomolja.
4. **U slučaju utvrđivanja karakterističnih simptoma** karantenskih štetnih organizama potrebno je hitno obavjestiti nadležnog fitosanitarnog inspektora, koji će formirati uzorak od gomolja s karakterističnim simptomima i osigurati njihov transport do ovlaštenog laboratorija.

PRIVITAK III

**ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KRUMPIRA
(poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu)**

Broj: br. regije-br. službe - faza (I, II, III, IV i V) – vaš broj/podbrojevi lotova/godina
Npr.: 01-01a- III-10/1,2,3,4,5,6,7..../2019.

Datum:

Šifre uzorka:

Podaci o proizvođaču/skladištaru

Naziv:	
Adresa:	
Telefon:	
Broj poljoprivrednog gazdinstva:	

Podaci o usjevu

Region/Kanton:	
Općina:	
Katastarska općina:	
Potes:	
Pregledana površina :	
Podrijetlo usjeva:	
Zalivni sustav:	
GPS koordinate:	
Merkantilni krumpir/sorta	
Sjemenski krumpir/sorta	
Ostali uzorci	

Podaci o magacinu

Region/Kanton:	
Općina:	
Vrsta magacina:	
Kapacitet magacina:	
Broj lotova u magacinu:	
Sorte:	
Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove	
Merkantilni krumpir/sorta	
Sjemenski krumpir/sorta	
Pregledana količina lota	

Podbroj lota	
--------------	--

Tabela 1.

Karantenski organizmi	Vizualni pregled i presijecanje gomolja (da/ne)	Utvrđeni karakteristični simptomi (da/ne)	Uzorkovanje za lab. analizu (da/ne)
<i>Ralstonia solanacearum</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Globodera rostochiensis</i> i <i>Globodera pallida</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> i <i>Meloidogyne fallax</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
Ostali štetni organizmi	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐

Primjedbe:

Odgovorna osoba
proizvođač/distributivni centar

Ovlaštena osoba
za fitosanitarni pregled

PRIVITAK V

TABELA 2. - Proizvođači

Podaci o proizvođaču						Podaci o magacinu					
Redni broj	BPG	Proizvođač	Kanton/regija	Općina	Mjesto	Lokacija (Naseljeno mjesto)	Kapacitet (t)	Lokacija smještaja otpada iz magacina	Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove (da/ne)	Namijenjeno prometu (da/ne)	Namijenjeno sjetvi

Podaci o pregledu magacina						
Datum pregleda	Pregledana količina lota	Sorta	Vizualni pregled i presijecanje 200 gornolja	Uzorkovanje za lab. analizu (da / ne)	Izvještaj	Zdravstveno ispravno da/ne

PRIVITAK VI

TABELA 3. - Distributivni centri

Opći podaci o distributivnom centru				Podrijetlo merkantilnog krumpira u distributivnom centru					Ukupna primljena količina	Izlaz (namjena)	
Redni broj	Naziv	Sjedište	Odgovorna osoba	Domaća proizvodnja			Uvoz			Domaće tržište	Izvoz
				Proizvođač	Adresa	Broj potvrde o prijemu	Zemlja podrijetla	Količina			

Podaci o pregledu u distributivnom centru					
Pregledana količina lota	Sorte	Vizualni pregled i presijecanje 200 gomolja	Uzorkovanje za laboratorijsku analizu (da/ne)	Izvješće analize	Zdravstveno ispravno da/ne

PRIVITAK VII

Obrazac 1: Ukupni rezultati sustavnog istraživanja **prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus*** u 2019. godini.
Samo za krumpir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krumpira	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja				Inspekcijски pregled gomolja ²⁾				
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u uzorkovanjima ili ha)	Perioda uzorkovanja	Broj pozitivnih nalaza	Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾	
							Uzorci	Lotovi			
	Sjeme predosnovno										
	Sjeme osnovno										
	Certificirano sjeme										
	Sjeme Ostalo ¹⁾ (navesti)										
	Merkantilni										
	Industrijski										
	Ostalo ¹⁾ (navesti)										

¹⁾ Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.

²⁾ Treba shvatiti kao makroskopski pregled gomolja, uključujući i njihove reznice.

³⁾ Treba shvatiti kao: uočeni simptomi, uzet uzorak i laboratorijski potvrđen

Obrazac 2: Ukupni rezultati sustavnog istraživanja *smede truleži *Ralstonia solanacearum** u 2019. godini
Samo za krumpir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krumpira	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja						Inspekcijski pregled gomolja ²⁾			
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u t ili ha)	Perioda uzorkovanja	Broj pozitivnih nalaza		Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾	
							Uzorci	Lotovi				
	Sjeme predosnovno											
	Sjeme osnovno											
	Certificirano sjeme											
	Sjeme Ostalo ¹⁾ (navesti)											
	Merkantilni											
	Industrijski											
	Ostalo ¹⁾ (navesti)											

¹⁾ Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.

На основу члана 86. став (2) Закона о заштити здравља биља ("Службени гласник БиХ", 23/03), члана 61. став (2) Закона о управи ("Службени гласник БиХ", бр. 32/02, 102/09 и 72/17), члана 5. став (1) Правилника о мјерама за спрјечавање ширења и контроле кромпирових цистоликих нематода ("Службени гласник БиХ", број 98/12), члана 3. став (1) тачка а) Правилника о провођењу системске контроле и предузимању мјера у циљу спрјечавања уношења, ширења и контроле смеђе трулежи кромпира и бактеријског увенућа на кромпиру и парадјзу проузрокованих бактеријом *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.* ("Службени гласник БиХ", број 90/09), члана 3. став (1) Правилника о провођењу системске контроле и предузимању мјера у циљу спрјечавања уношења, ширења и контроле прстенасте трулежи кртола кромпира коју узрокује бактерија *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al. ssp. sepedonicus* (Spieckermann *et* Kotthoff) Davis *et al.* ("Службени гласник БиХ", број 90/09), и члана 5. Правилника о мјерама за спрјечавање уношења и ширења узрочника болести вретенасте кртоле кромпира – *Potato spindle tuber viroid* ("Службени гласник БиХ", број 30/13) Управа Босне и Херцеговине за заштиту здравља биља, у сарадњи са надлежним органима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, доноси

ПРОГРАМ ПОСЕБНОГ НАДЗОРА (СИСТЕМСКЕ КОНТРОЛЕ) КАРАНТИНСКИХ ШТЕТНИХ ОРГАНИЗАМА НА КРОМПИРУ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ ЗА 2019. ГОДИНУ

1. УВОД

Једна од обавеза Управе Босне и Херцеговине за заштиту здравља биља и надлежних органима ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, је провођење посебног надзора под којим се подразумијева систематско прикупљање и чување података о присутности штетних организама, праћење и брига о имплементацији програма, а укључује инспекцијске прегледе, праћење здравственог стања биља и систематско истраживање над зараженим, угроженим и незараженим подручјима

Ова обавеза проистиче из Закона о заштити здравља биља ("Службени гласник БиХ", број 23/03) (у даљњем тексту: Закон), Правилника о листама штетних организама, листама биља, биљних производа и регулисаних објеката ("Службени гласник БиХ", број 69/09), Правилника који регулишу здравље кромпира (који су наведени у преамбули овог Програма), као и Међународне конвенције о заштити биља.

Босна и Херцеговина је у своје фитосанитарно законодавство уградила одредбе из директива и одлука ЕУ којима се прописује обавеза праћења одређених штетних организама на кромпиру, начин њихова праћења, као и провођење одређених фитосанитарних мјера.

Уважавајући поменуте обавезе, а прије свега ради заштите домаће пољопривредне производње, од 2011. године у континуитету се проводи посебан надзор над одређеним штетним организмима на кромпиру, а на основу одобрених годишњих програма.

2. ЦИЉЕВИ ПОСЕБНОГ НАДЗОРА

Посебан надзор се проводи с циљем утврђивања присуства, односно одсуства карантинских штетних организама на кромпиру на мјестима уласка пошиљки кромпира које се увозе у БиХ, те на мјестима производње

сјеменског и меркантилног кромпира, дистрибутивним центрима и мјестима складиштења.

У осигурању постизања постављеног циља, посебним надзором, истражиће се шире подручје, односно локалитети на којима се у Босни и Херцеговини узгаја кромпир, како би се одредио статус истраживаног подручја у односу на циљане организме, те утврдила могућа путања њиховог уласка и/или ширења у БиХ. Битан циљ посебног надзора је и испуњавање фитосанитарних услова за производњу, премјештање и посебно извоз кромпира.

3. МЈЕСТО И ПРЕДМЕТ НАДЗОРА

Посебан надзор, ради детекције карантинских штетних организама на кромпиру, проводиће се на цијелој територији БиХ. Посебни надзор и провођење мјера проводиће надлежни органи ентитета и Брчко дистрикта БиХ у координацији и сарадњи са Управом и друге институције које овласти Управа.

Одабир одговарајућих локација вршиће се на основу биологије циљаних штетних организама, климатских услова за њихов развој, географске дистрибуције и величине комерцијалних производних подручја кромпира као главне биљке домаћина и заступљених сорти. Вријеме вршења надзора одредиће се на основу животних циклуса циљаних штетних организама, њихове биологије и фенологије биљака домаћина.

Посебним надзором, осим кромпира, обухватиће се и друге биљке домаћини циљаних штетних организама (гајене и самоникле), те земљиште на којему се производе или расту и вода која се користи за наводњавање и отпадне воде из прерађивачких капацитета.

Остале биљке домаћини биће обухваћене надзором, поступком случајног узорковања или уколико се приликом вршења прегледа уоче симптоми који упућују на могућу заразу циљаним штетним организмима.

4. ПОДРУЧЈЕ И МЕТОД РАДА

Подручје рада су мјеста уласка, производње, прераде и дистрибуције кромпира у БиХ. Надзором ће бити обухваћена мјеста уласка пошиљки кромпира на граничним прелазима, као могућног пута уношења карантинских штетних организама у БиХ, као и мјеста на којима се кромпир узгаја (земља и усјеви за производњу сјеменског и меркантилног кромпира) и простори у којима се дорађује, чува и складишти.

Посебан надзор на присуство карантинских штетних организама у сјеменском и меркантилном кромпиру одвија се у фазама:

I Фаза - Узорковање земље у циљу испитивања на присуство цистоликих кромпирових нематода након вађења кртола кромпира, а прије заснивања сјеменске производње кромпира

II Фаза - преглед кромпира у вегетацији (од почетка јуна)

III Фаза - преглед кртола кромпира приликом вађења (мај, октобар)

IV Фаза - преглед кртола кромпира у магацинима произвођача (октобар)

V Фаза - преглед кртола кромпира у дистрибутивним центрима и збирним магацинима прерађивача (октобар)

Планирани број званичних узорака и географски распоред за лабораторијско испитивање латентне инфекције *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* из увоза дат је у Табели 1.,

Планирани број и географски распоред за визуелни преглед и лабораторијско испитивање присуства латентне инфекције *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis*

ssp. sepedonicus у домаћем меркантилном кромпиру као и воде и коровске биљке *Solanum dulcamara* дат је у табели 2.

У оквиру визуелних прегледа на присуство симптома латентне инфекције фитопатогеним бактеријама *Ralstonia solanacearum* и *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus*, врши се и визуелни преглед на присуство симптома латентне инфекције фитопатогеном гљивом *Synchytrium endobioticum* узрочником болести рака кромпира *Potato spindle tuber viroid*, вретенасте кртоле кромпира.

Узорковање се врши у складу са Инструкцијом за узорковање и здравствени преглед кромпира ("Службени гласник БиХ", број 63/13).

Само у случају постојања сумње на заразу фитопатогеном гљивом *Synchytrium endobioticum* и *Potato spindle tuber viroid* потребно је узети узорак и извршити лабораторијску анализу.*

Приликом прегледа и узимања узорака из увоза треба обратити пажњу на евентуално присуство *Epitrix spp.* посебно на пошиљкама кромпира гдје је земља поријекла Португалија и Шпанија гдје је откривен овај штетни организам. У случају постојања очигледних симптома потребно је узети узорак и извршити лабораторијску анализу.

4.1. Анализа кртола кромпира на присуство *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus*

Таб. 1. Дистрибуција броја званичних узорака за лабораторијско испитивање латентне инфекције *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* из увоза

Узорци	ФБиХ	Р. Српска	Брчко Дистрикт
Увезени сјеменски кромпир	14	14	2
Увезени меркантилни кромпир	14	14	2
Укупно:	28	28	4
УКУПНО ЗА БиХ	60		

Таб. 2. Преглед дистрибуције и броја узорака за визуелни преглед и лабораторијско испитивање присуства латентне инфекције *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* у домаћем меркантилном кромпиру као и воде и коровске биљке *Solanum dulcamara* у појединачним административним јединицама БиХ по кантонима и регијама

Регије/Кантон	Само визуелни преглед (број)	Преглед са узорковањем ради тестирања латентне инфекције (број)	Узорковање меркантилног кромпира у складиштима произвођача/трапови (број)	Домаћи меркантилни кромпир дистрибутивни центри и продајна мјеста	Вода, отпадне воде и коров <i>Solanum dulcamara</i> *
ФЕДЕРАЦИЈА БиХ					
Унско-сански кантон	7	2	5		
Кантон Посавски	3	2	3		
Тузлански кантон	7	3	17		
Зеничко-добојски кантон	7	3	14		
Босанскоподрињски кантон	5	2	8		
Средњобосански кантон	9	5	22		
Херцеговачко-неретвански кантон	8	9	10***		
Западно-херцеговачки кантон	9	9	10***		

Кантон Сарајево	3	2	6		
Кантон 10	8	5	22		
Укупно	66	42	117	35	9
РЕПУБЛИКА СРПСКА					
Регија Приједор**	6	3	7		
Регија Бања Лука**	18	6	53		
Регија Добој**	6	2	9		
Регија Бијељина**	10	5	18		
Регија И. Сарајево**	18	6	38		
Регија Требиње**	8	3	9		
Укупно:	66	25	134	35	9
БРЧКО ДИСТРИКТ БиХ					
Брчко Дистрикт БиХ	8	5	0	2	2
Укупно за БиХ:	140	72	251	72	20
УКУПНО УЗОРАКА	415				

*Од планираног укупног броја узорака обавезно је узети најмање по 2 узорка отпадних вода у прерађивачким центрима у различитим временским интервалима у складу са процјеном ризика на основу динамике увоза кромпира у те прерађивачке капацитете

**Региони су усаглашени с организацијом Инспектората Републике Српске

*** Већи број узорака у пољу у ова два кантона због тога што млади кромпир се не складишти него одмах иде у продају

4.1.1. Сјеменски кромпир

Обавезно урадити визуелне прегледе (1% од укупне површине). Обавезно испитати сваку партију/лот домаћег сјеменског кромпира на присуство *Ralstonia solanacearum* и *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* у оквиру здравствене контроле производње сјемена кромпира и стручног надзора.

4.1.2. Друге биљке домаћини

Као домаћини фитопатогене бактерије из породице *Solanaceae* (парадајз, паприка, патлиџан и др.) и пеларгонија су укључени у посебни надзор ради утврђивања присуства бактерије *Ralstonia solanacearum* у оквиру надзора других карантинских штетних организама. Ако провјера на присуство бактерије *Ralstonia solanacearum* није показала ништа сумњиво, овај налаз такође улази у финални извјештај. Визуелни преглед парадајза се врши и на присуство *Potato spindle tuber viroid*, а само у случају постојања сумње на заразу потребно је узети узорак и извршити лабораторијску анализу.

Број визуелних прегледа код усјева у производњи парадајза и у производњи расада је 24 у Републици Српској, 24 у Федерацији БиХ и 2 у Брчко дистрикту БиХ.

У случају постојања симптома болести узимају се узорци и шаљу на лабораторијска испитивања могућег присуства *Ralstonia solanacearum* и *Potato spindle tuber viroid*.

4.1.3. Вода и коров *Solanum dulcamara* (разводник, пасквица, горкослат)

Узорковање отпадних вода у прерађивачкој индустрији кромпира или у водотоцима у близини производних парцела кромпира ради лабораторијског прегледа на присуство *Ralstonia solanacearum* врше представници овлашћених институција у складу са планом наведеном у Табели 2.

Узорци воде требају бити узети на мјестима гдје се та вода скупља, а треба узети и узорак отпада (земље) у

контејнеру у који се одлаже отпад. Узима се и узорак земље у економском дворишту прерађивачког објекта.

Прикупљени узорци воде и корова *Solanum dulcamara* (разводник, пасквица, горкослат) ће се у лабораторији тестирати на присуство бактерије *Ralstonia solanacearum*. Приликом узимања узорака треба бити посебно опрезан због могућег налаза коровске биљке *Solanum dulcamara* (разводник, пасквица, горкослат). У случају налаза ових биљака узима се узорак за испитивање латентне инфекције бактеријом *Ralstonia solanacearum*.

Вријеме прегледа: друга половина августа (савјетује се да се у случају потребе узорковање понови након двије седмице).

4.2. Анализа земљишта на коме је узгајан кромпир и друге биљне врсте на присуство карантинских нематода *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* и

При контроли на присуство карантинских нематода *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax*, представници овлашћених институција извршиће узорковање и анализу земљишта на коме је узгајан кромпир и друге биљне врсте.

При опису мјеста узимања узорака (који наводимо у записнику о узимању узорака и пријави узорака) потребно је што детаљније описати мјесто узорковања са обавезним уношењем GPS позиције.

Таб.3. Преглед дистрибуције и броја узорака за лабораторијско испитивање на присуство карантинских нематода *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax* у административним јединицама БиХ по кантонима и регијама**

Регије/Кантон	Парцеле са меркантилним кромпиром	Биље из Прилога I Правилника о мјерама за спречавање ширења и контроле кромпирових цистолитских нематода	Систематска узорковања	Узорци из пакирница и из дистрибуције кромпира	Увоз кромпира***	Укупно
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ						
Унско-сански кантон	5	1	0	1	4	11
Кантон Посавски	2	1	0	1	6	10
Тузлански кантон	5	1	0	1	0	7
Зеничко-добојски кантон	5	1	0	1	0	7
Босанскоподрински кантон	3	1	0	1	0	5
Средњобосански кантон	8	1	0	1	0	10
Херцеговачко-неретвански кантон	12	1	11	1	2	27
Западно-херцеговачки кантон	11	1	9	1	4	26
Кантон Сарајево	3	1	0	1	0	5
Кантон 10	6	1	0	1	4	12
Укупно:	60	10	20	10	20	120

РЕПУБЛИКА СРПСКА						
Регија Приједор*	5	2	0	1	0	8
Регија Бања Лука*	18	3	10	3	10	44
Регија Добој*	5	1	0	1	2	9
Регија Бијељина*	7	4	0	2	8	21
Регија И. Сарајево*	14	0	10	2	0	26
Регија Требиње*	11	0	0	1	0	12
Укупно:	60	10	20	10	20	120
БРЧКО ДИСТРИКТ БиХ						
Брчко Дистрикт БиХ	14	6	4	4	2	30
Укупно за БиХ:	134	26	44	24	42	270

*Региони су усаглашени са организацијом Инспектората Републике Српске

**Приликом испитивања узорака на присуство карантинских нематода *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax* треба обратити пажњу на евентуално присуство *Ditylenchus destructor* Thorne.

***Укупно планиран број узорака кромпира из увоза за ФБиХ је 20, а планирани број узорака по појединим кантонима је оријентацион и може бити промијењен овисно од френквенције увоза на појединим ГП.

4.2.1. Сјеменски кромпир

Обавезно испитати парцеле за узгој сјеменског кромпира на присуство *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, у оквиру здравствене контроле производње сјемена кромпира и стручног надзора.

Узорковање земље у циљу испитивања на присуство цистолитских кромпирових нематода може бити у јесен текуће године, а податак се могу користити за Програма у наредној години. Носиоци Програма су обавезни доставити Извјештаје за те узорке 15 дана после објаве Програма за наредну годину. Ово узорковање и испитивање има за циљ да произвођачи кромпира могу користити овај налаз прије заснивања, односно пријаве сјеменске производње.

5. ИЗВРШИОЦИ ПОСЕБНОГ НАДЗОРА

Преглед усјева домаћег сјеменског и меркантилног кромпира, преглед парадаја и пеларгонije, као и коровске биљке *Solanum dulcamara* (разводник, пасквица, горкослат), те преглед кртола у складиштима произвођача, узимање узорака и дијагностичко лабораторијска испитивања узетих узорака кромпира (властитих и инспекцијских), парадаја, пеларгонije, коровске биљке *Solanum dulcamara*, воде и земље вршиће овлаштене институције у складу са овлаштењима која су им додијељена. Узимање узорака кромпира из увоза као и вршење прегледа и узорковање кромпира у складиштима прерађивача, односно у дистрибутивним центрима, вршиће фитосанитарни инспектори инспектората ентитета и Брчко дистрикта БиХ.

6. ЛАБОРАТОРИЈСКЕ АНАЛИЗЕ

6.1. Преглед броја узорака за испитивање латентне инфекције

Преглед броја и распореда узорака за испитивање латентне инфекције на *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* разних категорија кромпира у појединим административним јединицама на цијелокупном подручју Босне и Херцеговине наведен је у Табели 2.

Преглед дистрибуције и броја узорака за лабораторијско испитивање на присуство карантинских нематода *Globodera rostochiensis* и *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax* у административним јединицама БиХ по кантонима и регијама наведен је у Табели 3.

6.2. Лабораторијске дијагностичке процедуре

Лабораторијска испитивања узорака вршиће се у складу са одредбама Правилника наведеним у преамбули овог Програма. **Лабораторијски извјештаји, осим резултата анализа, обавезно морају садржавати методе по којима је вршена детекција.**

7. КАРТОГРАФСКИ ПРИКАЗ ПОСЕБНОГ НАДЗОРА

На основу резултата провођења посебног надзора, узорковања и извјештаја из лабораторија биће израђена карта географске дисперзије прегледаних површина и локација узорковања надгледаних карантинских штетних организама кромпира.

Свака локација узорковања треба да је јасно приказана на карти Босне и Херцеговине и да показује мјесто одакле су узети узорци (напомена уз одговарајући систем за поновну идентификацију), уз обавезу кориштења GPS-а.

8. ЕВИДЕНТИРАЊЕ И ИЗВЈЕШТАВАЊЕ

Сви извршиоци посебног надзора су обавезни доставити Управи извјештај о провођењу Програма посебног надзора у складу са роковима за реализацију појединих фаза.

Сви извршиоци посебног надзора обавезни су благовремено извјештавати Управу и надлежне органе ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине о посебним догађајима током провођења Програма а посебно о свим случајевима откривања (детекције) штетних организама који су предмет посебног надзора.

Извјештај о провођењу Програма на територији ентитета и Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, извршиоци посебног надзора обавезни су доставити надлежним ентитетским Министарствима за пољопривреду, односно Одјељењу за пољопривреду Владе Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.

Управа, ентитетска министарстава надлежна за пољопривреду, Одјељење за пољопривреду Владе Брчко дистрикта БиХ и инспекторати ентитета и Брчко дистрикта БиХ сачиниће заједно финални годишњи извјештај.

Финални годишњи Извјештај о провођењу Програма посебног надзора Управа ће прослиједити:

- Савјету министара Босне и Херцеговине на разматрање и усвајање;
- DG SANTE при Европској Комисији.

Финални годишњи Извјештај према Европској Комисији се шаље за период 01.06. текуће године до 31.05. наредне године.

Након усвајања овог Извјештаја Управа ће о истом обавијестити ентитетска министарстава надлежна за пољопривреду, Одјељење за пољопривреду Владе Брчко дистрикта БиХ и инспекторате ентитета и Брчко дистрикта БиХ.

9. ФИНАНСИРАЊЕ

Провођење Програма посебног надзора, који проводе надлежни органи ентитета и Брчко дистрикта БиХ, у производњи финансира се из буџета ентитета и Брчко дистрикта БиХ. Трошкове анализе узорака из увоза, сноси увозник.

Уколико ентитети и Брчко дистрикт БиХ, ради обезбјеђивања средстава у буџету, доносе програм за своје административно подручје исти треба бити усклађен са овим Програмом.

10. ПОСЕБНЕ ОДРЕДБЕ

Само у случају постојања сумње на присуство (инфекција/инфестација) штетним организмима *Synchytrium endobioticum* узročника болести рака кромпира, *Potato spindle tuber viroid*, вретенасте кртоле кромпира и *Ditylenchus destructor* Thome, носиоци надзора предлажу измјену и допуну програму у том дијелу. Измјене и допуне ће бити донешене по истој процедури као и Програм.

Број узорака који је предвиђен програмом надзора не може се мијењати из једне фазе у другу. Број узорака наведен у табели 1, 2 и 3 је минималан број, а уколико се процијени да је потребно узмеће се већи број узорака.

11. ПРИЛОЗИ

11.1. Упутство о обављању фитосанитарног прегледа ускладиштеног меркантног кромпира (Прилог I)

11.2. Ток визуелног прегледа (Прилог II)

11.3. Записник за посебан надзор кромпира (Прилог III)

11.4. Табела 1. - Образац евиденције (за сваки карантински штетни организам посебно на кромпиру) (Прилог IV)

11.5. Табела 2. - Образац евиденције о контролисаним произвођачима (Прилог V)

11.6. Табела 3. - Образац евиденције о контроли у дистрибутивним центрима (контролисани) (Прилог VI)

11.7. Образац 1. Укупни резултати систематичног истраживања прстенасте трулежи *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* у 2019. години.

Образац 2. Укупни резултати систематичног истраживања смеђе трулежи *Ralstonia solanacearum* у 2019. години (Прилог VII)

Број 06-02-2-54-9/19
21. марта 2019. године
Сарајево

Директор
Др **Горан Перковић**, с. р.

ПРИЛОГ I

УПУТСТВО О ОБАВЉАЊУ ФИТОСАНИТАРНОГ ПРЕГЛЕДА МЕРКАНТНОГ КРОМПИРА

Све овлаштене институције у поступку фитосанитарног прегледа меркантног кромпира на подручју свог дјеловања, као и фитосанитарни инспектори у дистрибутивним центрима, дужни су проводити слиједеће активности:

1. Визуелни преглед

- a) Начин прегледа - визуелни преглед кртола кромпира на присуство карактеристичних симптома карантинских штетних организама кромпира се обавља на слиједећи начин:
  - i) ток прегледа - опис тока прегледа наведен је у Прилогу II;
- b) шема за формирање узорка меркантног кромпира на присуство карантинских штетних организама је прописана у Инструкцији за узорковање и здравствени преглед кромпира ("Службени гласник БиХ", број 63/13)
- c) Јединица прегледа у магацину и дистрибутивном центру је лот.
- d) Записник из Прилога III се односи на ЗАПИСНИК ЗА ПОСЕБАН НАДЗОР КРОМПИРА (пољски прегледи, преглед кртола и узорковање кртола за лабораторијску анализу) обиљежава се вашим бројем.

- e) Начин попуњавања Табеле 1 из Прилога III. Колона визуелни преглед и пресијецање кртола се увијек попуњава са - да. Колона узорковање за лабораторијску анализу се попуњава на слиједећи начин:
- i) не - уколико није било карактеристичних симптома;
  - ii) да - уколико је било карактеристичних симптома и то само за онај штетни организам на који се симптоми односе (број извјештаја лабораторије уписује се само за тај штетни организам), и
  - iii) да - за *Ralstonia solanacearum* и *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* у табели уколико се узоркује на присуство латентне инфекције. У случају узорковања на присуство латентне инфекције, то се додаје и у напомену.
- f) Вријеме прегледа - октобар;
- g) Мјесто прегледа:
- i) Складиште произвођача меркантилног кромпира (овлаштене институције);
  - ii) Дистрибутивни центри (фитосанитарни инспектори);
- h) Предмет прегледа: При фитосанитарном прегледу прати се присуство карактеристичних симптома које проузрокују слиједећи карантински штетни организми:
- i) Фитопатогене бактерије: *Ralstonia solanacearum* и *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*.
  - ii) Нематодe: *Globodera rostochiensis* (Woll.) и *Globodera pallida* (Stone) *Meloidogyne chitwoodi* и *Meloidogyne fallax*
  - iii) Фитопатогена гљива: *Synchytrium endobioticum* и виroid *Potato spindle tuber viroid*

2. Евиденције за базу података

Након завршетка Програма посебног надзора попуњене табеле у електронској форми је потребно доставити Управи, на е-маил: infouprava@uzzb.gov.ba

Рок за завршетак наведених послова је 31. децембар 2019. године.

3. Лабораторијска анализа

- a) Лабораторијска анализа меркантилног кромпира у случају сумње на присуство карантинских штетних организама:

- i) У случају сумње на присуство карантинских штетних организама формирати узорак од кртола са симптомима, који се просљеђује у овлаштenu лабораторију на анализу.
- b) Лабораторијска анализа меркантилног кромпира на присуство латентне инфекције карантинских бактерија *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* према плану програма посебног надзора:
  - i) Обавезно узорковање и лабораторијска анализа 200 кртола на присуство латентних инфекција карантинских бактерија.
- c) Лабораторијска анализа у случају сумње на присуство карантинских нематода:
  - i) У случају сумње на присуство карантинских нематода потребно је формирати узорак од кртола са симптомима који се просљеђују на анализу у овлаштenu лабораторију.

ПРИЛОГ II ТОК ВИЗУЕЛНОГ ПРЕГЛЕДА

1. **Узети кртоле на начин прописан** у Инструкцији за узорковање и здравствени преглед кромпира ("Службени гласник БиХ", број 63/13).

2. **Формирати узорак од 200 кртола**

- Напомена: Приликом узимања узорка руководити се првенствено узимањем кртола са карактеристичним симптомима уз допуну до потребног броја (200) са кртолама без симптома.

3. **Извршити визуелни преглед сваког узорка од 200 кртола** на присуство симптома карантинских штетних организама, те издвојити све кртоле са симптомима.

4. **Пресијецање кртола:** Све кртоле са симптомима за које се сумња да имају симптоме болести у унутрашњем дијелу кртолу треба пресећи. Уколико таквих кртола нема потребно је пресијецати кртоле без симптома до броја од 200 кртола.

5. **У случају утврђивања карактеристичних симптома** карантинских штетних организама потребно је хитно обавјестити надлежног фитосанитарног инспектора, који ће формирати узорак од кртола с карактеристичним симптомима и осигурати њихов транспорт до овлаштене лабораторије.

ПРИЛОГ III

**ЗАПИСНИК ЗА ПОСЕБАН НАДЗОР КРОМПИРА
(пољски прегледи, преглед кртола и узорковање кртола за лабораторијску анализу)**

Број: бр. регије-бр. службе – фаза (I, II, III, IV i V) – ваш број/подбројеви лотова/година

Нпр. 01–01а- III-10/1,2,3,4,5,6,7..../2019.

Датум:

Шифре узорка:

Подаци о произвођачу/складиштару

Назив:	
Адреса:	
Телефон:	
Број пољопривредног газдинства:	

Подаци о усјеву:

Регион/Кантон:	
Општина:	
Катастарска општина:	
Потес:	
Прегледана површина :	
Поријекло усјева:	
Заливни систем:	
GPS координате:	
Меркантилни кромпир/сорта	
Сјеменски кромпир/сорта	
Остали узорци	

Подаци о магацину

Регион/Кантон:	
Општина:	
Врста магацина:	
Капацитет магацина:	
Број лотова у магацину:	
Сорте:	
Доспијевање отпадних вода из магацина у водотокове	
Меркантилни кромпир/сорта	
Сјеменски кромпир/сорта	
Прегледана количина лота	
Подброј лота	

Табела 1.

Карантински организми	Визуелни преглед и пресијецање кртола (да/не)	Утврђени карактеристични симптоми (да/не)	Узорковање за лаб. анализу (да/не)
<i>Ralstonia solanacearum</i>	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐
<i>Globodera rostochiensis</i> i <i>Globodera pallida</i>	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> i <i>Meloidogyne fallax</i>	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐
Остали штетни организми	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐	да ☐ не ☐

Примједбе:

Одговорно лице
произвођач/дистрибутивни центар

Овлаштено лице
за фитосанитарни преглед

ПРИЛОГ V

ТАБЕЛА 3. - Произвођачи

Подаци о произвођачу						Подаци о магацину					
Редни број	БШ	Произвођач	Кантон/регија	Општина	Мјесто	Локација (Насељено мјесто)	Капацитет (т)	Локација смјештаја отпада из магацина	Достијевање отпадних вода из магацина у водотокове (да/не)	Намијењено промету (да/не)	Намијењено сјетви

Подаци о прегледу магацина						
Датум прегледа	Прегледана количина лота	Сорта	Визуелни преглед и пресијецање 200 крстола	Узорковање за лаб. анализу (да / не)	Извјештај	Здравствено исправно да/не

ПРИЛОГ VI

ТАБЕЛА 4. - Дистрибутивни центри

Општи подаци о дистрибутивном центру				Поријекло меркантилног кромпира у дистрибутивном центру					Укупна запримљена количина	Излаз (намјена)	
Редни број	Назив	Сједиште	Одговорно лице	Домаћа производња			Увоз			Домаће тржиште	Извоз
				Произвођач	Адреса	Број потврде о пријему	Земља поријекла	Количина			

Подаци о прегледу у дистрибутивном центру					
Прегледана количина лота	Сорте	Визуелни преглед и пресијецање 200 кр тла	Узорковање за лабораторијску анализу (да/не)	Извјештај анализе	Здравствено исправно да/не

ПРИЛОГ VII

Образак 1: Укупни резултати систематичног истраживања прстенасте трулежи *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* 2019. години. Само за кромпир који се производи у Босни и Херцеговини

Реггија	Категорија кромпира	Укупна површина узгоја (ha)	Лабораторијска испитивања						Инспекцијски преглед (кргола ²)			
			Број узорака	Број лотова	Величина лотова (кг или ha)	Период а лотова узорковања	Број позитивних налаза		Број испитаних узорака	Величина узорка	Број позитивних узорака ³	
							Узорци	Логови				
	Сјеме предосновно											
	Сјеме основно											
	Цертифицирано сјеме											
	Сјеме (Остало ¹) (навести)											
	Меркантилни											
	Индустријски											
	Остало ¹) (навести)											

¹) За земље у којима постоји епидемија, било би нпр. значајно навести, одвојено од опћих истраживања, количину узорака за испитивање или праћење епидемија.

²) Треба схватити као макроскопски преглед, кргола укључујући и њихове резнице.

³) Треба схватити као: уочени симптоми, узет узорак и лабораторијски потврђен

Образак 2: Укупни резултати систематичног истраживања **семеје груљежи *Ralstonia solanacearum*** 2019. години
Само за **кромпир** који се производи у Босни и Херцеговини

Регија	Категорија кромпира	Укупна површина узгоја (ha)	Лабораторијска испитивања						Инспекцијски преглед кртола ²⁾			
			Број узорака	Број лотова	Величина лотова (у тужорковања или ha)	Периода тужорковања	Број позитивних налаза	Број испитаних узорака	Величина узорка	Број позитивних узорака ³⁾		
						Узорци	Лотови					
	Сјеме предосновно											
	Сјеме основно											
	Цертифицирано сјеме											
	Сјеме Остало ¹⁾ (навести)											
	Меркантилни											
	Индустријски											
	Остало ¹⁾ (навести)											

¹⁾ За земље у којима постоји епидемија, било би нпр. значајно навести, одвојено од општих истраживања, количину узорака за испитивање или праћење епидемија.

Na osnovu člana 86. stav (2) Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", 23/03), člana 61. stav (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02, 102/09 i 72/17), člana 5. stav (1) Pravilnika o mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krompirovih cistolikih nematoda ("Službeni glasnik BiH", broj 98/12), člana 3. stav (1) tačka a) Pravilnika o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krompira i bakterijalnog uvenuća na krompiru i paradajzu prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09) i člana 3. stav (1) Pravilnika o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole prstenaste truleži gomolj krompira koju uzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al.* ssp. *sepedonicus* (Spieckermann *et* Kotthoff) Davis *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09), člana 5. Pravilnika o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja uzročnika bolesti vretenaste krtle krompira – *Potato spindle tuber viroid* ("Službeni glasnik BiH", broj 30/13) Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, u saradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

**PROGRAM
POSEBNOG NADZORA (SISTEMSKE KONTROLE)
KARANTINSKIH ŠTETNIH ORGANIZAMA NA
KROMPIRU U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2019.
GODINU**

1. UVOD

Jedna od obaveza Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja i nadležnih organa entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je provođenje posebnog nadzora pod kojim se podrazumijeva sistematsko prikupljanje i čuvanje podataka o prisutnosti štetnih organizama, praćenje i implementacija programa, a uključuje inspeksijske preglede, praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje nad zaraženim, ugroženim i nezaraženim područjima.

Ova obaveza proističe iz Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", broj 23/03) (u daljnjem tekstu: Zakon), Pravilnika o listama štetnih organizama, listama bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata ("Službeni glasnik BiH", broj 48/13), Pravilnika koji regulišu zdravlje krompira (koji su navedeni u preambuli ovog Programa), kao i Međunarodne konvencije o zaštiti bilja.

Bosna i Hercegovina je u svoje fitosanitarno zakonodavstvo ugradila odredbe iz direktiva i odluka EU kojima se propisuje obaveza praćenja određenih štetnih organizama na krompiru, način njihova praćenja, kao i provedba određenih fitosanitarnih mjera.

Uvažavajući pomenute obaveze, a prije svega radi zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje, od 2011. godine u kontinuitetu se provodi poseban nadzor nad određenim štetnim organizmima na krompiru, a na osnovu odobrenih godišnjih programa.

2. CILJEVI POSEBNOG NADZORA

Poseban nadzor se provodi s ciljem utvrđivanja prisustva, odnosno odsustva karantinskih štetnih organizama na krompiru na mjestima ulaska pošiljki krompira koje se uvoze u BiH, te na mjestima proizvodnje sjemenskog i merkantilnog krompira, distributivnim centrima i mjestima skladištenja.

U osiguranju postizanja postavljene cilja, posebnim nadzorom, istražiti će se šire područje, odnosno lokaliteti, na kojima se u BiH uzgaja krompir kako bi se odredio status istraživanog područja u odnosu na ciljane organizme, te

utvrdila moguća putanja njihovog ulaska i/ili širenja u BiH. Bitan cilj posebnog nadzora je i ispunjavanje fitosanitarnih uslova za proizvodnju, premještanje i posebno izvoz krompira.

3. MJESTO I PREDMET NADZORA

Poseban nadzor, radi detekcije karantinskih štetnih organizama na krompiru, provodiće se na cijeloj teritoriji BiH. Posebni nadzor i provođenje mjera provodit će nadležni organi entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u koordinaciji i saradnji s Upravom i druge institucije koje ovlasti Uprava.

Odabir odgovarajućih lokacija vršit će se na osnovu biologije ciljanih štetnih organizama, klimatske pogodnosti za njihov razvoj, geografske distribucije i veličine komercijalnih proizvodnih područja krompira kao glavne biljke domaćina i zastupljenih sorti. Vrijeme vršenja nadzora odredit će se na osnovu životnih ciklusa ciljanih štetnih organizama, njihove biologije i fenologije biljaka domaćina.

Posebnim nadzorom, osim krompira, obuhvatit će se i druge biljke domaćini ciljanih štetnih organizama (gajene i samonikle), te zemljište na kojem se proizvode ili rastu i voda koja se koristi za navodnjavanje i otpadne vode iz prerađivačkih kapaciteta. Ostale biljke domaćini bit će obuhvaćene nadzorom, postupkom slučajnog uzorkovanja ili ukoliko se prilikom vršenja pregleda uoče simptomi koji upućuju na moguću zarazu ciljanim štetnim organizmima.

4. PODRUČJE I METOD RADA

Područje rada su mjesta ulaska, proizvodnje, prerade i distribucije krompira u BiH. Nadzorom će biti obuhvaćena mjesta ulaska pošiljki krompira na graničnim prijelazima, kao mogućeg puta unošenja karantinskih štetnih organizama u BiH, kao i mjesta na kojima se krompir uzgaja (zemlja i usjevi za proizvodnju sjemenskog i merkantilnog krompira) i prostori u kojima se doraduje, čuva i skladišti.

Poseban nadzor nad prisustvom karantinskih štetnih organizama u sjemenskom i merkantilnom krompiru odvija se u fazama:

I Faza - Uzorkovanje zemlje u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krompirovih nematoda nakon vađenja gomolja krompira, a prije zasnivanja sjemenske proizvodnje krompira

II Faza - Pregled krompira u vegetaciji (od početka juna)

III Faza - Pregled gomolja krompira prilikom vađenja (maj - oktobar)

IV Faza - Pregled gomolja krompira u magacinima proizvođača (oktobar)

V Faza - Pregled gomolja krompira u distributivnim centrima i zbirnim magacinima prerađivača (oktobar).

Planirani broj zvaničnih uzoraka i geografski raspored za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* iz uvoza dat je u Tabeli 1.

Planirani broj i geografski raspored za vizuelni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u domaćem merkantilnom krompiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* dat je u Tabeli 2.

U oviru vizuelnih pregleda na prisustvo simptoma latentne infekcije fitopatogenim bakterijama *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, vrši se i vizuelni pregled na prisustvo simptoma infekcije fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* uzročnika bolesti raka krompira i *Potato spindle tuber viroid*, vretenaste gomolja krompira.

Uzorkovanje se vrši u skladu sa Instrukcijom za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).

Samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* i *Potato spindle tuber viroid* potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu*.

Prilikom pregleda i uzimanja uzoraka iz uvoza treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Epitrix spp.* posebno na pošiljkama krompira gdje je zemlja porijekla Portugal i Španija gdje je otkriven ovaj štetni organizam. U slučaju postojanja očiglednih simptoma potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

4.1. Analiza gomolja krompira na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus*

Tab. 1. Distribucija broja zvaničnih uzoraka za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* iz uvoza

Uzorci	FBiH	R. Srpska	Brčko Distrikt
Uvezeni sjemenski krompir	14	14	2
Uvezeni merkantilni krompir	14	14	2
Ukupno:	28	28	4
UKUPNO ZA BIH	60		

Tab. 2. Pregled distribucije i broja uzoraka za vizuelni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* u domaćem merkantilnom krompiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* u pojedinačnim administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama

Regije/Kanton	Samo vizuelni pregled (broj)	Pregled sa uzorkovanjem radi testiranja latentne infekcije (broj)	Uzorkovanje merkantilnog krompira u skladištima proizvođača/trgovci (broj)	Domaći merkantilni krompir distributivni centri i prodajna mjesta	Voda, otpadne vode i korov <i>Solanum dulcamara</i> *
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE					
Unsko-sanski kanton	7	2	5		
Kanton Posavski	3	2	3		
Tuzlanski kanton	7	3	17		
Zeničko-dobojski kanton	7	3	14		
Bosansko-podrinjski kanton	5	2	8		
Srednjobosanski kanton	9	5	22		
Hercegovačko-neretvanski kanton	8	9	10***		
Zapadno-hercegovački kanton	9	9	10***		
Kanton Sarajevo	3	2	6		
Kanton 10	8	5	22		
Ukupno:	66	42	117	35	9
REPUBLIKA SRPSKA					
Regija Prijedor**	6	3	7		
Regija Banja Luka**	18	6	53		
Regija Dobojski**	6	2	9		
Regija Bijeljina**	10	5	18		
Regija I. Sarajevo**	18	6	38		
Regija Trebinje**	8	3	9		
Ukupno:	66	25	134	35	9
BRČKO DISTRIKT BIH					
Brčko Distrikt BiH	8	5	0	2	2

UKUPNO za BiH:	140	72	251	72	20
UKUPNO UZORAKA	415				

*Od planiranog ukupnog broja uzoraka obavezno je uzeti najmanje po 2 uzorka otpadnih voda u prerađivačkim centrima u različitim vremenskim intervalima u skladu sa procjenom rizika na osnovu dinamike uvoza krompira u te prerađivačke kapacitete

**Regioni su usaglašeni s organizacijom Inspektorata Republike Srpske

*** Veći broj uzoraka u polju u ova dva kantona je zbog toga što se mladi krompir ne skladišti nego odmah ide u prodaju

4.1.1. Sjemenski krompir

Obavezno uraditi vizuelne preglede (1% od ukupne površine). Obavezno ispitati svaku partiju/lot domaćeg sjemenskog krompira na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krompira i stručnog nadzora.

4.1.2. Druge biljke domaćini

Kao domaćini fitopatogene bakterije bilje iz porodice *Solanacea* (paradajz, paprika, patlidžan i dr.) i pelargonija su uključene u posebni nadzor prisustva bakterije *Ralstonia solanacearum* u okviru nadzora drugih karantinskih štetnih organizama. Ako provjera na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum* nije pokazala ništa sumnjivo, ovaj nalaz također ulazi u finalni izvještaj. Vizuelni pregled paradajza se vrši i na prisustvo *Potato spindle tuber viroid*, a samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

Broj vizuelnih pregleda kod usjeva u proizvodnji paradajza i u proizvodnji presadnica je 24 u Republici Srpskoj, 24 u Federaciji BiH i 2 u Brčko distriktu BiH.

U slučaju postojanja simptoma bolesti uzimaju se uzorci i šalju na laboratorijska ispitivanja mogućeg prisustva *Ralstonia solanacearum* i *Potato spindle tuber viroid*.

4.1.3. Voda i korov *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat)

Uzorkovanje otpadnih voda u prerađivačkoj industriji krompira i u vodotocima u blizini proizvodnih parcela krompira radi laboratorijskog pregleda na prisustvo *Ralstonia solanacearum* vrše predstavnici ovlaštenih institucija u skladu sa planom navedenim u Tabeli 2.

Uzorci vode trebaju biti uzeti na mjestima gdje se ta voda skuplja, a treba uzeti i uzorak otpada (zemlje) u kontejneru u koji se odlaže otpad. Uzima se i uzorak tla u ekonomskom dvorištu prerađivačkog objekta.

Prikupljeni uzorci vode i korova *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat) će se u laboratoriji testirati na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum*. Prilikom uzimanja uzoraka treba biti posebno oprezan u pogledu mogućeg nalaza korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat). U slučaju nalaza ovih biljaka uzima se uzorak za ispitivanje latentne infekcije bakterijom *Ralstonia solanacearum*.

Vrijeme pregleda: druga polovina avgusta (savjetuje se da se u slučaju potrebe uzorkovanje ponovi nakon dvije sedmice).

4.2. Analiza zemljišta na kojem je uzgajan krompir i druge biljne vrste na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi*

Pri kontroli na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*, predstavnici ovlaštenih institucija će izvršiti uzorkovanje i analizu zemljišta na kojem je uzgajan krompir i druge biljne vrste.

Pri opisu mjesta uzimanja uzoraka (koji navodimo u zapisniku o uzimanju uzoraka i prijavi uzoraka) potrebno je što detaljnije opisati mjesto uzorkovanja sa obaveznim unošenjem GPS pozicije.

Tab.3. Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama**

Regije/Kanton	Parcele sa merkantilnim krompirom	Bilje iz Priloga I Pravilnika o mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krompirovih cistolikih nematoda	Sistematska uzorkovanja	Uzorci iz pakirnic a i iz distribucije krompira	Uvoz krompira***	Ukupno
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE						
Unsko-sanski kanton	5	1	0	1	4	11
Kanton Posavski	2	1	0	1	6	10
Tuzlanski kanton	5	1	0	1	0	7
Zeničko-dobojski kanton	5	1	0	1	0	7
Bosanskohercegovački kanton	3	1	0	1	0	5
Srednjobosanski kanton	8	1	0	1	0	10
Hercegovačko-neretvanski kanton	12	1	11	1	2	27
Zapadnohercegovački kanton	11	1	9	1	4	26
Kanton Sarajevo	3	1	0	1	0	5
Kanton 10	6	1	0	1	4	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
REPUBLIKA SRPSKA						
Regija Prijedor*	5	2	0	1	0	8
Regija Banja Luka*	18	3	10	3	10	44
Regija Dobojski*	5	1	0	1	2	9
Regija Bijeljina*	7	4	0	2	8	21
Regija I. Sarajevo*	14	0	10	2	0	26
Regija Trebinje*	11	0	0	1	0	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
BRČKO DISTRIKT BiH						
Brčko Distrikt BiH	14	6	4	4	2	30
Ukupno za BiH:	134	26	44	24	42	270

*Regioni su usaglašeni sa organizacijom Inspektorata Republike Srpske

**Prilikom ispitivanja uzoraka na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Ditylenchus destructor* Thorne.

***Ukupno planiran broj uzoraka krompira iz uvoza za FBiH je 20, a planirani broj uzoraka po pojedinim kantonima je orijentacion i može biti promijenjen ovisno od frekvencije uvoza na pojedinim GP.

4.2.1. Sjemenski krompir

Obavezno ispitati parcele za uzgoj sjemenskog krompira na prisustvo *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krompira i stručnog nadzora.

Uzorkovanje zemlje u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krompirovih nematoda može biti u jesen tekuće godine, a podaci se mogu koristiti za Program u narednoj godini. Nosioci Programa su obavezni dostaviti Izvještaje za te uzorke 15 dana poslije objave Programa za narednu godinu.

Ovo uzorkovanje i ispitivanje ima za cilj da proizvođači krompira mogu koristiti ovaj nalaz prije zasnivanja, odnosno prijave sjemenske proizvodnje.

5. IZVRŠITELJI POSEBNOG NADZORA

Pregled usjeva domaćeg sjemenskog i merkantilnog krompira, pregled paradajza i pelargonije, kao i korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat), te pregled gomolja u skladištima proizvođača, uzimanje uzoraka i dijagnostičko laboratorijska ispitivanja uzetih uzoraka krompira (vlastitih i inspeksijskih), paradajza, pelargonije, korovske biljke *Solanum dulcamara* vode i zemljišta vršit će ovlaštene institucije u skladu sa ovlaštenjima koja su im dodijeljena.

Uzimanje uzoraka krompira iz uvoza kao i vršenje pregleda i uzorkovanje krompira u skladištima preradivača, odnosno u distributivnim centrima, vršit će fitosanitarni inspektor inspektorata entiteta i Brčko distrikta BiH.

6. LABORATORIJSKE ANALIZE

6.1. Pregled broja uzoraka za ispitivanje latentne infekcije

Pregled broja i rasporeda uzoraka za ispitivanje latentne infekcije sa *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* raznih kategorija krompira u pojedinim administrativnim jedinicama na cjelokupnom području Bosne i Hercegovine naveden je u Tabeli 2.

Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama naveden je u Tabeli 3.

6.2. Laboratorijske dijagnostičke procedure

Laboratorijska ispitivanja uzoraka vršit će se u skladu sa odredbama Pravilnika navedenim u preambuli ovog Programa. **Laboratorijski izvještaji, osim rezultata analiza, obavezno moraju sadržavati metode po kojima je vršena detekcija.**

7. KARTOGRAFSKI PRIKAZ POSEBNOG NADZORA

Na osnovu rezultata provođenja posebnog nadzora, uzorkovanja i izvještaja iz laboratorija bit će izrađena karta geografske disperzije pregledanih površina i lokacija uzorkovanja nadziranih karantinskih štetnih organizama krompira.

Svaka lokacija uzorkovanja treba da je jasno prikazana na karti Bosne i Hercegovine i da pokazuje mjesto odakle su uzeti uzorci (napomena uz odgovarajući sistem za ponovnu identifikaciju), uz obavezu korištenja GPS-a.

8. EVIDENTIRANJE I IZVJEŠTAVANJE

Svi izvršioци posebnog nadzora su obavezni dostaviti Upravi izvještaj o provedenom Programu posebnog nadzora u skladu sa rokovima za realizaciju pojedinih faza.

Svi izvršioци posebnog nadzora obavezni su blagovremeno izvještavati Upravu i nadležne organe entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine o posebnim događajima tokom provođenja Programa, a posebno o svim slučajevima otkrivanja (detekcije) štetnih organizama koji su predmet posebnog nadzora.

Izvještaj o provođenju Programa na teritoriji entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, izvršioци posebnog nadzora obavezni su dostaviti nadležnim entitetskim ministarstvima za poljoprivredu, odnosno Odjelu za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Uprava, entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorati entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine sačinut će zajedno finalni godišnji izvještaj.

Finalni godišnji Izvještaj o provođenju Programa posebnog nadzora Uprava će proslijediti:

- Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje;
- DG SANTE pri Evropskoj Komisiji.

Finalni godišnji Izvještaj prema Evropskoj Komisiji se šalje za period 01.06. tekuće godine do 31.05. naredne godine.

Nakon usvajanja ovog Izvještaja Uprava će o istom obavijestiti entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorate entiteta i Brčko distrikta BiH.

9. FINANSIRANJE

Provođenje Programa posebnog nadzora, koji provode nadležni organi entiteta i Brčko distrikta BiH, u proizvodnji finansira se iz budžeta entiteta i Brčko distrikta BiH. Troškove analize uzoraka iz uvoza, snosi uvoznik.

Ukoliko entiteti i Brčko distrikt BiH, radi obezbjeđivanja sredstava u budžetu, donose program za svoje administrativno područje isti treba biti usklađen sa ovim Programom.

10. POSEBNE ODREDBE

Samo u slučaju postojanja sumnje na prisustvo (infekcija/infestacija) štetnim organizmima *Synchytrium endobioticum* uzročnika bolesti raka krompira, *Potato spindle tuber viroid*, vretenastog gomolja krompira i *Ditylenchus destructor* Thorne, nosioci nadzora predlažu izmjenu i dopunu program u tom dijelu. Izmjene i dopune će biti donešene po istoj proceduri kao i Program.

Broj uzoraka koji je predviđen programom nadzora ne može se mijenjati iz jedne faze u drugu. Broj uzoraka naveden u tabeli 1, 2 i 3 je minimalan broj, a ukoliko se procijeni da je potrebno uzet će se veći broj uzoraka.

11. PRILOZI

11.1. Uputa o obavljanju fitosanitarnog pregleda uskladištenog merkantilnog krompira (Prilog I)

11.2. Tok vizuelnog pregleda (Prilog II)

11.3. Zapisnik za poseban nadzor krompira (Prilog III)

11.4. Tabela 1. - Obrazac evidencije (za svaki karantinski štetni organizam posebno u krompiru) (Prilog IV)

11.5. Tabela 2. - Obrazac evidencije o kontrolisanim proizvođačima (Prilog V)

11.6. Tabela 3. - Obrazac evidencije o kontroli u distributivnim centrima (kontrolisani) (Prilog VI)

11.7. Obrazac 1. Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u 2019. godini.

Obrazac 2. Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja smeđe truleži *Ralstonia solanacearum* u 2019. godini (Prilog VII)

Broj 06-02-2-54-9/19

21. marta 2019. godine
Sarajevo

Direktor

Dr. Goran Perковиć, s. r.

PRILOG I

UPUTA

O OBAVLJANJU FITOSANITARNOG PREGLEDA MERKANTILNOG KROMPIRA

Sve ovlaštene institucije u postupku fitosanitarnog pregleda merkantilnog krompira na području svog djelovanja, kao i fitosanitarni inspektori u distributivnim centrima, dužni su provoditi slijedeće aktivnosti:

1. Vizuelni pregled

- a) Način pregleda - vizuelni pregled gomolja krompira na prisustvo karakterističnih simptoma karantinski

štetnih organizama krompira se obavlja na slijedeći način:

- i) tok pregleda - opis toka pregleda naveden je u Prilogu II;
- ii) šema za formiranje uzorka merkantilnog krompira na prisustvo karantinskih štetnih organizama je propisana u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
- b) Jedinica pregleda u magacinu i distributivnom centru je lot.
- c) Zapisnik iz Priloga III se odnosi na ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KROMPIRA (poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu) obilježava se vašim brojem.
- d) Način popunjavanja Tabele 1 iz Priloga III. Kolona vizuelni pregled i presjecanje gomolja se uvijek popunjava sa - da. Kolona uzorkovanje za laboratorijsku analizu se popunjava na slijedeći način:
  - i) ne - ukoliko nije bilo karakterističnih simptoma;
  - ii) da - ukoliko je bilo karakterističnih simptoma i to samo za onaj štetni organizam na koji se simptomi odnose (broj izvještaja laboratorije upisuje se samo za taj štetni organizam), i
  - iii) da - za *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*. u tabeli ukoliko se uzorkuje na prisustvo latentne infekcije. U slučaju uzorkovanja na prisustvo latentne infekcije, to se dodaje i u napomeni.
- e) Vrijeme pregleda: - oktobar;
- f) Mjesto pregleda:
  - i) Skladište proizvođača merkantilnog krompira (ovlaštene institucije);
  - ii) Distributivni centri (fitosanitarni inspektori);
- g) Predmet pregleda: Pri fitosanitarnom pregledu prati se prisustvo karakterističnih simptoma koje prouzrokuju slijedeći karantinski štetni organizmi:
  - i) Fitopatogene bakterije: *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*.
  - ii) Nematode: *Globodera rostochiensis* (Woll.) i *Globodera pallida* (Stone) *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*.
  - iii) Fitopatogena gljiva *Synchytrium endobioticum* i viroid *Potato spindle tuber viroid*.

2. Evidencije za bazu podataka

Nakon završetka Programa posebnog nadzora popunjene tabele u elektronskoj formi je potrebno dostaviti Upravi, na e-mail: infouprava@uzzb.gov.ba

Rok za završetak navedenih poslova je 31. decembar 2019. godine.

3. Laboratorijska analiza

- a) Laboratorijska analiza merkantilnog krompira u slučaju sumnje na prisustvo karantinskih štetnih organizama:
  - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantinskih štetnih organizama formirati uzorak od gomolja sa simptomima, koji se prosljeđuje u ovlaštenu laboratoriju na analizu.
- b) Laboratorijska analiza merkantilnog krompira na prisustvo latentne infekcije karantinskih bakterija *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* prema planu programa posebnog nadzora:

- i) Obavezno uzorkovanje i laboratorijska analiza 200 gomolja na prisustvo latentnih infekcija karantinskih bakterija.
- c) Laboratorijska analiza u slučaju sumnje na prisustvo karantinskih nematoda:
  - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantinskih nematoda potrebno je formirati uzorak od gomolja sa simptomima koji se prosljeđuje na analizu u ovlaštenu laboratoriju.

PRILOG II**TOK VIZUELNOG PREGLEDA**

1. **Uzeti gomolje na način propisan** u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
2. **Formirati uzorak od 200 gomolja.**
  - Napomena: Prilikom uzimanja uzorka rukovoditi se prvenstveno uzimanjem gomolja sa karakterističnim

- simptomima uz dopunu do potrebnog broja (200) sa gomoljima bez simptoma.
3. **Izvršiti vizuelni pregled svakog uzorka od 200 gomolja** na prisustvo simptoma karantinskih štetnih organizama, te izdvojiti sve krtole sa simptomima.
  4. **Presijecanje gomolja:** Sve gomolje sa simptomima za koje se sumnja da imaju simptome bolesti u unutrašnjem dijelu gomolja treba presjeći. Ukoliko takvih gomolja nema potrebno je presijecati gomolje bez simptoma do broja od 200 gomolja.
  5. **U slučaju utvrđivanja karakterističnih simptoma** karantinskih štetnih organizama potrebno je hitno obavjestiti nadležnog fitosanitarnog inspektora, koji će formirati uzorak od gomolja s karakterističnim simptomima i osigurati njihov transport do ovlaštene laboratorije.

PRILOG III

**ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KROMPIRA
(poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu)**

Broj: br. regije-br. službe - faza (I, II, III, IV i V) – vaš broj/podbrojevi lotova/godina
Npr.: 01-01a- III-10/1,2,3,4,5,6,7..../2019.

Datum:

Šifre uzorka:

Podaci o proizvođaču/skladištaru

Naziv:	
Adresa:	
Telefon:	
Broj poljoprivrednog gazdinstva:	

Podaci o usjevu

Region/Kanton:	
Općina:	
Katastarska općina:	
Potes:	
Pregledana površina :	
Porijeklo usjeva:	
Zalivni sistem:	
GPS koordinate:	
Merkantilni krompir/sorta	
Sjemenski krompir/sorta	
Ostali uzorci	

Podaci o magacinu

Region/Kanton:	
Općina:	
Vrsta magacina:	
Kapacitet magacina:	
Broj lotova u magacinu:	
Sorte:	
Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove	
Merkantilni krompir/sorta	
Sjemenski krompir/sorta	
Pregledana količina lota	
Podbroj lota	

Tabela 1.

Karantinski organizmi	Vizuelni pregled i presijecanje gomolja (da/ne)	Utvrđeni karakteristični simptomi (da/ne)	Uzorkovanje za lab. analizu (da/ne)
<i>Ralstonia solanacearum</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Globodera rostochiensis</i> i <i>Globodera pallida</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> i <i>Meloidogyne fallax</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
Ostali štetni organizmi	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐

Primjedbe:

Odgovorno lice
proizvođač/distributivni centar

Ovlašteno lice
za fitosanitarni pregled

PRILOG V

TABELA 2. - Proizvođači

Podaci o proizvođaču						Podaci o magacinu					
Redni broj	BPG	Proizvođač	Kanton/regija	Općina	Mjesto	Lokacija (Naseljeno mjesto)	Kapacitet (t)	Lokacija srušavanja otpada iz magacina	Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove (da/ne)	Namijenjeno prometu (da/ne)	Namijenjeno sjetvi

Podaci o pregledu magacina						
Datum pregleda	Pregledana količina lota	Sorta	Vizuelni pregled i presijecanje 200 gomolj	Uzorkovanje za lab. analizu (da / ne)	Izvještaj	Zdravstveno ispravno da/ne

PRILOG VI

TABELA 3. - Distributivni centri

Opći podaci o distributivnom centru				Porijeklo merkantilnog krompira u distributivnom centru					Ukupna zaprimljena količina	Izlaz (namjena)	
Redni broj	Naziv	Sjedište	Odgovorno lice	Domaća proizvodnja			Uvoz			Domaće tržište	Izvoz
				Proizvođač	Adresa	Broj potvrde o prijemu	Zemlja porijekla	Količina			

Podaci o pregledu u distributivnom centru					
Pregledana količina lota	Sorte	Vizuelni pregled i presijecanje 200 gomolj	Uzorkovanje za laboratorijsku analizu (da/ne)	Izveštaj analize	Zdravstveno ispravno da/ne

PRILOG VII

Obrazac 1: Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* u 2019. godini. Samu za krompir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krompura	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja					Inspekcijski pregled gomolj ²⁾			
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u t ili ha)	Period uzorkovanja	Broj pozitivnih malaza		Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾
						Uzorci					
	Sjeme predosnovno										
	Sjeme osnovno										
	Certificirano sjeme										
	Sjeme Ostalo ¹⁾ (navesti)										
	Merkantilni										
	Industrijski										
	Ostalo ¹⁾ (navesti)										

¹⁾ Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.

²⁾ Treba shvatiti kao makroskopski pregled gomolj, uključujući i njihove reznice.

³⁾ Treba shvatiti kao: uočeni simptomi, uzet uzorak i laboratorijski potvrđen

Obrazac 2: Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja smeđe truleži *Ralstonia solanacearum* u 2019. godini
Samo za krompir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krompira	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja					Inspekcijiski pregled gomolj ²⁾				
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u uzorkovanih lotovima)	Period uzorkovanja	Broj pozitivnih nalaza	Uzorci	Lotovi	Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾
	Sjeme predosnovno											
	Sjeme osnovno											
	Certificirano sjeme											
	Sjeme Ostalo ¹⁾ (navesti)											
	Merkantilni											
	Industrijski											
	Ostalo ¹⁾ (navesti)											

¹⁾ Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.

**BOSNA I HERCEGOVINA
AGENCIJA ZA RAZVOJ VISOKOG
OBRAZOVANJA I OSIGURANJE
KVALITETE**

310

Na osnovu članka 16. Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02 i 102/09), članka 48. alineja 1. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 59/07 i 59/09), članka 6. i članka 12. Statuta Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete ("Službeni glasnik BiH", broj 86/09), ravnatelj Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete uz suglasnost Upravnog odbora Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete s 47. sjednice, održane 8. ožujka 2019. godine, donosi

ODLUKU

**O IZMJENAMA I DOPUNAMA ODLUKE O NORMAMA
KOJIMA SE ODREĐUJU MINIMALNI STANDARDI U
PODRUČJU VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I
HERCEGOVINI**

I. U Odluci o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 100/11), brišu se tačke I, II i III i novi tekst Odluke glasi:

"I

Ovom Odlukom utvrđuju se minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

II

Minimalni standardi koji se utvrđuju ovom Odlukom zasnivaju se na Standardima i smjernicama za osiguranje kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja (ESG 2015).

III

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH"."

Broj 05-02-2-117-1/19
8. ožujka 2019. godine
Banja Luka

Ravnatelj
Prof. dr. **Enver Halilović**

**Pravila za ostvarivanje standarda i smjernica
za unutarnje osiguranje kvalitete**

II. Naziv i sadržaj prvog dijela Odluke pod nazivom 1. Pravila za ostvarivanje standarda i smjernica za unutarnje osiguranje kvalitete mijenjaju se i glase:

**"1. Minimalni standardi za unutarnje osiguranje kvalitete
visokoškolskih ustanova i studijskih programa**

**1.1. Kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova
1. Politika osiguranja kvalitete**

- 1) visokoškolska ustanova definira svoju viziju i misiju kojima djelotvorno vodi svoje aktivnosti. Vizija i misija su izrađene i revidirane u konzultacijama sa relevantnim zainteresiranim stranama i javno su dostupne,
- 2) visokoškolska ustanova ima djelotvoran sustav i procedure za provođenje, praćenje i dalji razvoj svoje strategije i akcijskih planova. Visokoškolska ustanova izrađuje i redovno revidira svoju strategiju, u konzultacijama sa svim relevantnim zainteresiranim stranama. Strategija se formalno usvaja i javno je dostupna. Ona se odnosi na nastavni proces, istraživački rad/razvoj umjetnosti i doprinos razvoju društva, uključujući konkretne i ostvarive strateške ciljeve i aktivnosti visokoškolske ustanove,

- 3) visokoškolska ustanova ima formalno definiranu i javno dostupnu politiku i procedure za unutarnje osiguranje kvalitete, koje obuhvataju i jasne odgovornosti. Te procedure su sukladne strategiji visokoškolske ustanove,
- 4) unutarnje osiguranje kvaliteta koristi mišljenja unutarnjih i vanjskih zainteresiranih strana, te podatke iz informacijskih i sustava za praćenje i evaluacije,
- 5) sistem unutarnjeg osiguranja kvalitete je usmjeren ka stalnom unaprijeđenju visokoškolske ustanove i pruža potporu poboljšanju nastavnog procesa, istraživačkog rada/razvoja umjetnosti, doprinosu razvoju društva i upravljačkim i administrativnim procesima,
- 6) visokoškolska ustanova ima strategiju za međunarodne aspekte rada koja je sukladna strategiji ustanove i u kojoj je dat pregled njenih međunarodnih aktivnosti kao što su međunarodni projekti, bilateralni sporazumi, zajednički programi, itd.

2. Izrada i odobravanje programa

- 1) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koje su sukladne strategiji visokoškolske ustanove,
- 2) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure kojima osigurava da su planirani ishodi učenja i korištenje sustava kredita izraženih kroz ECTS bodove sukladni važećem kvalifikacijskom okviru, da se primjenjuju na sve studijske programe, te da su predviđene prilike za stjecanja znanja i vještina van ustanove.

3. Učenje, podučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta

- 1) visokoškolska ustanova primjenjuje procedure kojima se garantira pravičan, transparentan i dosljedan način ocjenjivanja studenata i kojima se predviđa mogućnost žalbi studenata. Procedure su formalizirane i javno su dostupne,
- 2) visokoškolska ustanova potiče aktivan angažman studenata u procesima upravljanja,
- 3) visokoškolska ustanova potiče i osigurava međunarodnu mobilnost studenata i uposlenih, te rukovodi sustavom za širenje njihovih iskustava i primjera dobre prakse.

**4. Upis i napredovanje studenata, priznavanje i
certificiranje**

- 1) visokoškolska ustanova osigurava adekvatne uslove i pruža potporu akademskom napredovanju studenata, osiguravajući jednake mogućnosti,
- 2) visokoškolska ustanova ima uspostavljen sustav za priznavanje kvalifikacija i perioda studiranja sukladno Lisabonskoj konvenciji o priznavanju kvalifikacija, te prethodnog učenja,
- 3) visokoškolska ustanova pravovremeno studentima osigurava potvrdu/uvjerenje o diplomiranju, uključujući dodatak diplomi.

5. Nastavno osoblje

- 1) visokoškolska ustanova zapošljava dovoljan broj akademskog osoblja,
- 2) visokoškolska ustanova priprema plan zapošljavanja i planiranje razvoja karijere, sukladno analizi koja se redovno provodi,
- 3) visokoškolska ustanova primjenjuje pravične i transparentne procese i procedure kod zapošljavanja i unaprijeđenja uposlenih. Procedure su utvrđene unaprijed, javno su dostupne i sukladne su važećim zakonskim propisima. Članovi u sastavu povjerenstva za izbor u zvanje akademskog osoblja su kompetentni u datoj

- znanstvenoj/umjetničkoj oblasti (poljima i granama) u kojoj kandidat traži izbor u zvanje,
- 4) visokoškolska ustanova pruža prilike za profesionalni razvoj svih svojih uposlenih, te ih potiče da te prilike iskoriste,
  - 5) visokoškolska ustanova akademskom osoblju pruža adekvatne uvjete za aktivan angažman u oblasti istraživačkog rada.

6. Resursi za učenje i potpora studentima

- 1) visokoškolska ustanova ima dovoljno resursa (učionice, laboratorije i laboratorijska oprema, računari, pojedinačni i grupni prostori za učenje, itd.) i uvjeta za kompletno osoblje i sve studente,
- 2) visokoškolska ustanova ima biblioteku opremljenu adekvatnim brojem bibliotečkih resursa u štampanom i elektronskom obliku i odgovarajući prostor i opremu za korišćenje bibliotečkih usluga i za akademsko osoblje i za studente,
- 3) visokoškolska ustanova sustavno i djelotvorno planira, koristi i provjerava svoje resurse, sukladno strateškom planu,
- 4) visokoškolska ustanova zapošljava dovoljan broj administrativnog i pomoćnog osoblja,
- 5) visokoškolska ustanova ima adekvatne procedure i resurse za provođenje svoje strategije za međunarodne aspekte rada.

7. Upravljanje informacijama

- 1) visokoškolska ustanova koristi informacijske sustave u cilju prikupljanja, analiziranja i korištenja informacija radi djelotvornosti i unaprijeđenja nastavnog procesa, istraživačkog rada/razvoja umjetnosti, doprinosa razvoju društva, upravljačkih i administrativnih djelatnosti,
- 2) visokoškolska ustanova redovito prikuplja i analizira podatke o napredovanju studenata kroz studije, stopi uspješnosti i napuštanja studija, omjeru studenata i nastavnog osoblja, itd,
- 3) visokoškolska ustanova redovito prikuplja i analizira podatke o radu, starosnoj strukturi i kvalifikacijama akademskog osoblja, uključujući omjer vlastitog i gostujućeg osoblja.

8. Informiranje javnosti

- 1) visokoškolska ustanova na svojoj internetskoj stranici objavljuje relevantne informacije o svojim aktivnostima, uključujući informacije o studijskim programima i zvanjima koje nudi, a koje su jasne, točne, objektivne, aktuelne i lako dostupne. Informacije se objavljuju na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku,
- 2) visokoškolska ustanova na svojoj internetskoj stranici pruža informacije o djelatnostima u oblasti istraživačkog rada i informacije o radu svog akademskog osoblja (publikacije, projekti, konferencije, itd),
- 3) visokoškolska ustanova osigurava sustavnu komunikaciju sa vanjskim zainteresiranim stranama.

9. Kontinuirano praćenje i periodična revizija programa

- 1) visokoškolska ustanova redovito prati i dalje razvija svoje studijske programe, uz angažman zainteresiranih strana,
- 2) visokoškolska ustanova ima definirane i usvojene procedure za redovito praćenje realizacije studijskih programa,
- 3) visokoškolska ustanova analizira na koji način su procedure prikupljanja informacija i poduzetih aktivnosti utjecale na unaprijeđenje studijskog programa.

10. Periodično vanjsko osiguranje kvalitete

Visokoškolske ustanove trebaju periodično prolaziti postupak vanjskog osiguranja kvalitete.

2.1. Kriteriji za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa

1. Politika osiguranja kvaliteta studijskih programa

- 1.1. Visokoškolska ustanova ima usvojen i javno dostupnu politiku unutarnjeg osiguranja kvalitete studijskih programa kao dio njenog strateškog upravljanja.
- 1.2. Politika osiguranja kvalitete studijskih programa je usmjerena na promociju: istraživačkog rada, učenja i poučavanja, mobilnosti i internacionalizacije na studijskim programima, kao i sprečavanju plagijata radova nastavnika i završnih radova studenata na svim ciklusima studija.
- 1.3. Politika podržava razvoj kulture kvalitete u kojoj svi unutarnji sudionici doprinose kvaliteti studijskih programa, te definira način uključivanja vanjskih sudionika u tome.

2. Kreiranje i usvajanje studijskih programa

- 2.1. Visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koji uključuju studente i sve zainteresirane strane.
- 2.2. Studijski programi su sukladni znanstvenim i obrazovnim standardima i dostignućima određene znanstvene/umjetničke oblasti, zahtjevima srodnih znanstvenih oblasti u cilju stjecanja multidisciplinarnih znanja, zahtjevima tržišta rada i međunarodnih reformskih procesa.
- 2.3. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja su jasno definirani i podudarni sa sadržajem studijskih programa i razinom ciklusa studija i sukladni su strategiji ustanove. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja su uporedivi sa istim i/ili sličnim programima na visokoškolskim ustanovama u BiH i inozemstvu.
- 2.4. Ishodi učenja su utvrđeni i navedeni na svakoj razini studijskog programa, te su povezani sa standardima kvalifikacija, Kvalifikacijskim okvirom u BiH i Okvirom kvalifikacija Europskog prostora visokog obrazovanja (FQ-EHEA).
- 2.5. Nastavni plan i program sadrži minimalno: pregled obveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta (podijeljen prema broju sedmica/nastavnih jedinica u sklopu jednog semestra), opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu sukladno ECTS-u, načine provjere i vrednovanja kontinuiranog stjecanja znanja studenta, bodovnu ECTS vrijednost završnog rada na I i II ciklusa studija, ovisno o statusu ustanove, metode osiguranja kvalitete, listu obvezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima znanstvene/umjetničke oblasti.
- 2.6. Visokoškolska ustanova osigurava: interdisciplinarnost/multidisciplinarnost plana i programa, internacionalizaciju nastavnog plana i programa, interakciju sa profesionalnom praksom, realizaciju praktične nastave i aktivno sudjelovanje studenata u znanstveno/umjetničkom istraživanju u okviru studijskog programa

3. Učenje, poučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta

- 3.1. Akademsko osoblje koje izvodi nastavu je prethodno pripremljeno i motivirano za tu aktivnost, te u pripremi za tu aktivnost uzima u obzir rezultate anketa evaluacije kvalitete učenja i poučavanja od strane studenata.

- 3.2. Akademsko osoblje motivira i uključuje studente na preuzimanje aktivne uloge u istraživačko, znanstveno-istraživačkom i nastavno-obrazovnom procesu uz odgovarajuće usmjeravanje, konzultacije i potporu.
- 3.3. Studenti se ocjenjuju kroz javno dostupne procedure za pravedno, transparentno i dosljedno ocjenjivanje, kao i kroz različite oblike provjere znanja i vještina sukladno specifičnostima i postavljenim ciljevima studijskog programa.
- 3.4. Procedure ocjenjivanja reguliraju: organizaciju testova i ispita, kriterije i metode ocjenjivanja od strane ispitivača i povjerenstva, transparentnost ocjenjivanja i mogućnost žalbi studenata na ocjenjivanje.
- 3.5. Visokoškolska ustanova ima proceduru koja definira postupak izrade, strukturu i vrednovanje završnog rada studenata određenog ciklusa studija, kao i prava i obveze studenta i mentora i uvjete za mentorstvo.
- 3.6. Predstavnici studenata su uključeni u rad tijela visokoškolske ustanove čija je nadležnost upravljanje i donošenje određenih odluka o studijskim programima.
- 3.7. Visokoškolska ustanova ima uspostavljen mehanizam i procedure za potporu studentima za savjetovanje o budućem razvoju karijere.

4. Upis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje

- 4.1. Upis studenata na studijski program bilo kojeg ciklusa vrši se na osnovu zakonskih odrednica, jasnih i transparentnih kriterija koji uključuju provjere znanja, sklonosti i sposobnosti kandidata i uspjeh u prethodnom školovanju, a sukladno analiziranim društvenim potrebama i obezbijedenim resursima za izvođenje programa. Natječaj za upis se javno objavljuje na web stranici ustanove i u medijima.
- 4.2. Procedure za priznavanje visokoobrazovnih kvalifikacija, razdoblja studija i prethodnog učenja, a što podrazumijeva i priznavanje neformalnog i informalnog učenja su uspostavljene. Procedure za priznavanje su sukladne Lisabonskoj konvenciji o priznavanju.
- 4.3. Diplomiranim studentima se dodjeljuje dokument koji pojašnjava stečenu kvalifikaciju, uključujući ostvarene ishode učenja, te kontekst, razinu, sadržaj i status studija koji su pohađali i uspješno završili.

5. Ljudski potencijali

- 5.1. Broj i kompetentnog akademskog (nastavnici i saradnici) i neakademskog osoblja za kvalitetnu realizaciju studijskog programa je sukladan odgovarajućem aktu nadležne obrazovne vlasti koja propisuje kriterije za licenciranje.
- 5.2. Visokoškolska ustanova ima definiranu politiku upravljanja ljudskim potencijalima sa jasnim i transparentnim kriterijima za zapošljavanje akademskog osoblja, zaduženjima, opterećenjem i odgovornostima, kriterijima za profesionalni razvoj, napredovanje i stručno usavršavanje akademskog osoblja i mehanizme za praćenje rada akademskog osoblja sa mjerama za unaprijeđenje.
- 5.3. Akademsko osoblje je posvećeno istraživačkom, odnosno znanstveno-istraživačkom i umjetničkom radu, posebno kroz međunarodne znanstveno-istraživačke projekte, te zajedničke aktivnosti mentora i studenta na iznalažanju grantova ili stipendija.
- 5.4. Administrativnom i pomoćnom osoblju je omogućeno usavršavanje kroz sudjelovanje na obukama, posebice u vezi sa informatičkim sustavima i sustavima upravljanja.

6. Resursi i finansiranje

- 6.1. Resursi za izvođenje studijskog programa koji su sukladni Preporukama Agencije o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa u BiH i odgovarajućem aktu nadležne obrazovne vlasti koja propisuje kriterije za licenciranje su dostatni i dostupni studentima.
- 6.2. Obvezna i specifična potrebna oprema za izvođenje studijskog programa/predmeta prema zahtjevima znanstvene oblasti/uže naučne oblasti je dostupna. Visokoškolska ustanova, osigurava obveznu i dopunsku literaturu za svaki pojedini predmet koja po sadržaju podržava realizaciju predmeta.
- 6.3. Visokoškolska ustanova čini dostupnim studentima i akademskom osoblju dovoljan broj kompjuterskih prostorija sa pristupom internetu i biblioteku s adekvatnom prostorijom za čitanje, pretraživačima i znanstvenim i drugim bazama podataka.
- 6.4. Visokoškolska ustanova prati realizaciju plana ulaganja u fizičke resurse i opremu za znanstveno-istraživački rad i nastavno-obrazovnu djelatnost.
- 6.5. Visokoškolska ustanova osigurava kroz ugovorne odnose sa drugim visokoškolskim ustanovama i istraživačkim centrima mogućnost korištenja njihovih resursa.

7. Upravljanje informacijama o studijskim programima

- 7.1. Sistem redovitog prikupljanja i obrade informacija o svim aspektima studijskih programa (o stopi uspješnosti studenata, napuštanju studija, zadovoljstvu studenata, zapošljivosti svršenih studenata i slično) je uspostavljen i koristi se za unaprijeđenje kvalitete studijskih programa.
- 7.2. Visokoškolska ustanova redovito prikuplja i analizira podatke o broju i starosnoj strukturi akademskog osoblja, spolu, odnosu broja nastavnika i studenata, odnosu vlastitog i gostujućeg kadra, kao i podatke anketiranja osoblja od strane studenata.

8. Informiranje javnosti o studijskim programima

- 8.1. Visokoškolska ustanova objektivno i pravovremeno informira javnost ažuriranim informacijama o svim aspektima odobrenih (licenciranih) i/ili akreditiranih studijskih programa koje nudi sa posebnim osvrtom na definirane ciljeve studijskih programa i ishode učenja. Podaci o akademskim karijerama zaposlenog i angažovanog osoblja su javno objavljeni. Minimum 50% od ukupnih informacija je na engleskom jeziku.

9. Kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa

- 9.1. Procedure za periodičnu evaluaciju, unaprijeđenje i prestrukturiranje postojećih studijskih programa su uspostavljene. Procedure uključuju mišljenja studenata i drugih unutarnjih i vanjskih zainteresiranih strana.
- 9.2. Visokoškolska ustanova periodično evaluira nastavni plan i program, nastavni proces, stepen realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog osoblja, te povratne informacije koristi za inoviranje i unaprijeđenja istog.
- 9.3. Visokoškolska ustanova prati i evaluira realizaciju: akcijskog plana internacionalizacije, benefite od potpisanih Ugovora o međunarodnoj saradnji, procenat stranih studenata i profesora; broj i napredak svojih studenata na stručnom usavršavanju u inozemstvu; upošljavanje diplomirani studenata i sl.

9.4. Kvalitet, suvremenost i dostupnost resursa se evaluiraju putem anketiranja akademskog osoblja i studenata.

10. Mobilnost akademskog osoblja i studenata

10.1. Mobilnost akademskog osoblja i studenata na studijskom programu se promovira i unaprijeđuje putem zajedničkih prijava i sudjelovanja u projektima sa drugim visokoškolskim ustanovama iz zemlje i inozemstva.

10.2. Mehanizmi za ostvarivanje bilateralne i multilateralne razmjene studenata sa inozemnim visokoškolskim ustanovama kroz različite programe i mreže studentske razmjene uz priznavanje vremena, ocjena i ECTS bodova ostvarenih tijekom razmjene su uspostavljeni.

10.3. Visokoškolska ustanova kadrovski i finansijski osnažuje kapacitete službi za međunarodnu suradnju i dvosmjernu mobilnost akademskog osoblja i studenata. Ova služba prati i evaluira mobilnost, te Senatu dostavlja godišnje Izvješće o mobilnosti akademskog osoblja i studenata sa prijedlogom mjera za unaprijeđenje."

III. Naziv drugog dijela mijenja se i glasi:

"2. Minimalni standardi za vanjsko osiguranje kvalitete visokoškolskih ustanova i studijskih programa"

IV. U poglavlju pod nazivom *Samoevaluacija i korištenje rezultata unutarnjeg osiguranja kvalitete* iza riječi *samevaluaciju* dodaje se tekst:

"na razini visokoškolske ustanove i studijskih programa."

U istom poglavlju tekst pod točkom 3. mijenja se i glasi:

"3. Kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova i/ili studijskih programa"

V. U poglavlju pod nazivom *Metoda i područja vanjske provjere osiguranja kvalitete* iza riječi "evaluaciji" dodaje se sljedeći tekst:

"Vanjsko osiguranje kvalitete studijskih programa se provodi putem različitih mehanizama osiguranja kvalitete, kao što su recenzija, klasterska ili pojedinačna akreditacija studijskih programa. Akreditacija studijskih programa provodi se u sklopu institucionalne akreditacije i/ili pojedinačno između dva akreditacijska ciklusa. Struktura modela vanjskog osiguranja kvalitete studijskih programa treba da uključuje:

- Izvješće o studijskom programu koji izrađuje visokoškolska ustanova,
- izvješća stručnjaka o studijskom programu (jednu ili više recenzija ili drugog vida izvješća stručnjaka iz uže znanstvene oblasti kojoj pripada studijski program),
- vanjsku evaluaciju studijskog programa, koja može da bude i sastavni dio posjete Povjerenstva stručnjaka za visokoškolsku ustanovu ili više studijskih programa,
- objavljena izvješća o vanjskoj evaluaciji studijskog programa koji mogu biti dio izvješća o vanjskoj evaluaciji visokoškolske ustanove koji objavljuju nadležne obrazovne vlasti,
- naknadne aktivnosti koje provodi visokoškolska ustanova prema preporukama Povjerenstava stručnjaka iz izvješća o vanjskoj evaluaciji."

VI. U poglavlju pod nazivom *Organizacija procesa vanjskog osiguranja kvalitete* tekst iza riječi *odgovarajućim* zamjenjuje se tekстом:

"zakonskim i podzakonskim aktima nadležnog obrazovnog tijela, sukladnim Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u BiH, koji propisuju"

U alineji 4) iza riječi ustanove dodaje se tekst:

"i ocjene kvaliteta studijskih programa"

U alineji 5) ispred riječi izvješće dodaje se riječ:

"kompletan".

VII. U poglavlju pod nazivom *Izvješće Povjerenstva* pod točkom a) iza riječi programa dodaje se zarez i tekst:

"na period od pet godina,"

Točka b) mijenja se i glasi:

"b) upućivanje pisma očekivanja, na period od jedne do najduže dvije godine, u slučaju kada je više od polovine kriterija ocijenjeno kao u potpunosti ili znatno ispunjeno, a svi ostali kao djelimično ispunjeni te,"

VIII. U poglavlju pod nazivom *Periodičnost vanjskog osiguranja kvalitete* iza riječi ustanova dodaje se tekst:

"i studijskih programa".

Na osnovu člana 16. Zakona o upravi ("Службени гласник БиХ", број 32/02 и 102/09), člана 48. алинеја 1. Оквирног закона о високом образовању у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 59/07 и 59/09), člана 6. и člана 12. Статута Агенције за развој високог образовања и обезбјеђивање квалитета ("Службени гласник БиХ", број 86/09), директор Агенције за развој високог образовања и обезбјеђивање квалитета уз сагласност Управног одбора Агенције за развој високог образовања и обезбјеђивање квалитета с 47. сједнице, одржане 8. марта 2019. године, доноси

ОДЛУКУ

О ИЗМЈЕНАМА И ДОПУНАМА ОДЛУКЕ О НОРМАМА КОЈИМА СЕ ОДРЕЂУЈУ МИНИМАЛНИ СТАНДАРДИ У ПОДРУЧЈУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

I. У Одлуци о нормама којима се одређују минимални стандарди у подручју високог образовања у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", број 100/11), бришу се тачке I, II и III и нови текст Одлуке гласи:

"I

Овом Одлуком утврђују се минимални стандарди у подручју високог образовања у Босни и Херцеговини.

II

Минимални стандарди који се утврђују овом Одлуком заснивају се на Стандардима и смјерницама за осигурање квалитета у Европском простору високог образовања (ESG 2015).

III

Ова Одлука ступа на снагу даном доношења и објављује се у "Службеном гласнику БиХ"."

Број 05-02-2-117-1/19

8. марта 2019. године

Бања Лука

Директор

Проф. др Енвер

Халиловић

Правила за остваривање стандарда и смјерница за унутрашње обезбјеђивање

II. Назив и садржај првог дијела Одлуке под називом *I. Правила за остваривање стандарда и смјерница за унутрашње обезбјеђивање квалитета* мијењају се и гласе:

"1. Минимални стандарди за унутрашње обезбјеђивање квалитета високошколских установа и студијских програма

1.1. Критеријуми за акредитацију високошколских установа

1. Политика обезбјеђења квалитета

- 1) високошколска установа дефинише своју визију и мисију којима дјелотворно води своје активности. Визија и мисија су изражене и ревидиране у консултацијама са релевантним заинтересованим странама и јавно су доступне,
- 2) високошколска установа има дјелотворан систем и процедуре за спровођење, праћење и даљи развој своје стратегије и акционих планова. Високошколска установа израђује и редовно ревидира своју стратегију, у консултацијама са свим релевантним заинтересованим странама. Стратегија се формално усваја и јавно је доступна. Она се односи на наставни процес, истраживачки рад/развој умјетности и допринос развоју друштва, укључујући конкретне и оствариве стратешке циљеве и активности високошколске установе,
- 3) високошколска установа има формално дефинисану и јавно доступну политику и процедуре за унутрашње обезбјеђење квалитета, које обухватају и јасне одговорности. Те процедуре су у складу са стратегијом високошколске установе,
- 4) унутрашње обезбјеђење квалитета користи мишљења унутрашњих и вањских заинтересованих страна, те податке из информационалних и система за праћење и евалуације,
- 5) систем унутрашњег обезбјеђења квалитета је усмјерен ка сталном унапређењу високошколске установе и пружа подршку побољшању наставног процеса, истраживачког рада/развоја умјетности, доприносу развоју друштва и управљачким и административним процесима,
- 6) високошколска установа има стратегију за међународне аспекте рада која је усклађена са стратегијом установе и у којој је дат преглед њених међународних активности као што су међународни пројекти, билатерални споразуми, заједнички програми, итд.

2. Израда и одобравање програма

- 1) високошколска установа има успостављене процедуре за креирање и усвајање студијских програма које су у складу са стратегијом високошколске установе,
- 2) високошколска установа има успостављене процедуре којима обезбјеђује да су планирани исходи учења и кориштење система кредита изражених кроз ECTS бодове у складу са важећим квалификационим оквиром, да се примјењују на све студијске програме, те да су предвиђене прилике за стицања знања и вјештина ван установе.

3. Учење, подучавање и вредновање усмјерени на студента

- 1) високошколска установа примјењује процедуре којима се гарантује правичан, транспарентан и досљедан начин оцјењивања студената и којима се предвиђа могућност жалби студената. Процедуре су формализоване и јавно су доступне,
- 2) високошколска установа подстиче активан ангажман студената у процесима управљања,

- 3) високошколска установа подстиче и обезбјеђује међународну мобилност студената и запослених, те руководи системом за ширење њихових искустава и примјера добре праксе.

4. Упис и напредовање студената, признавање и сертификација

- 1) високошколска установа обезбјеђује адекватне услове и пружа подршку академском напредовању студената, осигуравајући једнаке могућности,
- 2) високошколска установа има успостављен систем за признавање квалификација и периода студирања у складу са Лисабонском конвенцијом о признавању квалификација, те претходног учења,
- 3) високошколска установа правовремено студентима обезбјеђује потврду/увјерење о дипломирању, укључујући додаток дипломи.

5. Наставно особље

- 1) високошколска установа запошљава довољан број академског особља,
- 2) високошколска установа припрема план запошљавања и планирање развоја каријере, у складу са анализом која се редовно спроводи,
- 3) високошколска установа примјењује правичне и транспарентне процесе и процедуре код запошљавања и унапређења запослених. Процедуре су утврђене унапријед, јавно су доступне и усклађене су са важећим законским прописима. Чланови у саставу комисије за избор у звање академског особља су компетентни у датој научној/умјетничкој области (пољима и гранама) у којој кандидат тражи избор у звање,
- 4) високошколска установа пружа прилике за професионални развој свих својих запослених, те их подстиче да те прилике искористе,
- 5) високошколска установа академском особљу пружа адекватне услове за активан ангажман у области истраживачког рада.

6. Ресурси за учење и подршка студентима

- 1) високошколска установа има довољно ресурса (учионице, лабораторије и лабораторијска опрема, рачунари, појединачни и групни простори за учење, итд.) и услова за комплетно особље и све студенте,
- 2) високошколска установа има библиотеку опремљену адекватним бројем библиотечких ресурса у штампаном и електронском облику и одговарајући простор и опрему за кориштење библиотечких услуга и за академско особље и за студенте,
- 3) високошколска установа систематски и дјелотворно планира, користи и провјерава своје ресурсе, у складу са стратешким планом,
- 4) високошколска установа запошљава довољан број административног и помоћног особља,
- 5) високошколска установа има адекватне процедуре и ресурсе за спровођење своје стратегије за међународне аспекте рада.

7. Управљање информацијама

- 1) високошколска установа користи информационе системе у циљу прикупљања, анализирања и кориштења информација ради дјелотворности и унапређења наставног процеса, истраживачког рада/развоја умјетности, доприноса развоју друштва, управљачких и административних дјелатности,

- 2) високошколска установа редовно прикупља и анализира податке о напредовању студената кроз студије, стопи успјешности и напуштања студија, омјеру студената и наставног особља, итд.,
- 3) високошколска установа редовно прикупља и анализира податке о раду, старосној структури и квалификацијама академског особља, укључујући омјер властитог и гостујућег особља.

8. Информисање јавности

- 1) високошколска установа на својој интернетској страници објављује релевантне информације о својим активностима, укључујући информације о студијским програмима и звањима које нуди, а које су јасне, тачне, објективне, актуелне и лако доступне. Информације се објављују на једном од службених језика у Босни и Херцеговини и на енглеском језику,
- 2) високошколска установа на својој интернетској страници пружа информације о дјелатностима у области истраживачког рада и информације о раду свог академског особља (публикације, пројекти, конференције, итд.),
- 3) високошколска установа обезбјеђује систематску комуникацију са вањским заинтересованим странама.

9. Континуирано праћење и периодична ревизија програма

- 1) високошколска установа редовно прати и даље развија своје студијске програме, уз ангажман заинтересованих страна,
- 2) високошколска установа има дефинисане и усвојене процедуре за редовно праћење реализације студијских програма,
- 3) високошколска установа анализира на који начин су процедуре прикупљања информација и предузетих активности утицале на унапређење студијског програма.

10. Периодично вањско обезбјеђење квалитета

Високошколске установе требају периодично пролазити поступак вањског обезбјеђења квалитета.

2.1. Критеријуми за акредитацију студијских програма првог и другог циклуса

1. Политика обезбјеђења квалитета студијских програма

- 1.1. Високошколска установа има усвојену и јавно доступну политику унутрашњег обезбјеђења квалитета студијских програма као дио њеног стратешког управљања.
- 1.2. Политика обезбјеђења квалитета студијских програма је усмјерена на промоцију: истраживачког рада, учења и поучавања, мобилности и интернационализације на студијским програмима, као и спречавању плагијата радова наставника и завршних радова студената на свим циклусима студија.
- 1.3. Политика подржава развој културе квалитета у којој сви унутрашњи учесници доприносе квалитету студијских програма, те дефинише начин укључивања спољних учесника у томе.

2. Креирање и усвајање студијских програма

- 2.1. Високошколска установа има успостављене процедуре за креирање и усвајање студијских програма који укључују студенте и све заинтересоване стране.
- 2.2. Студијски програми су усклађени са научним и образовним стандардима и достигнућима одређене научне/умјетничке области, захтјевима сродних

научних области у циљу стицања мултидисциплинарних знања, захтјевима тржишта рада и међународних реформских процеса.

- 2.3. Циљеви студијског програма и исходи учења су јасно дефинисани и подударни са садржајем студијских програма и нивоом циклуса студија и у складу су са стратегијом установе. Циљеви студијског програма и исходи учења су упоредиви са истим и/или сличним програмима на високошколским установама у БиХ и иностранству.
- 2.4. Исходи учења су утврђени и наведени на сваком нивоу студијског програма, те су повезани са стандардима квалификација, Квалификацијским оквиром у БиХ и Оквиром квалификација Европског простора високог образовања (FQ-EHEA).
- 2.5. Наставни план и програм садржи минимално: преглед обавезних и изборних предмета, оквирни садржај наставне материје за сваки од предмета (подијељену према броју седмица/наставних јединица у склопу једног семестра), оптерећење студента по предмету, бодовну вриједност сваког предмета исказану у складу са ECTS-ом, начине провере и вредновања континуираног стицања знања студента, бодовну ECTS вриједност завршног рада на I и II циклусу студија, зависно од статуса установе, методе обезбјеђења квалитета, листу обавезне и допунске литературе за сваки поједини предмет, обавезну и специфичну опрему за извођење програма/предмета према захтјевима научне/умјетничке области.
- 2.6. Високошколска установа обезбјеђује: интердисциплинарност/ мултидисциплинарност плана и програма, интернационализацију наставног плана и програма, интеракцију са професионалном праксом, реализацију практичне наставе и активно учешће студената у научном/умјетничком истраживању у оквиру студијског програма.

3. Учење, поучавање и вредновање усмјерени на студента

- 3.1. Академско особље које изводи наставу је претходно припремљено и мотивисано за ту активност, те у припреми за ту активност узима у обзир резултате анкета евалуације квалитета учења и поучавања од стране студената.
- 3.2. Академско особље мотивише и укључује студенте на преузимање активне улоге у истраживачко, научно-истраживачком и наставно-образовном процесу уз одговарајуће усмјеравање, консултације и подршку.
- 3.3. Студенти се оцјењују кроз јавно доступне процедуре за праведно, транспарентно и досљедно оцјењивање, као и кроз различите облике провере знања и вјештина у складу са специфичностима и постављеним циљевима студијског програма.
- 3.4. Процедуре оцјењивања регулишу: организацију тестова и испита, критеријуме и методе оцјењивања од стране испитивача и комисије, транспарентност оцјењивања и могућност жалби студената на оцјењивање.
- 3.5. Високошколска установа има процедуру која дефинише поступак израде, структуру и вредновање завршног рада студената одређеног циклуса студија, као и права и обавезе студента и ментора и услове за менторство.
- 3.6. Представници студената су укључени у рад тијела високошколске установе чија је надлежност

управљање и доношење одређених одлука о студијским програмима.

- 3.7. Високошколска установа има успостављен механизам и процедуре за подршку студентима за савјетовање о будућем развоју каријере.

4. Упис и напредовање студената, признавање и сертификација

- 4.1. Упис студената на студијски програм било којег циклуса врши се на основу законских одредница, јасних и транспарентних критеријума који укључују провере знања, склоности и способности кандидата и успјех у претходном школовању, а у складу са анализираним друштвеним потребама и обезбијењеним ресурсима за извођење програма. Конкурс за упис се јавно објављује на интернет страници установе и у медијима.
- 4.2. Процедуре за признавање високообразовних квалификација, периода студија и претходног учења, а што подразумева и признавање неформалног и информалног учења су успостављене. Процедуре за признавање су у складу са Лисабонском конвенцијом о признавању.
- 4.3. Дипломирани студентима се додјељује документ који појашњава стечену квалификацију, укључујући остварене исходе учења, те контекст, ниво, садржај и статус студија који су похађали и успјешно завршили.

5. Људски потенцијали

- 5.1. Број компетентног академског (наставници и сарадници) и неакадемског особља за квалитетну реализацију студијског програма је у складу са одговарајућим актом надлежне образовне власти која прописује критеријуме за лиценцирање.
- 5.2. Високошколска установа има дефинисану политику управљања људским потенцијалима са јасним и транспарентним критеријумима за запошљавање академског особља, задужењима, оптерећењем и одговорностима, критеријумима за професионални развој, напредовање и стручно усавршавање академског особља и механизме за праћење рада академског особља са мјерама за унапређење.
- 5.3. Академско особље је посвећено истраживачком, односно научно-истраживачком и умјетничком раду, посебно кроз међународне научно-истраживачке пројекте, те заједничке активности ментора и студента на изналагању грантова или стипендија.
- 5.4. Административном и помоћном особљу је омогућено усавршавање кроз учешће на обукама, посебно у вези информатичких система и система управљања.

6. Ресурси и финансирање

- 6.1. Ресурси за извођење студијског програма који у складу са Препорукама Агенције о критеријумима за лиценцирање високошколских установа и студијских програма у БиХ и одговарајућим актом надлежне образовне власти која прописује критеријуме за лиценцирање су довољни и доступни студентима.
- 6.2. Обавезна и специфична потребна опрема за извођење студијског програма/предмета према захтјевима научне области/уже научне области је доступна. Високошколска установа обезбјеђује обавезну и допунску литературу за сваки поједини предмет која по садржају подржава реализацију предмета.
- 6.3. Високошколска установа чини доступним студентима и академском особљу довољан број компјутерских просторија са приступом интернету и библиотеку с

адекватном просторијом за читање, претраживачима и научним и другим базама података.

- 6.4. Високошколска установа прати реализацију плана улагања у физичке ресурсе и опрему за научно-истраживачки рад и наставно-образовну дјелатност.
- 6.5. Високошколска установа обезбјеђује кроз уговорне односе са другим ВШУ и истраживачким центрима могућност кориштења њихових ресурса.

7. Управљање информацијама о студијским програмима

- 7.1. Систем редовног прикупљања и обраде информација о свим аспектима студијских програма (о стопи успјешности студената, напуштању студија, задовољству студената, запошљивости свршених студената и слично) је успостављен и користи се за унапређења квалитета студијских програма.
- 7.2. Високошколска установа редовно прикупља и анализира податке о броју и старосној структури академског особља, полу, односу броја наставника и студената, односу властитог и гостујућег кадра, као и податке анкетања особља од стране студената.

8. Информисање јавности о студијским програмима

- 8.1. Високошколска установа објективно и правовремено информисање јавност ажурираним информацијама о свим аспектима одобрених (лиценцираних) и/или акредитованих студијских програма које нуди са посебним освртом на дефинисане циљеве студијских програма и исходе учења. Подаци о академским каријерама запосленог и ангажованог особља су јавно објављени. Минимум 50% од укупних информација је на енглеском језику.

9. Континуирано праћење, периодична евалуација и ревизија студијских програма

- 9.1. Процедуре за периодичну евалуацију, унапређење и реструктурирање постојећих студијских програма су успостављене. Процедуре укључују мишљења студената и других унутрашњих и спољњих заинтересованих страна.
- 9.2. Високошколска установа периодично евалуира наставни план и програм, наставни процес, степен реализације исхода учења и њихову релевантност за тржиште рада путем анкетања студената, академског и административног особља, те повратне информације користи за иновирање и унапређење истог.
- 9.3. Високошколска установа прати и евалуира реализацију: акционог плана интернационализације, бенефите од потписаних Уговора о међународној сарадњи, проценат страних студената и професора; број и напредак својих студената на стручном усавршавању у иностранству; упошљавање дипломирани студената и сл.
- 9.4. Квалитет, савременост и доступност ресурса се евалуирају путем анкетања академског особља и студената.

10. Мобилност академског особља и студената

- 10.1. Мобилност академског особља и студената на студијском програму се промовише и унапријеђује путем заједничких пријава и учешћа на пројектима са другим високошколским установама из земље и иностранства.
- 10.2. Механизми за остваривање билатералне и мултилатералне размјене студената са иностраним високошколским установама кроз различите програме

и мреже студентске размјене уз признавање времена, оцјена и ECTS бодова остварених током размјене су успостављени.

10.3. Високошколска установа кадровски и финансијски оснажује капацитете служби за међународну сарадњу и двосмјерну мобилност академског особља и студената. Ова служба прати и евалуира мобилност, те Сенату доставља годишњи Извјештај о мобилности академског особља и студената са приједлогом мјера за унапрјеђење."

III. Назив другог дијела мијења се и гласи:

"2. Минимални стандарди за вањско обезбјеђење квалитета високошколских установа и студијских програма"

IV. У поглављу под називом *Самоевалуација и кориштење резултата унутрашњег обезбјеђења квалитета* иза ријечи *самоевалуацију* додаје се текст: **"на нивоу високошколске установе и студијских програма."**

У истом поглављу текст под тачком 3. мијења се и гласи:

"3. Критеријуми за акредитацију високошколских установа и/или студијских програма"

V. У поглављу под називом *Метода и подручја спољашње провере обезбјеђења квалитета* иза ријечи "евалуацији" додаје се следећи текст:

"Вањско обезбјеђење квалитета студијских програма се спроводи путем различитих механизма обезбјеђења квалитета, као што су рецензија, кластерска или појединачна акредитација студијских програма. Акредитација студијских програма спроводи се у склопу институционалне акредитације и/или појединачно између два акредитацијска циклуса. Структура модела вањског обезбјеђења квалитета студијских програма треба да укључује:

- извјештај о студијском програму који израђује високошколска установа,
- извјештаје стручњака о студијском програму (једну или више рецензија или другог вида извјештаја стручњака из уже научне области којој припада студијски програм),
- вањску евалуацију студијског програма, која може да буде и саставни дио посјете Комисије стручњака за високошколску установу или више студијских програма,
- објављене извјештаје о вањској евалуацији студијског програма који могу бити дио извјештаја о вањској евалуацији високошколске установе који објављују надлежне образовне власти,
- накнадне активности које спроводи високошколска установа према препорукама Комисије стручњака из извјештаја о вањској евалуацији."

VI. У поглављу под називом *Организација процеса вањског обезбјеђења квалитета* текст иза ријечи *одговарајућим* замјењује се текстом:

"законским и подзаконским актима надлежног образовног тијела, усклађеним са Оквирним законом о високом образовању у БиХ, који прописују"

У алинеји 4) иза ријечи *установе* додаје се текст:

"и оцјене квалитета студијских програма".

У алинеји 5) испред ријечи извјештај додаје се ријеч: **"комплетан".**

VII. У поглављу под називом *Извјештај Комисије*, под тачком а) иза ријечи програма додаје се зарез и текст: **"на период од пет година,"**

Тачка б) мијења се и гласи:

"б) упућивање писма очекивања, на период од једне до најдуже двије године, у случају када је више од половине критерија оцијењено као у потпуности или знатно испуњено, а сви остали као дјелимично испуњени те,"

VIII. У поглављу под називом *Периодичност вањског обезбјеђења квалитета* иза ријечи установа додаје се текст:

"и студијских програма".

Na osnovu člana 16. Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02 i 102/09), člana 48. alineja 1. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 59/07 i 59/09), člana 6. i člana 12. Statuta Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta ("Službeni glasnik BiH", broj 86/09), direktor Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta uz saglasnost Upravnog odbora Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta s 47. sjednice, održane 8. marta 2019. godine, donosi

ODLUKU

O IZMJENAMA I DOPUNAMA ODLUKE O NORMAMA KOJIMA SE ODREĐUJU MINIMALNI STANDARDI U PODRUČJU VISOKOG OBRAZOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

I. U Odluci o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 100/11), brišu se tačke I, II i III i novi tekst Odluke glasi:

"I

Ovom Odlukom utvrđuju se minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

II

Minimalni standardi koji se utvrđuju ovom Odlukom zasnivaju se na Standardima i smjericama za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG 2015).

III

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavljuje se u "Službenom glasniku BiH".

Broj 05-02-2-117-1/19

8. marta 2019. godine

Banja Luka

Direktor

Prof. dr. **Enver Halilović**

Pravila za ostvarivanje standarda i smjernica za unutrašnje osiguranje kvaliteta

II. Naziv i sadržaj prvog dijela *Odluke pod nazivom 1. Pravila za ostvarivanje standarda i smjernica za unutrašnje osiguranje kvaliteta* mijenjaju se i glase:

"1. Minimalni standardi za unutrašnje osiguranje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa

1.1. Kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova

1. Politika osiguranja kvaliteta

- 1) visokoškolska ustanova definiše svoju viziju i misiju kojima djelotvorno vodi svoje aktivnosti. Vizija i misija su izrađene i revidirane u konsultacijama sa relevantnim zainteresovanim stranama i javno su dostupne,

- 2) visokoškolska ustanova ima djelotvoran sistem i procedure za provođenje, praćenje i dalji razvoj svoje strategije i akcionih planova. Visokoškolska ustanova izrađuje i redovno revidira svoju strategiju, u konsultacijama sa svim relevantnim zainteresovanim stranama. Strategija se formalno usvaja i javno je dostupna. Ona se odnosi na nastavni proces, istraživački rad/razvoj umjetnosti i doprinos razvoju društva, uključujući konkretne i ostvarive strateške ciljeve i aktivnosti visokoškolske ustanove,
- 3) visokoškolska ustanova ima formalno definisanu i javno dostupnu politiku i procedure za unutrašnje osiguranje kvaliteta, koje obuhvataju i jasne odgovornosti. Te procedure su u skladu sa strategijom visokoškolske ustanove,
- 4) unutrašnje osiguranje kvaliteta koristi mišljenja unutrašnjih i vanjskih zainteresovanih strana, te podatke iz informacionih i sistema za praćenje i evaluacije,
- 5) sistem unutrašnjeg osiguranja kvaliteta je usmjeren ka stalnom unapređenju visokoškolske ustanove i pruža podršku poboljšanju nastavnog procesa, istraživačkog rada/razvoja umjetnosti, doprinosu razvoju društva i upravljačkim i administrativnim procesima,
- 6) visokoškolska ustanova ima strategiju za međunarodne aspekte rada koja je usklađena sa strategijom ustanove i u kojoj je dat pregled njenih međunarodnih aktivnosti kao što su međunarodni projekti, bilateralni sporazumi, zajednički programi, itd.

2. Izrada i odobravanje programa

- 1) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koje su u skladu sa strategijom visokoškolske ustanove,
- 2) visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure kojima osigurava da su planirani ishodi učenja i korištenje sistema kredita izraženih kroz ECTS bodove u skladu sa važećim kvalifikacionim okvirom, da se primjenjuju na sve studijske programe, te da su predviđene prilike za sticanja znanja i vještina van ustanove.

3. Učenje, podučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta

- 1) visokoškolska ustanova primjenjuje procedure kojima se garantuje pravičan, transparentan i dosljedan način ocjenjivanja studenata i kojima se predviđa mogućnost žalbi studenata. Procedure su formalizovane i javno su dostupne,
- 2) visokoškolska ustanova podstiče aktivan angažman studenata u procesima upravljanja,
- 3) visokoškolska ustanova podstiče i osigurava međunarodnu mobilnost studenata i zaposlenih, te rukovodi sistemom za širenje njihovih iskustava i primjera dobre prakse.

4. Opis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje

- 1) visokoškolska ustanova osigurava adekvatne uslove i pruža podršku akademskom napredovanju studenata, osiguravajući jednake mogućnosti,
- 2) visokoškolska ustanova ima uspostavljen sistem za priznavanje kvalifikacija i perioda studiranja u skladu sa Lisabonskom konvencijom o priznavanju kvalifikacija, te prethodnog učenja,
- 3) visokoškolska ustanova pravovremeno studentima obezbjeđuje potvrdu/uvjerenje o diplomiranju, uključujući dodatak diplomi.

5. Nastavno osoblje

- 1) visokoškolska ustanova zapošljava dovoljan broj akademskog osoblja,
- 2) visokoškolska ustanova priprema plan zapošljavanja i planiranje razvoja karijere, u skladu sa analizom koja se redovno provodi,
- 3) visokoškolska ustanova primjenjuje pravične i transparentne procese i procedure kod zapošljavanja i unapređenja zaposlenih. Procedure su utvrđene unaprijed, javno su dostupne i usklađene su sa važećim zakonskim propisima. Članovi u sastavu komisije za izbor u zvanje akademskog osoblja su kompetentni u datoj naučnoj/umjetničkoj oblasti (poljima i granama) u kojoj kandidat traži izbor u zvanje,
- 4) visokoškolska ustanova pruža prilike za profesionalni razvoj svih svojih zaposlenih, te ih podstiče da te prilike iskoriste,
- 5) visokoškolska ustanova akademskom osoblju pruža adekvatne uslove za aktivan angažman u oblasti istraživačkog rada.

6. Resursi za učenje i podrška studentima

- 1) visokoškolska ustanova ima dovoljno resursa (učionice, laboratorije i laboratorijska oprema, računari, pojedinačni i grupni prostori za učenje, itd.) i uslova za kompletno osoblje i sve studente,
- 2) visokoškolska ustanova ima biblioteku opremljenu adekvatnim brojem bibliotečkih resursa u štampanom i elektronskom obliku i odgovarajući prostor i opremu za korištenje bibliotečkih usluga i za akademsko osoblje i za studente,
- 3) visokoškolska ustanova sistematski i djelotvorno planira, koristi i provjerava svoje resurse, u skladu sa strateškim planom,
- 4) visokoškolska ustanova zapošljava dovoljan broj administrativnog i pomoćnog osoblja,
- 5) visokoškolska ustanova ima adekvatne procedure i resurse za provođenje svoje strategije za međunarodne aspekte rada.

7. Upravljanje informacijama

- 1) visokoškolska ustanova koristi informacione sisteme u cilju prikupljanja, analiziranja i korištenja informacija radi djelotvornosti i unapređenja nastavnog procesa, istraživačkog rada/razvoja umjetnosti, doprinosa razvoju društva, upravljačkih i administrativnih djelatnosti,
- 2) visokoškolska ustanova redovno prikuplja i analizira podatke o napredovanju studenata kroz studije, stopi uspješnosti i napuštanja studija, omjeru studenata i nastavnog osoblja, itd.,
- 3) visokoškolska ustanova redovno prikuplja i analizira podatke o radu, starosnoj strukturi i kvalifikacijama akademskog osoblja, uključujući omjer vlastitog i gostujućeg osoblja.

8. Informisanje javnosti

- 1) visokoškolska ustanova na svojoj internetskoj stranici objavljuje relevantne informacije o svojim aktivnostima, uključujući informacije o studijskim programima i zvanjima koje nudi, a koje su jasne, tačne, objektivne, aktuelne i lako dostupne. Informacije se objavljuju na jednom od službenih jezika u Bosni i Hercegovini i na engleskom jeziku,
- 2) visokoškolska ustanova na svojoj internetskoj stranici pruža informacije o djelatnostima u oblasti istraživačkog rada i informacije o radu svog akademskog osoblja (publikacije, projekti, konferencije, itd.),

- 3) visokoškolska ustanova osigurava sistematsku komunikaciju sa vanjskim zainteresovanim stranama.

9. Kontinuirano praćenje i periodična revizija programa

- 1) visokoškolska ustanova redovno prati i dalje razvija svoje studijske programe, uz angažman zainteresovanih strana,
- 2) visokoškolska ustanova ima definisane i usvojene procedure za redovno praćenje realizacije studijskih programa,
- 3) visokoškolska ustanova analizira na koji način su procedure prikupljanja informacija i preduzetih aktivnosti uticale na unapređenje studijskog programa.

10. Periodično vanjsko osiguranje kvaliteta

Visokoškolske ustanove trebaju periodično prolaziti postupak vanjskog osiguranja kvaliteta.

2.1. Kriteriji za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa

1. Politika osiguranja kvaliteta studijskih programa

- 1.1. Visokoškolska ustanova ima usvojenu i javno dostupnu politiku unutrašnjeg osiguranja kvaliteta studijskih programa kao dio njenog strateškog upravljanja.
- 1.2. Politika osiguranja kvaliteta studijskih programa je usmjerena na promociju: istraživačkog rada, učenja i poučavanja, mobilnosti i internacionalizacije na studijski programima, kao i sprečavanju plagijata radova nastavnika i završnih radova studenata na svim ciklusima studija.
- 1.3. Politika podržava razvoj kulture kvalitete u kojoj svi unutarnji sudionici doprinose kvaliteti studijskih programa, te definira način uključivanja vanjske sudionika u tome.

2. Kreiranje i usvajanje studijskih programa

- 2.1. Visokoškolska ustanova ima uspostavljene procedure za kreiranje i usvajanje studijskih programa koji uključuju studente i sve zainteresirane strane.
- 2.2. Studijski programi su usklađeni sa naučnim i obrazovnim standardima i dostignućima određene naučne/umjetničke oblasti, zahtjevima srodnih naučnih oblasti u cilju sticanja multidisciplinarnih znanja, zahtjevima tržišta rada i međunarodnih reformskih procesa.
- 2.3. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja su jasno definirani i podudarni sa sadržajem studijskih programa i nivoom ciklusa studija i u skladu su sa strategijom ustanove. Ciljevi studijskog programa i ishodi učenja su uporedivi sa istim i/ili sličnim programima na visokoškolskim ustanovama u BiH i inostranstvu.
- 2.4. Ishodi učenja su utvrđeni i navedeni na svakom nivou studijskog programa, te su povezani sa standardima kvalifikacija, Kvalifikacijskim okvirom u BiH i Okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja (FQ-EHEA).
- 2.5. Nastavni plan i program sadrži minimalno: pregled obaveznih i izbornih predmeta, okvirni sadržaj nastavne materije za svaki od predmeta (podijeljeno prema broju sedmica/nastavnih jedinica u sklopu jednog semestra), opterećenje studenta po predmetu, bodovnu vrijednost svakog predmeta iskazanu u skladu sa ECTS-om, načine provjere i vrednovanja kontinuiranog sticanja znanja studenta, bodovnu ECTS vrijednost završnog rada na I i II ciklusa studija, ovisno o statusu ustanove, metode osiguranja kvaliteta, listu obavezne i dopunske literature za svaki pojedini predmet, obaveznu i specifičnu opremu za izvođenje programa/predmeta prema zahtjevima naučne/umjetničke oblasti.

- 2.6. Visokoškolska ustanova osigurava: interdisciplinarnost/multidisciplinarnost plana i programa, internacionalizaciju nastavnog plana i programa, interakciju sa profesionalnom praksom, realizaciju praktične nastave i aktivno učeću studenata u

3. Učenje, poučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta

- 3.1. Akademsko osoblje koje izvodi nastavu je prethodno pripremljeno i motivirano za tu aktivnost, te u pripremi za tu aktivnost uzima u obzir rezultate anketa evaluacije kvaliteta učenja i poučavanja od strane studenata.
- 3.2. Akademsko osoblje motivira i uključuje studente na preuzimanje aktivne uloge u istraživačko, naučno-istaživačkom i nastavno-obrazovnom procesu uz odgovarajuće usmjeravanje, konsultacije i podršku.
- 3.3. Studenti se ocjenjuju kroz javno dostupne procedure za pravedno, transparentno i dosljedno ocjenjivanje, kao i kroz različite oblike provjere znanja i vještina u skladu sa specifičnostima i postavljenim ciljevima studijskog programa.
- 3.4. Procedure ocjenjivanja regulišu: organizaciju testova i ispita, kriterije i metode ocjenjivanja od strane ispitivača i komisije, transparentnost ocjenjivanja i mogućnost žalbi studenata na ocjenjivanje.
- 3.5. Visokoškolska ustanova ima proceduru koja definira postupak izrade, strukturu i vrednovanje završnog rada studenata određenog ciklusa studija, kao i prava obaveze studenta i mentora i uslove za mentorstvo.
- 3.6. Predstavnici studenata su uključeni u rad tijela visokoškolske ustanove čija je nadležnost upravljanje i donošenje određenih odluka o studijskim programima.
- 3.7. Visokoškolska ustanova ima uspostavljen mehanizam i procedure za podršku studentima za savjetovanje o budućem razvoju karijere.

4. Upis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje

- 4.1. Upis studenata na studijski program bilo kojeg ciklusa vrši se na osnovu zakonskih odrednica, jasnih i transparentnih kriterija koji uključuju provjere znanja, sklonosti i sposobnosti kandidata i uspjeh u prethodnom školovanju, a u skladu sa analiziranim društvenim potrebama i obezbijedenim resursima za izvođenje programa. Konkurs za upis se javno objavljuje na web stranici ustanove i u medijima.
- 4.2. Procedure za priznavanje visokoobrazovnih kvalifikacija, razdoblja studija i prethodnog učenja, a što podrazumijeva i priznavanje neformalnog i informalnog učenja su uspostavljene. Procedure za priznavanje su u skladu sa Lisabonskom konvencijom o priznavanju.
- 4.3. Diplomiranim studentima se dodjeljuje dokument koji pojašnjava stečenu kvalifikaciju, uključujući ostvarene ishode učenja, te kontekst, razinu, sadržaj i status studija koji su pohađali i uspješno završili.

5. Ljudski potencijali

- 5.1. Broj i kompetentnog akademskog (nastavnici i saradnici) i neakademskog osoblja za kvalitetnu realizaciju studijskog programa je u skladu sa odgovarajućim aktom, nadležne obrazovne vlasti koja propisuje kriterije za licenciranje.
- 5.2. Visokoškolska ustanova ima definiranu politiku upravljanja ljudskim potencijalima sa jasnim i transparentnim kriterijima za zapošljavanje akademskog osoblja, zaduženjima, opterećenjem i odgovornostima, kriterijima za profesionalni razvoj, napredovanje i stručno usavršavanje akademskog osoblja i mehanizme za

praćenje rada akademskog osoblja sa mjerama za unapređenje.

- 5.3. Akademsko osoblje je posvećeno istraživačkom, odnosno naučno-istraživačkom i umjetničkom radu, posebno kroz međunarodne naučno-istraživačke projekte, te zajedničke aktivnosti mentora i studenta na iznalaženju grantova ili stipendija.
- 5.4. Administrativnom i pomoćnom osoblju je omogućeno usavršavanje kroz učešće na obukama, posebno u vezi informatičkih sistema i sistema upravljanja.

6. Resursi i finansiranje

- 6.1. Resursi za izvođenje studijskog programa koji u skladu sa Preporukama Agencije o kriterijima za licenciranje visokoškolskih ustanova i studijskih programa u BiH i odgovarajućim aktom nadležne obrazovne vlasti koja propisuje kriterije za licenciranje su dostatni i dostupni studentima.
- 6.2. Obavezna i specifična potrebna opremu za izvođenje studijskog programa/predmeta prema zahtjevima naučne oblasti/uže naučne oblasti je dostupna. Visokoškolska ustanova, osigurava obaveznu i dopunsku literaturu za svaki pojedini predmet koja po sadržaju podržava realizaciju predmeta.
- 6.3. Visokoškolska ustanova čini dostupnim studentima i akademskom osoblju dovoljan broj kompjuterskih prostorija sa pristupom internetu i biblioteku s adekvatnom prostorijom za čitanje, pretraživačima i naučnim i drugim bazama podataka.
- 6.4. Visokoškolska ustanova prati realizaciju plana ulaganja u fizičke resurse i opremu za naučno-istraživački rad i nastavno-obrazovnu djelatnost.
- 6.5. Visokoškolska ustanova osigurava kroz ugovorne odnose sa drugim VŠU i istraživačkim centrima mogućnost korištenja njihovih resursa.

7. Upravljanje informacijama o studijskim programima

- 7.1. Sistem redovitog prikupljanja i obrade informacija o svim aspektima studijskih programa (o stopi uspješnosti studenata, napuštanju studija, zadovoljstvu studenata, zapošljivosti svršenih studenata i slično) je uspostavljen i koristi se za unaprijeđenja kvaliteta studijskih programa.
- 7.2. Visokoškolska ustanova redovno prikuplja i analizira podatke o broju i starosnoj strukturi akademskog osoblja, spolu, odnosu broja nastavnika i studenata, odnosu vlastitog i gostujućeg kadra, kao i podatke anketiranja osoblja od strane studenata.

8. Informiranje javnosti o studijskim programima

- 8.1. Visokoškolska ustanova objektivno i pravovremeno informiše javnost ažuriranim informacijama o svim aspektima odobrenih (licenciranih) i/ili akreditiranih studijskih programa koje nudi sa posebnim osvrtom na definirane ciljeve studijskih programa i ishode učenja. Podaci o akademskim karijerama zaposlenog i angažovanog osoblja su javno objavljeni. Minimum 50% od ukupnih informacija je na engleskom jeziku.

9. Kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa

- 9.1. Procedure za periodičnu evaluaciju, unapređenje i prestrukturiranje postojećih studijskih programa su uspostavljene. Procedure uključuju mišljenja studenata i drugih unutrašnjih i vanjskih zainteresiranih strana.
- 9.2. Visokoškolska ustanova periodično evaluira nastavni plan i program, nastavni proces, stepen realizacije ishoda učenja i njihovu relevantnost za tržište rada putem anketiranja studenata, akademskog i administrativnog

osoblja, te povratne informacije koristi za inoviranje i unapređenja istog.

- 9.3. Visokoškolska ustanova prati i evaluira realizaciju: akcionog plana internacionalizacije, benefite od potpisanih Ugovora o međunarodnoj saradnji, procenat stranih studenata i profesora; broj i napredak svojih studenata na stručnom usavršavanju u inostranstvu; upošljavanje diplomiranih studenata i sl.
- 9.4. Kvalitet, savremenost i dostupnost resursa se evaluiraju putem anketiranja akademskog osoblja i studenata.

10. Mobilnost akademskog osoblja i studenata

- 10.1. Mobilnost akademskog osoblja i studenata na studijskom programu se promovira i unaprijeđuje putem zajedničkih prijava i učešća na projektima sa drugim visokoškolskim ustanovama iz zemlje i inozemstva.
- 10.2. Mehanizmi za ostvarivanje bilateralne i multilateralne razmjene studenata sa inostranim visokoškolskim ustanovama kroz različite programe i mreže studentske razmjene uz priznavanje vremena, ocjena i ECTS bodova ostvarenih tokom razmjene su uspostavljeni.
- 10.3. Visokoškolska ustanova kadrovski i finansijski osnažuje kapacitete službi za međunarodnu saradnju i dvosmjernu mobilnost akademskog osoblja i studenata. Ova služba prati i evaluira mobilnost, te Senatu dostavlja godišnji Izvještaj o mobilnosti akademskog osoblja i studenata sa prijedlogom mjera za unaprijeđenje."

III. Naziv drugog dijela mijenja se i glasi:

"2. Minimalni standardi za vanjsko osiguranje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa"

IV. U poglavlju pod nazivom *Samoevaluacija i korištenje rezultata unutrašnjeg osiguranja kvaliteta* iza riječi *samoevaluaciju* dodaje se tekst:

"na nivou visokoškolske ustanove i studijskih programa."

U istom poglavlju tekst pod tačkom 3. mijenja se i glasi:

"3. Kriteriji za akreditaciju visokoškolskih ustanova i/ili studijskih programa"

V. U poglavlju pod nazivom *Metoda i područja vanjske provjere osiguranja kvaliteta* iza riječi "evaluaciji" dodaje se sljedeći tekst:

"Vanjsko osiguranje kvaliteta studijskih programa se sprovodi putem različitih mehanizama obezbjeđenja kvaliteta, kao što su recenzija, klasterska ili pojedinačna akreditacija studijskih programa. Akreditacija studijskih programa provodi se u sklopu institucionalne akreditacije i/ili pojedinačno između dva akreditacijska ciklusa. Struktura modela vanjskog osiguranja kvaliteta studijskih programa treba da uključuje:

- izvještaj o studijskom programu koji izrađuje visokoškolska ustanova,
- izvještaje stručnjaka o studijskom programu (jednu ili više recenzija ili drugog vida izvještaja stručnjaka iz uže naučne oblasti kojoj pripada studijski program),
- vanjsku evaluaciju studijskog programa, koja može da bude i sastavni dio posjete Komisije stručnjaka za visokoškolsku ustanovu ili više studijskih programa,
- objavljene izvještaje o vanjskoj evaluaciji studijskog programa koji mogu biti dio izvještaja o vanjskoj evaluaciji visokoškolske ustanove koji objavljuju nadležne obrazovne vlasti,
- naknadne aktivnosti koje provodi visokoškolska ustanova prema preporukama Komisije stručnjaka iz izvještaja o vanjskoj evaluaciji."

- VI. U poglavlju pod nazivom *Organizacija procesa vanjskog osiguranja kvaliteta* tekst iza riječi odgovarajućim zamjenjuje se tekstem:
"zakonskim i podzakonskim aktima nadležnog obrazovnog tijela, usklađenim sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH, koji propisuju"
U alineji 4) iza riječi *ustanove* dodaje se tekst:
"i ocjene kvaliteta studijskih programa"
U alineji 5) ispred riječi *izvještaj* dodaje se riječ:
"kompletan".
- VII. U poglavlju pod nazivom *Izvještaj Komisije*, pod tačkom a) iza riječi programa dodaje se zarez i tekst:
"na period od pet godina,"
Tačka b) mijenja se i glasi:
"b) upućivanje pisma očekivanja, na period od jedne do najduže dvije godine, u slučaju kada je više od polovine kriterija ocijenjeno kao u potpunosti ili znatno ispunjeno, a svi ostali kao djelimično ispunjeni te,"
- VIII. U poglavlju pod nazivom *Periodičnost vanjskog osiguranja kvaliteta* iza riječi ustanova dodaje se tekst:
"i studijskih programa".

KAZALO

**PARLAMENTARNA SKUPŠTINA
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 302 Rješenje broj 01,02-34-7-605-3/19 (hrvatski jezik)
Rješenje broj 01,02-34-7-605-3/19 (srpski jezik)
Rješenje broj 01,02-34-7-605-3/19 (bosanski jezik)

**MINISTARSTVO KOMUNIKACIJA I PROMETA
BOSNE I HERCEGOVINE**

- 303 Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u prometu na cestama (hrvatski jezik)
Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u saobraćaju na putevima (srpski jezik)
Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dimenzijama, ukupnoj masi i osovinskom opterećenju vozila, o uređajima i opremi koju moraju imati vozila i o osnovnim uvjetima koje moraju ispunjavati uređaji i oprema u saobraćaju na cestama (bosanski jezik)

**DRŽAVNA REGULATORNA KOMISIJA ZA
ELEKTRIČNU ENERGIJU - DERK**

- 304 Odluka o izmjeni Odluke o tarifama za sustavnu i pomoćne usluge (hrvatski jezik)
Odluka o izmjeni Odluke o tarifama za sistemsku i pomoćne usluge (srpski jezik)
Odluka o izmjeni Odluke o tarifama za sistemsku i pomoćne usluge (bosanski jezik)
305 Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja proizvodnih modula (hrvatski jezik)
Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja proizvodnih modula (bosanski jezik)
306 Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sustave za prijenos istosmjernom strujom visokog napona i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (hrvatski jezik)
Odluka o utvrđivanju Kriterijuma za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sisteme za prenos istosmjernom strujom visokog napona i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (srpski jezik)

- Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja za nove i postojeće sisteme za prijenos istosmjernom strujom visokog napona i istosmjerno priključene module elektroenergetskog parka (bosanski jezik)
307 Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca (hrvatski jezik)
Odluka o utvrđivanju Kriterijuma za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca (srpski jezik)
Odluka o utvrđivanju Kriterija za odobravanje odstupanja od primjene pravila priključivanja postrojenja kupca (bosanski jezik)
308 Odluka o suspenziji privremene licence za obavljanje djelatnosti međunarodne trgovine električnom energijom (hrvatski jezik)
Odluka o suspenziji privremene licence za obavljanje djelatnosti međunarodne trgovine električnom energijom (srpski jezik)
Odluka o suspenziji privremene licence za obavljanje djelatnosti međunarodne trgovine električnom energijom (bosanski jezik)

**UPRAVA BOSNE I HERCEGOVINE
ZA ZAŠTITU ZDRAVLJA BILJA**

- 309 Program posebnog nadzora (sustavne kontrole) karantenskih štetnih organizama na krumpiru u Bosni i Hercegovini za 2019. godinu (hrvatski jezik)
Program posebnog nadzora (sistemске контроле) карантинских штетних организама на кромпиру у Босни и Херцеговини за 2019. годину (српски језик)
Program posebnog nadzora (sistemске контроле) karantenskih štetnih organizama na krumpiru u Bosni i Hercegovini za 2019. godinu (bosanski jezik)

**BOSNA I HERCEGOVINA
AGENCIJA ZA RAZVOJ VISOKOG OBRAZOVANJA
I OSIGURANJE KVALITETE**

- 310 Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (hrvatski jezik)
Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (srpski jezik)
Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o normama kojima se određuju minimalni standardi u području visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini (bosanski jezik)

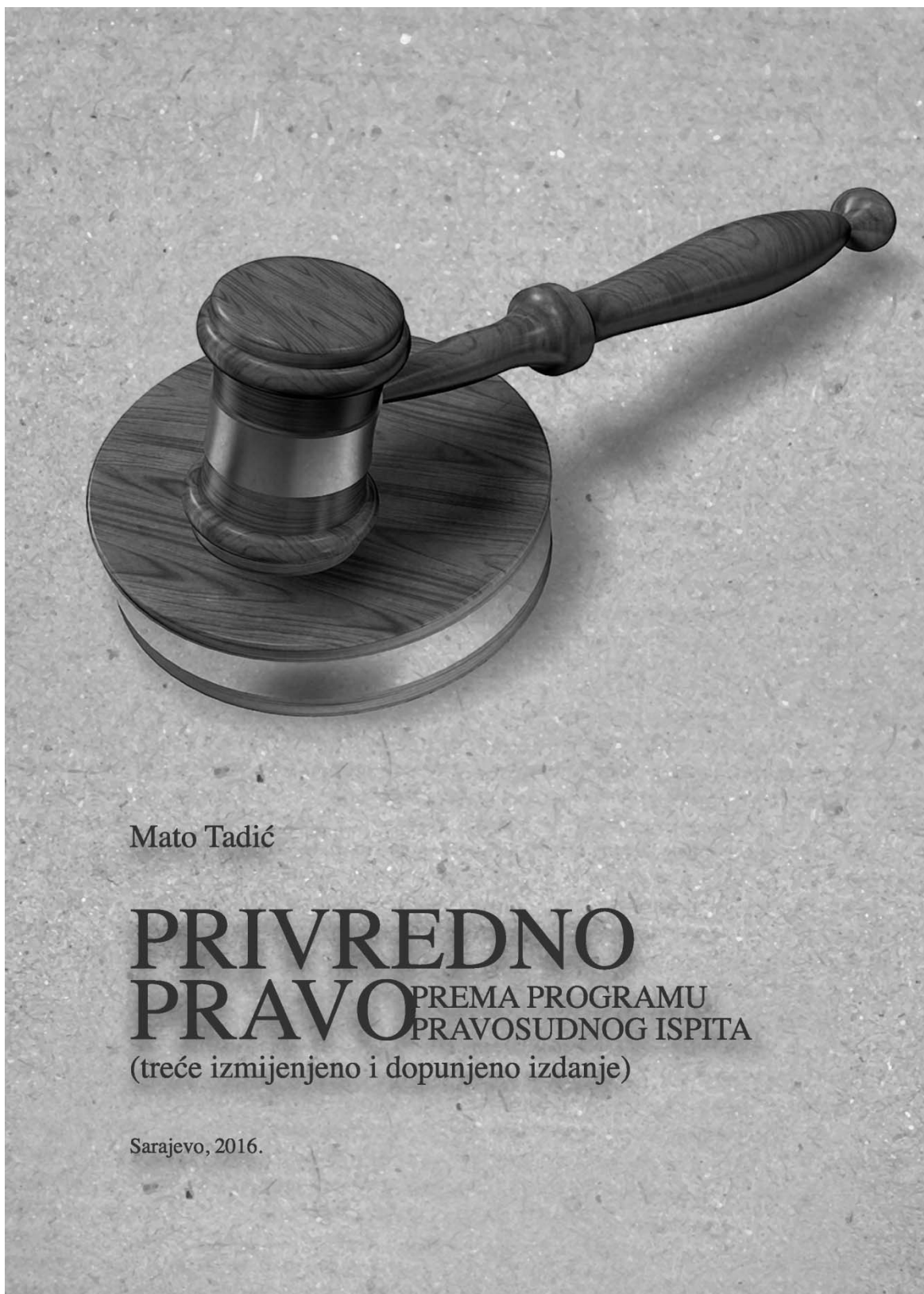
Edin RIZVANOVIĆ
Arif NANIĆ

POSLOVNO STATUSNO PRAVO

Sarajevo, 2018.

Mato Tadić

**PRIVREDNO
PRAVO** PREMA PROGRAMU
PRAVOSUDNOG ISPITA
(treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje)

Sarajevo, 2016.

SLUŽBENI LIST BIH

JP NIO Službeni list
Bosne i Hercegovine

Jezik - Službena glasila - Oglašavanje - Izdavaštvo - Pretraga - Info - Kontakti - Vijesti

Naslovna stranica

Naslovna stranica

- > Pretplata
- > Cjenovnik
- > Izdavaštvo
- > Info - historijati
- > Kontakt
- > Međun. saradnja
- > Korisni linkovi
- > Oglasni dio

- Prijava
- Registracija
- Zaboravljena šifra

ZAKON O OSNOVAMA SIGURNOSTI SAOBRAĆAJA NA PUTEVIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Službeni glasnik BiH broj 72/18

URED ZA ZAKONODAVSTVO VIJEĆA MINISTARA BOSNE I HERCEGOVINE

RJEŠENJE O IMENOVANJU RUKOVODEĆEG DRŽAVNOG SLUŽBENIKA - POMOĆNIK DIREKTORA

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O RAZRIJEŠENJU GENERALNOG SEKRETARA PREDSJEDNIŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O RAZRIJEŠENJU GENERALNOG SEKRETARA

Službene novine Federacije BiH broj 82/18

VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O ODOBRAVANJU RASPODIJELE DIJELA NOVČANIH SREDSTAVA OSTVARENIM PRODAJOM PREDUZEĆA IZ NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA PRIVATIZACIJU U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE ZA SANACIJU ŠTETA NASTALIH U "NAFTNI TERMINALI FEDERACIJE" D.O.O. PLOČE USLJED HAVARIJE BRODA-PRIVEZA

FEDERALNO MINISTARSTVO OKOLIŠA I TURIZMA

ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI ZA RATIFIKACIJU SPORAZUMA O ZAJMU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I SAUDIJSKOG FONDA ZA RAZVOJ - RAZVOJ INFRASTRUKTURE U OPĆINI STARI GRAD SARAJEVO

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI ZA RATIFIKACIJU SPORAZUMA O ZAJMU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I SAUDIJSKOG FONDA ZA RAZVOJ - RAZVOJ INFRASTRUKTURE U OPĆINI STARI GRAD SARAJEVO

Službene novine Kantona Sarajevo broj 42/18

VLADA KANTONA SARAJEVO

RJEŠENJE O IMENOVANJU POLICIJSKOG ODBORA ZA POLICIJSKE SLUŽBENIKE KANTONA SARAJEVO

VLADA KANTONA SARAJEVO

RJEŠENJE O IMENOVANJU VRŠILACA DUŽNOSTI PREDSJEDNIKA I ČLANOVA UPRAVNOG ODBORA JAVNE USTANOVE "CENTAR ZA NAPREDNE TEHNOLOGIJE U SARAJEVU"

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA KANTONA SARAJEVO

ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI ZA RATIFIKACIJU SPORAZUMA O ZAJMU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I SAUDIJSKOG FONDA ZA RAZVOJ - RAZVOJ INFRASTRUKTURE U OPĆINI STARI GRAD SARAJEVO

Međunarodni ugovori broj 10/18

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI ZA RATIFIKACIJU SPORAZUMA O ZAJMU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I SAUDIJSKOG FONDA ZA RAZVOJ - RAZVOJ INFRASTRUKTURE U OPĆINI STARI GRAD SARAJEVO

PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE

ODLUKU O DAVANJU SAGLASNOSTI ZA RATIFIKACIJU SPORAZUMA O ZAJMU IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I SAUDIJSKOG FONDA ZA RAZVOJ - RAZVOJ INFRASTRUKTURE U OPĆINI STARI GRAD SARAJEVO

Arhiva dokumenata

Pretplatnici imaju dodatne pogodnosti.
Ukoliko ste već pretplatnik, prijavite se!!

Prijava

Registracija

JP NIO
Službeni list BiH
Dž. Bijedića 39/III
71000 Sarajevo, BiH
tel/fax:
+387 33 72 20 30
e-pošta:
Sluzbeni.list.BiH

Stara web stranica

www.slist.ba

Objava poziva za
dostavljanje ponuda i
dodijeljenih ugovora

Pozivi za stručno
usavršavanje - Anex 2
dio B

Registri objavljenih
izdanja

POZIV KANDIDATIMA

ANTIKORUPCIJA

Nakladnik: Ovlaštena služba Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Trg BiH 1, Sarajevo - Za nakladnika: tajnik Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Bojan Ninković - Priprema i distribucija: JP NIO Službeni list BiH Sarajevo, Džemala Bijedića 39/III - Ravnatelj: Dragan Prusina - Telefoni: Centrala: 722-030 - Ravnatelj: 722-061 - Pretplata: 722-054, faks: 722-071 - Oglasni odjel: 722-049, 722-050 faks: 722-074 - Služba za pravne i opće poslove: 722-051 - Računovodstvo: 722-044, 722-046 - Komercijala: 722-042 - Pretplata se utvrđuje polugodišnje, a uplata se vrši UNAPRIJED u korist računa: UNICREDIT BANK d.d. 338-320-22000052-11, VAKUFSKA BANKA d.d. Sarajevo 160-200-00005746-51, HYPO-ALPE-ADRIA-BANK A.D. Banja Luka, filijala Brčko 552-000-00000017-12, RAIFFEISEN BANK d.d. BiH Sarajevo 161-000-00071700-57 - Tisak: "Unioninvestplastika" d.d. Sarajevo - Za tiskaru: Jasmin Muminović - Reklamacije za neprimljene brojeve primaju se 20 dana od izlaska glasila.

"Službeni glasnik BiH" je upisan u evidenciju javnih glasila pod rednim brojem 731.

Upis u sudski registar kod Kantonalnog suda u Sarajevu, broj UF/I - 2168/97 od 10.07.1997. godine. - Identifikacijski broj 4200226120002. - Porezni broj 01071019. - PDV broj 200226120002. Molimo pretplatnike da obvezno dostave svoj PDV broj radi izdavanja poreske fakture.

Pretplata za 1 polugodište 2019. za "Službeni glasnik BiH" i "Međunarodne ugovore" 120,00 KM, "Službene novine Federacije BiH" 110,00 KM.

Web izdanje: <http://www.sluzbenilist.ba> - godišnja pretplata 240,00 KM